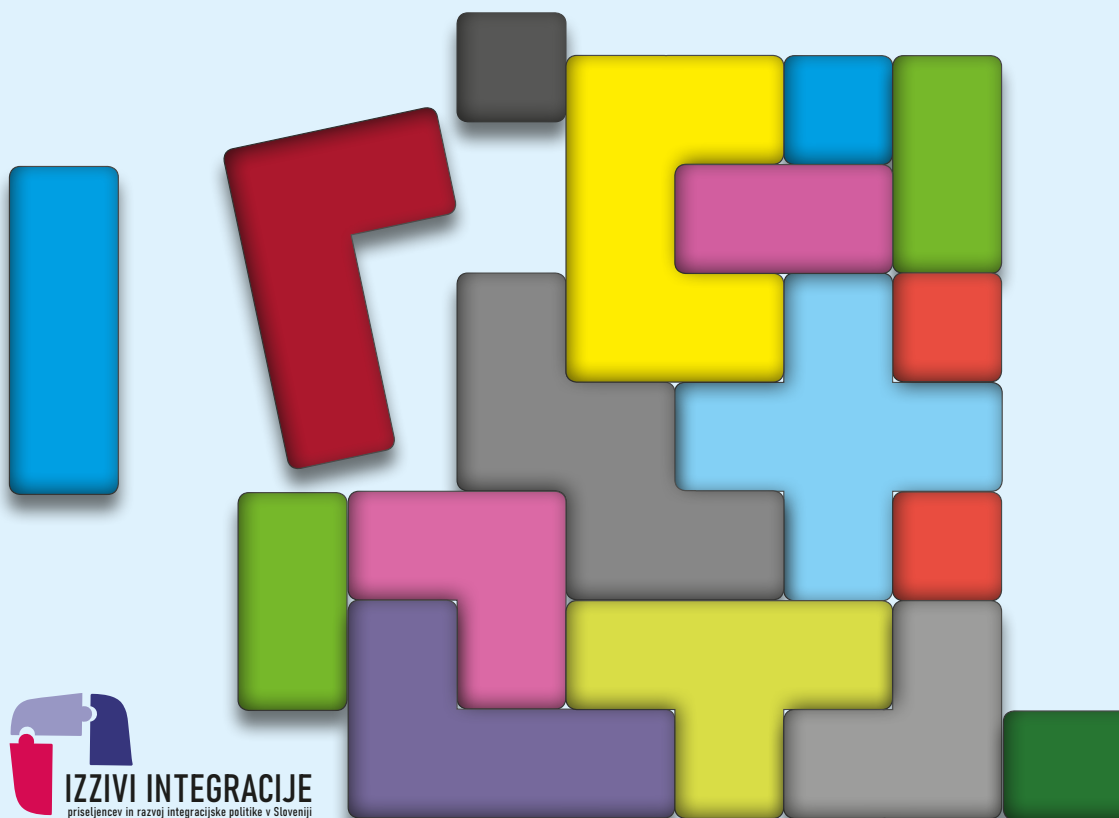

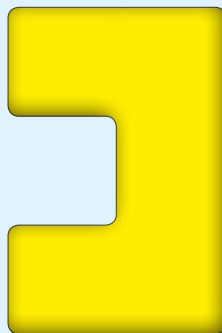
MNENJA VEČINSKEGA PREBIVALSTVA SLOVENIJE O PRISELJEVANJU, PRISELJENCIH IN INTEGRACIJI

Mojca Medvešek, Romana Bešter, Janez Pirc

»Vsekakor je monografija pomemben testament časa, saj podaja sliko o Sloveniji kot moderni državi priseljevanja, kjer se večinsko prebivalstvo ves čas opredeljuje tudi do priseljevanja kot procesa, do priseljencev kot ljudi, s katerimi sobivamo, in do integracijskih politik, ki bi v vsakem od nas morale sprožati premisleke o lastni umeščenosti v globalne selitvene procese. Monografijo poleg znanstveni skupnosti vsekakor priporočam v branje širši javnosti, od kreatorjev javnih politik do političnih odločevalcev, od edukatorjev do javnih uslužbencev. Šele z razumevanjem, kako na priseljevanje, priseljence in na politike integracije gleda večinsko prebivalstvo, se lahko začnejo oblikovati priporočila za spreminjanje negativnih stališč in preseganje socialne distance do priseljencev. Šele z razumevanjem vpliva percepcij kulturne ogroženosti lahko naslavljamo zgrešene javne politike, pomanjkljivosti obstoječega izobraževalnega sistema in umanjkanje zavedanja o dejanski večkulturnosti vsakdanjega življenja vseh nas. Ta monografija je pomemben in izjemno potreben prvi korak na tej poti.«

Iz recenzije dr. Veronike Bajt

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

MNENJA VEČINSKEGA PREBIVALSTVA SLOVENIJE O PRISELJEVANJU, PRISELJENCIH IN INTEGRACIJI

Mojca Medvešek, Romana Bešter, Janez Pirc

Ljubljana 2022

Mnenja večinskega prebivalstva Slovenije o priseljevanju, priseljencih in integraciji

Avtorji in uredniki: Mojca Medvešek, Romana Bešter, Janez Pirc

Recenzentki: Veronika Bajt in Mojca Ilc Klun

Jezikovni pregled: Jasmina Vajda Vrhunec

Prevod povzetka: Nina Barlič

Oblikovanje in prelom: Mateja Vrbinc

Tisk: Demat d.o.o.

Naklada: 200 izvodov

Izdajatelj: Inštitut za narodnostna vprašanja, Erjavčeva 26, 1000 Ljubljana

Zanj: Sonja Novak Lukanovič

Ljubljana 2022

© 2022, Inštitut za narodnostna vprašanja

Monografija izraža stališča avtorjev.

Cena: 20 eur

Monografija je nastala kot rezultat dela v okviru projekta Izzivi integracije priseljencev in razvoj integracijske politike v Sloveniji (J5-9351) in raziskovalnega programa Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje (P5-008), ki ju je financirala Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije iz državnega proračuna.

IZZIVI INTEGRACIJE

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

316.653:314.15-026.48(497.4)

MEDVEŠEK, Mojca, 1969-

Mnenja večinskega prebivalstva Slovenije o priseljevanju, priseljencih in integraciji
/ Mojca Medvešek, Romana Bešter, Janez Pirc. - Ljubljana : Inštitut za narodnostna vprašanja, 2022

ISBN 978-961-6159-78-4
COBISS.SI-ID 107789827

Kazalo

Kazalo grafov	7
Kazalo tabel	11
Kratice.....	13
1 Uvod.....	15
2 Priseljevanje v Slovenijo: izbrani procesi in pojavi v zadnjih treh desetletjih	21
2.1 Prebivalci s prvim prebivališčem v tujini	25
2.2 Tuji državljani	29
3 Razvoj integracijske politike v Sloveniji	33
3.1 Prvo obdobje – začetek oblikovanja integracijske politike (1990–1998)	34
3.2 Drugo obdobje – postavitve temeljev integracijske politike (1999–2003).....	37
3.3 Tretje obdobje – »evropeizacija« integracijske politike (2004–2014).....	40
3.4 Četrto obdobje – odziv integracijske politike na begunsko ali migrantsko krizo (od leta 2015 naprej)	44
4 Oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljavanja, priseljencev in njihove integracije	50
4.1 Teorija skupinske ogroženosti	55
4.2 Teorija (medskupinskih) stikov	60
5 Raziskava o odnosu prebivalcev Slovenije do priseljavanja, priseljencev in integracije	64
6 Odnos večinskega prebivalstva do priseljavanja oziroma politik priseljavanja	73
6.1 Zadržan odnos anketirancev do priseljavanja oziroma politik priseljavanja	74
6.2 Prednosti in slabosti priseljavanja v percepcijah večinskega prebivalstva	85
6.3 Večinsko prebivalstvo o vplivu priseljavanja na trg dela	94

6.4	Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma do priseljenjske politike	98
6.5	Ključne ugotovitve glede odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma politik priseljevanja.	112
7	Odnos večinskega prebivalstva do priseljencev	114
7.1	Šef, sosed ali član družine – odnos večinskega prebivalstva do priseljencev	115
7.2	Kateri priseljenci so dobrodošli?	120
7.3	Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev	124
7.4	Ključne ugotovitve glede odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev	136
8	Odnos večinskega prebivalstva do integracije oziroma integracijske politike	138
8.1	Kako si večinsko prebivalstvo predstavlja uspešno integracijo?	139
8.2	Mnenja večinskega prebivalstva o tem, kakšna naj bi bila integracijska politika	146
8.3	Dejavniki, ki vplivajo na mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije	171
8.4	Ključne ugotovitve glede odnosa večinskega prebivalstva do integracije oziroma integracijske politike.	179
9	Zaključki	182
10	Literatura in viri	191
	Summary	211

Kazalo grafov

Graf 2.1:	Priseljevanje tujih državljanov v Slovenijo po spolu, 1995–2020	23
Graf 2.2:	Selitveni prirast tujih državljanov v Sloveniji, 1995–2020.	23
Graf 2.3:	Tuji državljani, priseljeni v Slovenijo, glede na državo državljanstva, 1996–2020 . .	24
Graf 2.4:	Prebivalci Slovenije glede na območje prvega prebivališča in starost, 2018	28
Graf 2.5:	Povprečna starost prebivalcev Slovenije glede na prvo prebivališče, 2018–2021 . .	28
Graf 2.6:	Število vseh prebivalcev in tujih državljanov v Sloveniji, leta 2002, 2011, 2018, 2019, 2020.	29
Graf 2.7:	Število tujih državljanov v Sloveniji po skupinah državljanstva, 2011–2020.	30
Graf 2.8:	Tuji državljani v Sloveniji po skupinah državljanstva, 2011–2020	30
Graf 2.9:	Starostna struktura populacije tujih državljanov v Sloveniji, 2009–2020	31
Graf 2.10:	Povprečna starost prebivalcev Slovenije glede na državljanstvo, 2018–2021	32
Graf 3.1:	Število prošenj za mednarodno zaščito v Sloveniji, 2010–2020	45
Graf 6.1.1:	Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanja, povezana s politikami priseljavanja, 2020	75
Graf 6.1.2:	Primerjava izobrazbene strukture populacije priseljenih v Slovenijo, starih 15 let ali več, ter izobrazbene strukture populacije prebivalcev, rojenih v Sloveniji, starih 15–64 let, v obdobju od leta 2011 do leta 2019.	79
Graf 6.1.3:	Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanje, ali je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje, 2020	82
Graf 6.1.4:	Odgovori anketiranih na vprašanje, ali menijo, da je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje, v raziskavah SJM v časovnih točkah od leta 2002 do leta 2019 in v raziskavi Izzivi integracije	84
Graf 6.1.5:	Odgovori anketiranih v raziskavi European Social Survey (2016) na vprašanje, ali menijo, da je država, kjer prebivajo, zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje.	85
Graf 6.2.1:	Mnenje večinskega prebivalstva glede vpliva priseljencev na gospodarstvo, kulturo, varnostne razmere in sistem socialnih podpor, 2020	86
Graf 6.2.2:	Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP leta 2013, o trditvi, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj.	89
Graf 6.2.3:	Število kaznivih dejanj (celotna kriminaliteta) in število tujih državljanov v Sloveniji, 2005–2020	90
Graf 6.2.4:	Deleži tujih državljanov in slovenskih državljanov (polnoletnih in mladoletnih), ki so bili ovadeni ali obsojeni kaznivega dejanja v Sloveniji, 2010–2019	91
Graf 6.2.5:	Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP 2013, o trditvi, da priseljenci spodbujajo kulturo države, kjer prebivajo	92

Graf 6.2.6:	Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP leta 2013, o trditvi, da priseljenci na splošno koristijo gospodarstvu države, v kateri prebivajo	94
Graf 6.3.1:	Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP leta 2013, o trditvi, da priseljenci zasedajo delovna mesta večinskemu prebivalstvu	97
Graf 6.4.1:	Povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim odnosom do priseljavanja, 2020.	98
Graf 6.4.2:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljavanja in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije ekonomske ogroženosti, 2020	101
Graf 6.4.3:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljavanja in trditvijo, s katero ugotavljamo percepcije varnostne ogroženosti, 2020	102
Graf 6.4.4:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljavanja in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije kulturne ogroženosti, 2020	103
Graf 6.4.5:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljavanja in medskupinskimi stiki, 2020	104
Graf 7.1.1:	Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanje, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef, sosed ali bi se poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva, 2020	115
Graf 7.1.2:	Odgovori anketiranih v različnih državah, ki so sodelovale v raziskavi ESS leta 2014, na vprašanje, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef.	117
Graf 7.1.3:	Odgovori anketiranih v različnih državah, ki so sodelovale v raziskavi ESS leta 2014, na vprašanje, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi se nekdo izmed priseljencev poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva	118
Graf 7.2.1:	Mnenja večinskega prebivalstva o tem, kako pomembna bi morala biti vsaka od navedenih osebnih okoliščin in sposobnosti pri odločanju o tem, ali se lahko oseba, ki je bila rojena in je odrasla drugje, priseli v Slovenijo, 2020.	121
Graf 7.2.2:	Delež anketiranih, ki so na vprašanje, katerim kategorijam priseljencev naj Slovenija dovoli, da pridejo in živijo v Sloveniji, odgovorili z »mnogim«, 2020	123
Graf 7.3.1:	Povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim odnosom do priseljencev, 2020	124
Graf 7.3.2:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije ekonomske ogroženosti, 2020	126
Graf 7.3.3:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in trditvijo, s katero ugotavljamo percepcije varnostne ogroženosti, 2020	127
Graf 7.3.4:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije kulturne ogroženosti, 2020	128
Graf 7.3.5:	Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in medskupinskimi stiki, 2020	129
Graf 8.1.1:	Deleži anketiranih, ki so menili, da so navedeni dejavniki pomembni za uspešno integracijo priseljencev v slovensko družbo, 2020.	140

Graf 8.1.2:	Stopnja delovne aktivnosti med prebivalci Slovenije, po območju rojstva in letih, 2009–2020.	144
Graf 8.1.3:	Stopnja registrirane brezposelnosti med prebivalci Slovenije, po tipu priseljenosti in državi prvega prebivališča, 2019.	145
Graf 8.1.4:	Odgovori pripadnikov večinskega prebivalstva na vprašanje, ali je po njihovem mnenju integracija priseljencev v Sloveniji uspešna ali neuspešna, glede na samooceno seznanjenosti z integracijo priseljencev, 2020	146
Graf 8.2.1:	Odgovori pripadnikov večinskega prebivalstva na vprašanje, v kolikšni meri se strinjajo, da bi morala Slovenija izvajati posamezne ukrepe za boljšo integracijo priseljencev in njihovih potomcev, 2020	147
Graf 8.2.2:	Mnenja večinskega prebivalstva o enakih možnostih priseljencev na trgu dela, 2020	157
Graf 8.2.3:	Mnenja večinskega prebivalstva o enakih možnostih priseljencev na stanovanjskem področju, 2020	159
Graf 8.2.4:	Mnenja večinskega prebivalstva o načinih vključevanja priseljenjskih otrok v šolo, 2020.	162
Graf 8.2.5:	Mnenja večinskega prebivalstva o ohranjanju kulture priseljencev, 2020	165
Graf 8.2.6:	Mnenja večinskega prebivalstva o tem, ali bi priseljenjskim skupnostim pri ohranjanju njihovih običajev in tradicij morala pomagati država, 2020.	166
Graf 8.2.7:	Mnenja večinskega prebivalstva o tem, ali naj se otroci priseljencev učijo jezik staršev, če ta ni slovenščina, 2020.	168
Graf 8.2.8:	Mnenja večinskega prebivalstva o tem, na kakšen način naj se za otroke priseljencev organizira učenje maternega jezika, 2020	168
Graf 8.2.9:	Mnenja večinskega prebivalstva o tem, ali naj imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo, 2020	169
Graf 8.3.1:	Povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim mnenjem o uspešnosti integracije, 2020	171
Graf 8.3.2:	Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in percepcijami ekonomske ogroženosti, 2020.	172
Graf 8.3.3:	Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in percepcijami varnostne ogroženosti, 2020	173
Graf 8.3.4:	Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in percepcijami kulturne ogroženosti, 2020	174
Graf 8.3.5:	Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in medskupinskimi stiki, 2020	175

Kazalo tabel

Tabela 2.1:	Delež prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini glede na celotno število prebivalcev v Sloveniji na 1. 1. tekočega leta, 2011, 2015, 2018, 2019, 2020	25
Tabela 2.2:	Prebivalci Slovenije glede na državo prvega prebivališča in (skupine) državljanstva, 2018	26
Tabela 2.3:	Struktura populacije priseljencev v Sloveniji glede na območje prvega prebivališča in državljanstvo, 2018.	27
Tabela 5.1:	Spolna, starostna in izobrazbena struktura ter status aktivnosti populacije anketiranih v raziskavi Izzivi integracije in vseh prebivalcev Slovenije (po podatkih SURS-a), starih 18–70 let, 2020	68
Tabela 5.2:	Regije trenutnega prebivališča anketiranih in število prebivalcev Slovenije, starih 18–70 let, po statističnih regijah, 2020	69
Tabela 5.3:	Stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja anketirancev, 2020.	70
Tabela 5.4:	Struktura populacije anketiranih glede na narodno pripadnost, materni jezik in veroizpoved, 2020	71
Tabela 6.1.1:	Primerjava odgovorov anketiranih v SJM v različnih časovnih točkah (od leta 2002 do leta 2016) in anketiranih v raziskavi Izzivi integracije (2020) na vprašanje, ali menijo, da je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje	83
Tabela 6.2.1:	Odgovori anketiranih na vprašanje, ali soglašajo ali ne soglašajo s trditvijo, da priseljenci, ki so prišli iz drugih držav (tudi iz republik nekdanje Jugoslavije) in živijo v Sloveniji, na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu.	93
Tabela 6.3.1:	Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanje, v kolikšni meri se strinjajo ali ne strinjajo z navedenimi trditvami, povezanimi z vplivi priseljevanja na trg dela, 2020	96
Tabela 6.3.2:	Odgovori anketiranih na vprašanje, v kolikšni meri soglašajo ali ne soglašajo s trditvijo, da priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji	96
Tabela 6.4.1:	Predstavitev spremenljivk, vključenih v regresijsko analizo.	107
Tabela 6.4.2:	Povzetek rezultatov hierarhične regresijske analize, s katero ugotavljamo vpliv dejavnikov na oblikovanje odnosa do priseljevanja.	109
Tabela 7.1.1:	Primerjava odgovorov anketiranih v SJM (2002, 2014) ter anketiranih v raziskavi Izzivi integracije (2020) na vprašanji, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef oziroma če bi se nekdo izmed priseljencev poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva.	118
Tabela 7.3.1:	Predstavitev spremenljivk, vključenih v regresijsko analizo.	132
Tabela 7.3.2:	Povzetek rezultatov hierarhične regresijske analize, s katero ugotavljamo vpliv dejavnikov na oblikovanje odnosa do priseljencev	133

Tabela 8.1.1: Skupna ocena anketiranih priseljencev glede njihovega znanja slovenskega jezika (indeks štirih ravni znanja jezika), 2019	142
Tabela 8.2.1: Število udeležencev v posameznih integracijskih programih.	151
Tabela 8.2.2: Odgovori pripadnikov večinskega prebivalstva na vprašanje, kaj menijo o integracijski politiki v Sloveniji, 2020.	155
Tabela 8.3.1: Povzetek rezultatov ordinalne regresijske analize, s katero ugotavljamo vpliv dejavnikov na oblikovanje mnenja večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije	178

Kratice

BDP	bruto domači proizvod
EFTA	Evropsko združenje za prosto trgovino (orig. <i>European Free Trade Association</i>)
EMN	Evropska migracijska mreža (orig. <i>European Migration Network</i>)
ESS	Evropska družboslovna raziskava (orig. <i>European Social Survey</i>)
EU	Evropska unija
IOM	Mednarodna organizacija za migracije (orig. <i>International Organization for Migration</i>)
ISSP	Mednarodna splošna družboslovna anketa (orig. <i>International Social Survey Programme</i>)
MIPEX	indeks politike vključevanja migrantov (orig. <i>Migrant Integration Policy Index</i>)
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj (orig. <i>Organisation for Economic Co-operation and Development</i>)
OZN	Organizacija združenih narodov (orig. <i>United Nations</i>)
PSIP	Percepcije slovenske integracijske politike
SFRJ	Socialistična federativna republika Jugoslavija
SJM	Slovensko javno mnenje
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SZ	Sovjetska zveza
UNHCR	Urad visokega komisarja Združenih narodov za begunce (orig. <i>United Nations High Commissioner for Refugees</i>)
UOIM	Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov
ZDA	Združene države Amerike
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

1 Uvod

Migracijska dinamika intenzivno spreminja demografsko podobo in povečuje kulturno raznolikost prebivalstva v državah sprejema. Povečano število in heterogenost migracijskih tokov sprožata različne reakcije. Razprave se vrtijo ne samo okoli tega, koliko priseljencev država lahko sprejme, ampak tudi o tem, kdo je oziroma kakšen naj bi bil »primeren« priseljenec. Migracijska politika Evropske unije (EU) v veliki meri temelji na selektivnem sprejemanju priseljencev iz držav nečlanic EU. Bolj zaželeni so priseljenci, ki imajo več ekonomskega in človeškega kapitala (izobrazbo, znanje), manj zaželeni so manj izobraženi priseljenci, čeprav so v določenih segmentih gospodarstva prav tako potrebni, tudi zato, ker so pripravljeni opravljati umazana, nevarna in težka dela.

Vlade in posamezni segmenti družbe (npr. civilne iniciative) se na razvoj migracij različno odzivajo. Na eni strani obstajajo bolj ali manj učinkoviti poskusi upravljanja kulturnih, etničnih in jezikovnih raznolikosti, na drugi strani pa so opazna tudi stališča javnosti in reakcije politik, ki odražajo zahteve po večjem omejevanju (ali celo preprečevanju) in nadzoru migracij ter izključevanju priseljencev iz družb. To lahko prispeva k mobilizaciji negativnih občutkov do priseljencev, kriminalizaciji migracij, družbeni polarizaciji ali celo odprtemu konfliktu (Penninx et al. 2008, 4). Pogosto slabši položaj priseljencev (predvsem državljanov tretjih držav, beguncev, nedokumentiranih priseljencev) v primerjavi z državljani države sprejema na različnih področjih (trg dela, stanovanjsko področje, izobraževanje itd.) in negativna mnenja večinske populacije o priseljencih, ki so prišla še bolj do izraza v času ekonomske krize po letu 2008 in po letu 2015 kot posledica tako imenovane begunske krize, sta dejavnika, ki opozarjata na potrebo po kontinuiranem spremljanju in raziskovanju tematik, povezanih s kulturno, etnično in jezikovno raznolikostjo v družbi.

Slovenija že več kot šest desetletij predstavlja relativno pomembno ciljno območje priseljevanja. Do leta 1991 je zlasti zaradi ekonomske razvosti to veljalo predvsem za priseljevanje znotraj tedanje Jugoslavije, v zadnjih dveh desetletjih pa se Slovenija postopoma uveljavlja tudi kot mednarodno pomembna ciljna država priseljevanja. Še naprej daleč največji delež priseljencev prihaja iz držav naslednic nekdanje Jugoslavije. Uspešna integracija priseljencev je odvisna od številnih dejavnikov. Eden od njih je zagotovo integracijska politika sprejemne države. Pomembno, čeprav večkrat spregledano vlogo imajo tudi pričakovanja večinskega prebivalstva glede tega, kako naj bi se odvijala uspešna vključitev priseljencev v novo okolje. Povezava med

integracijskimi politikami in mnenjem prebivalstva je bila proučevana z vidika različnih teoretičnih perspektiv, pri čemer se kažejo nasprotujoče predpostavke o vzročnosti odnosa. Različni avtorji so mnenja, da so obstoječe integracijske politike, sicer na kompleksne načine, povezane z javnim mnenjem prebivalcev (Lahav 2004; Wright 2011). Teorija povratnih informacij (*policy feedback theory*) in teorija skupinske ogroženosti predvidevata, da politike bolj determinirajo javno mnenje kot obratno (Mettler in Soss 2004; Schlueter et al. 2013), medtem ko teorija odzivnosti politike (*policy responsiveness theory*) vidi javno mnenje kot ključno gonilo politik (Brooks in Manza 2006). Jalušič in Bajt (2020) na podlagi zaznanih vrzeli med javnim mnenjem, politikami in diskurzi tako na ravni EU kot na ravni nacionalnih držav predvidevata, da ni javno mnenje tisto, ki vpliva na politike, temveč da uveljavljeni pravni in politični »krizni« okviri, vključno z medijskim poročanjem, vplivajo na to, kako večinsko prebivalstvo dojema pravice priseljencev in njihove možnosti za integracijo. Nekateri avtorji pa menijo, da gre bolj verjetno za dialektičen, medsebojen vpliv javnega mnenja in integracijskih politik (Meuleman in Reeskens 2008; Jacobs in Herman 2009; Callens 2017, 4).

V Sloveniji proučevanju odnosa večinskega prebivalstva do integracije priseljencev ni namenjene veliko raziskovalne pozornosti,¹ čeprav gre za pomemben dejavnik, ki lahko pozitivno ali negativno vpliva na možnost vključevanja priseljencev v družbo. Nekoliko več pozornosti je namenjene proučevanju odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja.

Določen fond podatkov o medetničnih odnosih je zbran z raziskavami Slovenskega javnega mnenja (SJM). Pregled empiričnih podatkov, zbranih v raziskavah SJM, ki so bile opravljene v sedemdesetih, osemdesetih in devetdesetih letih 20. stoletja, kaže prisotnost distance večinskega prebivalstva do priseljevanja iz tedanjih drugih republik skupne države Jugoslavije. Negativna mnenja večinskega prebivalstva o priseljevanju so se nekoliko okrepila v času osamosvajanja Slovenije (Komac in Medvešek 2005, 215–36), kar je povezano z večjimi družbeno-političnimi spremembami in politično-ekonomsko nepredvidljivostjo tega obdobja. Po osamosvojitvi Slovenije, leta 2003, so v raziskavi SJM obravnavali vsebinsko podobna vprašanja, izsledki pa so pokazali primerljiva mnenja večinskega prebivalstva o priseljencih, kot so bila izražena v sedemdesetih in na začetku osemdesetih let prejšnjega stoletja (Komac 2007). Primerjava odgovorov anketiranih na vprašanje, ali bi bilo treba število priseljencev v Sloveniji zmanjšati ali povečati, zbranih v raziskavah SJM v treh časovnih točkah (1994, 2003 in 2013), kaže nasprotovanje večinskega prebivalstva priseljevanju. Od leta 1994 do leta 2013 je sicer delež anketiranih, ki so

1 To velja tudi za druge evropske države. Medtem ko se je izrazilo povečalo število raziskav in literature o priseljevanju in priseljencih, je nastalo precej manj raziskav in literature o stališčih prebivalcev do integracije priseljencev (Dražanová et al. 2020, 6).

menili, da je treba priseljevanje zmanjšati, upadel z 59,8 % na 36,5 %. Povečala pa sta se delež prebivalcev, ki se do tega vprašanja niso opredelili, in delež prebivalcev, ki so menili, naj priseljevanje ostane v enakem obsegu (Toš in Broder 2014). Raziskava (Zavratnik et al. 2008) o migracijah in imigracijski politiki v Sloveniji, ki so jo izvedli raziskovalci Inštituta za sredozemske humanistične in družboslovne študije Univerze na Primorskem in vključuje nabor klasičnih, že preverjenih vprašanj, ni pokazala večjih sprememb v mnenjih večinskega prebivalstva o priseljencih. Iz omenjenih javnomnenjskih raziskav je mogoče razbrati določeno protislovnost: na eni strani večina ljudi meni, da bi Slovenija morala biti odprta in večkulturna družba, hkrati pa še vedno precejšen delež prebivalcev Slovenije podpira mnenje, da je mobilnost ljudi v Slovenijo (in tudi v EU) treba omejiti, saj ogroža slovensko oziroma evropsko identiteto in jezik, priseljence povezuje s terorizmom in kriminalnimi dejanji, izraža mnenja, da priseljenci odvzemajo delovna mesta večinskemu prebivalstvu, skratka, priseljence stereotipno povezuje z določenimi deviantnimi ali neželenimi pojavi.

Opravljenе raziskave potrjujejo, da etnična in kulturna raznolikost družbe nista vedno obravnavani kot nekaj pozitivnega. Na deklarativni ravni v znanstvenih, strokovnih, javnomnenjskih in delno tudi v političnih razpravah se sicer govori o etnični raznolikosti kot o vrednoti, ki družbo bogati. Drugače pa je na ravni vsakdanjega življenja, kjer so med ljudmi precej trdno zasidrane predstave o »nas« in »drugih«, oblikovane večinoma na podlagi predsodkov in stereotipov. Priseljenci, ne glede na to, koliko časa že živijo v Sloveniji, so pogosto obravnavani kot tujci, katerih lojalnost je dvomljiva, predvsem pa v očeh dela prebivalcev Slovenije predstavljajo potencialno grožnjo družbi, socialni državi, nacionalni varnosti, slovenski kulturi in jeziku. Raziskava Eurobarometer, ki je bila izvedena novembra 2017, je pokazala, da sta po mnenju skoraj polovice vprašanih prebivalcev Slovenije največja skrb EU prav terorizem (46 %) in priseljevanje (43 %) (Standard Eurobarometer 88, 2017).

Prednosti, ki jih družba pridobi s priseljevanjem, v obliki idej, znanja, védenj ter prispevka priseljencev k družbenemu in ekonomskemu razvoju, niso vedno dovolj izpostavljene, nanje se hitro pozabi, niti niso vedno dovolj prepričljiv argument za vzpostavljanje pozitivnih mnenj do priseljevanja in priseljencev. Med večinskim prebivalstvom tudi niso nujno pozitivno sprejeti argumenti o nujnosti priseljevanja zaradi kritične demografske slike v Sloveniji, ki negativno vpliva na obseg delovne sile, pokojninski sistem itd. Podobno ne dovolj prepričljiv za večinsko prebivalstvo, da bi prevladal pozitiven odnos do priseljencev, je argument, da priseljevanje potrebujemo za nadomeščanje pomanjkanja določenih kadrov, profilov delovne sile. Raziskave (npr. Münz 2004) kažejo, da precejšen delež večinskega prebivalstva (to velja tudi za druge evropske države, ne le za Slovenijo) še vedno ne dojema priseljevanja kot

prednostnega, potencialno razvojnega dejavnika, kar otežuje doseg širšega soglasja o migracijski politiki. Nenaklonjenost priseljevanju se lahko odraža tudi v odnosu večinskega prebivalstva do priseljencev, ki že bivajo v državi, in vpliva na proces njihovega vključevanja v družbo. Pri tem je treba omeniti, da obstajajo tudi različna pričakovanja večinskega prebivalstva glede tega, kako naj bi to vključevanje potekalo in kaj je želeni končni cilj. V Sloveniji govorimo o integraciji priseljencev, vprašanje pa je, kakšno je razumevanje tega koncepta v širši javnosti.

Mnoge strokovne razprave opozarjajo na problematičnost koncepta integracije (Favell 2003; Waldinger 2003), vendar se ta vsaj v Evropi še vedno prevladujoče uporablja v študijah in razpravah o vključevanju priseljencev v države sprejema. Koncept integracije nima v vseh okoljih enoznačnega pomena. Tako v strokovnem kot v političnem diskurzu se pojem integracija razume na različne načine in zajema različne prakse – od *asimilacije* do *kulturnega pluralizma* (Doomernik 1998, 5, 2005, 3; Castles et al. 2002, 117). Večina kritik integracije se nanaša na to, da čeprav se je koncept začel uporabljati kot nasprotje asimilaciji, v praksi integracija pogosto temelji tudi na pričakovanjih, da se morajo priseljenci podrediti normam in vrednotam večinske družbe, če želijo biti sprejeti. Integracija je še vedno razumljena kot premočrten proces, v katerem pride do precejšnjih sprememb v priseljski skupnosti, medtem ko večinska družba ostane bolj ali manj nespremenjena. Problematična je tudi pogosta predpostavka, da je večinska družba (relativno) homogena in kohezivno družbeno okolje, v katero se morajo integrirati samo določene kategorije ljudi – priseljenci (Schinkel 2010). Posamezni avtorji so v novejšem času poskušali izdelati bolj odprto in kompleksno operacionalizacijo koncepta integracije (Heckmann in Schnapper 2003; Ager in Strang 2008; Bommes 2012; Garcés - Mascareñas in Penninx 2016). Skupna točka teh teoretičnih pristopov je odmik od holističnega pristopa, ki predvideva premočrten proces vključevanja priseljencev v enotno/homogeno referenčno populacijo (tako imenovano večinsko družbo), k bolj razčlenjenemu pristopu, ki upošteva ne le raznolike referenčne populacije (dva deležnika: priseljence in večinsko družbo), temveč tudi različne procese, ki se odvijajo na treh ravneh (posameznik, organizacije/društva, institucije) oziroma treh področjih/dimenzijah (npr. pravno-politični, socialno-ekonomski, kulturno-religijski), pri čemer se intenzivnost in časovna dinamika teh procesov lahko razlikujeta od področja do področja (Penninx in Garcés - Mascareñas 2016, 13). Predvsem pa je vključevanje priseljencev tesno povezano z zgodovinskimi, demografskimi, političnimi in socialnimi značilnostmi države sprejema, načinom nastanka nacionalne države ter posledičnimi politikami izključevanja in vključevanja na podlagi državljanstva (Rodríguez - García 2010, 253).

Na strokovni in politični ravni se osredotočenost na zgolj integracijo in položaj priseljencev v družbi vedno bolj spreminja v osredotočenost

na oblikovanje kohezivne družbe in dejavnike, ki so pomembni za doseg družbene kohezije. Ta sprememba je privedla do spraševanja o tem, kako se družba, v katero se vključujejo priseljenci, v bistvu opredeljuje.

Soočamo se še s pojavi različnih oblik migracij, spremenili so se kanali in motivi za migracije ter spreminjajo se velikost, izvor in struktura migracijskih tokov (Bommes in Morawska 2005; Penninx et al. 2008). Spreminja se tudi odnos med migracijami in oblikami naselitve. V preteklosti se je migracijo večinoma opredeljevalo kot enkratno gibanje/selitev, ki praviloma vodi v trajno naselitev. Močno povečane prometne in komunikacijske zmogljivosti pa danes omogočajo večjo mobilnost, kar prispeva tudi k temu, da priseljenci ne ostanejo na enem mestu, temveč se pogostejše selijo iz države v državo. Takšne prakse vzpostavljajo nove načine bivanja, integracije in oblikovanja skupnosti. Raziskovalci te nove pojave proučujejo v okviru konceptov transnacionalizma in diaspore, medtem ko se oblikovalci politik sprašujejo, kaj takšne življenjske prakse pomenijo za proces integracije (Penninx et al. 2008, 3–4).

V pričajuči monografiji z integracijo označujemo procese vključevanja in sprejemanja priseljencev v novo družbeno okolje ter prilagajanja družbenih struktur novim razmeram, ki so posledica priseljevanja. V procesu integracije naj bi priseljenci postali aktivni in enakopravni udeleženci socialnih, ekonomskih, pravnih, političnih in kulturnih odnosov in procesov v državi sprejema, pri čemer naj bi bila vsakomur zagotovljena možnost izražanja in ohranjanja njegove lastne kulture, vere in etnične pripadnosti. O uspešni integraciji običajno govorimo takrat, ko priseljenci dosegaajo podobne položaje v družbi kot primerljive² skupine večinskega prebivalstva (Doomernik 1998, 5). Ob tem je treba dodati, da vsako odstopanje še ne pomeni neuspešne integracije. Pomembno je, da razlike niso posledica strukturnih ovir ali diskriminacije posameznikov oziroma posameznih skupin (Bešter 2007a, 109). Priseljevanje in integracija spreminjata tudi družbo sprejema. Spremenita se število in struktura prebivalstva, ustanovijo se nove institucionalne strukture za zadovoljevanje kulturnih, socialnih in političnih potreb priseljencev (Penninx in Garcés - Mascareñas 2016, 11), dolgoročno pa priseljevanje lahko vpliva tudi na kulturo družbe sprejema.

Raziskave na področju priseljevanja in integracije so po letu 1990 potrdile, da ima država sprejema (vključno s stališči, odnosom večinske družbe do priseljencev, organizacijo civilne družbe in državnim aparatom) pomembno vlogo pri poteku integracije priseljencev (Penninx 2013; Unterreiner in Weinert 2014, 2). Eden od ključnih dejavnikov, ki usmerjajo integracijo, je zagotovo pravno-politični okvir (zakonodaja, načrtovani ukrepi in programi), zato je proučevanje integracijskih politik (njihovega nastanka, vsebine in rezultatov)

2 Primerljive po starosti, spolu, izobrazbi, poklicnih kvalifikacijah itd.

pomemben del raziskovanja integracijskega procesa (Garcés - Mascareñas in Penninx 2016, 3). Prav tako pomembno je tudi proučevanje dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje integracijskih politik in potek integracije. Mednje spada tudi odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja, priseljencev in njihovega vključevanja v družbo sprejema.

Namen te monografije je predstaviti, kakšen je odnos večinskega prebivalstva Slovenije do priseljevanja, priseljencev in njihove integracije ter kateri dejavniki vplivajo na to. Pri tem izhajamo iz dveh glavnih teoretskih okvirov – teorije skupinske ogroženosti in teorije medskupinskih stikov. Glavnino podatkov smo črpali iz empirične raziskave, ki smo jo izvedli leta 2020 na reprezentativnem vzorcu večinskega prebivalstva v okviru projekta *Izzivi integracije priseljencev in razvoj integracijske politike v Sloveniji* (skrajšano *Izzivi integracije*). Z namenom celostnejšega razumevanja proučevanih področij pa monografijo začnemo s kratko predstavitvijo glavnih značilnosti sodobnega priseljevanja v Slovenijo in razvoja integracijske politike v Sloveniji.

2 Priseljevanje v Slovenijo: izbrani procesi in pojavi v zadnjih treh desetletjih

Pri analizi statističnih podatkov o priseljevanju in prebivanju priseljencev v Sloveniji moramo upoštevati, da statistika vključuje različne kategorije prebivalcev, ki jih je treba razumeti in razlikovati, sicer lahko napačno interpretiramo podatke. V povezavi s statistikami o priseljencih se običajno uporabljata dve kategoriji: tuji državljani in prebivalci s prvim prebivališčem v tujini.³ Omenjeni kategoriji se v določeni meri prekrivata, hkrati pa vsaka vključuje specifičen del populacije. Kategorija tujih državljanov vključuje tudi potomce priseljencev, ki nimajo državljanstva države, v kateri živijo, hkrati pa vanjo niso vključeni priseljenci, ki so se rodili v tujini, se priselili v državo sprejema in pridobili njeno državljanstvo. Ti so vključeni v kategorijo prebivalci s prvim prebivališčem v tujini, ki pa ne vključuje potomcev priseljencev.

V Sloveniji se je delež tujih državljanov med prebivalci povečal z 2 % v letu 2002 na 7,5 % v letu 2020, medtem ko se je delež prebivalcev, katerih prvo prebivališče je v tujini, povečal z 8,5 % v letu 2002 na 13,4 % v letu 2020. Podatki kažejo, da se je v zadnjem desetletju povečal delež državljanov držav članic EU,⁴ še vedno pa se v največjem številu v Slovenijo priseljujejo državljani držav naslednic nekdanje Jugoslavije, ki so se v Slovenijo množično priseljevali že vse od druge polovice petdesetih let 20. stoletja dalje. Slovenija je namreč zaradi relativne ekonomske razvitosti že takrat veljala za imigracijsko območje znotraj tedanje Jugoslavije (Pirc 2007, 463).

Tako kot drugod po Evropi je tudi v Sloveniji zaznati posledice demografskih sprememb, vključno s staranjem prebivalstva, podaljševanjem pričakovane življenjske dobe in zmanjševanjem deleža delovno aktivnega prebivalstva. Slovenija ima po dobrem desetletju pozitivnega naravnega prirasta v obdobju od leta 2006 do leta 2016 znova negativen naravni prirast v letih 2020 (−5.249), 2019 (−1.260), 2018 (−900) in 2017 (−268) (SURS 2021a), zato

3 Prvo prebivališče osebe je po mednarodnih priporočilih za popise prebivalstva opredeljeno kot dejansko prebivališče matere ob rojstvu osebe. Na ta način se izključita vpliv rojevanja v porodnišnicah in vpliv naključnih dejavnikov, ki so lahko prispevali k rojstvu zunaj območja, kjer je oseba sicer preživela prvo obdobje svojega življenja (Dolenc 2003, 32). Podatki popisa 2002 so pokazali, da se je v drugih republikah nekdanje Jugoslavije rodilo 21.000 oseb, ki jih po metodologiji prvega prebivališča ne štejemo med priseljence. Kljub rojstvu v tujini so imeli prvo prebivališče v Sloveniji. Tretjina teh oseb je bila rojena do leta 1949. Skupaj je bilo v drugih republikah nekdanje Jugoslavije rojenih 171.000 prebivalcev Slovenije (8,7 % prebivalstva Slovenije leta 2002), prvo prebivališče je tam imelo 151.432 oseb (Dolenc 2003, 86).

4 Od leta 2014 naprej so v to skupino všteti tudi državljani Hrvaške.

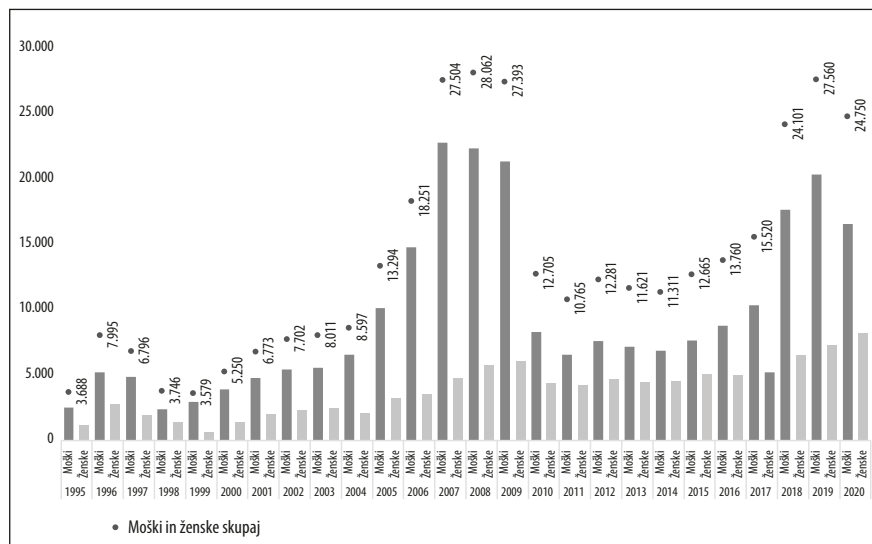
so priselitve pomemben dejavnik, ki prispeva k rasti števila prebivalstva.⁵ Priseljivanje pa ne prispeva samo k demografski rasti, ampak postaja vse pomembnejši način za povečanje vzdržnosti sistema socialnega varstva in zagotavljanje rasti gospodarstva.

V zadnjih treh desetletjih opazamo trend naraščanja priseljivanja v Slovenijo, čeprav ta ni premočrten. Pojavljajo se nihanja, ki so zlasti povezana z uspešnostjo ali neuspešnostjo gospodarstva oziroma s pojavom ekonomske krize. Na začetku devetdesetih let (1991 in 1992) je bil v Sloveniji zaradi političnih in gospodarskih sprememb ter vojnih spopadov na območju nekdanje Jugoslavije selitveni prirast s tujino negativen. Pozneje je bil negativen selitveni prirast prebivalcev Slovenije evidentiran le še v letih 1998, 2010 in 2014. Slovenija postaja vse bolj privlačna ne samo kot migracijsko tranzitna, temveč tudi kot ciljna država. Glavni razlog za izrazitejšo povečevanje števila prebivalcev Slovenije, ki se je začelo v letu 2005, še zlasti pa je bilo opazno v obdobju od leta 2007 do leta 2009, je bil visok selitveni prirast (večje priseljivanje tujih državljanov), povezan s pospešitvijo gospodarske rasti (predvsem rast gradbenega sektorja) in z vstopom Slovenije v EU. Zaradi prostega pretoka delovne sile so začeli prihajati priseljenci iz novih izvornih držav (npr. iz Slovaške in Bolgarije), pa tudi družinski člani v Sloveniji že prebivajočih tujih državljanov, ki so se priselili z območja nekdanje Jugoslavije. Številčnejše priseljivanje je ustavila gospodarska kriza leta 2008. Učinki gospodarske krize so se na tokovih priseljivanja pokazali leta 2010. Šele leta 2019 je število priseljenih državljanov prišlo na raven, kot je bila v letih 2007–2009.

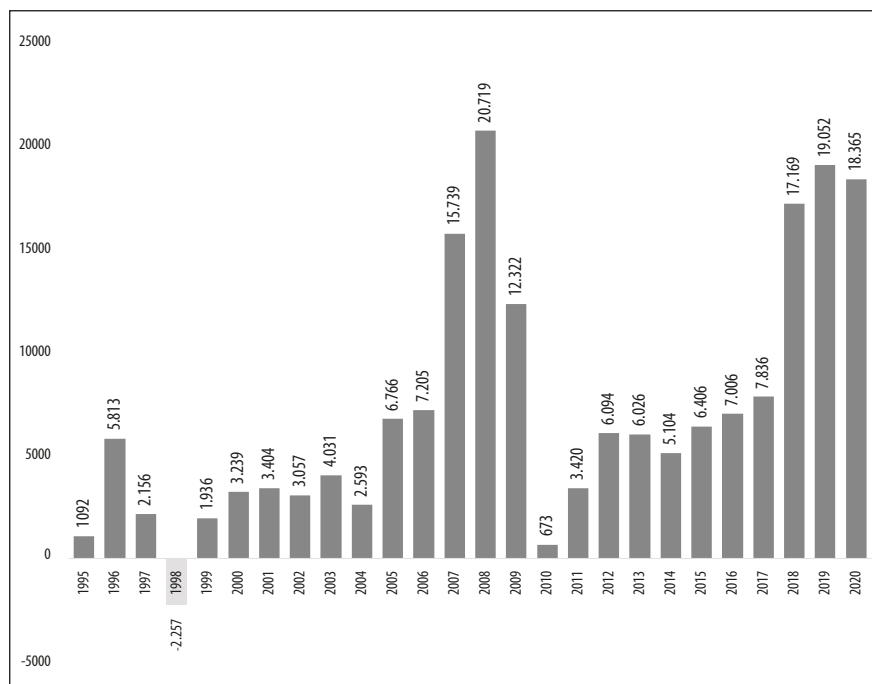
Državljeni Republike Slovenije so imeli negativen selitveni prirast v letih 1991, 1992 in vsako leto od leta 2000 do leta 2019. Medtem ko so tuji državljani imeli negativen selitveni prirast (–2.257) samo leta 1998.⁶ Največji selitveni prirasti tujih državljanov v Sloveniji so bili zabeleženi v letih 2007 (15.739), 2008 (20.719) ter ponovno v letu 2018 (17.169) in v letu 2019 (19.052). Po letih rasti je v letu 2020 pandemija covida-19 vplivala na zmanjšanje migracijskih tokov na globalni ravni. Večina držav je zaradi pandemije vpeljala omejitve mobilnosti, kar je vplivalo na migracije. Tudi v Sloveniji je prišlo leta 2020 do zmanjšanja selitvenega prirasta tujih državljanov, ki pa ni bilo veliko.

5 V letu 2020 je zaznati splošno pozitivno rast prebivalstva v celotni EU, kljub večini negativnemu naravnemu prirastu prebivalstva, kar je posledica pozitivnih vrednosti migracijskega prirasta. Tako je bilo na primer na Češkem, v Nemčiji, Estoniji, na Portugalskem, v Španiji, na Finskem in Sloveniji zabeleženo povečanje števila prebivalstva kljub negativnemu naravnemu prirastu (Kiss 2021).

6 »V letu 1998 je prišlo do čiščenja evidenc pri državnih upravnih organih in tako se je formalno bistveno povečalo število odseljenih tujcev, ki so se dejansko odselili že davno prej, vendar niso bili izbrisani iz evidenc. Dejansko je bil pri tujcih tudi v tem letu selitveni prirast pozitiven« (Apohal Vučkovič in Čelebič 2009, 80).

Graf 2.1: Priseljevanje tujih državljanov v Slovenijo po spolu, 1995–2020

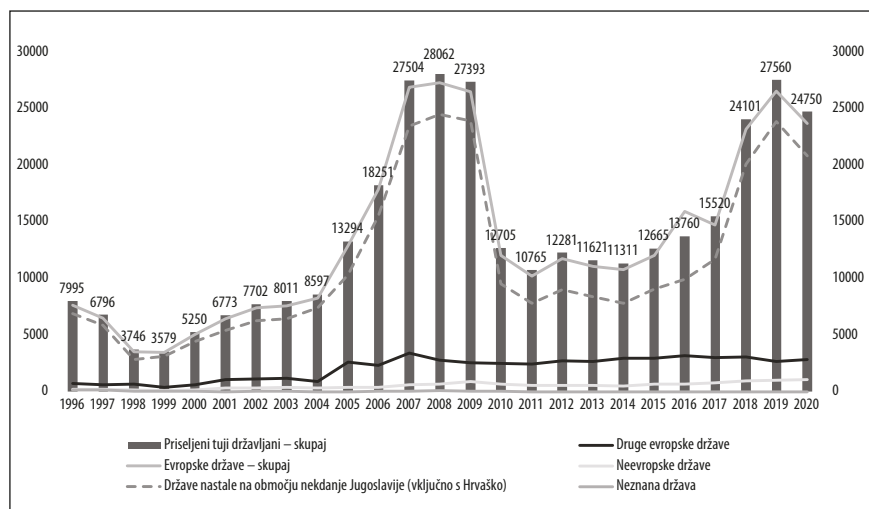
Vir: SURS.

Graf 2.2: Selitveni prirast tujih državljanov v Sloveniji, 1995–2020

Vir: SURS.

Slovenija spada v skupino držav Srednje in Vzhodne Evrope (kot na primer tudi Hrvaška, Češka, Estonija, Madžarska, Latvija, Litva, Poljska, Slovaška), v katerih so na strukturo in število priseljencev v veliki meri vplivale spremembe državnih mej oziroma nastanki novih manjših držav na območju nekdanjih večjih držav. Še vedno se v Slovenijo v večjem številu priseljujejo državljani držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije, in to predvsem zaradi relativne bližine, sorodnosti jezika, ekonomske razvitosti, obstoja sorodstvenih mrež v Sloveniji oziroma poznavanja drugih priseljencev iz izvirnega okolja, ki v Sloveniji že prebivajo. Največji delež med priseljenimi tujimi državljani predstavljajo državljani Bosne in Hercegovine. Od leta 2014 je med priseljenimi tujimi državljani opazen nekoliko večji delež državljanov EU, vendar je to posledica vstopa Hrvaške v EU. Med tujimi državljani, ki so se v letu 2020 priselili v Slovenijo, je bilo največ državljanov Bosne in Hercegovine (45,7 %), sledijo državljani Kosova (15,5 %), državljani Srbije (12,1 %), državljani držav članic EU (12,5 %) in državljani Severne Makedonije (6,1 %).

Graf 2.3: Tuji državljani, priseljeni v Slovenijo, glede na državo državljanstva, 1996–2020

Vir: SURS.

Zaposlitev je glavni formalno naveden razlog za prihod tujih državljanov v Slovenijo. Samo v letu 2015 je bilo več priselitev zaradi združitve z družino kot pa zaradi zaposlitve. Po letu 2017, ko smo pričali ponovni večji rasti priseljevanja v Slovenijo, se je spremenila tudi struktura namena priselitve. Daleč največ priseljencev se je priselilo zaradi zaposlitve, delež združitve z družino je bil nekoliko manjši, lahko pa pričakujemo njegov porast v prihodnjih letih.

2.1 Prebivalci s prvim prebivališčem v tujini

V zadnjem desetletju je delež prebivalcev, ki imajo prvo prebivališče v tujini, narasel v skoraj vseh državah članicah Organizacije za gospodarsko sodelovanje in razvoj (OECD), izjema so Izrael in baltske države (OECD/EU 2018, 42). Tudi v Sloveniji število oziroma delež prebivalcev, ki imajo prvo prebivališče v tujini, narašča. Leta 2011 je bilo v Sloveniji 228.588 prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini, kar je znašalo 11,1 % celotnega prebivalstva. Leta 2019 se je vsak osmi prebivalec Slovenije priselil iz tujine. S takim deležem priseljencev se je Slovenija med državami članicami EU uvrstila na šestnajsto mesto (največji delež priseljencev ima Luksemburg – 46,5 %, najmanjšega pa Poljska – 1,8 %). Leta 2020 je bilo v Sloveniji že 281.621 prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini, torej 13,4 %.

Tabela 2.1: Delež prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini glede na celotno število prebivalcev v Sloveniji na 1. 1. tekočega leta, 2011, 2015, 2018, 2019, 2020

Leto	Prebivalci s prvim prebivališčem v tujini		Prebivalci Slovenije – skupaj
	Število	%	Število
2020	281.621	13,4	2.095.861
2019	265.072	12,7	2.080.908
2018	250.226	12,1	2.066.880
2015	237.616	11,5	2.062.874
2011	228.588	11,1	2.050.189

Vir: SURS.

V Sloveniji ima velik delež prebivalcev, ki so imeli prvo prebivališče v tujini, slovensko državljanstvo. Leta 2018 je bil ta delež 54,7 %. K temu je veliko prispevalo dejstvo, da so ob osamosvojitvi Slovenije državljani drugih republik Socialistične federativne republike Jugoslavije (SFRJ), ki so v tistem času imeli stalno prebivališče v Sloveniji, lahko pridobili slovensko državljanstvo, tudi če niso izpolnjevali vseh pogojev postopka redne naturalizacije. Po podatkih Statističnega urada Republike Slovenije (SURS) je v prvih osmih mesecih po osamosvojitvi Slovenije državljanstvo Slovenije pridobilo okrog 170.000 oseb, v zadnjih desetih letih pa 15.000 oseb, od tega 70 % državljanov držav z območja nekdanje Jugoslavije (Dolenc 2019). Tisti, ki so se v Slovenijo priselili kot notranji selivci v času obstoja skupne države SFRJ, so bili v formalnopравnem pogledu praktično izenačeni z drugim slovenskim prebivalstvom že takoj ob priselitvi. Kot notranji državni selivci se tako niso soočali z nekaterimi problemi, s katerimi se običajno soočajo mednarodni selivci – na primer s pridobivanjem delovnih dovoljenj in omejenim dostopom do trga

dela, pridobivanjem in podaljševanjem dovoljenj za prebivanje ter omejenimi socialnimi pravicami (Bešter 2007b).

V letu 2020 se je delež državljanov Slovenije med priseljenci zmanjšal na 46 %. To je delno posledica hitrejšega naraščanja števila priseljencev v zadnjih letih in zmanjševanja stopnje pridobitve slovenskega državljanstva med priseljenci⁷ (2,53 % leta 2009 in 1,38 % leta 2019), delno pa tudi posledica zmanjševanja števila oseb znotraj populacije priseljencev, ki so ob osamosvojitvi Slovenije pridobili slovensko državljanstvo, saj je določeno število oseb iz te populacije zaradi starosti že umrlo, nekaj pa se jih je (zlasti po upokojitvi) vrnilo nazaj v svoje izvirne države (oziroma države, ki so nastale na ozemlju, kjer so se rodili, po razpadu nekdanje SFRJ).

Tabela 2.2: Prebivalci Slovenije glede na državo prvega prebivališča in (skupine) državljanstva, 2018

Območje (država) prvega prebivališča	Državljanstvo		
	Skupaj	Državljeni RS	Tuji državljani
Skupaj	2.066.880 (100 %)	1.945.005 (94,1 %)	121.875 (5,9 %)
Slovenija	1.816.654 (100 %)	1.808.038 (99,5 %)	8.616 (0,5 %)
Tuja država prvega prebivališča – skupaj	250.226 (100 %)	136.967 (54,7 %)	113.259 (45,3 %)
Države nekdanje SFRJ*	170.572 (100 %)	81.944 (48 %)	88.628 (51,9 %)
Države EU	65.808 (100 %)	50.416 (76,6 %)	15.392 (23,4 %)
Druge evropske države	7.144 (100 %)	2.080 (29,1 %)	5.064 (70,9 %)
Afrika	822 (100 %)	314 (38 %)	508 (62 %)
Južna Amerika	832 (100 %)	532 (64 %)	300 (36 %)
Severna in Srednja Amerika	1.524 (100 %)	835 (54,8 %)	689 (45,2 %)
Azija	3.151 (100 %)	544 (17,3 %)	2.607 (82,7 %)
Avstralija in Oceanija	373 (100 %)	302 (81 %)	71 (19 %)

Vir: SURS.

*Brez Hrvaške – ta je všteta pri EU.

Med priseljenci v Sloveniji je bilo leta 2018 daleč največ tistih, ki imajo prvo prebivališče v Bosni in Hercegovini (43 %). Sledijo priseljenci s prvim prebivališčem na Hrvaškem (18 %) in v Srbiji (10 %), Severni Makedoniji (6,8 %) ter na Kosovu (6,8 %). Opozoriti velja, da podatki popisov, opravljenih pred letom 2002, kažejo, da ni mogoče povezovati narodne pripadnosti z državo prvega prebivališča. V preteklosti je veliko Srbov in Hrvatov prihajalo

⁷ Stopnja pridobitve slovenskega državljanstva je delež tujcev, ki so v koledarskem letu pridobili slovensko državljanstvo, med vsemi tujci, živečimi v državi na začetku leta.

iz Bosne in Hercegovine, precejšen del Albancev pa je priselil iz Severne Makedonije.

Tabela 2.3: Struktura populacije priseljencev v Sloveniji glede na območje prvega prebivališča in državljanstvo, 1. 1. 2018

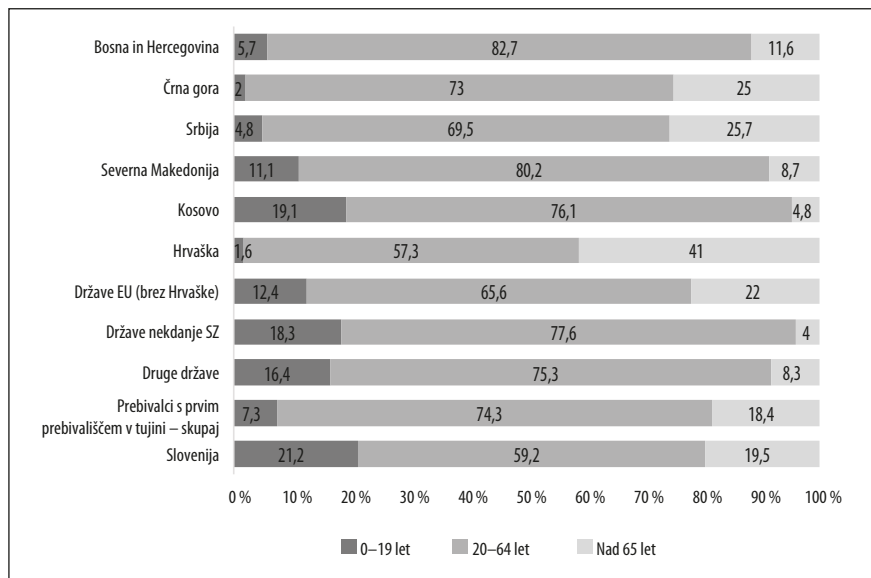
Območje (država) prvega prebivališča	Skupaj	Državljanstvo		
		Slovensko	Države prvega prebivališča	Druge države
Skupaj	250.226 (100 %)	136.967 (54,7 %)	105.425 (42,1 %)	7.834 (3,2 %)
Bosna in Hercegovina	107.677 (100 %)	55.921 (52 %)	49.639 (46,1 %)	2.117 (1,9 %)
Črna gora	3.344 (100 %)	2.601 (77,8 %)	658 (19,7 %)	85 (2,5 %)
Srbija	25.372 (100 %)	14.851 (58,5 %)	9.593 (37,8 %)	928 (3,6 %)
Severna Makedonija	17.128 (100 %)	5.164 (30,1 %)	9.991 (58,3 %)	1.973 (11,5 %)
Kosovo	17.051 (100 %)	3.407 (19,9 %)	12.597 (73,9 %)	1.047 (6,1 %)
Hrvaška	44.994 (100 %)	37.258 (82,8 %)	7.154 (15,9 %)	582 (1,3 %)
Države EU (brez Hrvaške)	20.814 (100 %)	13.158 (63,2 %)	6.982 (33,5 %)	674 (3,2 %)
Države nekdanje SZ	6.417 (100 %)	1.310 (20,4 %)	4.946 (77,1 %)	161 (2,5 %)
Druge države	7.429 (100 %)	3.297 (44,4 %)	3.865 (52,0 %)	267 (3,6 %)

Vir: SURS.

Leta 2018 so v največjih deležih imeli slovensko državljanstvo priseljenci s prvim prebivališčem na Hrvaškem (82,8 %), v Črni gori (77,8 %) in državah članicah EU (brez Hrvaške) (63,2 %).

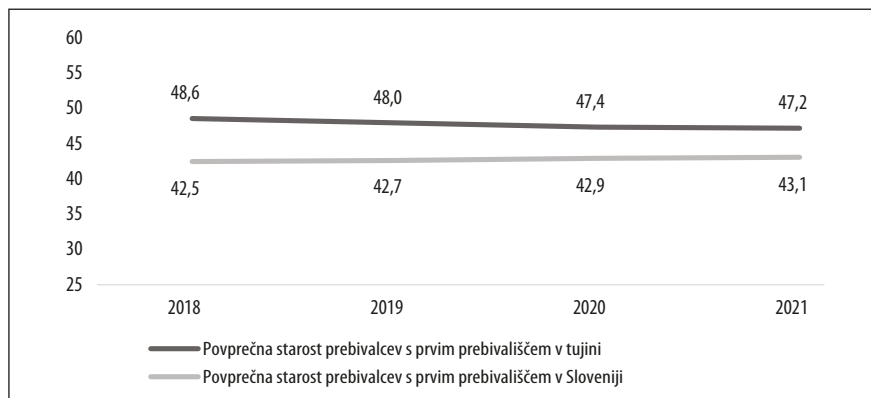
Med prebivalci Slovenije, ki imajo prvo prebivališče v tujini, je bilo leta 2018 56,6 % moških in 43,4 % žensk. Slovenija je bila leta 2017 med državami članicami OECD, ki imajo najmanjše deleže žensk med prebivalci, ki imajo prvo prebivališče v tujini. Manjša deleža imata samo še Češka (39,6 % žensk) in Južna Koreja (42,8 % žensk). Sicer je v državah OECD in EU skupaj 51 % žensk v populaciji priseljencev (OECD/EU 2018, 150). V Sloveniji prevladujejo ženske samo med priseljenci s prvim prebivališčem v državah EU in drugih evropskih državah (brez držav z območja nekdanje Jugoslavije).

Iz statističnih podatkov za leto 2018 je še razvidno, da je 74,3 % prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini starih 20–64 let in tako spadajo v delovno sposobno starostno skupino, medtem ko je takšnih prebivalcev v Sloveniji 59,2 %. Obstajajo pa precejšnje razlike v starostni strukturi prebivalcev glede na območje prvega prebivališča.

Graf 2.4: Prebivalci Slovenije glede na območje prvega prebivališča in starost, 2018

Vir: SURS.

Kljub velikemu deležu delovno sposobne starostne skupine (20–64 let) med prebivalci s prvim prebivališčem v tujini je bila povprečna starost prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini leta 2018 48,6 leta, povprečna starost prebivalcev s prvim prebivališčem v Sloveniji pa 42,5 leta (SURS 2018a). V obdobju od leta 2018 do leta 2021 se je povprečna starost prebivalcev s prvim prebivališčem v Sloveniji zviševala, medtem ko se je povprečna starost prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini zniževala.

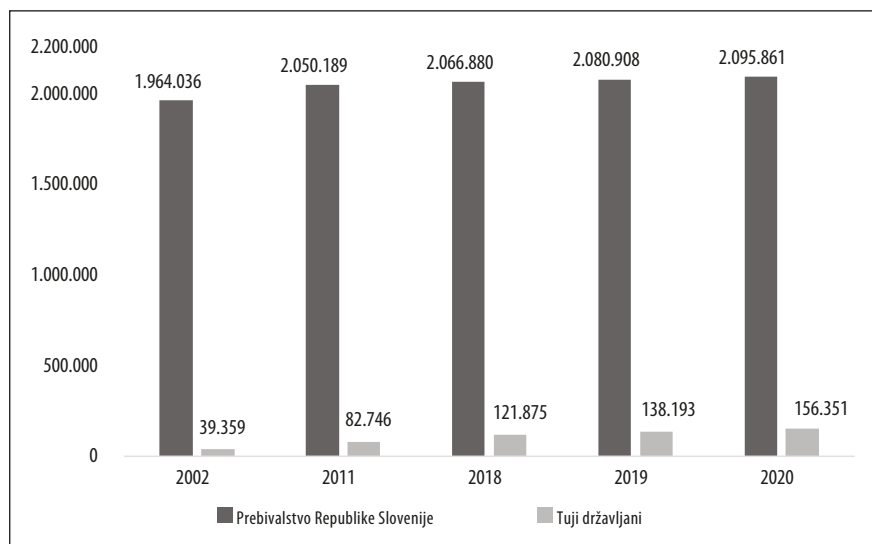
Graf 2.5: Povprečna starost prebivalcev Slovenije glede na prvo prebivališče, 2018–2021, 1. januar

Vir: SURS.

2.2 Tuji državljani

Med prebivalci Slovenije se v zadnjem desetletju izraziteje povečuje število tujih državljanov.

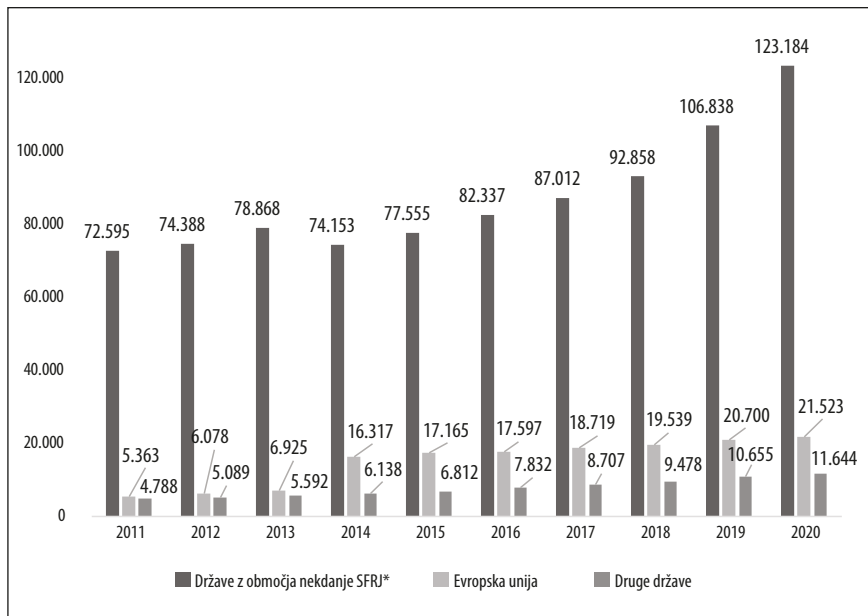
Graf 2.6: Število vseh prebivalcev in tujih državljanov v Sloveniji, leta 2002, 2011, 2018, 2019, 2020

Vir: SURS.

Potreba po delovni sili pride še bolj do izraza v obdobju gospodarske rasti. Tudi zaradi tega se je v Sloveniji priseljevanje tujih državljanov po letu 2017 povečalo.

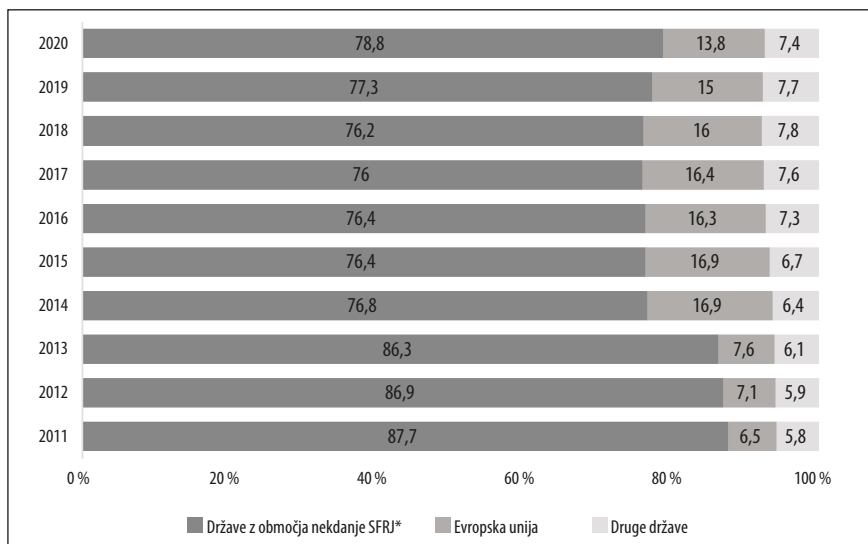
Graf 2.7: Število tujih državljanov v Sloveniji po skupinah državljanstva, 2011–2020

* Kategorija »Države z območja nekdanje SFRJ« od leta 2014 ne vključuje več Hrvaške, saj je ta sredi leta 2013 vstopila v EU.

Vir: SURS.

Graf 2.8: Tuji državljani v Sloveniji po skupinah državljanstva, 2011–2020

* Kategorija »Države z območja nekdanje SFRJ« od leta 2014 ne vključuje več Hrvaške, saj je ta sredi leta 2013 vstopila v EU.

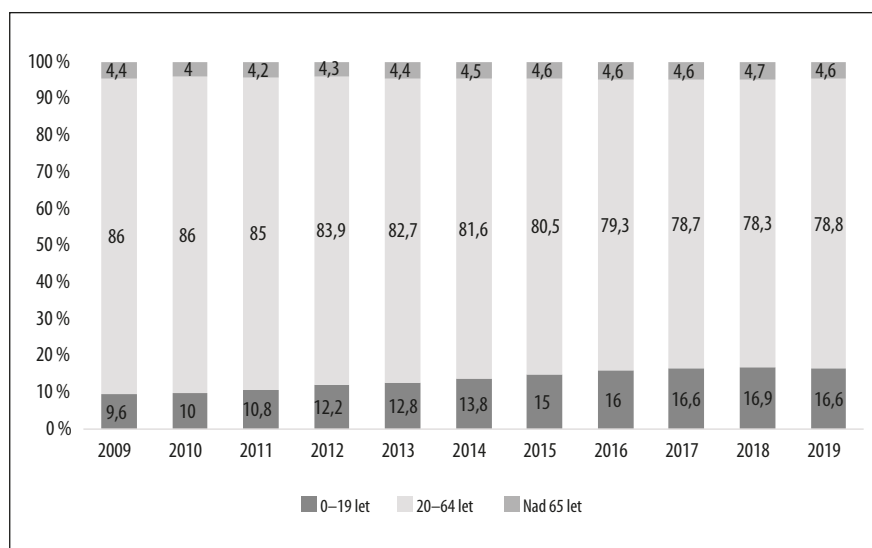
Vir: SURS.

Med tujimi državljani v Sloveniji še vedno v veliki meri prevladujejo državljani držav z območja nekdanje Jugoslavije. Povečan delež tujih državljanov držav članic EU po letu 2013 je povezan z vstopom Hrvaške v EU. V letu 2020 je bilo med 156.351 tujimi državljani 78,8 % državljanov držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije, 13,8 % državljanov držav članic EU in 7,4 % državljanov drugih držav.

Tudi med tujimi državljani v Sloveniji prevladujejo moški. Njihov delež je bil leta 2009 kar 73,6 %, leta 2020 pa 66,5 %. To pomeni, da se je delež žensk med tujimi državljani v zadnjih desetih letih nekoliko povečal.

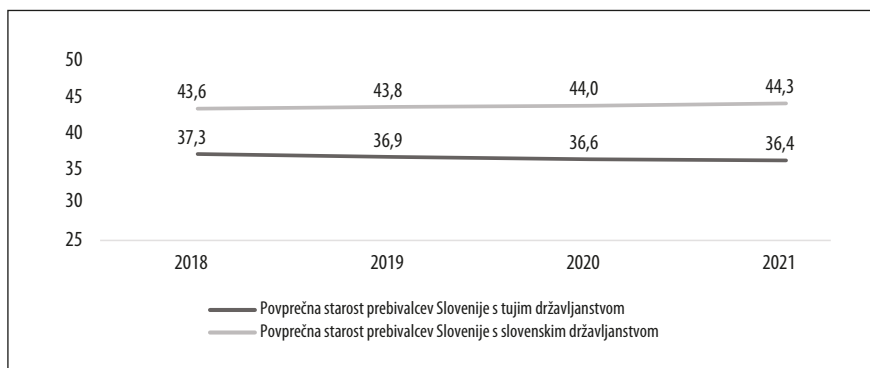
Starostna struktura populacije tujih državljanov v Sloveniji se je v obdobju od leta 2009 do leta 2019 nekoliko spremenila. Precej se je povečal delež mladih (0–19 let), zmanjšal se je delež starih 20–64 let, delež starejših od 65 let pa je ostal enak.

Graf 2.9: Starostna struktura populacije tujih državljanov v Sloveniji, 2009–2020

Vir: SURS.

Graf 2.10: Povprečna starost prebivalcev Slovenije glede na državljanstvo, 2018–2021, 1. januar

Vir: SURS.

Povprečna starost tujih državljanov leta 2018 je bila 37,3 leta, medtem ko je bila povprečna starost slovenskih državljanov 43,6 leta. Povprečna starost tujih državljanov se je v zadnjih štirih letih zniževala, povprečna starost slovenskih državljanov pa zviševala.

Velika večina tujih državljanov v Sloveniji je tako državljanov tretjih držav, kar pomembno vpliva na obseg njihovih pravic – tako pravic na področju vstopanja v državo in bivanja v njej kot pravic na različnih področjih integracije. Tudi glavnina integracijske politike v Sloveniji se po pridružitvi države EU osredotoča predvsem na državljane tretjih držav. Zаметki razvoja slovenske integracijske politike pa so se pojavili v letih pred vstopom v EU.

3 Razvoj integracijske politike v Sloveniji

Države na različne načine oblikujejo priseljske politike, ki vključujejo mehanizme nadzorovanja priseljevanja v državo, politiko povratništva, integracijsko politiko (vključno s pogoji naturalizacije) in azilno politiko. Integracijska politika je običajno del priseljske politike, ki ureja položaj priseljencev in njihovo vključevanje v državo sprejema. Pri oblikovanju politik, ki se nanašajo na priseljevanje in integracijo priseljencev, obstaja nevarnost, da te zadovoljujejo in predstavljajo pričakovanja ter zahteve večinskega prebivalstva, ne pa tudi pričakovanj in potreb priseljencev. Pogosto se kaže, da so v procesih oblikovanja politik na strani večinskega prebivalstva oziroma političnih odločevalcev mnenja o priseljencih pomembnejši dejavnik kot sama dejstva o položaju, vlogi in pomenu priseljencev za državo sprejema. Zaradi tega lahko gre oblikovanje politik v dve skrajnosti, ali v navidezno odsotnost politik in izogibanje tematikam, povezanih s priseljenci, pri čemer je neobstoje eksplisitnih integracijskih politik prav tako »politika« (Alexander 2007), ali v enostranske, pokroviteljske politike, ki ne upoštevajo potreb priseljencev in so v resnici odraz interesov večine. Ko pa so integracijske politike sprejete in se začnejo uresničevati, se pojavi nov problem. Medtem ko je integracijski proces dolgotrajen in je za vidne rezultate potrebna menjava vsaj ene generacije, politični proces v demokratičnih družbah zahteva hitre rezultate, ki so časovno omejeni na volilno obdobje. Nerealistične obljube oziroma pričakovanja, povezana z uresničevanjem integracije priseljencev, lahko hitro postanejo kontraproduktivna (Penninx 2013).

Integracijska politika naj bi omogočala in spodbujala enakopravno in celovito vključevanje priseljencev in njihovih potomcev na vseh področjih družbenega, ekonomskega in političnega življenja države sprejemnice, ob hkratnem spoštovanju njihove pravice do ohranjanja, razvijanja in izražanja njihove etnične, kulturne in verske identitete. Rezultat takšne politike bi bila družba, ki priznava in dopušča obstoj etničnega oziroma kulturnega pluralizma ter v kateri imajo vsi njeni člani enakopraven položaj ne glede na njihovo etnično oziroma kulturno pripadnost. Integracijska politika naj bi zagotavljala priseljencem enake možnosti in jih spodbujala k aktivnemu in odgovornemu sodelovanju z večinskim prebivalstvom v javni sferi družbenega življenja. Omogočala naj bi tudi aktivno sodelovanje posameznikov v produkciji in reprodukciji njihovega lastnega življenja brez (ali z malo) odvisnosti od državne podpore. Pomembna naloga integracijske politike je še spodbujanje medkulturnega dialoga, torej medkulturnega spoznavanja in sodelovanja, kar logično izhaja iz opredelitve integracije kot dvosmernega procesa, ki zahteva

prilagajanje tako na strani priseljencev kot na strani večinske družbe. Poučarjala naj bi skupne interese vseh članov družbe in ustvarjala priložnosti za sodelovanje vseh pri uresničevanju teh interesov (Bešter 2006, 24).

V zadnjih tridesetih letih se v Sloveniji zakonodaja, podzakonski akti in strateški dokumenti, ki opredeljujejo možnosti priseljavanja in integracije priseljencev, postopno razvijajo, pri čemer ta razvoj ni nujno vedno pozitiven. Pogosto spremembe dela zakonodaje, ki določa slovensko integracijsko politiko, niso utemeljene na stvarnih argumentih in premislekih o potrebah priseljencev ter potrebah slovenske družbe oziroma države, ampak večinoma pomenijo le mehanično sledenje minimalnim zahtevam EU, delno pa so odraz ideološke usmeritve aktualne vlade v posameznem obdobju. Slovenija ni edina država na območju Srednje oziroma Vzhodne Evrope (enako velja tudi za Poljsko, Češko in Madžarsko), v kateri je bilo malo narejenega na področju oblikovanja nacionalnih integracijskih politik in v kateri je začetne politične pobude na tem področju v veliki meri vodila EU (Doomernik in Bruquetas - Callejo 2016, 71).

Tako kot v mnogih drugih državah gre tudi v Sloveniji razvoj integracijske politike v smer povečevanja zahtev po prilagajanju priseljencev družbi sprejema. Kronološko gledano bi razvoj slovenske integracijske politike lahko razdelili v več faz, in sicer glede na to, kateri dejavniki so v posameznem obdobju vplivali na oblikovanje usmeritev in pravnih podlag, pomembnih za integracijo priseljencev.

3.1 Prvo obdobje – začetek oblikovanja integracijske politike (1990–1998)

Na prelomu devetdesetih let prejšnjega stoletja Slovenija praktično ni imela razvite migracijske in integracijske politike, saj so večinski del migracij predstavljale selitve znotraj nekdanje SFRJ, zato je takoj po osamosvojitvi leta 1991 začela sprejemati temeljne zakone na tem področju, začenši z Zakonom o državljanstvu (ZDRS) in Zakonom o tujcih (ZTuj).

Slovenijo bi lahko opisali kot državo, ki temelji pretežno na »etničnem« konceptu nacionalne identitete. Ob osamosvojitvi leta 1991 je bilo v državi 87,8 % prebivalstva slovenske narodnosti (Popis prebivalstva 1991). Čeprav je imela etnična oziroma narodnostna komponenta velik pomen za oblikovanje samostojne slovenske države, ki po slovenskem narodu nosi tudi svoje ime, pa je določitev začetnega državljanskega telesa temeljila na širšem pristopu, odprtem za vključitev državljanov drugih republik nekdanje SFRJ, ki so imeli v Sloveniji stalno prebivališče. Tem je nova slovenska država omogočila opcij-sko pridobitev državljanstva Republike Slovenije in jim na ta način ponudila članstvo v nastajajoči nacionalni skupnosti. Slovenski pristop k integraciji je

torej v tem obdobju predvideval oblikovanje politično-teritorialne skupnosti, katere nacionalna identiteta bi vključevala etnično in kulturno različnost (Medved 2010, 25–26).

Državljanom drugih republik SFRJ, ki so ob osamosvojitvi imeli stalno prebivališče v Sloveniji in so zaprosili za pridobitev državljanstva Republike Slovenije, ni bilo treba izpolniti vseh pogojev, ki jih je sicer predvideval postopek redne naturalizacije. Izkazan interes za pridobitev slovenskega državljanstva je bil veliko večji (do konca leta 2005 je po 40. členu Zakona o državljanstvu Republike Slovenije, sprejetem junija 1991, slovensko državljanstvo prejelo 171.127 oseb), kot so bile začetne ocene, po katerih naj bi za pridobitev državljanstva zaprosilo 80.000 oseb. Nastala je nova kategorija državljanov, ki so po narodnostnem izvoru z območja nekdanje SFRJ in so po večini dvojni državljani. Tovrstni politiki podeljevanja državljanstva je bilo v začetnem obdobju osamosvajanja naklonjeno tudi slovensko javno mnenje (Komac 1997, 85; Kejžar 2007, 169–170). V raziskavi SJM leta 1990 je 65,9 % anketiranih menilo, da naj imajo možnost pridobitve slovenskega državljanstva vsi pripadniki drugih jugoslovanskih narodov, ki trajno živijo in delajo v Sloveniji. Ob tem je več kot polovica anketiranih pridobitev državljanstva pogojevala s tem, da imajo pripadniki jugoslovanskih narodov zaposlitev in da govorijo slovensko. Prav tako več kot polovica anketiranih ni podpirala dvojnega državljanstva (Toš 2000a).

Po zagotovitvi neodvisnosti in pridobitvi mednarodnega priznanja Slovenije je prišlo do preobrata v kreiranju politike do »tujstva«, kar je v veliki meri vplivalo na poznejši pristop do oblikovanja integracijske politike in vključevanja novih priseljencev v slovensko družbo in državo (Medved 2010, 26). Do poskusa prve omejitve pri podeljevanju slovenskega državljanstva je prišlo že nekaj mesecev po sprejetju Zakona o državljanstvu (1991), in sicer s sprejetjem dopolnitve zakona, s katero so poskusili izključiti iz slovenskega državljanskega telesa vse tiste državljane nekdanjih republik SFRJ, ki so bili aktivno udeleženi v agresiji zoper Slovenijo. Drug primer je bilo ravnanje z državljani nekdanjih republik, ki niso zaprosili za državljanstvo po 40. členu Zakona o državljanstvu ali pa so prejeli negativno odločbo. Ti posamezniki so bili izbrisani iz registra stalnih prebivalcev, čeprav so v Sloveniji živeli in delali že vrsto let ter si ustvarili družine. S tem so izgubili svoj pravni status in z njim povezane ekonomske, zdravstvene in socialne pravice (Kogovšek et al. 2010). V skladu z Zakonom o tujcih so bili obravnavani kot tujci, ki nezakonito prebivajo v Sloveniji (Komac 1997, 83; Kejžar 2007, 171). Ustavno sodišče Republike Slovenije je v odločbi št. U-I-284/94 z dne 4. 2. 1999 ugotovilo, da je bil izbris iz registra stalnega prebivalstva nezakonit. Neupravičen izbris še danes ni v celoti razrešen. Delu izbranih so vrnili status prebivalca s stalnim prebivališčem, precejšen del se jih je iz Slovenije izselil. Še vedno potekajo postopki izplačil odškodnin in odškodninske tožbe proti Sloveniji.

Dedić (2003, 39) razloge za takšno politiko izključevanja priseljencev vidi v procesih nacionalne homogenizacije in opredeljevanju državljanskega telesa na podlagi etnične pripadnosti. Spremenilo se je tudi javno mnenje, ki je bilo pred plebiscitom precej tolerantno do urejanja državljanstva pripadnikov jugoslovanskih narodov, že leta 1993 pa je večina anketiranih v raziskavi SJM (83,2 %) menila, da je Slovenija preveč lahkotno podeljevala državljanstvo priseljencem, medtem ko je 45,1 % anketiranih celo menilo, da je dopustno, da jim ga država s spremembo zakona zdaj odvzame (Toš 2000b).

V obdobju od leta 1991 do leta 1995 se je Slovenija soočila še z večjim številom beguncev,⁸ ki so zaradi vojn na območju nekdanje Jugoslavije prbežali večinoma iz Hrvaške ter Bosne in Hercegovine. Begunci so bili opredeljeni kot osebe z začasnim zatočiščem, čeprav je Slovenija v Zakonu o tujcih uzakonila status begunca in leta 1992 z nasledstvom od Jugoslavije prevzela tudi Konvencijo OZN o statusu beguncev s protokolom, ki določa merila za status begunca. Omenjeni institut začasne zaščite je bil razvit pod okriljem Visokega komisarja Organizacije Združenih narodov za begunce (UNHCR)⁹ in je ustrezal iskanju ravnotežja med lastnimi interesi države sprejema in humanitarnostjo. Ponujal je le omejene pravice, saj se je predvidevalo, da se bo večina beguncev kmalu vrnila v domovino. Sredi leta 1992, ko je po oceni pristojnih organov Slovenija dosegla kritično število beguncev iz Bosne in Hercegovine, se je meja zanje zaprla (Doupona - Horvat 1996, 125).

Izvajanje begunske politike je bilo najprej dodeljeno Ministrstvu za obrambo oziroma pod njegovim okriljem Upravi za zaščito in reševanje, pozneje pa novoustanovljenemu vladnemu Uradu za priseljevanje in begunce, ki je deloval od leta 1992 do leta 2004, ko so se njegove naloge prenesle na Ministrstvo za notranje zadeve (MNZ). Pomembno vlogo pri skrbi za begunce je odigral Rdeči križ, ki je imel v nekaterih pogledih večja pooblastila, kot jih običajno imajo humanitarne organizacije (Doupona - Horvat 1996, 124). Integracija beguncev v slovensko družbo je bila večinoma prepuščena dejavnostim nevladnih organizacij in še to je bila omejena na organiziranje vsakodnevnih dejavnosti, preživljanje prostega časa in šole za otroke. Njihovo vključevanje na trg dela in drugi vidiki vključevanja v družbo so dolgo časa ostali neurejeni (Janko Spreizer et al. 2004; Medved 2010, 27; Kogovšek Šalamon 2018, 28).¹⁰

8 Pojavljajo se različni podatki o številu beguncev, ki so takrat prišli v Slovenijo. Po podatkih UNHCR je bilo v Sloveniji leta 1992 74.100, leta 1993 45.000, leta 1994 29.156, leta 1995 22.314, leta 1996 10.014 in leta 1997 5.135 beguncev (UNHCR 2002).

9 Leta 1981 je posebna ekspertna skupina izvršnega odbora UNHCR razpravljala o vprašanju množičnega bega in v svojem poročilu uporabila izraz »začasni begunec«, s katerim je označila ljudi, ki uživajo zaščito države, medtem ko se zanje išče dolgoročnejša rešitev (Doupona - Horvat et al. 1998, 25).

10 Izboljšave položaja beguncev so se začele s spremembo Zakona o začasnem zatočišču (ZZZat) leta 2002. Zagotovljene so jim bile pravica do stalnega prebivališča, kar je predstavljalo pomembno izhodišče za nadaljnjo integracijo, pravica do brezplačnega

Zakonsko osnovo je status začasnega begunca oziroma začasnega zatočišča dobil šele leta 1997 s sprejetjem Zakona o začasnem zatočišču. Do takrat se je velik del beguncev že vrnil v domovino ali preselil v druge države.¹¹ Pred sprejetjem Zakona o začasnem zatočišču je bila beguncem odvzeta pravica do dela. Pomembna novost tega zakona je bila, da je beguncem omogočal opravljanje začasnih in občasnih del, vendar le v omejenem obsegu (šestdeset dni na leto, osem ur na teden), kar seveda ni zadoščalo za kritje njihovih osnovnih potreb. Nerazumno podaljševanje statusa začasnosti beguncev, ne da bi se jim omogočila pravica do dela, je povzročilo, da jih je večinsko prebivalstvo začelo percipirati kot breme in ne kot dodaten vir delovne sile, kot nov človeški kapital. Urejanje položaja beguncev je v marsikaterem pogledu doživelo kritiko, saj je pokazalo na neskladje med načelnim zavzemanjem države za demokracijo in dejansko pripravljenostjo na demokratično obnašanje (Doupona - Horvat 1996; Doupona - Horvat et al. 1998; Janko Spreizer et al. 2004).

3.2 Drugo obdobje – postavitve temeljev integracijske politike (1999–2003)

Integracija priseljencev ni bila pereča tema političnih razprav v tem obdobju. Pomemben motiv za oblikovanje migracijske in integracijske politike je bil proces vključevanja Slovenije v EU. Posledično je bila leta 1999 sprejeta Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReIPRS), ki je začetni mejnik tega obdobja, to pa se zaključuje z letom pred vstopom Slovenije v EU. ReIPRS ni pravno zavezujoč dokument, predstavlja pa krovno vodilo za izvršilno-pravno in izvajalsko-upravno raven priseljske politike. V ReIPRS je integracijska politika poleg še dveh sklopov politik, imigracijske in azilske politike, opredeljena kot »v ožjem smislu priseljska politika do prisotnih in prihodnjih priseljencev, ki se nanaša na ukrepe države in družbe, ki zagotavljajo ugodne pogoje za kakovost življenja priseljenih, spodbujajo integracijo in omogočajo, da priseljenci postanejo odgovorni udeleženci družbenega razvoja Slovenije«.

ReIPRS razume integracijo kot proces tako za posameznega priseljenca kot za družbo sprejema. Integracijo uvršča med temelje slovenske imigracijske politike. Pri tem upošteva kulturno pluralnost slovenske družbe, cilje

učenja slovenskega jezika, pravica do zdravstvenega in socialnega varstva, pravica do šolanja, zaposlovanja, pravne pomoči in tudi pridobitve državljanstva po desetih letih bivanja v Sloveniji.

11 Sredi leta 1996 je bilo v Sloveniji še 11.780 beguncev iz Bosne in Hercegovine (Doupona - Horvat et al. 1998, 11), konec leta 2000, torej pet let po koncu vojne v Bosni in Hercegovini, pa je bilo teh posameznikov še 2.800 (Zavratnik Zimic 2003, 25).

integracijske politike pa gradi na načelih enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja. Predvideva celostni pristop k upravljanju priseljevanja in usklajeno delovanje na vertikalni (nacionalna in lokalna raven) in horizontalni ravni (sodelovanje različnih subjektov – od vladnih služb in pristojnih ministrstev do predstavnikov gospodarstva, nevladnih, humanitarnih in drugih organizacij ter strokovnih služb drugih držav in mednarodnih organizacij). V ReIPRS je predvideno, da bo država »prevzela kontinuirano odgovornost za uresničevanje ciljev imigracijske politike in za ovrednotenje njenih učinkov. Izvajanje integracijske politike bo v veliki meri tudi odgovornost občin in temelji na načelu, da morajo vsi nosilci oblasti dejavno spodbujati enakopravnost vseh prebivalcev Slovenije.«

Nekaj mesecev po sprejetju ReIPRS je Slovenija razglasila nov Zakon o tujcih (ZTuj-1), kjer je bilo v 5. členu zapisano, da državni zbor vsaki dve leti sprejme resolucijo o migracijski politiki. Na ta člen ZTuj-1 se je sklicevala tudi novembra 2002 sprejeta Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS). Ob tem je treba dodati, da je bil tik pred sprejetjem ReMPRS Zakon o tujcih (ZTuj-1) tako spremenjen (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih – ZTuj-1A), da je bila obveza po sprejemanju tovrstnih resolucij na vsaki dve leti enostavno črtana iz zakona. Obe resoluciji, ReIPRS in ReMPRS, še danes, po okvirno dveh desetletjih in kljub vsem spremembam na političnem in migracijskem področju, ostajata v veljavi.

ReMPRS skoraj dobesedno povzema vsa določila, ki so se v predhodni resoluciji nanašala na integracijsko politiko. Na splošno se novejši dokument razlikuje od starejšega predvsem po tem, da dopolnjuje ukrepe za uresničevanje migracijske politike.¹² ReMPRS se naslanja tudi na elemente strategije za skupno politiko migracij in azila EU iz leta 1999, ki se med drugim izražajo v »ukrepih za pravično obravnavanje državljanov tretjih držav, predvsem z odločnejšo integracijsko politiko in nediskriminacijo v ekonomskem, socialnem in kulturnem življenju«. Ključna dopolnitev na področju integracije je v novejši resoluciji podana v okviru ukrepov za učinkovito izvajanje migracijske politike, ki med drugim zajemajo uveljavitev izhodišč integracijske politike. To zahteva določene pravne okvire in družbene ukrepe, tako v okviru splošne družbene politike kot tudi posebnih programov, usmerjenih na posamezne skupine priseljencev, ki bodo spodbujali integracijo priseljencev v slovensko družbo, preprečevali diskriminacijo in družbeno obrobnoost ter omogočali, da priseljenci izražajo in gojijo lastno kulturo in vrednote na podlagi spoštovanja osebne integritete in dostojanstva v skladu z zakoni Republike Slovenije (ReMPRS).

12 Čeprav razen tega večjih temeljnih vsebinskih razlik med dokumentoma ni, pa ReIMRS, kot že samo ime resolucije pove, pogosteje govori o imigracijski kot o migracijski politiki.

Obe omenjeni resoluciji sta načrtali pluralistični (multikulturni) model slovenske integracijske politike, ki naj bi priseljencem omogočal enakopravno vključevanje v slovensko družbo in svobodno izražanje njihove kulturne identitete. Sledita duhu Ustave Republike Slovenije, ki v 61. členu določa, da ima vsakdo pravico, da svobodno izraža pripadnost svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo ter uporablja svoj jezik in pisavo (Bešter 2003, 13). Eden izmed namenov resolucij je bil tudi ta, da bi na podlagi njenih stališč potekal proces prilagajanja in aktualizacije migracijske politike ter s tem tudi integracijske politike glede na dinamiko migracijskih, ekonomskih, družbenih in političnih procesov.

V tem obdobju so bili sprejeti in v skladu s pravnim redom EU dopolnjeni še drugi zakoni, ki vsebujejo določila o integraciji priseljencev in tujcev v Republiki Sloveniji: Zakon o azilu (ZAzil), Zakon o tujcih (ZTuj-1), Zakon o zaposlovanju in delu tujcev (ZZDT) in Zakon o dopolnitvah zakona o začasnem zatočišču (ZZZat-A). V omenjenih zakonih se določbe o integraciji nanašajo le na določeno populacijo priseljencev: na begunce oziroma osebe, ki so pridobile dovoljenje za stalno prebivanje po Zakonu o dopolnitvah zakona o začasnem zatočišču, in na druge tuje državljane, medtem ko so v ReMPRS zapisane tudi določbe o ukrepih, ki so pomembni za priseljence, ki so že pridobili slovensko državljanstvo. Med takšne ukrepe spadajo: aktivno preprečevanje diskriminacije, ksenofobije, rasizma in družbene obrobnosti, omogočanje svobodnega izražanja in gojenja lastne kulture ter priprava programov za objektivno obveščanje javnosti o različnih vidikih, vzrokih in posledicah migracijskih gibanj, kar naj bi pripomoglo k preprečevanju morebitnega razraščanja ksenofobije in odklonilnega odnosa do priseljencev (Bešter 2003, 14–15).

Kljub sprejetima resolucijama, ki sta poudarjali pomen integracije priseljencev za družbo in hkrati zarisali, kako naj bi integracija potekala, se v praksi na ravni državne uprave nihče ni resno in sistematično ukvarjal z njo. Delno je to posledice tega, da je pomemben del integracijske politike temeljil na pravno neobvezujočih dokumentih, na tako imenovanem mehkem pravu. Posebnega organa, ki bi bil v okviru državne uprave pristojen za integracijo, takrat še ni bilo. Poleg organov, organiziranih v okviru MNZ-ja (leta 1999 je bil v okviru Sektorja za migracije in naturalizacijo organiziran Oddelek za azil, leta 2002 pa je bil znotraj Urada za upravne notranje zadeve organiziran Sektor za azil z enotama Azilni dom in Oddelek za azil), je bil pomemben še vladni Urad za priseljevanje in begunce, ki pa je imel osrednjo vlogo predvsem pri priseljevanju in integraciji beguncev iz Bosne in Hercegovine, ki jim je Slovenija nudila začasno zatočišče (Jazbec 2012, 217).

Z novo zakonodajo so se uvajale tudi določene strukturne spremembe v smislu reorganizacije institucij, ki so bile zadolžene za posamezna področja priseljevanja in integracije. Prišlo je do ločevanja pristojnosti institucij, ki so

bile zadolžene za azil, in institucij, ki so bile zadolžene za splošno »tujsko« problematiko, pri čemer je bilo pri slednjih v ospredju predvsem področje nadzora migracij.

3.3 Tretje obdobje – »evropeizacija« integracijske politike (2004–2014)

Za to obdobje je značilen intenzivnejši prenos evropskih direktiv v slovenski pravni red. Slovenija je kot članica EU dolžna slediti sprejetim direktivam EU, ratificiranim konvencijam in drugim pravnim aktom, hkrati pa ohranja pomembno vlogo na področju oblikovanja lastne migracijske in integracijske politike. S priključitvijo Slovenije EU leta 2004 se je oblikovala nova skupina priseljencev s posebnim statusom – državljani drugih držav članic EU. Maastrichtska pogodba, ki je bila kasneje dopolnjena z Amsterdamsko, zahteva od držav članic EU, da spoštujejo oziroma zagotavljajo priseljencem iz drugih držav članic vrsto socialnih pravic (na področju zdravstva, izobraževanja, zaposlovanja itd.), pravic iz dela (delovna doba, pokojnine, obdavčevanje dohodkov) in tudi političnih pravic (volilna pravica) (Verlič Christensen 2000, 1122). Nastale so znatne razlike med pravnim položajem priseljencev, ki so državljani držav nečlanic EU, in priseljencev, ki so državljani držav članic EU. Slovenski pravni okvir predvideva dokaj široko paleto različnih pravnih statusov, ki priseljencem prinašajo različne nabore pravic, in ga lahko ponazorimo s piramido. Najširši spodnji del piramide predstavlja količino pravic državljanov Republike Slovenije, nekoliko ožji del količino pravic priseljencev, ki so državljani drugih držav članic EU (na nekaterih področjih tudi državljani Evropskega gospodarskega prostora in Švice), še ožji del količino pravic priseljencev, ki so »slovenskega rodu«, sledijo jim državljani držav nečlanic EU, ki imajo v Sloveniji dovoljenje za stalno prebivanje, najožji del piramide pa predstavljajo državljani držav nečlanic EU, ki imajo dovoljenje le za začasno prebivanje. Na različnih stopnjah piramidne lestvice se nahajajo priseljenci, ki so se v Slovenijo priselili kot družinski člani na podlagi pravice do združitve družine, in sicer odvisno od tega, iz katere države prihajajo oziroma katero državljanstvo imajo in kakšen status ima v Sloveniji družinski član, h kateremu so se priselili (Bešter 2009, 185).

Edinemu členu Zakona o tujcih (ZTuj-1) iz leta 1999, ki se je nanašal na pomoč pri integraciji tujcev, je bil leta 2002 dodan odstavek o tem, da slovenska vlada »izda predpis, s katerim določi načine za zagotavljanje in uresničevanje pogojev za integracijo tujcev« (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih, ZTuj-1A). Šele šest let po tem, leta 2008, je na osnovi tega dela ZTuj-1 stopila v veljavo Uredba o integraciji tujcev, ki je delno izpolnjevala integracijski člen ZTuj-1. Po uredbi so bili tujci, ki so imeli dovoljenje za

prebivanje v Sloveniji, upravičeni do učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo, pa tudi do vključevanja v izobraževalni sistem za pridobitev javno veljavne izobrazbe in v postopke pridobivanja certifikatov o nacionalni poklicni kvalifikaciji. Vendar pa je bilo v uredbi določeno, da so do brezplačnih tečajev slovenskega jezika in tečajev seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo upravičeni le priseljenci, ki so državljani tretjih držav in ki že vsaj dve leti prebivajo v Sloveniji, ter njihovi družinski člani, ne pa tudi državljani drugih držav članic EU. Po kritikah sprejete uredbe s strani nevladnih organizacij, raziskovalnih organizacij, sindikatov in zainteresirane javnosti o njeni pomanjkljivi vsebini, neupoštevanju dejanskih potreb priseljencev in izključevanju upravičencev do programov integracije na podlagi diferenciacije njihovih statusov, so bile leta 2010 sprejete dopolnitve, s katerimi so spremenili krog upravičencev do integracijskih programov. Do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo so bili tokrat upravičeni državljani tretjih držav, ki v Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za stalno prebivanje, in njihovi družinski člani, ki imajo dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine, ne glede na dolžino prebivanja v Sloveniji. Poleg teh so bili upravičeni še državljani tretjih držav, prebivajoči v Sloveniji na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje, izdanega z veljavnostjo najmanj enega leta, in državljani tretjih držav, ki so družinski člani slovenskih državljanov ali državljanov Evropskega gospodarskega prostora, prebivajoči v Sloveniji na podlagi prebivanja za družinskega člana, ne glede na dolžino prebivanja in veljavnost dovoljenja. Še vedno pa med upravičenci ni bilo državljanov drugih držav članic EU.

Leta 2011 je bil sprejet nov Zakon o tujcih (ZTuj-2), ki se vključevanju tujcev posveča v posebnem poglavju, in sicer podrobneje od predhodnega zakona. Načeloma ohranja podobno temeljno usmeritev, da Republika Slovenija »zagotavlja pogoje za vključitev tujcev«, ki imajo v Sloveniji »dovoljenje za prebivanje ali potrdilo o prijavi prebivanja, v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje« v Sloveniji ter da zagotavlja zaščito pred diskriminacijo tujcev (ZTuj-2, člen 105). A hkrati v tem oziru posebej izpostavi tujce, ki niso državljani EU, saj so po zakonu zgolj oni upravičeni do pomoči pri vključevanju (ZTuj-2, člen 106). V primerjavi z ZTuj-1 novi zakon podrobneje določa pristojnosti za izvajanje integracijskih programov in predpisuje načine zagotavljanja finančnih sredstev za njihovo izvedbo. Do večjih sprememb na področju vključevanja tujcev v ZTuj-2 v tem obdobju ni prišlo, z izjemo tega, da je za postopke v zvezi z vključevanjem na prvi stopnji pristojna upravna enota, na območju katere tujec prebiva (Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih, ZTuj-2A).

Na osnovi prvotne različice 106. člena ZTuj-2¹³ je morala Vlada Republike Slovenije pripraviti uredbo za določanje načinov in obsega zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani EU. Hkrati je s sprejetjem ZTuj-2 sredi leta 2011 prenehala veljati Uredba o integraciji tujcev, ki je bila izdana na podlagi ZTuj-1 (ZTuj-2, člen 150). To uredbo (in Pravilnik o programih za integracijo tujcev) je šele z letom 2013 zamenjala Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani EU. Ta je že v samem naslovu iz integracijskih programov izključila tujce, ki so državljani EU. Izključevanje te kategorije tujcev¹⁴ je z vidika potreb priseljencev iz držav članic EU nerazumljivo in je bilo doslej že večkrat problematizirano s strani nevladnih organizacij, različnih raziskovalnih institucij in tudi zagovornika enakih možnosti (Sedmak et al. 2019, 19). Nova uredba je nekoliko razširila krog upravičencev do integracijskih programov oziroma programa učenja slovenskega jezika in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo. Kategorijam upravičencev, ki so bili navedeni že v prejšnji uredbi, je bila dodana kategorija državljani tretjih držav, ki v Sloveniji prebivajo na podlagi dovoljenja za začasno prebivanje najmanj dve leti, in njihovi družinski člani, ki imajo izdano dovoljenje za začasno prebivanje zaradi združitve družine.

Uredba o integraciji tujcev iz leta 2008 je predvidevala tudi medsebojno sodelovanje pristojnih državnih in drugih organov, organizacij in združenj za hitrejšo vključevanje tujcev v kulturno, gospodarsko in družbeno življenje Republike Slovenije, pa tudi sodelovanje z mednarodnimi organizacijami, ki se ukvarjajo z vprašanji migracij in integracije. Z namenom sodelovanja državnih in drugih organov, institucij ter združenj pri učinkovitem izvajanju ukrepov vključevanja tujcev (torej širše skupine priseljencev) je Vlada Republike Slovenije oktobra 2008 sprejela sklep o ustanovitvi Sveta za integracijo tujcev, katerega člani so bili predstavniki ministrstev, nevladnih organizacij in združenj

13 Ta je bila spremenjena leta 2021 z Zakonom o spremembah in dopolnitvah zakona o tujcih (ZTuj-2F).

14 Izključevanje priseljencev, ki so državljani drugih držav članic EU, iz integracijskih programov ni slovenska posebnost, temveč je značilno tudi za integracijske politike v drugih državah članicah EU in tudi za politike na ravni EU. Kot opozarjata Mügge in van der Haar (2016, 82), politike EU izhajajo iz predpostavke, da so državljani EU, ko se preselijo v drugo državo članico kot Evropejci, že kar integrirani. Zato so integracijske politike zasnovane in izvajane samo za državljane tretjih držav. Predpostavka o sami po sebi umevni integraciji temelji na tem, da naj bi bili v skladu z zakonodajo EU državljani EU, ki se preselijo v drugo državo članico EU, upravičeni do (skorajda) enakih pravic kot državljani te države. Vendar se v praksi kaže, da v mnogih državah članicah EU prihaja do različne obravnave državljanov drugih držav članic, zlasti se s slabšo obravnavo in neenakimi možnostmi srečujejo državljani nekaterih vzhodnoevropskih držav (novih članic), kot so Poljska, Romunija in Bolgarija, včasih pa tudi državljani južneevropskih držav (starih članic), kot sta Španija in Italija (Mügge in van der Haar 2016, 82).

občin. Naloge sveta so bile: podajanje mnenj in priporočil k nacionalnim programom, pomembnim za integracijo, sodelovanje v postopkih priprave zakonov in drugih predpisov, ki vplivajo na področje integracije, spremljanje izvajanja integracijskih dejavnosti, analiziranje stanja ter letno poročanje Vladi Republike Slovenije. Že leta 2012 je vlada Svet za integracijo tujcev ukinila in istega leta (čez tri mesece) imenovala Svet za vključevanje tujcev, v katerem se članstvo organov in organizacij ni bistveno spremenilo. Iz letnih poročil Sveta za vključevanje tujcev je razvidno, da se je ta zaradi različnih postopkov imenovanja članov velik del časa ukvarjal le sam s sabo (MNZ 2014; MNZ 2016; MNZ 2018a; MNZ 2019).

Ob upoštevanju demografskih sprememb v Sloveniji, ki se kažejo kot povečevanje deleža starejših od 65 let in zmanjševanje najaktivnejšega dela prebivalstva v starostni skupini 20–64 let, kar otežuje zagotavljanje zadostnega obsega delovne sile, je Vlada Republike Slovenije konec leta 2010 sprejela Strategijo ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020, ki ostaja edini strateški dokument države, ki opredeljuje cilje in ukrepe na področju delovnih migracij. V njej je zapisano, da se dokument »dotika integracijskega procesa v pomembnem delu, ki se nanaša na enako obravnavanje in socialno-ekonomske pravice delavcev iz tretjih držav na področju dela in zaposlovanja« (Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 2010, 1–2). V osmi smernici »Zagotavljanje pravic in integracija migrantov« Strategije ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 je navedeno, da morajo delavci iz tretjih držav, ki zakonito delajo v Sloveniji, biti enako obravnavani kot državljani vsaj glede delovnih pogojev, ki vključujejo plačo, odpuščanje z dela, zdravje in varnost pri delu. Imeti morajo dostop do priznavanja in vrednotenja v tujini pridobljene izobrazbe, spretnosti in znanj, dostop do izobraževanja in poklicnega usposabljanja. Ekonomski priseljenci morajo imeti enako kot državljani pravico do združevanja in članstva v sindikatih, delodajalskih organizacijah ali poklicnih združenjih. Morajo imeti dostop do institucij, javnih in zasebnih dobrin in storitev ter ustrezne pogoje nastanitve. Enako obravnavanje glede na državljane je lahko omejeno s tem, da država sme zahtevati določeno raven znanja jezika za dostop do izobraževanja in usposabljanja.

V tem obdobju se ni spreminjala samo zakonodaja, številne organizacijske spremembe so doletele tudi organe, ki se v okviru MNZ-ja ukvarjajo z migracijami in integracijo. Leta 2004 so se naloge vladnega Urada za priseljevanje in begunce prenesle v okvir MNZ-ja, kjer je deloval dalje kot Sektor za priseljevanje in begunce v okviru Direktorata za migracije, ki pa je bil kmalu ukinjen. Od leta 2006 do začetka leta 2009 je področje migracij in azila spadalo pod Direktorat za upravne notranje zadeve v okviru MNZ-ja. V okviru tega direktorata je bil organiziran poseben Sektor za migracije in integracijo, znotraj njega pa Oddelek za migracije in Oddelek za integracijo beguncev in tujcev. Na začetku leta 2009 je bil v okviru MNZ-ja vzpostavljen Direktorat za

migracije in integracijo in vse omenjene strukture so prešle pod ta direktorat (Jazbec 2012, 218). Leta 2012 je bil ustanovljen Direktorat za upravne notranje zadeve, migracije in naturalizacijo, in sicer z združitvijo Direktorata za upravne notranje zadeve in Direktorata za migracije in integracijo.

3.4 Četrto obdobje – odziv integracijske politike na begunsko ali migrantsko krizo (od leta 2015 naprej)

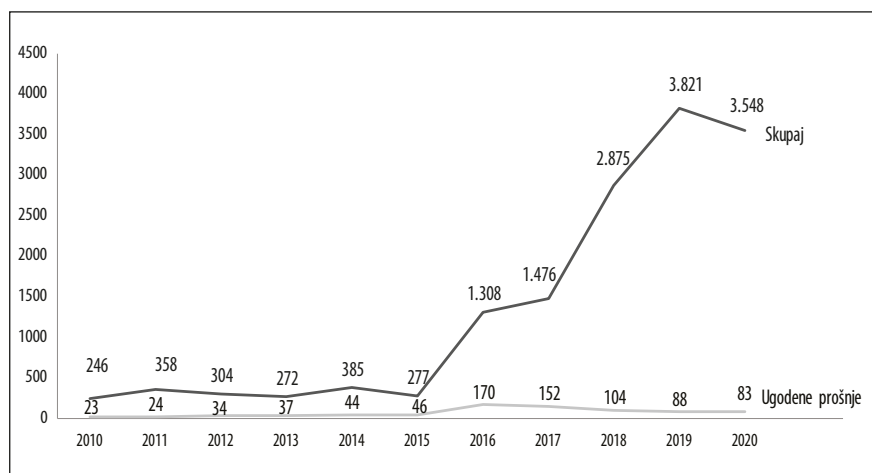
Na globalni ravni od leta 2015 naprej pomemben del migracij predstavljajo vedno številnejši prosilci za mednarodno zaščito, ki praviloma bežijo pred vojnami, ekonomskimi krizami in politično nestabilnimi situacijami. Leta 2015 se je radikalno povečalo število prošelj za mednarodno zaščito v državah EU. Če je bilo leto prej prošelj za mednarodno zaščito v državah EU 594.200, jih je bilo leta 2015 že približno 1,3 milijona. V letu 2016 se je število prošelj ustavilo na približno 1,2 milijona. Leta 2017 je bilo število prošelj za mednarodno zaščito manjše za 44,5 % v primerjavi z letom 2016, upadanje števila se je nadaljevalo tudi v letu 2018. Leta 2019 se je število prosilcev za mednarodno zaščito ponovno povečalo na 698.800, kar je za 11,7 % več kot v letu 2018. Število prošelj za mednarodno zaščito v državah članicah EU se je precej zmanjšalo leta 2020 – na 471.300. Zmanjšanje lahko pripišemo pandemiji covida-19 in s tem povezanim omejitvam gibanja in zapiranja mej ter posledičnim administrativnim ukrepom nekaterih držav članic EU (Eurostat Statistic Explained 2021).

Slovenijo je od oktobra 2015 do marca 2016 v organiziranih konvojih prečkalo malo več kot 476.000 ljudi. Skoraj vsi ljudje, ki so vstopili v našo državo, so jo v nekaj dneh tudi zapustili (Bučar Ručman in Šulc 2019, 9). Slovenija spada med države EU, ki imajo na letni ravni majhno število prošelj za mednarodno zaščito, saj ni prepoznana kot ekonomsko perspektivna oziroma populacija beguncev v Sloveniji nima predhodno vzpostavljenih močnejših priseljskih omrežij. Kot ugotavljajo nekatere nevladne organizacije, pa k nižjemu številu prošelj za mednarodno zaščito v Sloveniji v zadnjih letih, vse od leta 2018 dalje, prispevajo tudi primeri sistematičnega zanikanja dostopa do azila s strani policije. Dokumentirani so primeri malverzacij azilnega postopka in posledičnih (verižnih) deportacij posameznikov, katerih prošnje za zaščito so bile zavrnjene, na Hrvaško in še »nazaj« v Bosno in Hercegovino (The Black Book of Pushbacks 2020, 66–69; Škerl Kramberger 2020; Petrovčič 2020)¹⁵. Kljub temu se je število prosilcev za mednarodno zaščito po letu 2015

15 V obdobju od leta 2018 do avgusta 2021 je bilo tako iz Slovenije na Hrvaško vrnjenih več kot 28.000 ljudi, ki so jim slovenski organi po nereguliranem vstopu v državo sistematično onemogočali pravico do mednarodne zaščite (Kobe et al. 2021, 2).

povečalo tudi pri nas. Vendar pa podatki kažejo velike deleže ustavitve postopkov za pridobitev mednarodne zaščite, kar pomeni, da so prosilci za mednarodno zaščito najverjetneje zapustili Slovenijo. Pozitivno rešenih prošelj za mednarodno zaščito je v Sloveniji malo (v absolutnem in relativnem številu) (MNZ 2021b, 25). Status mednarodne zaščite je bil v Sloveniji v zadnjih petindvajsetih letih, od leta 1995 do konca 2020, priznan zgolj 991 posameznikom (Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov 2021).

Graf 3.1: Število prošelj za mednarodno zaščito v Sloveniji, 2010–2020

Ne glede na dejanske številke prosilcev za mednarodno zaščito v Sloveniji je postala »begunska ali migrantska kriza« pomembna tema političnih in medijskih razprav v tem obdobju. Politični in pogosto tudi medijski diskurz sta se iz prvotno humanitarnega spremenila v varnostnega (Pajnik 2017; Bučar Ručman in Šulc 2019). Zagovarjanje liberalnih in demokratičnih vrednot ter enakih pravic beguncev in priseljencev je nadomestil bistveno ostrejši pristop k priseljevanju in integraciji (Jalušič in Bajt 2020, 526). Beguncem pa ni bilo naklonjeno niti večinsko prebivalstvo. Samo 21,6 % anketiranih v raziskavi SJM leta 2015 je menilo, da bi morala biti Slovenija velikodušna pri reševanju prošelj za status begunca, pri čemer je bilo 76,4 % anketiranih zaradi množičnih migracij (begunci, nedokumentirani priseljenci, ekonomski migranti) zelo oziroma dokaj zaskrbljenih (Hafner Fink in Malešič 2016).

Kot odgovor na posledice intenzivnih globalnih migracij je bila leta 2017 ustanovljena nova vladna služba – Urad Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov (UOIM), ki naj bi v skladu z odlokom o ustanovitvi opravljal naloge, določene z zakoni, ki urejajo položaj tujcev, mednarodno zaščito in začasno zaščito razseljenih oseb; usklajeval delo in naloge drugih

državnih organov, nevladnih, mednarodnih in drugih organizacij na področju oskrbe in integracije priseljencev, spremljal migrantsko problematiko in dajal pobude ter predloge za reševanje problematike s svojega delovnega področja. Ob ustanovitvi urada je tedanja direktorica izpostavila, da je njegov namen še naprej graditi na prednostih, ki jih ima Slovenija, pri čemer je izpostavila številčno obvladljivost priseljencev (beguncev), kar omogoča individualiziran način dela na podlagi osebnih integracijskih programov, ki jih spremljajo posebni svetovalci za integracijo. Izpostavila je tudi delo z najranljivejšimi skupinami, kot so recimo mladoletniki brez spremstva. Predvsem pa naj bi se integracija izvajala kot izrazito proaktivno vključevanje posameznika v družbo in njene podsisteme, zlasti v izobraževalni sistem in na trg dela (Špec Potočar 2017, 5). V prvih letih po ustanovitvi je UOIM v praksi svoje delovanje usmerjal le na oskrbo prosilcev za mednarodno zaščito in integracijo oseb s priznano tovrstno zaščito ter tako ni izpolnjeval širše vloge, kakršno je zanj predvidela vlada v sklepu o njegovi ustanovitvi.

Leto pozneje (2018) je bila ustanovljena Medresorska delovna skupina za pripravo in spremljanje izvajanja Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij ter koordinacijo aktivnosti s področja migracij,¹⁶ katere glavni cilj je bil priprava strategije na področju migracij. Po sprejetju strategije naj bi Medresorska delovna skupina spremljala izvajanje aktivnosti s področja migracij, njena vloga je usklajevalna in posvetovalna. S tem naj bi se zagotovilo sistemsko in horizontalno spremljanje situacije na področju migracij, predvsem na področju nezakonitih migracij in mednarodne zaščite.

Leta 2019 je bila sprejeta Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij (v nadaljevanju Strategija), ki temelji na načelih oblikovanja migracijske politike, kot so že bila zapisana v dveh temeljnih političnih dokumentih, to je v ReIPRS iz leta 1999 in ReMPRS iz leta 2002, ter na mednarodnopravnih aktih, zakonodaji EU in nacionalni zakonodaji s področja migracij (Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij 2019, 5–6). V Strategiji se je vlada zavezala k prizadevanjem za zagotavljanje pogojev za uspešno integracijo priseljencev v slovensko družbo z vzpostavitvijo institucionalnega okolja, ki bo upoštevalo kompleksnost procesa integracije in obravnavalo integracijo kot področje delovanja različnih deležnikov, tako z različnih področij

16 Medresorsko delovno skupino sestavljajo: vodja in namestnik, ki sta predstavnika Ministrstva za notranje zadeve, ter člani, ki so predstavniki Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za gospodarstvo, Ministrstva za kulturo, Ministrstva za okolje in prostor, Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za finance, Ministrstva za javno upravo, Ministrstva za zdravje, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport, Ministrstva za obrambo, Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje, Slovenske obveščevalno-varnostne agencije, Policije, Urada Vlade Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Urada Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj, Kabineta predsednika vlade in Urada Vlade Republike Slovenije za komuniciranje.

(izobraževanje, zaposlovanje, družbena participacija) kot na različnih ravneh (državna, lokalna, civilnodružbena). Vlada je v Strategiji prepoznala, da je za izvajanje zastavljenega modela integracijske politike potrebno močno osrednje telo na državni ravni, in je zato zapisala, da si bo prizadevala, da bo to telo poleg oblikovanja integracijske politike imelo tudi moč in težo za učinkovito koordiniranje in sinhrono izvajanje ukrepov različnih deležnikov ter usmerjanje konkretnih ukrepov (Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij 2019, 38). UOIM, ki naj bi predstavljal to osrednje telo, je v petem poročilu o delu Medresorske delovne skupine za pripravo in spremljanje izvajanja Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij ter koordinacijo aktivnosti s področja migracij med nalogami, ki jih je opravil v obdobju od 15. 11. 2019 do 15. 2. 2020, omenil dve aktivnosti: koordinacijski sestanek s predstavniki nevladnih organizacij, ki delujejo na področju integracije priseljencev, za doseganje cilja »zagotavljanje sinergijskih učinkov različnih akterjev«, in pripravo izhodišč za izvedbeni načrt IV. stebra, posvečenega integraciji Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij (MNZ 2020b). Leta 2021 je bila osrednja vloga UOIM-a na področju integracije priseljencev ter usklajevanja in koordinacije nalog na področju vključevanja tujcev, ki niso državljani EU, zapisana tudi v Zakon o tujcih (ZTuj-2, 105. člen). Prej je bil za to pristojen MNZ. Prihodnost bo pokazala, ali bo UOIM v praksi dejansko prevzel vlogo osrednje institucije na kompleksnem področju integracije priseljencev v Sloveniji, kot je predvideno v vladni strategiji in Zakonu o tujcih, ali pa bo še naprej usmerjal svoje aktivnosti le na področje integracije oseb z mednarodno zaščito. Da je razširitev njegovega polja delovanja potrebna, med drugim kažejo tudi statistični podatki, iz katerih je razvidno, da Slovenija nima velikega števila prosilcev za mednarodno zaščito, še manj pa je oseb s priznano mednarodno zaščito. Julija 2019 je bilo število oseb, ki so imele v Sloveniji odobreno mednarodno zaščito, 679, od tega naj bi jih 115 živelo v tujini, preostali pa v Sloveniji (Ladić et al. 2020, 4), medtem ko je leta 2019 v Sloveniji živelo 265.072 prebivalcev s prvim prebivališčem v tujini, kar predstavlja 12,7 % vseh prebivalcev Slovenije. Pri tem je treba omeniti, da so med priseljenci tudi državljani držav članic EU, ki jih slovenska integracijska politika vztrajno izključuje iz integracijskih ukrepov. Tudi v novi Strategiji vlade na tem področju ni napredka. V njenem četrtem stebri, ki je posvečen integraciji, je v prvi točki podan opis stanja, ki na začetku dokaj obširno opredeljuje zgolj ukrepe države, ki so namenjeni integraciji oseb z mednarodno zaščito. S tem se ustvarja vtis, da Strategija področje integracije obravnava zgolj kot ukrepe za pomoč osebam z mednarodno zaščito. V nadaljevanju se sicer razjasni, da gre za kronološki pregled razvoja ukrepov slovenske države na področju integracije, ki so bili v preteklosti res namenjeni zgolj osebam z mednarodno zaščito ali s statusom začasne zaščite. Spekter ukrepov se je po letu 2008 razširil na širšo skupino priseljencev, ki pa je še vedno vključevala

le državljane tretjih držav in izključevala priseljence iz držav članic EU. Nova Strategija vlade nadaljuje s takšnim pristopom in kljub lepim besedam o vzpostavljanju dolgoročnega in celovitega sistema integracije priseljencev ne prestopi okvirov obstoječega omejenega razumevanja »celovitosti«.

Zaradi menjave vlade in kadrovskih sprememb v posameznih resorjih je septembra 2020 vlada sprejela sklep o ustanovitvi nove medresorske delovne skupine na področju migracij. Tako je bila marca 2021 ustanovljena Medresorska delovna skupina za spremljanje aktivnosti na področju migracij,¹⁷ ki naj bi spremljala in koordinirala aktivnosti na področju migracij ter spremljala situacijo na tem področju in v situacijah povečanega obsega migracij koordinirala operativne aktivnosti in predlagala potrebne ukrepe. Že iz strukture članov te medresorske delovne skupine je razvidno, da bodo migracije obravnavali predvsem z varnostnega vidika. Izvedena je bila tudi reorganizacija MNZ-ja. Ustanovljen je bil Direktorat za migracije, v okviru katerega načrtujejo in izvajajo migracijsko politiko, od urejanja področja zakonitih migracij do postopkov odločanja o mednarodni zaščiti in integraciji tujcev in oseb s priznano mednarodno zaščito.

Leta 2019 je prišlo do dopolnitve Uredbe o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani EU, kar je bila posledica sklepa Vlade Republike Slovenije, da začne (leta 2019) z izvajanjem postopka repatriacije oseb iz Venezuele, ki izpolnjujejo pogoje po Zakonu o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja. Dopolnitve uredbe so se nanašale na povračilo stroškov programa učenja slovenskega jezika državljanom tretjih držav s statusom repatriirane osebe in državljanom tretjih držav, ki so ožji družinski člani posameznika s tem statusom.

Aprila 2021 je bil ponovno spremenjen Zakon o tujcih (ZTuj-2F), ki je med drugim zaostрил pogoje za združevanje družine in pogoje za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje. Tako pravica do združitve družine kot dovoljenje za stalno prebivanje sta pomembna dejavnika, ki vplivata na integracijo priseljencev v državi sprejema. Z zaostrovanjem omenjenih pogojev so bile postavljene (dodatne) ovire integraciji priseljencev, predvsem državljanov držav nečlanic EU. Nevladne organizacije so v svojem komentarju k predlogom spremembe zakona opozorile na to, da se določeni dodatni pogoji za priseljence nikakor ne uvajajo »zgolj v luči 'večje integracije', temveč predvsem v luči omejevanja dostopa do uveljavljanja različnih pravic, ki so vezane na

17 Člani te medresorske delovne skupine prihajajo iz Ministrstva za notranje zadeve, Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za zunanje zadeve, Ministrstva za pravosodje, Ministrstva za obrambo, Policije, Urada Republike Slovenije za oskrbo in integracijo migrantov, Kabineta predsednika Vlade Republike Slovenije, Urada Vlade Republike Slovenije za komuniciranje in Slovenske obveščevalno-varnostne agencije.

stalno prebivanje» (Pripombe na predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (EVA 2018–1711–0004) 2020, 18).

Prav tako je ZTuj-2F uvedel še eno spremembo, ki prinaša oteževalne okoliščine na področju integracije tujcev, ki niso državljani EU. Po novem nihče izmed njih ne bo več upravičen do brezplačne udeležbe v programih učenja slovenskega jezika in spoznavanja slovenske družbe, kot je to veljalo do zdaj. Država bo v višini 50 odstotkov sofinancirala udeležbo samo še tistim državljanom tretjih držav, ki živijo v Sloveniji z veljavnim dovoljenjem za začasno prebivanje iz razloga združitve družine, in tistim z veljavnim dovoljenjem za začasno prebivanje, ki v Republiki Sloveniji neprekinjeno zakonito prebivajo pet let. Do finančne pomoči torej niso upravičeni tujci, ki niso državljani EU, ki v Sloveniji prebivajo manj kot pet let (razen tisti, ki so se priselili zaradi združitve družine), niti ne tujci, ki niso državljani EU, ki so nosilci dovoljenja za stalno prebivanje (do katerega so upravičeni po petih letih prebivanja v Sloveniji). Določbe tega dela zakona (106. člen ZTuj-2F) bodo veljale šele dve leti po sprejetju zakona – torej od 27. aprila 2023 dalje.

Slovenija v tridesetih letih svojega obstoja ni izdelala celostne politike integracije priseljencev. Ukrepi za spodbujanje integracije so večinoma razpršeni po področni zakonodaji in so nepovezani, kar ne omogoča učinkovitega in celovitega pristopa k integraciji, niti pregleda nad tem, kaj se na tem področju dejansko dogaja. MIPEX 2020¹⁸ je slovensko integracijsko politiko, ki zadeva državljane držav nečlanic EU, označil kot »polovično ugodno« (*halfway favourable*), slovenski pristop k integraciji pa kot »enakost na papirju«, kar pomeni, da v Sloveniji priseljenci uživajo osnovne pravice in dolgoročno varnost,¹⁹ nimajo pa zagotovljenih enakih možnosti (Mirovni inštitut 2021). S spremembami Zakona o tujcih v letu 2021 so se v določenih segmentih zaostrili pogoji za združevanje družine, priseljevanje študentov in zahteve glede znanja slovenskega jezika, zaradi česar bo verjetno naslednja ocena slovenske integracijske politike manj ugodna.

18 Indeks politike vključevanja migrantov (*Migrant Integration Policy Index – MIPEX*) je orodje, ki meri politike za vključevanje priseljencev v različnih državah: v državah članicah EU (vključno z Združenim kraljestvom), drugih evropskih državah (Albanija, Islandija, Severna Makedonija, Moldavija, Norveška, Srbija, Švica, Rusija, Turčija in Ukrajina), azijskih državah (Kitajska, Indija, Indonezija, Izrael, Japonska in Južna Koreja), državah Severne Amerike (Kanada, Mehika in ZDA), državah Južne Amerike (Argentina, Brazilija, Čile) ter Avstraliji in Novi Zelandiji v Oceaniji. Kazalniki integracijskih politik MIPEX pokrivajo osem področji: trg dela, izobraževanje, združitve družine, politično participacijo, stalno prebivanje, dostop do državljanstva, nediskriminacijo in zdravje.

19 Dolgoročna varnost je povezana s tem, ali priseljenci lahko načrtujejo dolgoročno naselitev v državi in se počutijo varne glede svoje prihodnosti v državi. S tem so povezani pravice glede združitve družine, pogoji za pridobitev stalnega prebivališča in dostop do državljanstva.

4 Oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja, priseljencev in njihove integracije

Glede dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje mnenj oziroma odnosa prebivalcev do priseljevanja, priseljencev in njihove integracije, obstajajo različne teorije, ki bodo predstavljene v nadaljevanju tega poglavja. Predstavljeni bodo tudi rezultati posameznih študij oziroma ugotovitve raziskovalcev glede tega, kateri dejavniki vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja, priseljencev in integracije, kako prihaja do tega vpliva, kako močan je vpliv posameznih dejavnikov in kakšne so relacije med njimi.

Čeprav mnogi raziskovalci v svojih raziskavah odnos do priseljencev in priseljevanja (oziroma politik priseljevanja) proučujejo skupaj, velja opozoriti, da gre dejansko za dva različna tipa odnosa oziroma mnenj, ki se lahko prepletata na precej zapletene načine. Lahko se med seboj podpirata, na primer, kadar protipriseljenska stališča sprožijo spremembo stališč javnosti do zaznanega družbenega pojava, povezanega s priseljevanjem, lahko pa med njima ni povezave, na primer, kadar podpora javnosti manj restriktivnim politikam priseljevanja ni povezana z zmanjševanjem družbenega izključevanja priseljencev (Ceobanu in Escandell 2010). Barceló (2016, 88) opozarja, da skupno proučevanje teh dveh tipov odnosa lahko privede do neustreznih rezultatov, ker se vsak od njiju dotika različnih teoretičnih premislekov. Čeprav oba tipa odnosa izhajata iz podobnega sklopa prepričanj, vrednot in mnenj in bi lahko sklepali, da ta skupni vir upravičuje uporabo razlagalnih modelov, ki temeljijo na isti teoretični strukturi za obe dimenziji, Barceló v svoji študiji o odnosu do priseljencev in priseljevanja v Aziji in Avstraliji ugotavlja, da rezultati kažejo na presenetljivo razhajanje med mnenji o priseljencih in mnenji o politiki priseljevanja, kar postavlja pod vprašaj njihov domnevni skupni vir. Kot piše, bi to moralo opozoriti znanstvenike na potrebo po odkrivanju mikro mehanizmov, ki povzročajo te razlike (Barceló 2016, 109). Podobna pozornost je na mestu tudi pri proučevanju mehanizmov oblikovanja mnenj večinskega prebivalstva o integraciji in integracijski politiki.

Literatura o odnosu do priseljevanja ugotavlja, da so prebivalci razdeljeni v mnenjih glede dojemanja idealnega obsega priseljevanja in tudi glede tega, ali je priseljevanje dobro ali slabo za družbo. Iskanje ravnotežja med ekonomskimi in demografskimi potrebami posameznih držav ter percepcijami ekonomske in kulturne ogroženosti zaradi priseljevanja je postavilo migracijske politike v sam vrh visoko občutljivih političnih tem. Prav tako so ljudje razdeljeni v stališčih glede tega, katere kategorije priseljencev so bolj ali manj zaželeni. Tudi te razprave, ki se vrtijo okrog vprašanja, kdo so

»primerni« priseljenci ali kdo je upravičen do mednarodne zaščite oziroma statusa begunca, so prišle v ospredje političnih agend (Green 2009).

Nekateri raziskovalci ugotavljajo (npr. Esipova et al. 2015), da so politike posameznih držav do priseljevanja običajno precej usklajene z odnosom prebivalcev do priseljevanja. Kadar je javno mnenje v povprečju manj naklonjeno priseljevanju, so vladne politike bolj restriktivne in usmerjene v zmanjševanje priseljevanja v njihove države, velja pa tudi obratno. Nekateri raziskovalci (Jalušič in Bajt 2020, 527) pa ugotavljajo, da obstaja razkorak med javnim mnenjem na eni ter medijskimi in političnimi razpravami na drugi strani – odnos prebivalcev do priseljevanja in priseljencev ni tako negativen, kot se kaže v medijskih reprezentacijah in politikah. Iz tega bi lahko sklepali, da javno mnenje neposredno ne oblikuje politike oziroma političnih odločitev, temveč prej postavlja zamejitve. Te so enkrat širše, drugič ožje. V okviru teh zamejitev politični odločevalci sprejemajo odločitve, ki so v skladu s postavljenimi zamejtvami enkrat bolj, drugič manj vključujoče (Freeman et al. 2013, 3). Aktualni volilni uspehi (v mnogih evropskih državah) skrajno desnih političnih strank (Davis in Deole 2017), katerih pomemben del političnih programov je prav protipriseljska naravnost, kažejo, da lahko mobilizacija protipriseljskega javnega mnenja »premaga« podpora priseljevanju dela gospodarskih in političnih elit, utemeljeno na gospodarskih potrebah po delovni sili in slabi demografski sliki prebivalstva. Že sama prisotnost političnih strank, ki v svojih programih izpostavljajo protimigrantska stališča, lahko povzroči, da tudi druge, bolj liberalno usmerjene politične stranke zaradi strahu pred slabim volilnim rezultatom postanejo previdne pri izpostavljanju stališč podpore priseljevanju in priseljencem oziroma celo zavzamejo bolj restriktivna stališča v odnosu do priseljencev (Sides in Citrin 2007; Boros et al. 2019, 7).

Protimigracijska čustva in stališča, ki jih v zadnjem obdobju raziskovalci opazajo v mnogih evropskih državah (Esipova et al. 2015; Esipova et al. 2020), pa nimajo vpliva le na politike do priseljevanja, temveč lahko predstavljajo tudi pomembno oviro za uspešno integracijo priseljencev (Finseraas et al. 2016). Velja pa tudi obratno – kot ugotavljata Naveed in Wang (2021), obstaja pomembna pozitivna povezava med naklonjenim odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in družbeno integracijo. S tega vidika je dobro poznati dejavnike, ki vplivajo na oblikovanje mnenj prebivalcev o priseljevanju, priseljencih in njihovi integraciji (Sides in Citrin 2007). Država, ki potrebuje priseljevanje zaradi ekonomskih in/ali demografskih razlogov, lahko na podlagi poznavanja vzrokov za oblikovanje negativnih mnenj večinskega prebivalstva o priseljevanju uvaja ukrepe, s katerimi skuša vplivati na spremembo mnenj (na primer odpravo nerealnih strahov, predsodkov itd.). Če je ljudsko nasprotovanje priseljevanju utemeljeno na ekonomskih interesih, to zahteva

drugačne politične ukrepe, kot če nasprotovanje izvira iz percepcij identitetne in kulturne ogroženosti (Finseraas et al. 2016).

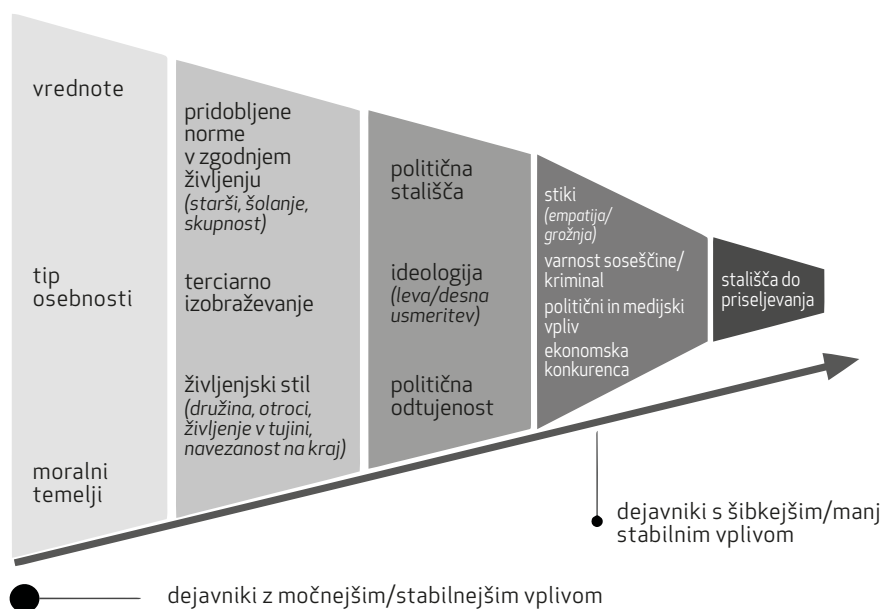
Iz obstoječe strokovne literature je razvidno, da odnos prebivalcev do priseljevanja in priseljencev sočasno oblikujejo različni dejavniki, povezani z individualnimi značilnostmi in izkušnjami posameznika, in družbeni kontekst. Bohmanova (2014) ugotavlja, da so zgodnejše raziskave ključne dejavnike, ki oblikujejo odnos prebivalcev do priseljencev, večinoma iskale v značilnostih in izkušnjah posameznika – pripadnika večinske skupnosti (na primer Allport 1954). Na podlagi ugotovitev tovrstnih raziskav lahko zdaj že predvidevamo, kako konkretne značilnosti in izkušnje posameznika oblikujejo njegov odnos do priseljencev. Obstaja velika verjetnost, da je posameznik bolj negativno naravnán do priseljencev, če je sam v ranljivem položaju na trgu dela (Scheve in Slaughter 2001; Kessler 2001; Mayda 2006; Esipova et al. 2015), če se identificira s konservativno ideologijo (Espenshade in Hempstead 1996; Kessler 2001; Mayda 2006; Roots et al. 2016) ali ekstremno desno politično usmeritvijo (Barceló 2016), če ima nižjo izobrazbo (Wagner in Zick 1995; Esipova et al. 2015) ali če nima izkušenj stikov s priseljenci (Pettigrew 1997). Izsledki večine zgodnejših raziskav, ki so bile opravljene v določenem trenutku in okolju, so bili primerni za podajanje razlag oblikovanja mnenj prebivalcev o priseljencih v tem konkretnem družbenem okolju oziroma kontekstu, niso pa mogli pojasniti, kako in zakaj se mnenja prebivalcev o priseljencih razlikujejo med različnimi družbenimi konteksti (Bohman 2014). Z razširitvijo raziskav v različna družbena okolja (države) se je pokazalo, da so mnenja prebivalcev odvisna tudi od tega, kje živijo (Quillian 1995; Meuleman et al. 2009; Hjerm 2009; Kunovich 2004 v: Bohman 2014; Esipova et al. 2015).

Raziskave, ki so poleg značilnosti posameznika upoštevale tudi kontekstualne dejavnike, so prispevale k dodatnemu védenju o oblikovanju odnosa prebivalcev do priseljencev in priseljevanja. V veliki meri so bila proučevanja osredotočena na kontekstualne dejavnike, povezane z razpoložljivostjo omejenih virov. Razpoložljivost omejenih, zlasti materialnih virov (na primer razpoložljivost delovnih mest) in tekmovanje zanje sta bila pogosto prepoznana kot dejavnika, ki vplivata na odnos prebivalcev do priseljencev v različnih družbenih okoljih (Bohman 2014). Opravljene študije so potrdile, da so negativna mnenja o priseljevanju močnejša v okoljih, kjer je gospodarstvo šibkejše, predvsem v družbenih okoljih (državah) z nizko stopnjo bruto domačega proizvoda (BDP) (Fetzer 2000; Coenders et al. 2008; Semyonov et al. 2008; Mayda 2006; Esipova et al. 2015; Barceló 2016), in hkrati, da na oblikovanje odnosa prebivalcev do priseljencev vpliva tudi velikost priseljske skupnosti v konkretnih okoljih (Quillian 1995; Semyonov et al. 2006). Na oblikovanje odnosa prebivalcev do priseljencev ne vplivajo samo ekonomski dejavniki, povezani s percepcijami ogroženosti zaradi tekmovanja za omejene vire, pomembne so tudi percepcije prebivalstva o ogroženosti večinske kulture, religije in jezika

(Bail 2008; Bohman 2014), tako imenovani neekonomski oziroma kulturni (simbolni) dejavniki.

Dennison in Dražanová (2018) sta na podlagi obstoječe literature pripravila shemo dejavnikov, ki oblikujejo mnenja o priseljevanju. V shemo sta vključila različne dejavnike, od tistih, ki vplivajo iz ozadja in imajo močnejši in stabilnejši vpliv, ker so globoko zakoreninjeni v človeku in jih je težko spreminjati, kot na primer vrednote posameznika, tip osebnosti in moralni temelji posameznika, do dejavnikov, kot so stiki s priseljenci, sosesčina, politični in medijski vpliv ter ekonomska konkurenca, ki so bolj površinske in kratkoročne narave ter imajo zato šibkejši in manj stabilen vpliv, saj se lažje spreminjajo.

Slika 4.1: Prikaz vzročnosti oblikovanja mnenj o priseljevanju (povzeto po Dennison in Dražanová 2018, 6–8)

Da imajo vrednote pomemben vpliv na oblikovanje odnosa prebivalcev do priseljencev, sta v raziskavi ugotovila Davidov in Meuleman (2012). Na podlagi Schwartzove lestvice vrednot (Schwartz 1992) sta proučevala vpliv vrednot, združenih v dva koncepta, prvi je altruizem (*self-transcendence*), drugi pa konservativizem (*conservation*). Altruizem vključuje dve vrednoti – univerzalizem in dobronamernost (*benevolence*), konservativizem pa tri

vrednote – varnost, konformnost²⁰ in tradicijo. Ugotovila sta, da so posamezniki, ki gojijo vrednote altruizma, manj nagnjeni k zavračanju priseljevanja, medtem ko posamezniki s konservativnimi vrednotami bolj zavračajo priseljevanje.²¹ Izkazalo se je, da je napovedna moč obeh vrednostnih usmeritev enako močna in očitno močnejša od napovedne moči večine socialno-demografskih spremenljivk. Prav tako se je izkazalo, da so učinki vrednot precej podobni med državami in med različnimi časovnimi točkami (primerjala sta rezultate treh krogov Evropske družboslovne raziskave (ESS), in sicer iz let 2002/2003, 2004/2005 in 2006/2007). V drugi študiji, ki je potrdila te ugotovitve, so Davidov in soavtorji (2014) ugotovili še, da se moč učinkov omenjenih vrednot v družbah razlikuje. Da bi vrednote vplivale na mnenja in vedênje, morajo biti aktivirane v določenih situacijah ali kontekstih.

Kontekstualni spremenljivki, za kateri so predvidevali, da bi lahko vplivali na intenzivnost aktiviranja vrednot, pomembnih za oblikovanje mnenj o priseljevanju, sta bili kulturna vpetost (*cultural embeddedness*) in delež priseljencev v družbi. Izhajali so iz predpostavke, da so v bolj kulturno vpetih družbah ljudje socializirani in spodbujeni k ohranjanju skupinske solidarnosti in iskanju smisla življenja skozi identifikacijo in uresničevanje ciljev skupine, ki ji pripadajo. V manj kulturno vpetih družbah pa se ljudi spodbuja, da gojijo svoje edinstvene želje in ideje ter sledijo svojim osebnim ciljem. Tako je bolj verjetno, da bodo osebne vrednote vidne, da se bodo aktivirale in zato bolj vplivale na mnenja ljudi v manj kulturno vpetih družbah. Predvidevali so tudi, da bo negativni učinek vrednot na odnos do priseljevanja močnejši v državah z večjim odstotkom priseljencev. Priseljenci potencialno ogrožajo ohranjanje ustaljenih običajev, tradicij in norm, in večji kot je delež priseljencev, večja je nevarnost za spremembo statusa quo. Gre za neposredno grožnjo ciljem, ki izhajajo iz vrednot konformnosti in tradicije. Zato je verjetno, da se bodo te vrednote v takšnih okoliščinah aktivirale in vplivale na odnos do priseljencev in priseljevanja. Hipoteze Davidova in soavtorjev so se skozi raziskavo potrdile. Rezultati so pokazali, da sta imeli obe vrsti vrednot, ki so ju proučevali – univerzalizem na eni in konformnost ter tradicija na drugi strani –, močnejši učinek v državah z manjšo kot v državah z večjo kulturno vpetostjo. Poleg tega je bil v državah z večjim deležem priseljencev iz držav nečlanic EU negativni učinek vrednot konformnosti in tradicije na odnos do priseljevanja močnejši, se pravi, da so ljudje, ki gojijo močne vrednote konformnosti in tradicije, močnejše nasprotovali priseljevanju v tistih državah, ki so imele večje deleže priseljskih populacij (Davidov et al. 2014).

20 Ravnanje v skladu z družbenimi pričakovanji in zahtevami, upoštevanje družbenih omejitev.

21 Podobno ugotavlja tudi Dennison (2020).

Med dejavniki, ki bi lahko vplivali na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja, raziskovalci v zadnjem času proučujejo tudi integracijske politike (npr. Meuleman in Reeskens 2008; Jacobs in Herman 2009; Schlueter et al. 2013; Callens in Meuleman 2017; Green et al. 2020). Za zdaj raziskave niso prinesle konsistentnih rezultatov in večinoma niso uspele dokazati vzročne povezave med integracijskimi politikami in odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja (Callens 2015), zato obstaja potreba po dodatnih sistematičnih empiričnih raziskavah, ki bi proučevale to razmerje. Callens in Meuleman (2017) sta proučevala povezavo med integracijskimi politikami in percepcijami ekonomske ter kulturne ogroženosti med večinskim prebivalstvom. Ugotovila sta, da bolj kot so integracijske politike inkluzivne (zlasti na področju trga dela in politične participacije), manjši so občutki ekonomske ogroženosti med prebivalstvom. Povezave med integracijskimi politikami in percepcijami o kulturni ogroženosti pa njuna raziskava ni zaznala.

Velik del razprav o dejavnikih, ki oblikujejo mnenja prebivalcev o priseljevanju, priseljencih, integraciji priseljencev in integracijskih politikah, izhaja na eni strani iz *teorije skupinske ogroženosti* (*group threat theory*) ali *skupinskega konflikta* in na drugi strani iz *teorije medskupinskih stikov* (*intergroup contact theory*), ki sta v nadaljevanju podrobneje predstavljeni.

4.1 Teorija skupinske ogroženosti

Teorija skupinske ogroženosti, ki temelji na delu različnih avtorjev (Blumer 1958; Blalock 1967; Quillian 1995), predpostavlja, da so negativna mnenja prebivalcev, domačinov, rezultat zaznane grožnje, ki jo vidijo v prisotnosti priseljencev oziroma v permisivnih oblikah integracijskih politik, ki omogočajo priseljencem dostop do virov. Pri tem je velikost priseljenke skupnosti obravnavana kot značilnost kontekstualne ravni, ki vpliva na mnenja prebivalcev do priseljencev.²² Večje kot je število priseljencev – zunanje skupine (*outgroup*), bolj jo prebivalci, domačini, torej prvotna skupina (*ingroup*), zaznajo kot nekaj, kar ogroža njihove interese in zaradi česar se med člani prvotne skupine razvije negativen odnos do zunanje skupine.

Teorija skupinske ogroženosti, tako Bohmanova (2014, 4), je bila v izhodišču razvita za razumevanje oblikovanja mnenj predstavnikov »belopolte« večine v odnosu do afroameriške manjšine v Združenih državah Amerike (ZDA), ki se v določenih pogledih vendarle razlikuje od oblikovanja mnenj večinskega prebivalstva v odnosu do priseljencev v sodobni Evropi. Poleg specifičnega zgodovinskega konteksta v ZDA (rasni zakoni in izkoriščanje)

22 Več o tem Schlueter in Scheepers (2010).

sta bili skupini »belopolte« večine in afroameriške manjšine nekoliko bolj koherentni in številčno stabilni v primerjavi z večinsko skupnostjo in priseljenci v sodobnem evropskem kontekstu. Številčno razmerje med priseljenci in večinsko populacijo se pogosto bolj spreminja, kot se je spreminjalo številčno razmerje med belopoltimi in afroameriško skupnostjo, pa tudi priseljski status se ne prenaša samoumevno z ene generacije na drugo, kar pomeni večjo heterogenost med priseljenci. Kljub temu se je teorija skupinske ogroženosti v veliki meri uporabljala za razumevanje oblikovanja odnosa prebivalcev do priseljencev (Bohman 2014). Z razvojem teorije skupinske ogroženosti se je proučevanje oblikovanja predsodkov, stereotipov in stališč kot rezultata značilnosti in izkušenj posameznika preusmerilo na proučevanje oblikovanja predsodkov, stereotipov in stališč kot rezultata odnosov med skupinami. Posameznik se identificira z določeno skupino, oblikuje podobe o drugih skupinah in razvije razumevanje odnosov med njimi. Ko se omejeno združi z izkušnjo ogroženosti – prepričanjem, da druga skupina ljudi posega po dobrinah, ki po mnenju posameznika pripadajo njegovi skupini, to generira predsodke oziroma negativna stališča (Blumer 1958). To pomeni, da tudi, ko pripadniki večinske skupnosti ne dojemajo, da bi priseljenci ogrožali njihove osebne interese, ob tem še vedno lahko menijo, da priseljenci ogrožajo interese njihove skupine (Schlueter in Davidov 2011).

Občutki ogroženosti se lahko nanašajo na različne vidike življenja, kar pomeni, da obstajajo različne vrste ogroženosti, kot na primer ekonomska (Mayda 2006; Ben - Nun Bloom et al. 2015), politična, kulturna (Stephan et al. 2005; Lucassen in Lubbers 2012; Ben - Nun Bloom et al. 2015) in varnostna (ali kriminalna) ogroženost (Lahav in Courtemanche 2011) ter ogroženost družbene blaginje (Mayda 2006). Pomembno je razlikovati posamezne vrste ogroženosti, saj vsaka od njih, odvisno tudi od družbenega konteksta, povzroča različne mnenjske in vedenjske posledice (Lahav in Courtemanche 2011; Ben - Nun Bloom et al. 2015). V literaturi sta prisotni zlasti dve kategoriji groženj:

1. ekonomska grožnja (ali materialna grožnja): tekmovanje oziroma percepcije tekmovanja med večinskim prebivalstvom in priseljenci za omejene vire, kot so zaposlitev, socialne storitve in stanovanje, nakazujejo oblikovanje mnenj o ekonomski ogroženosti večinskega prebivalstva. Zaznana ekonomska grožnja je lahko močnejša znotraj skupine prebivalstva, ki (po njihovem mnenju) že doživlja neenako obravnavo v konkuriranju za omejene vire;
2. kulturna grožnja (tudi simbolna ali nematerialna grožnja): obstoj kulturne grožnje vključuje mnenja prebivalstva, da drugačna kultura, vrednostni sistemi, nazori in moralne vrednote priseljencev ogrožajo kulturo in vrednote večinske družbe. Izrazitejša povečanje števila priseljencev na nekem območju vodi do spreminjanja družbe oziroma

prisotnosti različnih jezikov, življenjskih stilov in vrednot, kar pri večinskem prebivalstvu lahko krepi občutek ogroženosti (Hopkins 2010).

Pomembno je omeniti, da predstavljata zaznana skupinska grožnja in oblikovanje stališč do druge (zunanje) skupine dva, sicer tesno povezana, a teoretično in empirično različna koncepta (Blalock 1967; Quillian 1995; Schlueter et al. 2008). Koncept zaznane skupinske grožnje je običajno opredeljen kot pričakovanje negativnih posledic zaradi prisotnosti neke skupine in je razumljen kot neposredni napovedovalec bolj eksplicitnih, diskriminatornih stališč v odnosu do drugih (zunanjih) skupin. V kolikšni meri zaznane grožnje dejansko povzročajo diskriminatoren odnos do drugih (zunanjih) skupin, je pravzaprav treba empirično preveriti v praksi (Schlueter in Scheepers 2010, 286). Opravljene raziskave podpirajo domnevo, da zaznavanje skupinske grožnje sproža negativna stališča do drugih (zunanjih) skupin (Esses et al. 2001; Riek et al. 2006; Stephan et al. 2005; Schlueter et al. 2008).

Družbeni kontekst, v katerem se odvijajo odnosi med skupinami, determinira, katera kategorija grožnje prevladuje: ekonomska ali kulturna. Teorija skupinske ogroženosti prepozna družbene okoliščine oziroma družbeni kontekst kot poglobiten za bodisi povečevanje bodisi zmanjševanje protipriseljskih stališč večinskega prebivalstva. Na primer v kontekstu gospodarske recesije in naraščajoče stopnje brezposelnosti, kar povzroči večjo konkurenco med priseljenci in domačim prebivalstvom, se negativna naravnost prebivalstva proti priseljencem navadno povečuje, saj domačini zaznavajo povečano ogroženost svoje blaginje. Vendar različne raziskave, ki izhajajo iz teorije o ekonomski ogroženosti, ne nudijo konsistentnih rezultatov, zlasti kar zadeva kontekstualne spremenljivke, vezane na širše makroekonomsko okolje (BDP, stopnja brezposelnosti, velikost priseljske populacije ipd.). Callens in Meuleman (2017) sta ugotovila, da je v državah z višjim BDP-jem zaznavanje ekonomske ogroženosti bistveno manjše kot v državah z nižjim BDP-jem. V državah z višjimi stopnjami priseljevanja je zaznavanje ekonomske ogroženosti bistveno večje kot v državah z nižjimi stopnjami priseljevanja. V nasprotju s pričakovanji pa se je v njuni raziskavi pokazalo, da višje stopnje brezposelnosti ne prispevajo k večjemu splošnemu zaznavanju ekonomske grožnje, čeprav je njuna raziskava hkrati pokazala, da se posamezniki, ki so brezposelni, v občutno večjem deležu čutijo ekonomsko ogrožene zaradi priseljevanja kot osebe, ki niso brezposelne.

Na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev lahko vplivajo tudi manj oprijemljivi (neekonomski) dejavniki, kot so politični diskurz, religija in zgodovinske okoliščine. Mnoge raziskave celo predvidevajo, da je nasprotovanje priseljevanju primarno spodbujeno s percepcijami kulturne ogroženosti, ki so posledica etničnih napetosti med večinskim prebivalstvom in priseljenci (Chandler in Tsai 2001; Dustmann in Preston 2007; Fetzer 2000;

Gang et al. 2002). Nekatere raziskave med kontekstualnimi dejavniki, ki vplivajo na negativen odnos do priseljencev, omenjajo tudi negativno medijsko poročanje in nacionalne politike priseljevanja (Davidov et al. 2014, 265).

Pri občutkih ogroženosti ni nujno, da gre za realno grožnjo, utemeljeno na dejstvih, dovolj je že percepcija večinskega prebivalstva, da priseljenci ogrožajo njihov položaj oziroma blaginjo (Bohman 2014). Kot pomembno v razpravah o odnosu do priseljencev in priseljevanja se kaže tudi razlikovanje med narodno in državljansko identiteto. Domneva se, da koncept narodne identitete praviloma spodbuja bolj negativna stališča, in sicer zato, ker se priseljevanje tujcev z drugačno kulturno in narodno pripadnostjo dojema kot grožnjo narodni identiteti. Nasprotno pa koncept državljanske identitete, ki izhaja iz razumevanja državljanske skupnosti kot politične in ne narodne tvorbe, običajno spodbuja bolj pozitiven odnos do priseljencev, saj različnost kultur ne predstavlja grožnje takšni državljanski skupnosti (Dixon 2019, 18; Wright et al. 2012).

Ugotovitve posamičnih raziskav niso usklajene glede tega, kaj v večji meri opredeljuje odnos prebivalcev do priseljencev in njihove integracije – ali so to dejavniki, povezani z ekonomsko ali kulturno grožnjo, ali na oblikovanje odnosa prebivalcev bolj vpliva družbeni kontekst ali njihove individualne značilnosti in kako na oblikovanje odnosa prebivalcev vpliva velikost priseljske skupnosti. Sides in Citrin (2007) sta na primer v študiji, ki temelji na podatkih ESS 2002–2003 v dvajsetih državah, ugotovila, da je oblikovanje odnosa prebivalcev do priseljevanja manj odvisno od »materialnih« interesov (ugotavljanja ekonomskih stroškov in koristi priseljevanja) in bolj od »simbolnega« odnosa do naroda (identitete) ter od napačnega dojemanja velikosti priseljske populacije, ki je posledica slabega informiranja. Ugotovila sta še, da nacionalni gospodarski ali demografski kontekst ne vplivata v veliki meri na oblikovanje javnega mnenja – za prebivalce držav z velikim številom priseljencev ali držav z gospodarskimi težavami se ni kazalo kot bolj verjetno, da bodo nasprotovali priseljevanju.²³ Po njunem mnenju na oblikovanje odnosa prebivalcev do priseljencev bolj kot globalni družbeni kontekst vplivajo socialnopsihološki dejavniki na ravni posameznikov. Eden od socialnopsiholoških dejavnikov na ravni posameznika je precejevanje števila priseljencev v državi, kar povečuje občutek ogroženosti in krepi protipiseljsko razpoloženje (Sides in Citrin 2007, 2–3). Sides in Citrin sta kasneje v sodelovanju s Hopkinsom (Hopkins et al. 2019) na podlagi različnih eksperimentov sicer ugotovila, da tudi zagotavljanje natančnih informacij o številu ali deležu priseljencev ne vpliva bistveno, niti konsistentno, na spremembo odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja. Zato so raziskovalci

23 Do podobnih ugotovitev sta prišla tudi Davidov in Meuleman (2012).

sklepali, da je napačno dojemanje velikosti priseljskih skupin verjetno bolj posledica kot pa vzrok odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev.

Barceló (2016) v svoji študiji, ki zajema azijsko-pacifiško regijo, ugotavlja, da neekonomске teorije ponujajo močnejše dokaze o vplivu različnih (neekonomskih) dejavnikov na odnos prebivalstva do priseljskih skupin in politik kot ekonomske teorije z različnimi ekonomskimi dejavniki. Zaradi svoje vsebine je kulturna grožnja načeloma bolj razširjena in trajnejša v percepcijah ljudi v primerjavi z ekonomsko grožnjo, ki je lahko bolj pogojena z ekonomskimi nihanji (Callens in Meuleman 2017, 369).

Goldin in soavtorji (2018) opozarjajo, da je priseljevanje večplastna tema z veliko različnimi razsežnostmi, od katerih je pri vsaki možno poudariti ali zmanjšati njen pomen. Vprašanje priseljevanja je v mnogih (zlasti evropskih) državah v zadnjih letih postalo v javni razpravi artikulirano predvsem kot vrednostno in ne ekonomsko vprašanje, kar je plod odločitev političnih strank in njihovih strategij za pridobivanje volilne podpore. Kot ugotavljajo Goldin in soavtorji (2018), so migracije bistveno prispevale in še prispevajo h gospodarski blaginji številnih gospodarstev v državah članicah OECD. Naraščajoča politizacija migracij na vrednostni in ne na ekonomski podlagi pa po njihovem mnenju otežuje pravilno izpostavljanje ekonomskega pomena priseljevanja. Pri tem opozarjajo na številne napačne percepcije večinskega prebivalstva o priseljencih, ki zelo verjetno prispevajo k negativnemu odnosu do priseljencev in priseljevanja. Kot kažejo podatki iz leta 2017, večinsko prebivalstvo močno precenjuje ne le skupno število priseljencev, temveč tudi deleže priseljencev, ki so nizko izobraženi, imajo nizke dohodke, so nezaposleni in prejemaajo državno podporo (Goldin et al. 2018, 126–127). Precenjujejo torej značilnosti priseljencev, ki med večinskim prebivalstvom niso zaželeni in predstavljajo osnovo za prepričanje, da priseljenci več poberejo kot prispevajo h gospodarstvu države sprejema. S tem se ustvarja občutek ekonomske ogroženosti, pri čemer nekatere raziskave ugotavljajo, da je odnos posameznika do priseljevanja in priseljencev bolj pogojen s posameznikovo percepcijo nacionalnega ekonomskega položaja kot z njegovim individualnim ekonomskim položajem (Citrin et al. 1997; Goldin et al. 2018, 130). Dancygier in Donnelly (2013) ugotavljata, da na odnos do priseljevanja vpliva predvsem gospodarski položaj sektorja, v katerem je posameznik zaposlen, pri čemer priliv priseljencev na ravni sektorja sproža povečanje nasprotovanja priseljevanju le takrat, ko se gospodarske razmere slabšajo, medtem ko v razmerah gospodarske rasti nima bistvenega vpliva na preference domačinov glede priseljevanja. Barceló (2016) pa ugotavlja, da ekonomski dejavniki močnejše vplivajo na odnos prebivalstva do priseljske politike kot do samih priseljencev.

Mayda (2006) v svoji študiji, ki vključuje dvaindvajset držav, dokazuje, da so za oblikovanje odnosa prebivalcev do priseljencev pomembni tako ekonomski kot kulturni (neekonomski) dejavniki. Zdi se, da je odnos do

priseljencev v številnih državah povezan z zaskrbljenostjo glede položaja na trgu dela, varnostnimi in kulturnimi razlogi ter individualnimi občutki glede beguncev in nezakonitega priseljevanja. Podobno tudi Goldin in soavtorji (2018) ugotavljajo, da je nasprotovanje priseljevanju največje, ko sovpadata izključujoči nacionalizem in občutek (ekonomskega) pomanjkanja. Močnejši kot je nacionalizem in močnejše kot je prepričanje, da so viri omejeni, bolj verjetno je, da bodo posamezniki nasprotovali nadaljnjemu priseljevanju, četudi je vpliv priseljevanja na gospodarstvo le redko negativen (Goldin et al. 2018). Dustman in Preston (2007), ki sta proučevala vpliv treh dejavnikov – zaskrbljenosti zaradi vpliva priseljevanja na trg dela, blaginjo in kulturo družbe sprejema –, sta ugotovila, da so se kot najmočnejši dejavnik, ki negativno vpliva na odnos do priseljencev, izkazali rasni ali kulturni predsodki, vendar to velja le za odnos do priseljencev, ki so narodno in kulturno (zelo) različni od večinskega prebivalstva.

V strokovni literaturi obstaja soglasje, da določene kombinacije ekonomskega konteksta in družbenih pogojev ter percepcije prebivalstva le-teh v povezavi z osebnimi značilnostmi, kot so veroizpoved, starost, spol in izobrazba, vplivajo na oblikovanje stališč do priseljenjskih politik, priseljencev in integracije priseljencev. Manj pa je enotnosti glede tega, v kolikšni meri in kako ti dejavniki vplivajo na oblikovanje omenjenih stališč.

4.2 Teorija (medskupinskih) stikov

Zaključkom teorije skupinske ogroženosti so nasprotujoče ugotovitve študij, ki izhajajo iz teorije (medskupinskih) stikov. Če v skladu s teorijo skupinske ogroženosti večje število priseljencev v državi sproža občutke ekonomske ali kulturne ogroženosti med večinskim prebivalstvom, kar posledično generira nasprotovanje priseljencem in priseljevanju, pa v skladu s teorijo medskupinskih stikov večje število priseljencev pomeni več možnosti za stike med priseljenci in večinskim prebivalstvom, pozitivne izkušnje, pridobljene s takšnimi stiki, pa prispevajo k zmanjšanju nasprotovanja priseljevanju oziroma priseljencem.

Teorija stikov namreč temelji na predpostavki oziroma hipotezi, da lahko večja bližina in redni stiki različnih etničnih skupin oziroma medosebne interakcije večinskega prebivalstva ter priseljencev pod ustreznimi pogoji učinkovito zmanjšajo predsodke med večinsko in priseljenjsko skupino ter sprožijo pozitivne občutke glede raznolikosti. Obstajata dve prevladujoči merili medskupinskih stikov: kontekst (tj. velikost manjšinske skupine znotraj določenega geografskega območja) in vedenje posameznika (tj. osebni stik med pripadniki večine in manjšine). Do medskupinskih stikov prihaja v določenem kontekstu, ki jih lahko spodbuja ali pa tudi ne spodbuja (Stein et

al. 2000). Velikost priseljske skupine v državi sprejema je pomemben dejavnik, ki oblikuje odnos prebivalcev do priseljencev. Vendar si raziskave niso enotne, na kakšen način. Teorija skupinske ogroženosti predvideva negativno povezavo med velikostjo priseljske skupnosti in odnosom prebivalcev do priseljencev, medtem ko teorija stikov govori večinoma o pozitivni povezavi med velikostjo priseljske skupnosti in naklonjenim odnosom prebivalcev do priseljencev. Večja kot je priseljska skupnost, več je priložnosti za vzpostavljanje pozitivnih stikov z ostalimi prebivalci, kar prispeva k oblikovanju bolj pozitivnega odnosa prebivalcev do priseljencev (Schlueter in Scheepers 2010). Barceló (2016) v zvezi s tem ugotavlja, da je pozitiven učinek števila priseljencev v določeni državi na odnos domačinov do priseljencev v precejšnji meri posledica zgodovinskih izkušenj države kot sprejemnice priseljencev. Kot piše, strpnosti ne povečuje kratkoročno povečanje deleža priseljencev, temveč dolgotrajni delež priseljencev – torej sprejem priseljencev v daljšem časovnem obdobju, pri čemer dodaja, da bi bolj pozitiven odnos do priseljencev v državah, ki imajo daljšo tradicijo priseljevanja, lahko bil povezan tudi z različnimi preteklimi politikami države v odnosu do priseljencev (na primer s politikami, usmerjenimi v izboljšanje podobe priseljencev), česar pa v svoji študiji ni preverjal.

Teorijo stikov, ki se je pojavila v štiridesetih letih prejšnjega stoletja, zapleta paradoks, ki se kaže v tem, da lahko na eni strani stiki med skupinami utrjujejo predsodke in krepijo obstoj nestrpnosti na individualni in kolektivni ravni, na drugi strani pa lahko prispevajo k zmanjševanju predsodkov in odpravljanju stereotipov med skupinami (Durrheim in Dixon 2005, 20). Ideja, da stiki med skupinami lahko krhajo medskupinske odnose, je široko priznana in se jo lahko ponazori z novjšimi etničnimi konflikti v Evropi, kot na primer v Bosni in Hercegovini ali na Kosovu, v katerih so na različnih straneh konflikta sodelovali ljudje (znanci, sosede itd.), ki so se med seboj poznali (Durrheim in Dixon 2005, 20). Pozitivno povezavo med medskupinskimi stiki in antagonizmom je potrdilo več študij v socialnopsihološki literaturi (Sims in Patrick 1936; Sherif 1966; Sampson 1986; Schofield in Eurich - Fulcer 2001). Hkrati vse več študij dokazuje, da je medskupinski stik učinkovit mehanizem za zmanjševanje predsodkov (Brown 1995; Hewstone 1996; Brewer in Miller 1996; Pettigrew 1986, 1998; Pettigrew in Tropp 2000, 2006; Pettigrew et al. 2011; Dovidio et al. 2003; Semyonov in Glikman 2009; Leong in Ward 2010; Thomsen in Rafiqi 2018). Pomembni nista samo priložnost za nastanek stikov in količina stikov, ampak tudi kakovost stikov. Izhajajoč iz temeljnih del Williamsa (1947) in Allporta (1954), so nadaljnje generacije raziskovalcev proučevale, kako, kdaj in zakaj stiki povzročajo tovrstne socialnopsihološke spremembe. Allport (1954) na primer meni, da vse oblike stikov med domačimi prebivalci in priseljenci ne prispevajo k oblikovanju pozitivnega odnosa prebivalcev do priseljencev in da je zelo pomembna »narava

stikov«. Po njegovem mnenju se lahko predsodki zmanjšajo, razen če so globoko zakoreninjeni v karakterju posameznika, s stikom med manjšinsko in večinsko skupino pri uresničevanju skupnih ciljev. K zmanjšanju predsodkov prispevajo skupinski stiki, ki imajo naslednje značilnosti oziroma podporne pogoje: enak status skupin v konkretni situaciji stika, skupne cilje ter medskupinsko sodelovanje in podporo oblasti, zakona ali običajev. Za oblikovanje pozitivnega odnosa prebivalcev do priseljencev so veliko pomembnejši pristni in globlji stiki kot pa bežna poznanstva. Zgolj površni stiki (kot so srečevanje priseljencev v soseski) lahko celo obudijo negativne stereotipe o določeni skupini priseljencev in s tem prispevajo h krepitvi negativnih mnenj prebivalcev o priseljencih (Allport 1954; Valentine in McDonald 2004). Na podlagi izsledkov novejših raziskav se je oblikovalo mnenje, da ima potencial za izboljšavo odnosa prebivalcev do priseljencev tudi stik, ki ne izpolnjuje podpornih pogojev, ki jih je predvidel Allport (Pettigrew in Tropp 2008; Stein et al. 2000). Ob tem velja upoštevati, da so takšni rezultati raziskav lahko posledica »samoselekcije« – to pomeni, da se lahko posamezniki, ki imajo izrazito negativno mnenje o priseljencih, izogibajo medskupinskim stikom, in obratno (Schlueter in Scheepers 2010, 287).

Klasična dela o teoriji stikov so se soočala še z dvema omejitvama. Prva omejitev je bila ta, da tudi če so raziskave pokazale pozitivne učinke stikov, se ti pogosto niso generalizirali (Amir 1976). To pomeni, da je posameznik lahko spremenil odnos do konkretnega drugega, s katerim je bil v stiku, vendar je bil ta obravnavan kot »poseben primer«, zaradi česar posameznik ni spremenil odnosa do celotne zunanje skupine (Durrheim in Dixon 2005, 23). Druga omejitev pa je bila ta, da ni bilo razlikovanja med dvema ravnema stikov: medosebnimi in medskupinskimi stiki. Neločevanje omenjenih dveh ravni je povzročilo neupoštevanje raziskovalcev, da medosebni stiki nimajo nujno vpliva na razvoj medskupinskih stikov oziroma da stiki odpravljajo predsodke posameznikov, ne pa tudi skupinske konflikte (Forbes 1997; Durrheim in Dixon 2005, 23).

V novejšem času so se začeli razvijati kompleksnejši strukturni modeli za ugotavljanje učinkov stikov med skupinami, ki upoštevajo tako pozitivne kot negativne dejavnike v stiku, skupaj z individualnim, strukturnim in normativnim kontekstom stika (Durrheim in Dixon 2005, 21; Pettigrew in Tropp 2006). Novejše študije so nekoliko previdnejše v potrjevanju teorije stikov, še vedno pa je veliko raziskav v psihološki in sociološki literaturi, ki potrjujejo, da stiki med skupinami prispevajo k zmanjšanju predsodkov in negativnega odnosa do članov zunanjih skupin. Pettigrew in soavtorji (2011) celo trdijo, da se pozitivni učinki stikov običajno posplošijo s posameznih stikov s člani zunanje skupine na celotno zunanjo skupino, druge situacije in celo na druge skupine, ki niso vključene v stik. Zdi se tudi, da so ti učinki univerzalni – veljajo za vse narode, spole in starostne skupine. Glavni posredniki

učinka so po njihovem mnenju čustveni: zmanjšana anksioznost in empatija. Kot ugotavljajo, celo posredni stik zmanjšuje predsodke, na primer stik prek množičnih medijev ali prijateljstvo z nekom, ki ima prijatelja zunaj skupine. Opozarjajo pa, da vsi stiki nimajo pozitivnega učinka. Do negativnih učinkov prihaja predvsem v situacijah, ko so stiki neprostovoljni in ogrožajoči.

Glede na raznolike, nekonsistentne in včasih tudi nasprotujoče si rezultate raziskav, ki izhajajo iz različnih teorij, se kaže potreba po nadaljnjih sistematičnih študijah na tem področju, tako študijah posameznih primerov kot tudi primerjalnih študijah.

5 Raziskava o odnosu prebivalcev Slovenije do priseljevanja, priseljencev in integracije

Odnos večinskega prebivalstva Slovenije do priseljevanja, priseljencev in integracije smo ugotavljali na podlagi podatkov, ki smo jih pridobili s kvantitativno metodo – anketiranjem. Za izvedbo ankete med prebivalci Slovenije je bil v okviru raziskave *Izzivi integracije* pripravljen vprašalnik, ki je vseboval preverjena vprašanja iz različnih tujih/mednarodnih (npr. ESS (European Social Survey Round 7 Data 2014), Eurobarometer, Mednarodna splošna družboslovna anketa – ISSP (National Identity III – ISSP 2013)) in domačih/nacionalnih raziskav (SJM, Percepcije slovenske integracijske politike – PSIP), nekatera vprašanja pa smo oblikovali in dodali glede na aktualni slovenski družbeni kontekst.

Namen ankete je bil ugotoviti, kakšen je odnos večinskega prebivalstva Slovenije do:

1. priseljevanja: Ali večinsko prebivalstvo podpira ali nasprotuje priseljevanju? Kakšno priseljsko politiko bi morala po njihovem mnenju izvajati Slovenija? Kakšne so po mnenju večinskega prebivalstva posledice priseljevanja za slovensko družbo?
2. priseljencev: Ali ima večinsko prebivalstvo pozitiven ali negativen odnos do priseljencev? Kdo so bolj in kdo manj zaželeni priseljenci v Sloveniji?
3. integracije: Kakšno je mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije? Kakšna naj bi bila integracijska politika?

Kvantitativno zbiranje podatkov odpira vrsto vprašanj, zlasti je lahko problematično različno razumevanje posameznih kategorij oziroma pojmov. Anketirani imajo raznolika razumevanja pojmov, kot sta priseljenci in integracija. To, koga vključujejo med priseljence in kaj razumejo s pojmom integracija, ima velik vpliv na njihove odgovore. Da bi se izognili tovrstnim nejasnostim in da bi v čim večji meri omejili subjektivne interpretacije anketiranih, smo v vprašalniku opredelili ključna pojma integracija in priseljenec. Integracijo smo opredelili kot proces vključevanja in sprejemanja priseljencev v novo družbeno okolje. Priseljenca pa smo opredelili kot prebivalca, ki je imel prvo prebivališče zunaj Slovenije in v Sloveniji prebiva vsaj eno leto. Ti dve definiciji sta namenoma kratki in enostavni, čeprav sta koncepta, ki ju definiciji opredeljujeta, v resnici kompleksna in bi njuna natančnejša opredelitev terjala precej obširnejši zapis.

Podrobnejše ukvarjanje s koncepti, povezanimi z migracijami in integracijo, ni namen te monografije, zato tudi na tem mestu zgolj na kratko opredeljujemo nekaj ključnih pojmov (integracija, priseljenec in večinsko prebivalstvo), s katerimi operiramo v raziskavi.

Z integracijo označujemo procese vključevanja in sprejemanja priseljenec v novo družbeno okolje ter prilagajanja družbenih struktur novim razmeram, ki so posledica priseljevanja. V procesu integracije naj bi priseljenci postali aktivni in enakopravni udeleženci socialnih, ekonomskih, pravnih, političnih in kulturnih odnosov in procesov v državi sprejema, pri čemer naj bi bila vsakomur zagotovljena možnost izražanja in ohranjanja njegove lastne kulture, vere in etnične pripadnosti.

Pri opredelitvi pojma priseljenec se, tako kot pri integraciji, srečamo s kompleksnostjo koncepta in z različnim razumevanjem tako med državami kot znotraj držav, odvisno od področja rabe oziroma različnih pristopov. Razumevanje, kdo je priseljenec, je pogosto nejasno tudi v javnih razpravah, v katerih priseljence enačijo z etničnimi manjšinami ali begunci (Canoy et al. 2006; Anderson in Blinder 2019).

Glosar migracij Mednarodne organizacije za migracije (IOM) opredeljuje pojem migranta kot krovni pojem, ki zajema vse osebe, ki se selijo, ne glede na lokacijsko izhodišče, s katerega presojamo selitev kot priselitev ali izselitev. Migrant je opredeljen kot oseba, ki zapusti svoje običajno prebivališče, bodisi znotraj države bodisi čez državno mejo, začasno ali trajno, zaradi različnih razlogov (IOM 2019, 132–133). Slovar Evropske migracijske mreže (EMN) za pojem migrant ponuja nekoliko drugačno opredelitev: v globalnem kontekstu je migrant oseba, ki živi zunaj ozemlja države, katere državljan je, in ki v tuji državi prebiva več kot eno leto, ne glede na vzroke selitve (prostovoljne ali neprostovoljne) in uporabljena sredstva (dovoljena ali nedovoljena) za selitev. V kontekstu EU/EFTA je migrant oseba, ki ima običajno prebivališče na ozemlju države članice EU/EFTA za obdobje, ki je ali se pričakuje, da bo trajalo najmanj dvanajst mesecev, prej pa je imela običajno prebivališče v drugi državi članici EU/EFTA ali državi nečlanici EU/EFTA, oziroma oseba, ki je predhodno imela običajno prebivališče na ozemlju države članice EU/EFTA, vendar ga nima več za obdobje, ki je ali naj bi trajalo najmanj dvanajst mesecev (EMN 2021a). Obe opredelitvi, tako tista, ki jo je oblikovala IOM, kot opredelitev EMN, sta inkluzivni in s pojmom migrant zajemata tudi begunce.

Slovenska različica pojma migrant je selivec, ki pa se v praksi ne uporablja prav pogosto. Nasprotno pa se v slovenščini pogosteje uporabljata slovenski različici izpeljank iz pojma migrant – imigrant in emigrant. Za imigranta se uporablja slovenski izraz priseljenec, za emigranta pa izseljenec.

V slovenski zakonodaji se za opredelitev pojma priseljenec uporabljata dva kriterija: časovno obdobje bivanja v državi sprejemnici in definicija prebivališča. O opredelitvi pojma priseljenec je v ReIPRS (1999) zapisano:

Pojem priseljenca (imigranta) je za oblikovanje imigracijske in še posebno integracijske politike ključnega pomena. Različne države uporabljajo različna merila za opredelitev priseljenca, ki so običajno vezana na definicijo prebivališč(a) oziroma prisotnosti v državi in zunaj nje ter časovno obdobje. Resolucija za časovno obdobje šteje eno leto od datuma prijave prebivališča v Republiki Sloveniji za tujce na podlagi odobrenega dovoljenja za prebivanje v trajanju najmanj enega leta.

Opredelitev pojma priseljenec je pomembna, zlasti kadar ugotavljamo število priseljencev in posledice priseljevanja. Pri zbiranju in obdelavi statističnih podatkov uporablja Statistični urad Republike Slovenije (SURS) opredelitev, ki je zapisana v metodoloških pojasnilih: »Priseljeni iz tujine je prebivalec, ki se je v Slovenijo priselil iz tujine in ima v Sloveniji običajno prebivališče (ima namen prebivati v Sloveniji vsaj eno leto).« (SURS 2018b.)

V tej monografiji kot priseljence obravnavamo vse osebe s prvim prebivališčem zunaj Slovenije, ki živijo v Sloveniji vsaj eno leto. Ta široka definicija zajema osebe z raznolikimi priseljenjskimi izkušnjami, ki se po eni strani nanašajo na samo mobilnost (prehajanje meje, mejni režimi, migracijska zakonodaja), po drugi pa na posledice te mobilnosti (integracija, transnacionalne povezave, mednarodni odnosi itd.). Termin priseljenec uporabljamo v kontekstih, ki se nanašajo na odnos med državo naselitve (v našem primeru Slovenija) in priseljencem, katerega vidiki vključujejo teme, kot so pogoji zakonitega priseljevanja, integracijska politika države, naturalizacija in državljanstvo ter participacija priseljencev v civilni družbi. S tega vidika lahko termin priseljenec vključuje tudi prebivalce, ki so se sicer v Slovenijo priselili, vendar so pridobili slovensko državljanstvo. V določenih primerih – kadar obravnavamo integracijski pravni okvir in statistične podatke – uporabljamo tudi termin tuji državljani ali tujec, s katerim se operira v slovenski zakonodaji²⁴ in tudi v demografskih statistikah SURS-a.²⁵ Kadar uporabljamo termin državljani tretjih držav, z njim zajemamo tiste priseljence, ki imajo državljanstvo države, ki ni članica EU, s čimer je povezan tudi točno določen nabor posameznikovih pravic. Izraz »tretja država« je v pravnem smislu vrednotno

24 V 2. členu Zakona o tujcih (ZTuj-2) je opredeljeno: »Tujec ali tujka (v nadaljnjem besedilu: tujec), je vsakdo, ki nima državljanstva Republike Slovenije.«

25 Tujci so: – osebe z državljanstvom tujih držav in izdanim dovoljenjem za stalno oziroma začasno prebivanje v Republiki Sloveniji, ki imajo prijavljeno stalno oziroma začasno prebivališče v njej; – osebe z državljanstvom tujih držav in veljavnim delovnim ali poslovnim vizumom, ki imajo v Sloveniji prijavljeno začasno prebivališče; – osebe brez ugotovljenega državljanstva oziroma brez državljanstva in s prijavljenim stalnim oziroma začasnim prebivališčem v Sloveniji; – osebe, ki sta jim bila po Zakonu o azilu priznana pravica do azila in status begunca v Republiki Sloveniji (begunci) (SURS 2014).

nevtravno opredeljen in pomeni vsako državo, ki ni članica EU (glej Zakon o tujcih). V njegovo praktično rabo pa se pogosto prikrade negativna asociacija na »zaostali«, tako imenovani tretji svet, tretjerazrednost ipd. Takšna asociacija se prenaša tudi na osebe, državljane teh držav. V izogib takšnim negativnim asociacijam se uporablja tudi termin državljani držav nečlanic EU.

V primerih, ko v kontekstu države sprejema primerjamo raznolike priseljske skupine s skupinami nepriseljencev, te poimenujemo z zbirno kategorijo večinska skupnost oziroma večinsko prebivalstvo. Pripadniki te skupine (ki v mnogih pogledih prav tako ni homogena) se v času svojega življenja niso priselili v Slovenijo in so običajno tudi pripadniki največje etnične in jezikovne skupine v državi.

Anketa, izvedena med prebivalci Slovenije v raziskavi *Izzivi integracije*, je vsebovala vprašanja oziroma teme, ki služijo analizi odnosa večinskega prebivalstva Slovenije do priseljevanja, priseljencev in integracije s pomočjo proučevanja vpliva socialno-demografskih značilnosti anketirancev, percepcij ekonomske in neekonomske ogroženosti ter stikov s pripadniki priseljskih skupnosti. Izvedena je bila leta 2020 na reprezentativnem vzorcu 5.000 prebivalcev Slovenije, starih med 18 in 70 let, ki ga je z metodo slučajnostnega vzorčenja pripravil Statistični urad Republike Slovenije. V ta vzorec so bile v skladu z definicijo prebivalca Slovenije, ki jo ima SURS, vključene osebe, ne glede na državljanstvo, s prijavljenim stalnim in/ali začasnim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki v državi prebivajo ali imajo namen prebivati eno leto ali več in niso začasno odsotne eno leto ali več. Anketo, poslano po pošti, je izpolnilo 952 prebivalcev Slovenije, kar predstavlja 19-odstotno realizacijo vzorca. Za namen analize odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja, priseljencev in integracije smo upoštevali samo odgovore prebivalcev, rojenih v Sloveniji, teh je bilo med izpolnjenimi anketami 855.

Med anketiranimi pripadniki večinskega prebivalstva je bilo 46,2 % moških in 53,8 % žensk. Največji delež (39,4 %) anketiranih spada v srednjo generacijo – to so osebe, stare 36–55 let. Sledi starejša generacija (32,6 %), ki vključuje osebe, stare 56–70 let, najmanjši delež (28 %) pa pripada mlajši generaciji (18–35 let). Anketiranci imajo v največjem deležu (47,4 %) doseženo srednjo izobrazbo, podoben delež (46,7 %) jih ima visoko izobrazbo in izrazito majhen delež (5,5 %) nizko stopnjo izobrazbe.

Med anketiranimi je bilo 56,5 % zaposlenih, 6 % samozaposlenih, 11,1 % anketiranih se je še izobraževalo, 4,3 % je bilo brezposelnih in 21,2 % anketiranih je bilo upokojevcov.

Na področju spolne in starostne strukture ter statusa aktivnosti je vzorec populacije oziroma anketirancev s strani večinskega prebivalstva relativno reprezentativen v primerjavi s celotnim prebivalstvom Slovenije iz leta 2020. Izjema je področje izobrazbe, saj je bil delež anketirancev z visoko izobrazbo mnogo večji od deleža, ki velja za celotno prebivalstvo.

Tabela 5.1: Spolna, starostna in izobrazbena struktura ter status aktivnosti populacije anketiranih v raziskavi *Izzivi integracije* in vseh prebivalcev Slovenije (po podatkih SURS-a), starih 18–70 let, 2020

	Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci)		Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji)		SURS – podatki iz Centralnega registra prebivalstva (1. 1. 2020)	
Spol	Število	%	Število	%	Število	%
Moški	452	47,5	395	46,2	754.452	52,0
Ženske	500	52,5	460	53,8	703.266	48,0
Skupaj	952	100,0	855	100,0	1.457.718	100,0
Starost						
Mlajša generacija (18–35 let)	252	26,5	239	28,0	420.299	28,8
Srednja generacija (36–55 let)	366	38,4	337	39,4	615.508	42,2
Starejša generacija (56–70 let)	334	35,1	279	32,6	421.911	28,9
Skupaj	952	100,0	855	100,0	1.457.718	100,0
Izobrazba						
Nizka izobrazba (nedokončana in dokončana osnovna šola)	62	6,5	47	5,5	234.180	16,0
Srednja izobrazba (poklicna šola, 4-letna srednja šola, gimnazija)	462	48,5	405	47,4	821.881	56,0
Visoka izobrazba (višja šola, visoka šola, magisterij in doktorat)	423	44,4	399	46,7	401.657	28,0
Brez odgovora	5	0,5	4	0,5		
Skupaj	952	100,0	855	100,0	1.457.718	100,0
Status aktivnosti						
Zaposlen s polnim delovnim časom	501	52,6	454	53,1	910.416	62,5
Zaposlen s krajšim delovnim časom	34	3,6	29	3,4		
Samozaposlen (kmet, obrtnik)	53	5,6	51	6,0		
Brezposeln	47	4,9	37	4,3	79.362	5,4
Študent/dijak	97	10,2	95	11,1	92.646	6,3
Upokojenec	209	22,0	181	21,1	269.697	18,5
Drugo ¹	8	0,8	5	0,6	105.597	7,2
Brez odgovora	3	0,3	3	0,4		
Skupaj	952	100,0	855	100,0	1.457.718	100

¹ Porodniški dopust, status invalidnosti, gospodinja, delo po podjetni/avtorski pogodbi

Vir: *Izzivi integracije* in SURS.

Anketiranci, rojeni v Sloveniji, ki so sodelovali v raziskavi, živijo v 159 različnih občinah²⁶ in prihajajo iz vseh 12 slovenskih regij. Največji delež anketiranih pripadnikov večinskega prebivalstva živi v osrednjeslovenski regiji (27,1 %), sledijo podravska (17,1 %), savinjska (11,2 %) in gorenjska regija (10,7 %). Tudi v tem oziru je populacija anketirancev večinskega prebivalstva reprezentativna.

Tabela 5.2: Regije trenutnega prebivališča anketiranih in število prebivalcev Slovenije, starih 18–70 let, po statističnih regijah, 2020

		Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci)		Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji)		SURS – podatki iz Centralnega registra prebivalstva (1. 1. 2020)	
		Število	%	Število	%	Število	%
1.	Osrednjeslovenska	264	27,7	232	27,1	385.588	26,5
2.	Podravska	160	16,8	146	17,1	229.467	15,7
3.	Savinjska	108	11,3	96	11,2	180.092	12,4
4.	Gorenjska	98	10,3	92	10,7	140.895	9,7
5.	Jugovzhodna Slovenija	63	6,6	57	6,7	100.716	6,9
6.	Goriška	49	5,1	44	5,1	80.638	5,5
7.	Pomurska	45	4,7	43	5,0	80.259	5,5
8.	Obalno-kraška	44	4,6	33	3,9	81.508	5,6
9.	Posavska	35	3,7	33	3,9	52.720	3,6
10.	Zasavska	31	3,3	29	3,4	40.058	2,7
11.	Primorsko-notranjska	27	2,8	23	2,7	36.352	2,5
12.	Koroška	26	2,7	25	2,9	49.425	3,4
	Brez odgovora	2	0,2	2	0,2		
	Skupaj	952	100,0	855	100,0	1.457.718	100,0

Vir: Izzivi integracije in SURS.

Anketirance smo prosili za opredelitev stopnje urbaniziranosti njihovega kraja bivanja, glede na to, ali živijo v mestnem, primestnem ali podeželskem okolju. Takšno delitev krajev prebivanja glede na stopnjo njihove urbaniziranosti lahko samo okvirno primerjamo s podatki SURS-a. Če predvidevamo, da gre pri mestnih in tudi pri primestnih naseljih za urbani tip naselij, potem so tudi v tem oziru odgovori anketirancev dokaj reprezentativni.

²⁶ V Sloveniji je 212 občin, od tega jih ima 11 status mestne občine.

Tabela 5.3: Stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja anketirancev, 2020

	Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci)		Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji)				SURS – podatki iz Centralnega registra prebivalstva (1. 1. 2020)	
	Število	%	Število	%	Število	%	Število	%
Mestno okolje	359	37,7	289	33,8	487	57	1.046.583	49,9
Primestno okolje	214	22,5	198	23,2				
Podeželsko okolje	375	39,4	364	42,6	364	42,6	1.049.278	50,1
Brez odgovora	4	0,4	4	0,5	4	0,5	/	/
Skupaj	952	100,0	855	100	855	100	2.095.861	100

Vir: Izzivi integracije, SURS 2021b in SURS 2021c.

Vendar pa ne poznamo splošno uporabne metode za ločevanje mestnih in nemestnih naselij,²⁷ saj prehodi med njimi skoraj nikoli niso ostri (Pavlin et al. 2004, 19). Tej nejasnosti oziroma različnim kriterijem primerna so bila tudi mnenja anketirancev o tem, v kakšnem okolju živijo. Dejanski delež anketirancev, ki so zapisali, da bivajo v mestnem okolju, je bil manjši v primerjavi s podatki SURS-a. Tem podatkom pa se približamo, če upoštevamo še odgovore anketirancev, ki so zapisali, da živijo v primestjih. SURS v svojih raziskovanjih naselja v Sloveniji deli samo na mestna in nemestna, a k mestnim prišteva še primestna oziroma obmestna naselja. K slednjim spadajo »naselja z manjšim številom prebivalcev, ki pa se z mestom postopoma prostorsko in funkcijsko zraščajo v enovito celoto« (Dolenc in Miklič 2019, 4).

Za nadaljnjo analizo smo pri spremenljivki stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja združili odgovore anketiranih, da živijo v mestnem okolju, in odgovore anketiranih, da živijo v primestnem okolju, v eno kategorijo, poimenovano »mestno oziroma primestno okolje«, in s tem dobili primernejšo ločnico v odnosu do podeželskega okolja.

²⁷ Definicija mestnega naselja SURS-a je širša in bolj inkluzivna kot denimo definicija mesta po členu 15.a Zakona o lokalni samoupravi (ZLS).

Tabela 5.4: Struktura populacije anketiranih glede na narodno pripadnost, materni jezik in veroizpoved, 2020

Narodna pripadnost	Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci)		Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji)	
	Število	%	Število	%
Slovenska	659	69,2	645	75,4
Slovenska in druga narodnost	45	4,7	27	3,2
Druga narodnost	33	3,5	8	0,9
Regionalna pripadnost	15 ¹	1,6	11 ³	1,3
Nobena	29	3,0	21	2,5
Drugo	7 ²	0,7	6 ⁴	0,7
Brez odgovora	164	17,2	137	16,0
Skupaj	952	100,0	855	100,0
Materni jezik				
Slovenščina	811	85,2	808	94,5
Slovenščina in drug jezik	32	3,4	18	2,1
Drug jezik	86	9,0	14	1,6
Brez odgovora	23	2,4	15	1,8
Skupaj	952	100,0	855	100,0
Veroizpoved				
Rimskokatoliška	591	62,1	570	66,7
Pravoslavna	46	4,8	15	1,8
Protestantska	7	0,7	7	0,8
Islamska	32	3,4	3	0,4
Nobena	248	26,1	236	27,6
Druga	9	0,9	6	0,7
Brez odgovora	19	2,0	18	2,1
Skupaj	952	100,0	855	100,0
Priseljensko ozadje				
Brez priseljenskega ozadja (oba starša rojena v Sloveniji)	740	77,6	740	86,7
S priseljenskim ozadjem (en ali oba starša rojena v tujini)	211	22,2	114	13,53
Brez odgovora	1	0,1	1	0,1
Skupaj	952	100,0	855	100,0

¹ Regionalna pripadnost: Jugoslovan (9), Slovan (2), Ljubljčan (1), Evropejec (2), Dalmatinec (1)² Drugo: Zemljan (2), pripadnost človeštvu (2), svetovna skupnost (2), svetovna oziroma globalna skupnost (1)³ Regionalna pripadnost: Jugoslovan (7), Slovan (1), Ljubljčan (1), Evropejec (2)⁴ Drugo: Zemljan (1), človek (2), svetovna skupnost (2), svetovna oziroma globalna skupnost (1)

Vir: Izzivi integracije.

Anketirance smo vprašali, kako bi se narodno opredelili. 75,4 % anketiranih se je opredelilo za Slovence, 3,2 % jih je navedlo, da pripadajo slovenski in še neki drugi narodni skupnosti, in 0,9 % anketiranih se je opredelilo za neko drugo narodnost; kar 16 % anketiranih ni odgovorilo na vprašanje.

94,5 % anketiranim je materni jezik slovenščina, 2,1 % anketiranih je poleg slovenščine navedlo še en materni jezik, 1,6 % anketiranih pa je za materni jezik navedlo nek drug jezik.

Največji delež anketiranih se je opredelil za rimokatolike (66,7 %), 27,6 % anketiranih je navedlo, da ne pripadajo nobeni veri, 1,8 % je pravoslavcev in 0,4 % anketiranih je napisalo, da je njihova vera islam.

Teh podatkov ne moremo primerjati s podatki za celotno prebivalstvo Slovenije, saj se na ravni Slovenije ti podatki ne zbirajo. Zato tudi ne moremo podati ocene o reprezentativnosti našega vzorca glede narodnostne in verske opredelitve.

Analizi rezultatov ankete z anketiranci, rojenimi v Sloveniji (tj. večinskim prebivalstvom), ki je bila izvedena v okviru raziskave *Izzivi integracije*, smo pri nekaterih vprašanjih lahko dodali primerjavo s podobnimi oziroma enakimi vprašanji, ki so bila uporabljena že v raziskavah SJM od leta 1994 naprej. S primerjavo odgovorov v različnih časovnih točkah smo dobili pregled nad razvojem mnenja prebivalcev glede določenih tematik. Ponekod smo mnenju večinskega prebivalstva zrcalno postavili mnenja priseljencev, ki smo jih zbrali s spletno anketo leta 2019, prav tako pri raziskavi *Izzivi integracije*. V to anketo smo vključili polnoletne posameznike, ki so se rodili oziroma so imeli prvo prebivališče zunaj Slovenije, ne glede na to, ali imajo slovensko državljanstvo ali državljanstvo druge države, in ki načrtujejo dolgotrajno bivanje v Sloveniji. Anketo med priseljenci in potomci priseljencev smo izvedli na ravni celotne Slovenije. Za vzorčenje smo uporabili metodo snežne kepe z različnimi vstopnimi točkami. Anketo so izpolnili 204 priseljenci. Opozoriti velja, da je vzorec anketirancev v tej anketi nereprezentativen, zato teh podatkov ne moremo posploševati na celotno populacijo priseljencev.²⁸ V nekaterih primerih pa smo naredili vzporednico s podatki, zbranimi leta 2003 v raziskavi PSIP, ki je prav tako pokrivala vse slovenske regije in vključevala priseljence in njihove potomce z območja nekdanje Jugoslavije.²⁹

28 Več o raziskavi, vzorcu in izsledkih v Medvešek et al. (2022c).

29 Več o raziskavi in vzorcu v Medvešek in Hafner Fink (2007).

6 Odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma politik priseljevanja

EU je uveljavila prost pretok delovne sile za države članice, hkrati pa izvaja selektiven sprejem priseljencev iz držav nečlanic. Migracije so vedno bolj številčne in do njih prihaja zaradi različnih razlogov. Ljudje iščejo priložnosti za delo, zaposlitev, boljše življenje. Vedno več je združevanja družin. Pomemben del migracijskih tokov so postali študenti v okviru programov Erasmus. Poseben del migracij pa predstavljajo vedno številnejši prosilci za mednarodno zaščito, ki praviloma bežijo pred vojnami, ekonomskimi in političnimi krizami ter skrajnimi okoljskimi oziroma klimatskimi razmerami. Močnejši selitveni tokovi, teroristični napadi, do katerih je prišlo v različnih državah, in volilni uspehi političnih strank, ki vodijo protipriseljensko politiko v mnogih evropskih državah, so prispevali k uvrstitvi razprav o priseljevanju precej visoko na agendo oblikovalcev politik EU v zadnjih dvajsetih letih. Ne samo za politične odločevalce, priseljevanje je postalo pomembna tema tudi za večinsko prebivalstvo.

Raziskave beležijo odzive javnosti na priseljevanje, ki se razprostirajo od zadržanega sprejemanja do zavračanja. Kljub različnim zgodovinskim razvojem, ekonomskim in političnim sistemom ter priseljskim politikam v posameznih državah je med večinskim prebivalstvom razširjen dokaj zadržan odnos do priseljevanja (Citrin in Sides 2008; Ceobanu in Escandell 2010). Če se je v mnogih državah odpor večinskega prebivalstva do priseljevanja v osemdesetih in devetdesetih letih prejšnjega stoletja krepil, se je v zadnjih dveh desetletjih ta trend zaustavil. Stališča večinskega prebivalstva v Evropi ostajajo relativno stabilno negativna (Meuleman et al. 2009; Ceobanu in Escandell 2010), močno pa se je povečal pomen priseljevanja kot širše pomembne teme (Dempster et al. 2020, 11). Bolj je prišla do izraza tudi razlika v odnosu večinskega prebivalstva do priseljevanja v vzhodnoevropskih državah, ki tradicionalno niso imigracijske države in se tudi zdaj soočajo z manj številčnimi tokovi priseljevanja, in zahodnoevropskih državah. V vzhodnoevropskih državah je ta odnos na splošno bolj negativen kot v zahodnoevropskih (Coenders et al. 2009; Ceobanu in Escandell 2010).

Proučevanje javnega mnenja o priseljevanju je postalo pomembno tudi zaradi pojava »demokratskega deficita«, vrzeli med državljani ter političnimi in ekonomskimi elitami. Še zlasti v razmerah, ko na vlade in politične elite močno vpliva neoliberalna ideologija, kar se kaže v njihovem delovanju, ki je vedno bolj podobno delovanju zasebnih korporacij. Številne vlade zahodnih držav (tudi Slovenije) vedno bolj delujejo v skladu s tržno logiko učinkovitosti,

konkurenčnosti in donosnosti, pri tem pa načelo socialne države postaja vse šibkejša (Bučar Ručman 2014, 84, 108). V zaostrenih ekonomskih in socialnih razmerah večinsko prebivalstvo pogosto prepozna kot krivce za nastale težave prav priseljence, čeprav so ravno ti prve žrtve fleksibilnega trga dela in omejevanja socialnih pravic (Bučar Ručman 2014, 13; Bajt 2021).

V anketni raziskavi smo zastavili različne vsebinske sklope vprašanj, s katerimi smo želeli ugotoviti, kakšen je odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja in priseljskih politik oziroma ali večinsko prebivalstvo v večjem deležu podpira ali nasprotuje priseljevanju. Zanimalo nas je, kakšne so po mnenju večinskega prebivalstva posledice priseljevanja za slovensko družbo in kakšno priseljsko politiko bi morala izvajati Slovenija. Rezultate ankete predstavljamo v nadaljevanju tega poglavja, pri čemer pozornost posvečamo ne le predstavitvi mnenj oziroma odnosa anketiranih do priseljevanja, temveč tudi analizi dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje mnenj anketiranih v zvezi s priseljevanjem.

6.1 Zadržan odnos anketirancev do priseljevanja oziroma politik priseljevanja

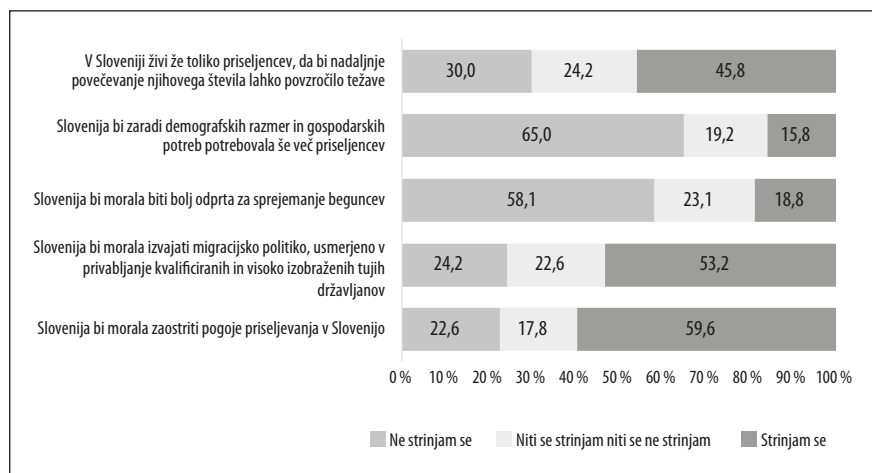
Skoraj 60 % anketiranih je menilo, da bi morala Slovenija zaostriti pogoje priseljevanja. Na odnos do priseljevanja v določeni meri vplivajo značilnosti anketiranih, kot so spol, izobrazba, starost, priseljsko ozadje in stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika med mnenji anketiranih o trditvi, da bi Slovenija morala zaostriti pogoje priseljevanja, glede na spol ($\chi^2(1) = 7,782, p = ,005$), starost ($\chi^2(2) = 9,060, p = ,011$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 23,370, p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 5,853, p = ,016$) ter stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 4,293, p = ,038$). Moški, mlajša generacija, anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju, so se v večjem deležu strinjali s trditvijo, da bi morala Slovenija zaostriti pogoje priseljevanja, kot ženske, starejša generacija, anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo, anketiranci s priseljskim ozadjem ter anketiranci, ki živijo v mestnem oziroma primestnem okolju.

Odgovori večinskega prebivalstva kažejo navidezno protislovje v stališčih. Na eni strani anketiranci podpirajo omejevanje priseljevanja, hkrati pa priznavajo pozitiven vpliv priseljencev na gospodarstvo. Tako na primer velika večina (70,2 %) anketiranih, ki menijo, da bi morala Slovenija zaostriti pogoje priseljevanja, hkrati tudi meni, da priseljenci omogočajo delovanje nekaterih panog slovenskega gospodarstva, 64,9 % jih je mnenja, da priseljenci opravljajo dela, ki jih drugi nočejo, 31,6 % pa jih meni, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu. Anketiranci očitno zaznavajo potrebo

Slovenije po priseljencih, vendar kljub temu niso naklonjeni dodatnemu priseljevanju. A to ni slovenska posebnost. Raziskave kažejo, da tudi v drugih evropskih državah niti potrebe niti odvisnost gospodarstva od migracij (na primer zaradi staranja prebivalstva) ne spodbujajo naklonjenosti priseljevanju oziroma niso dejavniki, ki bi vplivali na oblikovanje pozitivnega odnosa prebivalstva do priseljevanja (Goldin et al. 2018).

Čeprav priseljevanje ni vedno označeno oziroma dojeto kot nekaj pozitivnega, Evropa brez priseljencev ne bo mogla ohraniti rasti gospodarstva in obstoječega življenjskega standarda prebivalcev. Tudi pandemija covid-19 je opozorila politiko in javnost na pomembno vlogo priseljenjskih delavcev v ključnih sektorjih, kot so zdravstvo, oskrba, kmetijstvo in transport (Ardittis in Laczko 2021, 3). Upravljanje priseljevanja postaja vedno bolj selektivno. Opazno je tekmovanje evropskih držav za visoko usposobljene državljane tretjih držav, kaže se omejevanje priseljevanja kadrov z nižjo kvalifikacijo, zaznan pa je tudi trend omejevalnih politik drugih oblik priseljevanja, kot je združevanje družin. Mehanizem selekcije priseljencev postajajo tako imenovani pogoji, povezani z integracijo. Raziskava, ki sta jo leta 2018 izvedla Svet Evrope in Združenje za preverjanje znanja jezika v Evropi (*The Association of Language Testers in Europe*) o politikah, ki se navezujejo na znanje jezika in poznavanje kulture države sprejema med priseljenci, je pokazala, da med štiridesetimi evropskimi državami, ki so sodelovale v raziskavi, samo sedem držav nima zahtev po znanju jezika ali poznavanju kulture države sprejema za priseljence, ne pred vstopom v državo, ne za pridobitev začasnega ali stalnega dovoljenja za prebivanje, ne za pridobitev državljanstva (Rocca et al. 2020, 11).

Graf 6.1.1: Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanja, povezana s politikami priseljevanja, 2020

Vir: Izzivi integracije.

53,2 % anketiranih je menilo, da bi morala Slovenija izvajati migracijsko politiko, usmerjeno v privabljanje kvalificiranih in visoko izobraženih tujih državljanov. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika med stališči anketiranih o trditvi, da bi morala Slovenija izvajati migracijsko politiko, usmerjeno v privabljanje kvalificiranih in visoko izobraženih tujih državljanov, glede na stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 17,920, p < ,001$). Anketiranci, ki živijo v mestnem oziroma primestnem okolju, se v večjih deležih strinjajo, da bi morala Slovenija izvajati migracijsko politiko, usmerjeno v privabljanje kvalificiranih in visoko izobraženih tujih državljanov, kot pa anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju.

Izkazalo se je tudi, da anketiranci preferirajo visoko izobražene in kvalificirane priseljence ne glede na državo izvora (več o tem glej v podpoglavju 7.2), se pravi, da sta jim pomembnejši izobraženost in visoka kvalificiranost priseljencev kot njihova nacionalna ali etnična pripadnost.

Slovenija trenutno, glede na primanjkljaje na trgu dela, potrebuje ne samo dodatno nizko ali srednje izobraženo oziroma nizko kvalificirano delovno silo, ampak tudi visoko izobražene kadre. Med 2.829 prostimi delovnimi mesti, ki so bila na dan 16. 11. 2021 objavljena na spletni strani Zavoda Republike Slovenije za zaposlovanje (ZRSZ 2021), je bilo 34,64 % delovnih mest, za katere se zahteva nižja stopnja izobrazbe (nepopolna osnovnošolska, osnovnošolska ali nižja poklicna), 41,96 % prostih delovnih mest je bilo razpisanih za srednješolsko izobrazbo (srednješolsko poklicno, srednješolsko strokovno ali srednješolsko splošno), 23,4 % pa za višjo izobrazbo (višješolsko, visokošolsko, znanstveni magisterij, doktorat). Na seznamu deficitarnih poklicev v Sloveniji (to so poklici, za katere se evidentira premajhen vpis v srednješolske programe) trenutno prevladujejo nizko kvalificirani poklici. Glede na Javni razpis za dodelitev štipendij za deficitarne poklice za šolsko leto 2021/2022 med deficitarne spadajo naslednji poklici: kamnosek, mehatronik operater, inštalater strojnih inštalacij, oblikovalec kovin orodjar, elektrikar, avtokaroserist, pek, slaščičar, mesar, tapetnik, mizar, zidar, tesar, klepar –krovec, izvajalec suhomontažne gradnje, slikopleskar – črkoslikar, pečar – polagalec keramičnih oblog, gozdar, dimnikar, steklar in tehnik steklarstva. V veliki meri so to delovna mesta, ki so običajno slabše plačana in za domačine niso zanimiva, zato so ti poklici pogosto na razpolago tujim delavcem. Tudi anketiranci v naši raziskavi so zaznali to dejstvo, saj jih je 67,6 % menilo, da priseljenci v Sloveniji opravljajo dela, ki jih drugi nočejo. Poleg deficitarnih poklicev so še poklici, ki so v primanjkljaju. To so poklici, za katere je na trgu dela premalo kadra, ki bi se zaposlil, glede na potrebe delodajalcev. Podatki ZRSZ-ja napovedujejo v letu 2022 težave s kadrom v gradbeništvu, gostinstvu, prometu, predelovalnih dejavnostih, na področju vzgoje in izobraževanja, pa tudi v zdravstvu in socialnem varstvu (ZRSZ 2022a, 2022b). Na teh področjih se kaže tudi primanjkljaj kadrov za poklice z višjimi izobrazbenimi stopnjami.

Država lahko nadzira in regulira vstop priseljencev glede na bolj ali manj zaželeno karakteristike (npr. njihovo izobrazbo in kvalifikacije), tako da določeni skupini omogoči lažji dostop do delovnih dovoljenj, blažje omejitve glede dolžine bivanja v državi ipd. Prednost lahko dodeli priseljencem, za katere se predvideva, da bodo, glede na potrebe na trgu dela, hitro našli zaposlitev in tako prispevali k razvoju gospodarstva ter ne bodo predstavljali bremena socialni državi. To so lahko visoko izobraženi in kvalificirani posamezniki ali pa taki, ki so pripravljeni delati v panogah, v katerih domačini nočejo delati. V tem primeru gre sicer običajno, kot smo že omenili, za manj zahtevna in nizko plačana delovna mesta, ki privabljajo nizko izobražene in nizko kvalificirane delavce. Takšna delovna mesta lahko prispevajo k temu, da priseljenci lažje in hitreje najdejo zaposlitev (posledično je stopnja brezposelnosti med priseljenci nizka), vendar pa ne omogočajo bistvenih napredovanj in izboljšanja poklicnega statusa/kakovosti zaposlitve (Damelang et al. 2021). To priseljence ohranja v nižjih socialno-ekonomskih razredih in posledično tudi v večji odvisnosti od različnih vrst socialne pomoči države. Kot je pokazala raziskava Damelanga in soavtorjev (2021), je položaj priseljencev na trgu dela odvisen predvsem od strukture priseljske populacije v smislu človeškega kapitala, izobrazbe, kvalifikacij in veščin priseljencev. V državah, ki privabljajo bolj kvalificirane delavce z več veščinami, ki so iskane na trgu dela v državi priselitve (kot je znanje jezika te države), je položaj priseljencev na trgu dela boljši kot v državah, ki privabljajo več nizko kvalificiranih delavcev. To velja tako glede same zaposlitve kot glede poklicnega statusa in posledično zaslužka priseljencev. Kontekstualni dejavniki, kot so različne integracijske politike in različne ureditve trga dela, so se v raziskavi pokazali kot manj pomembni za uspeh priseljencev na trgu dela.

Učakar (2017) ugotavlja, da ključni dokumenti migracijske politike EU od začetka leta 2000 dalje izpostavljajo priložnosti, ki jih migracije lahko pomenijo za EU. Te priložnosti so vezane na trg dela. Haaški program (2004) je izpostavil potencialno pozitiven vpliv priseljevanja na gospodarski razvoj EU, Stockholmski program (2010) pa je nato predlagal aktivno politiko privabljanja priseljencev, ki bi lahko pomagali gospodarski rasti v državah EU. Ukrepi se nanašajo na privabljanje visoko kvalificirane delovne sile. »Grožnja se torej v ekonomskih okvirih prestavi iz nevarnosti prihoda migrantov v nevarnost prihoda ‚nepravih‘ migrantov, ukrepi pa naj bi šli v smer zagotavljanja odličnih priložnosti za ‚najboljše talente‘« (Učakar 2017, 154). Projekt modra karta, ki ga je EU uvedla leta 2009 z namenom, da bi privabili visokokvalificirane delavce iz držav, ki niso članice EU/Evropskega gospodarskega prostora, ni v celoti izpolnil pričakovanj. Zaradi pomanjkljivosti je bil od leta 2016 v postopku priprave spremenjen sistem modre karte. Po več letih je jeseni 2021 EU sprejela reformo direktive o modri karti EU. Revidirana direktiva o pogojih vstopa in bivanja v EU prinaša bolj vključujoča merila za pridobitev modre

karte (zahteva se pogodba o zaposlitvi za vsaj šest mesecev namesto dvanajstih, znižana je višina plače, ki jo mora prijavitelj zaslužiti, da lahko pridobi modro karto). Imetniku modre karte se razširjajo pravice, denimo olajšana je mobilnost znotraj EU in hitrejši je postopek združevanja družine. Države članice EU bodo lahko vzporedno s shemo modre karte EU ohranile nacionalne sheme za privabljanje visoko usposobljenih delavcev. Nova pravila pa bodo uvedla številne določbe za zagotovitev enakih konkurenčnih pogojev, da imetniki modre karte EU in njihove družine ne bodo v slabšem položaju v primerjavi z imetniki nacionalnih dovoljenj (Izboljšanje zakonitih poti v Evropo 2018, 5).

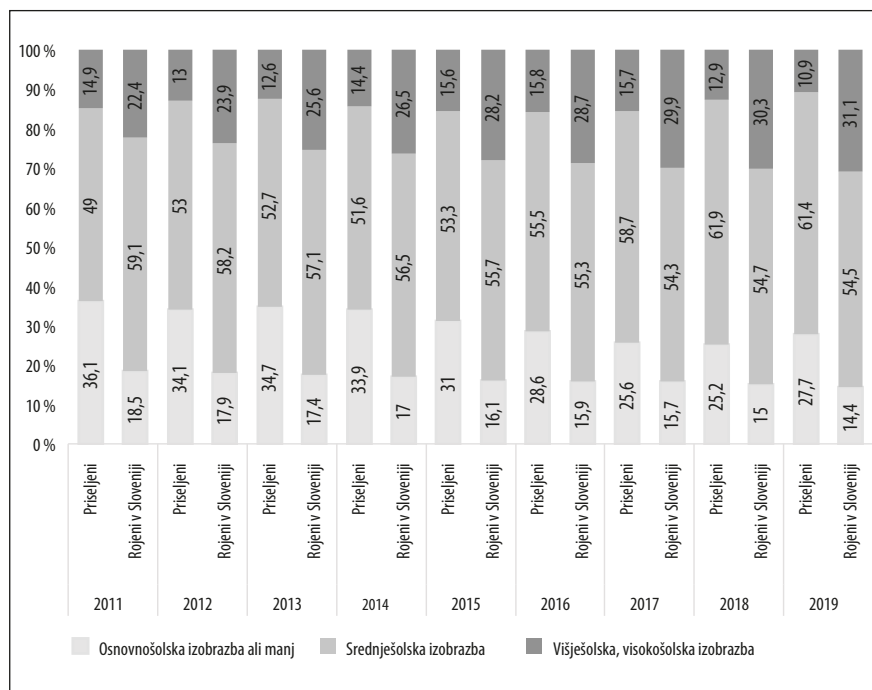
Na ravni EU je bilo 17.100 modrih kart izdanih leta 2015 in 36.800 v letu 2019. Slovenija je leta 2015 izdala 15 modrih kart, leta 2019 40 modrih kart in leta 2020 50 modrih kart (Eurostat 2020a) oziroma samo 0,1 % vseh na ravni EU, kar kaže, da ni zelo uspešna v privabljanju oziroma niti ni zelo zanimiva za visoko usposobljene, visoko izobražene priseljence. To potrjujejo tudi statistike o izobrazbi priseljencev. Priseljenci v Sloveniji imajo v primerjavi s priseljenci v članicah OECD in EU v povprečju nižji delež visoko izobraženih (OECD/EU 2018). Podatki še kažejo, da imajo priseljeni v Slovenijo precej slabšo izobrazbeno strukturo (manjše deleže visoko izobraženih in večje deleže nizko izobraženih) tudi v primerjavi s prebivalci, rojenimi v Sloveniji.

K privabljanju visoko izobraženih kadrov zagotovo ne prispeva novela Zakona o tujcih (ZTuj-2F),³⁰ s katero se je v letu 2021 spremenil način dokazovanja zadostnih sredstev za preživljanje, kar je pogoj za izdajo dovoljenja za začasno prebivanje tujega študenta. Pred spremembo zakona so državljani tretjih držav, ki so nameravali študirati v Sloveniji, zadostna sredstva za preživljanje dokazovali s pisno izjavo staršev oziroma zakonitih zastopnikov o tem, da bodo študenta v času študija preživljali. Takšna pisna izjava z novim zakonom o tujcih ne zadostuje več, saj med sredstva za preživljanje po novem spadajo le sredstva, ki si jih študent zagotavlja sam z delom, s pravicami iz dela ali zavarovanja, razen s povračili stroškov v zvezi z delom, z dohodki iz premoženja, z dohodki iz kapitala in iz drugih virov ali s pomočjo tistih, ki so ga dolžni preživljati, s štipendijo ali s sredstvi na računu, odprtem pri banki ali hranilnici v Republiki Sloveniji ali v tujini. Upoštevajo se tudi sredstva, ki jih izobraževalna ustanova nameni tujemu državljanu. Višina sredstev, ki jih mora imeti na bančnem računu bodoči študent, ki želi pridobiti dovoljenje za enoletno prebivanje, znaša približno 4.800 evrov (mesečno najmanj v višini osnovnega zneska minimalnega dohodka v Republiki Sloveniji, ki od

30 Z novelo Zakona o tujcih je bila v nacionalno zakonodajo prenesena Direktiva (EU) 2016/801 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene raziskovanja, študija, opravljanja pripravništva, prostovoljskega dela, programov izmenjave učencev ali izobraževalnih projektov in dela varuš *au pair*. Direktiva določa, da mora tujec v postopku dokazati, da ima zadostna sredstva za preživljanje, ne da bi bremenil sistem socialne varnosti države članice, in zadostna sredstva za stroške povratka.

1. avgusta 2019 znaša 402,18 evra) (Portal GOV.SI 2021). Takšna sprememba zakonodaje zagotovo ne prispeva k dvigovanju kakovosti izobraževalnega sistema, lahko pa celo zmanjša priliv potencialno kakovostnega kadra, ki bi se v prihodnosti imel možnost zaposliti na slovenskem trgu dela. Privabljanje visoko usposobljenih in izobraženih kadrov je postalo prednostna naloga mnogih držav članic EU. V nasprotju s Slovenijo so nekatere članice EU, na primer Nemčija, Avstrija, Finska in Češka, v letu 2020 v ta namen dopolnile zakonodajo na področju priseljevanja in internacionalizacije visokega šolstva (EMN 2021b, 9, 15).

Graf 6.1.2: Primerjava izobrazbene strukture populacije priseljenih v Slovenijo, starih 15 let ali več, ter izobrazbene strukture populacije prebivalcev, rojenih v Sloveniji, starih 15–64 let, v obdobju od leta 2011 do leta 2019

Vira: Eurostat in SURS.

58,1 % anketiranih se ni strinjalo, da bi morala biti Slovenija bolj odprta za sprejemanje beguncev oziroma prosilcev za mednarodno zaščito. Prosilci za mednarodno zaščito (begunci) so poseben tip priseljencev. Običajno prihajajo iz ekonomsko revnejših držav zunaj Evrope, ki so udeležene v vojnah. Izrazito povečane tokove priseljencev iz držav, kjer jih ogrožajo vojne in teror, proti Evropi, zlasti v letih 2015 in 2016, je spremljalo nasprotovanje dela večinskega prebivalstva in političnih struktur v Sloveniji. In to kljub temu, da pri nas ni

bilo vloženih neobvladljivo veliko število prošenj za mednarodno zaščito, še bistveno manj prošenj pa je bilo odobrenih.³¹ To kaže na to, da so vzpostavljeni politični in javni diskurzi ter sprejeti ukrepi bolj temeljili na percepcijah ogroženosti kot na dejanskih podatkih o obsegu migracij.

Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v mnenjih anketiranih o trditvi, da bi Slovenija morala biti bolj odprta za sprejemanje beguncev, glede na spol ($\chi^2(1) = 9,822, p = ,002$). Ženske so se v večji meri strinjale s to trditvijo kot moški. Tudi izobrazba ($\chi^2(2) = 13,461, p < ,001$) in stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 7,010, p = ,008$) vplivata na mnenje o tem, ali bi morala biti Slovenija bolj odprta za sprejemanje beguncev. Visoko izobraženi (visoka in srednja izobrazba) anketiranci in tisti, ki živijo v mestnem oziroma primestnem okolju, so se v večji meri strinjali s tem, da bi Slovenija morala biti bolj odprta za sprejemanje beguncev, kot anketiranci z nizko izobrazbo in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju. Na splošno so v anketah ljudje bolj pozitivno naravnani do beguncev kot do ostalih priseljencev (Dempster et al. 2020, 16). To se v opredelitvah anketirancev do trditve »Slovenija bi morala zaostri pogoje priseljevanja v Slovenijo« in trditve »Slovenija bi morala biti bolj odprta za sprejemanje beguncev« ni pokazalo, saj je šlo pri obeh za praktično enak delež anketirancev, ki zavzemajo bolj restriktivna stališča glede omenjenih trditev. Raziskava, opravljena v osmih evropskih državah,³² je pokazala, da Evropejci na splošno podpirajo politike, ki beguncem zagotavljajo zaščito, vendar hkrati podpirajo ukrepe politik, ki po potrebi omogočajo nadzor in izvajanje omejitev sprejema prosilcev za azil. Pokazalo se je še, da je ta vzorec preferenc prebivalcev podoben v starih in novejših državah članicah EU, v katerih je bila izvedena raziskava. Odnos prebivalcev omenjenih osmih evropskih držav do beguncev je pokazal manj razlik v stališčih prebivalcev med posameznimi državami, kot jih sicer kažejo raziskave, ki proučujejo odnos prebivalcev do preostalih priseljencev (Jeannet et al. 2019).

Neugodni demografski trendi in potrebe trga dela po delovni sili nista argumenta, ki bi prepričala večinsko prebivalstvo o tem, da je potrebno intenzivnejše priseljevanje. 65 % anketiranih se ni strinjalo s trditvijo, da bi Slovenija zaradi demografskih razmer in gospodarskih potreb potrebovala še več priseljencev. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v mnenju anketiranih o trditvi, da bi Slovenija zaradi demografskih razmer in gospodarskih potreb potrebovala še več priseljencev, glede na izobrazbo ($\chi^2(2) = 28,533, p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 11,315, p < ,001$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja anketiranca ($\chi^2(2) = 16,976, p < ,001$).

31 Za več o tem glej poglavje 3.

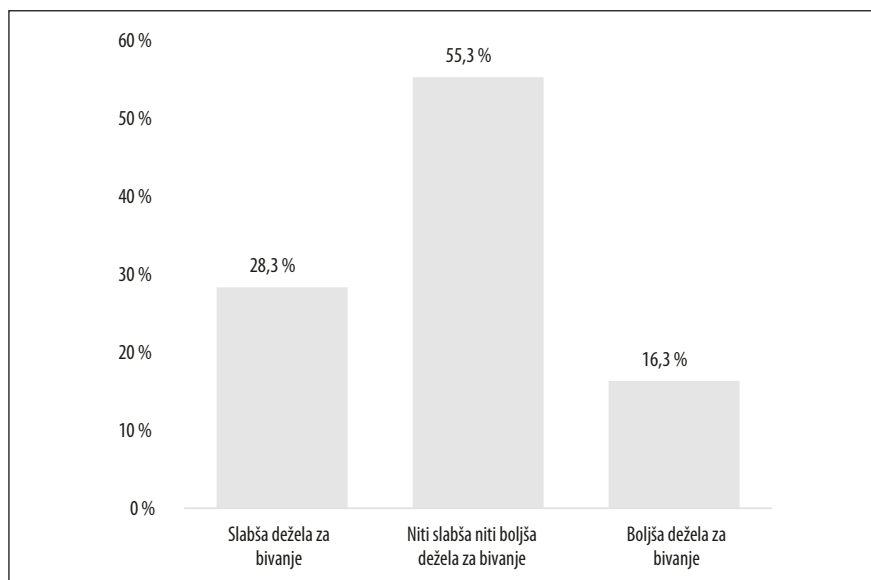
32 Raziskava je bila izvedena leta 2019 na reprezentativnih nacionalnih vzorcih prebivalcev osmih evropskih držav: Avstrije, Francije, Nemčije, Madžarske, Italije, Poljske, Španije in Švedske. Skupen vzorec je obsegal 12.000 anketirancev (Jeannet et al. 2019).

Anketiranci, ki živijo v mestnem oziroma primestnem okolju, anketiranci s priseljenkim ozadjem in anketiranci z visoko izobrazbo so se v večjih deležih strinjali s trditvijo, da bi Slovenija zaradi demografskih razmer in gospodarskih potreb potrebovala še več priseljencev. Migracijski tokovi imajo, poleg števila rojstev in smrti, pomemben vpliv na dinamiko števila prebivalcev in starostno strukturo prebivalstva. Države, ki imajo pozitiven selitveni prirast, lahko upočasnijo proces staranja prebivalstva, saj je med priseljenci običajno velik delež mladih oziroma oseb v delovno aktivni dobi, zaradi česar priseljevanje prispeva k zniževanju povprečne starosti v državi, pa tudi k dvigu oziroma ohranjanju rodnosti. Projekcija prebivalstva EU-27 za obdobje 2019–2100 predvideva, da bo selitveni prirast pozitiven in bo prispeval k rasti prebivalstva, medtem ko bo naravni prirast v celotnem obdobju negativen. Projekcija prebivalstva za enaintrideset evropskih držav (sedemindvajset članic EU in štiri države EFTA) za obdobje 2019–2100, ki jo je izdelal Eurostat ob upoštevanju treh demografskih dogodkov (rojstvo, smrt in migracijski tok), kaže na progresivno staranje prebivalstva. To pomeni, da se bo zmanjšal delež delovno sposobnih ljudi (prebivalci v najaktivnejši dobi, stari 20–64 let) v državah EU s 65 % leta 2019 na 55 % v letu 2100. Projekcija nakazuje rast števila prebivalcev po letu 2019, vrh te rasti naj bi bil dosežen leta 2026, temu pa sledi upadanje števila prebivalcev, zlasti po letu 2040. Pričakovano zmanjšanje števila prebivalcev na ravni EU-27 v obdobju od leta 2019 do leta 2100 naj bi bilo za 30,8 milijona oziroma 6,9 %. Projekcija pa ne predvideva trenda zmanjševanja števila prebivalcev v vseh državah. Nekatere države, na primer Belgija, Malta, Irska, Švedska, Ciper in Luksemburg, naj bi imele leta 2100 večji prirast prebivalstva v primerjavi z letom 2019. Do večjega zmanjševanja števila prebivalstva do leta 2100 naj bi prišlo predvsem v državah Vzhodne in Južne Evrope. Manjše zmanjševanje števila prebivalstva je predvideno za Španijo, Češko in Slovenijo, kjer naj bi se število prebivalcev zmanjšalo za manj kot 10 %. Na Madžarskem, v Estoniji, na Finskem in v Italiji naj bi se število prebivalcev zmanjšalo za 11–20 %. Večje zmanjševanje števila prebivalcev (21–27 %) je predvideno za Slovaško, Portugalsko in Grčijo. Za več kot 30 % pa naj bi se leta 2100 število prebivalcev zmanjšalo na Hrvaškem, v Bolgariji, Romuniji, Litvi in Latviji (Eurostat 2020b).

V Sloveniji omenjene negativne demografske spremembe vplivajo na zmanjševanje ponudbe delovne sile, kar povečuje težave podjetij pri iskanju delavcev oziroma otežuje poslovanje podjetij, ovira priliv tujih investicij, to pa lahko negativno vpliva na gospodarsko rast. Aktivacija neizkoriščene domače delovne sile ima omejitve, zato je oziroma bo tudi v prihodnosti potrebno pozitivno neto priseljevanje. Verjetno bodo za ohranjanje gospodarske rasti potrebni večji migracijski tokovi, kot so bili v obdobju od leta 2010 do leta 2017 (Kajzer et al. 2019).

Splošen odnos (nasprotovanje ali odobravanje) večinskega prebivalstva do priseljevanja v Slovenijo smo ugotavljali še z vprašanjem, ali je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje.³³ Največ, to je 55,3 % anketiranih, jih je menilo, da Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav ni niti boljša niti slabša dežela za bivanje, 16,3 % anketiranih je menilo, da je Slovenija postala boljša dežela za bivanje, več (28,3 %) pa jih je navedlo, da je postala slabša dežela za bivanje. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilno razliko med odgovori anketiranih na vprašanje, ali menijo, da je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje, glede na spol ($\chi^2(1) = 12,400$, $p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 24,230$, $p < ,001$) in priseljenko ozadje anketiranca ($\chi^2(1) = 16,180$, $p < ,001$). Moški, anketiranci z nižjo izobrazbo in anketiranci brez priseljenkega ozadja so v večjem deležu menili, da je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala slabša dežela za bivanje, kot ženske, anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo ter anketiranci s priseljenkim ozadjem.

Graf 6.1.3: Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanje, ali je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje, 2020, N = 851 (odgovor »slabša dežela za bivanje« vključuje vrednosti 0–3; odgovor »niti slabša niti boljša dežela za bivanje« vključuje vrednosti: 4–6; odgovor »boljša dežela za bivanje« vključuje vrednosti 7–10)

Vir: Izzivi integracije.

33 Anketiranci so odgovarjali na to vprašanje na 11-stopenjski lestvici, pri čemer je bila 0 – slabša dežela za bivanje in 10 – boljša dežela za bivanje.

Rezultate ankete, ki smo jo v okviru raziskave *Izzivi integracije* izvedli med prebivalci, rojenimi v Sloveniji, smo primerjali z odgovori anketirancev v raziskavah SJM.³⁴ Raziskave SJM v vseh časovnih točkah in raziskava *Izzivi integracije* kažejo negativno mnenje večinskega prebivalstva glede vpliva priseljevanja na slovensko družbo, saj je povprečna vrednost vseh odgovorov vedno pod vrednostjo 5 (kar je sredina lestvice).

Tabela 6.1.1: Primerjava odgovorov anketiranih v SJM v različnih časovnih točkah (od leta 2002 do leta 2016) in anketiranih v raziskavi *Izzivi integracije* (2020) na vprašanje, ali menijo, da je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje

	Slabša dežela za bivanje						Boljša dežela za bivanje						Ne vem	B. o.	Povp.
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
	%														
SJM02 ^a	4,3	3,2	6,3	11,3	11,5	40,8	6,8	5,5	3,5	1,0	0,5	5,5	0,0	4,45	
SJM04 ^b	3,4	4,1	9,0	11,1	9,4	31,8	9,4	7,1	5,6	1,0	1,6	6,6	0,0	4,58	
SJM06 ^c	5,1	5,1	7,1	9,3	9,6	32,4	8,1	7,6	5,8	1,8	1,8	6,2	0,1	4,59	
SJM08 ^d	5,1	5,5	8,6	11,0	10,1	29,4	8,4	8,2	6,1	1,2	2,4	4,0	0,0	4,53	
SJM10 ^e	4,4	7,4	9,9	9,9	9,7	32,0	7,6	6,9	5,3	1,3	1,1	4,2	0,0	4,35	
SJM12 ^f	4,9	3,3	6,3	10,7	8,3	31,1	10,3	9,5	6,5	1,4	2,7	5,2	0,0	4,81	
SJM14 ^g	6,0	4,0	5,9	11,4	8,4	35,1	8,8	6,9	4,3	1,5	2,1	5,1	0,4	4,54	
SJM16 ^h	7,7	5,4	7,8	10,9	8,8	33,4	7,5	8,1	4,3	1,8	1,8	2,5	0,1	4,37	
SJM18 ⁱ	8,0	4,9	8,2	11,9	9,6	31,5	6,7	8,0	5,2	2,0	2,0	1,7	0,2	4,38	
SJM19 ^j	7,6	3,6	7,0	10,6	10,2	36,2	8,0	5,4	5,3	1,6	1,5	2,7	0,3	4,42	
Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci) ^k	4,0	5,0	8,2	8,8	9,1	36,3	9,5	6,4	5,7	1,5	5,0	/	0,4	4,79	
Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji) ^l	4,3	5,5	8,9	9,5	9,4	37	8,9	5,8	5,2	1,1	4,3	/	0,5	4,63	

^aN = 1.519; ^bN = 1.442; ^cN = 1.476; ^dN = 1.366; ^eN = 1.403; ^fN = 1.034; ^gN = 1.224; ^hN = 1.307; ⁱN = 1.318; ^jN = 1.164; ^kN = 952; ^lN = 855;

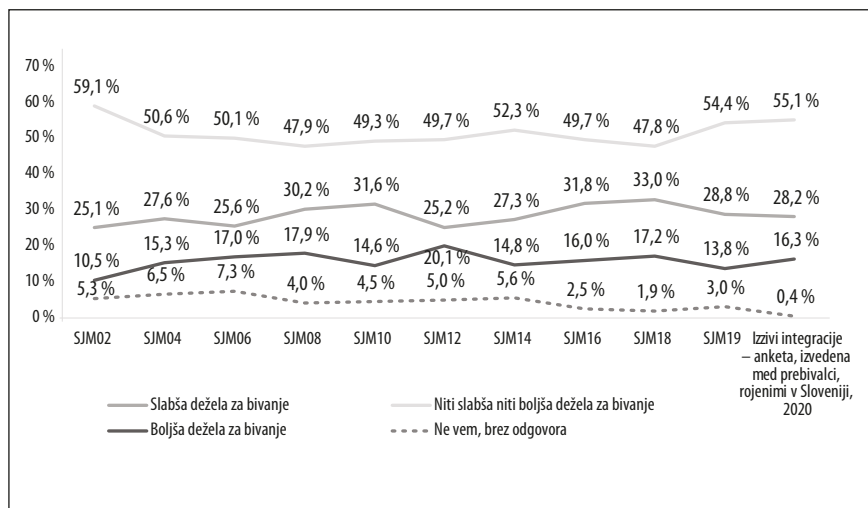
Viri: Toš 2018, Kurdija in Malnar 2021, Hafner Fink et al. 2021 in *Izzivi integracije*.

34 Vzorec raziskav SJM vključuje prebivalce Slovenije, starejše od 15 let, vzorec *Izzivi integracije* pa prebivalce Slovenije, stare 18–70 let.

Med prebivalci v vseh časovnih točkah (od leta 2002 do leta 2020) prevladuje mnenje, da Slovenija zaradi priseljencev ni niti boljša niti slabša dežela za bivanje. Prav tako je v vseh časovnih točkah delež prebivalcev, ki so menili, da je Slovenija postala zaradi priseljencev slabša dežela za bivanje, večji od deleža prebivalcev, ki so menili, da je Slovenija postala boljša dežela za bivanje. Omeniti pa velja, da je delež anketiranih, ki menijo, da je Slovenija postala boljša dežela zaradi priseljencev, od leta 2002 do leta 2020 nihal, od najmanjše vrednosti (10,5 %) v letu 2002, do najvišje vrednosti (20,1 %) v letu 2012. Povečanje števila priseljenih v Sloveniji po letu 2002 ter protipriseljska retorika v delu medijev in politike niso prispevali k temu, da bi mnenje večinskega prebivalstva postalo bolj negativno v odnosu do priseljevanja.

Tudi v drugih državah EU je opaziti stabilnost v odgovorih anketiranih na vprašanja, povezana s priseljevanjem. Javno mnenje o priseljenih je, kot kažejo raziskave ESS v obdobju od leta 2002 do leta 2017, precej stabilno, v nekaterih državah je postalo celo bolj pozitivno (MEDAM 2019, 16–18).

Graf 6.1.4: Odgovori anketiranih na vprašanje, ali menijo, da je Slovenija zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje, v raziskavah SJM v časovnih točkah od leta 2002 do leta 2019 in v raziskavi *Izzivi integracije* (odgovor »slabša dežela za bivanje« vključuje vrednosti 0–3; odgovor »niti slabša niti boljša dežela za bivanje« vključuje vrednosti: 4–6; odgovor »boljša dežela za bivanje« vključuje vrednosti 7–10)

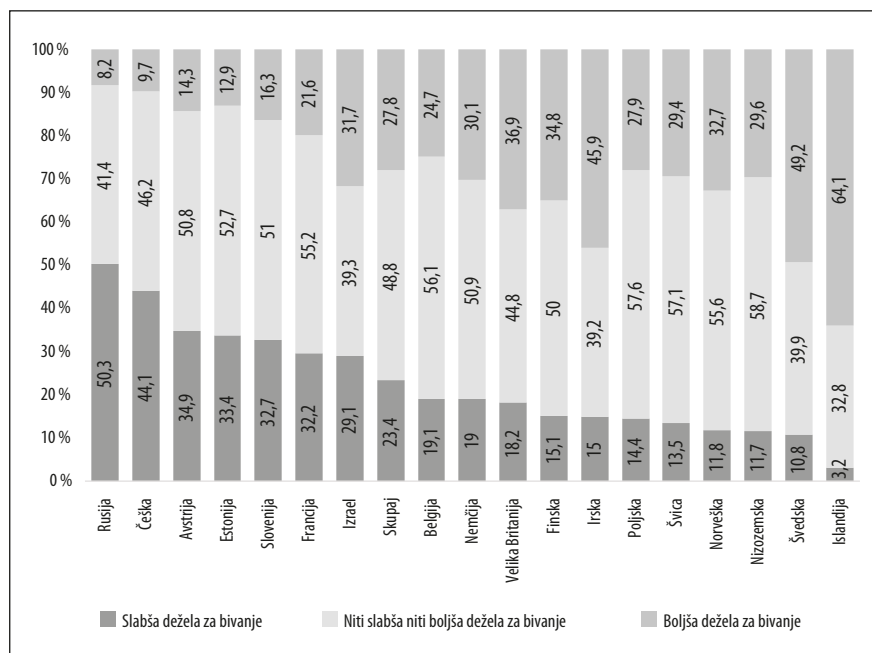

Vira: Toš 2018 in *Izzivi integracije*.

Primerjava odgovorov prebivalcev Slovenije z odgovori anketiranih v drugih državah pokaže, da Slovenija spada v skupino držav (poleg Rusije, Češke, Avstrije, Estonije, Francije), v katerih anketiranci v nadpovprečnih

deležih menijo, da je postala njihova država zaradi priseljencev slabša dežela za bivanje.

Graf 6.1.5: Odgovori anketiranih v raziskavi European Social Survey (2016) na vprašanje, ali menijo, da je država, kjer prebivajo, zaradi priseljencev iz drugih držav postala boljša ali slabša dežela za bivanje

Vir: Toš 2018.

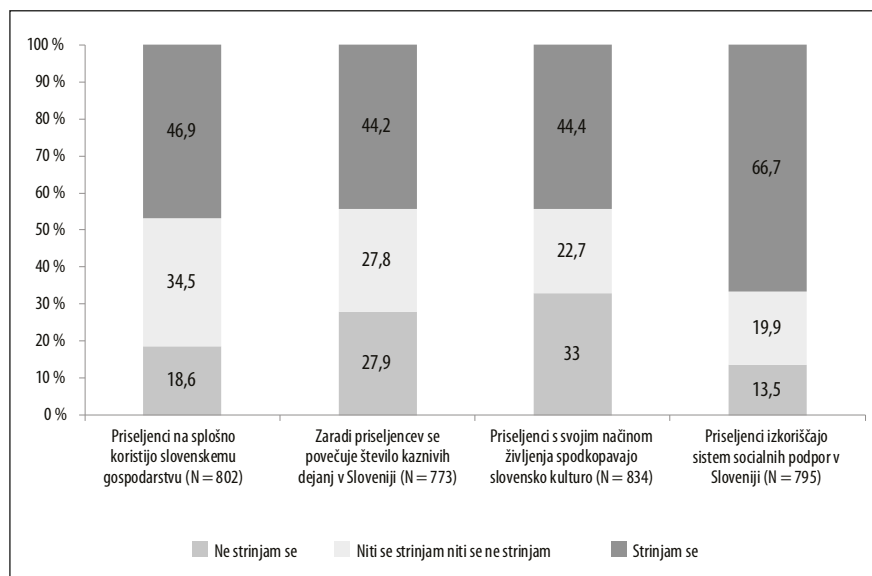
6.2 Prednosti in slabosti priseljevanja v percepcijah večinskega prebivalstva

V javnem diskurzu so priseljenci pogosto prikazani kot tisti, ki domačemu prebivalstvu odvzemajo delovna mesta, izkoriščajo obstoječe socialne politike, ogrožajo varnost in so stereotipno nagnjeni h kriminaliteti (Bučar Ručman 2014, 13). Takšni prikazi ustvarjajo občutek, da priseljenci za državo predstavljajo več problemov kot prednosti oziroma priložnosti. V Sloveniji je takšno razmišljanje očitno precej razširjeno, sodeč po podatkih iz raziskave Eurobarometer 2017, v kateri so Slovenci v prevladujočem deležu (približno 40 %) menili, da priseljevanje za Slovenijo predstavlja predvsem probleme, ne priložnosti. Približno 20 % jih je menilo, da priseljevanje predstavlja predvsem priložnosti za državo, dobra četrtina je v priseljevanju videla tako priložnosti

kot probleme, ostali pa so menili, da priseljevanje ne prinaša ne priložnosti ne problemov (Dražanová et al. 2020, 20).³⁵

Tudi v raziskavi *Izzivi integracije* smo želeli preveriti, kakšno je mnenje večinskega prebivalstva glede tega. Anketirancem smo postavili vprašanja o prednostih in slabostih priseljevanja, kot so vpliv priseljevanja na gospodarstvo, kulturo, varnostne razmere v državi in sistem socialnih podpor.

Graf 6.2.1: Mnenje večinskega prebivalstva glede vpliva priseljencev na gospodarstvo, kulturo, varnostne razmere in sistem socialnih podpor, 2020

Vir: *Izzivi integracije*.

Anketirani pripadniki večinskega prebivalstva so menili, da se največja slabost priseljevanja kaže v izkoriščanju sistema socialnih podpor. Percepcijo, da priseljenci iz sistema socialne države več vzamejo kot vanj prispevajo, večinsko prebivalstvo dojema kot grožnjo socialnemu sistemu, posledično pa to prispeva k razvoju negativnih občutkov do priseljencev. Kar 66,7 % anketiranih se je strinjalo s trditvijo, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilno razliko v mnenjih o trditvi, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji, glede na starost ($\chi^2(2) = 6,100, p = ,047$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 34,899, p < ,001$) in priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 4,006, p = ,045$). Starejša generacija, anketiranci z nižjo in srednjo izobrazbo ter anketiranci brez priseljskega

³⁵ Dražanová in soavtorji so ta odnos merili z indeksom splošnih stališč glede vpliva priseljevanja na gospodarsko, kulturno in družbeno življenje v državi.

ozadja so v večjih deležih menili, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji, kot mlajša generacija, anketiranci z visoko izobrazbo in anketiranci s priseljenkim ozadjem.

Tako kot slovenskim državljanom so tudi tujim državljanom, ki imajo stalno prebivališče v Republiki Sloveniji in dejansko živijo v Republiki Sloveniji, dostopne štiri oblike družinskih prejemkov: starševski dodatek, pomoč ob rojstvu otroka, dodatek za veliko družino in dodatek za nego otroka. Pravica do otroškega dodatka in pravica do dodatka za nego otroka pa sta vezani na prebivališče otroka, in sicer pripadata enemu od staršev ali drugi osebi za otroka s prijavljenim prebivališčem v Republiki Sloveniji, ki dejansko živi v Republiki Sloveniji. Poleg tega so osebam, ki se znajdejo v težkem socialnem položaju, tudi tujim državljanom, pod določenimi pogoji (večinoma gre za stalno prebivališče v Sloveniji) priznane različne oblike pomoči: denarna socialna pomoč, varstveni dodatek, plačilo prispevka za obvezno zdravstveno zavarovanje, razlike do polne vrednosti zdravstvenih storitev, denarno nadomestilo za nastanitev na zasebnem naslovu.

Po podatkih Sveta Evrope je največ prevar in zlorab na področju prejemkov oziroma socialnih transferjev povezanih z neresničnim navajanjem nezmožnosti za delo (invalidnost, brezposelnost, bolezni). Do zlorab na področju upravičenosti do socialnih transferjev lahko prihaja tudi zaradi mobilnosti oseb in s tem povezanih neresničnih podatkov o stalnem prebivališču (Zeilhofer in Pristavec Đogić 2020). V zadnjih nekaj letih iz posameznih lokalnih okolij (na primer Krško, Velenje, Kranj, Celje in Koper) prihajajo opozorila o verjetnih zlorabah stalnih prebivališč tujih državljanov in s tem povezanih neupravičenih socialnih transferjih. Primerjava podatkov o prejemnikih socialnih prejemkov po tipu priseljenosti in državi/območju prvega prebivališča pokaže, da je bil leta 2018 delež tistih, ki so prejeli socialne prejemke, med priseljenci le nekoliko večji (27,8 %) kot med osebami, rojenimi v Sloveniji, brez priseljenkega ozadja (24,7 %). Večjo pozornost pa bi veljalo nameniti podatku, da je delež tistih, ki so prejeli socialne prejemke, v skupini potomcev priseljencev kar 31,4 %. Če populacijo priseljencev razdelimo po državah njihovega prvega prebivališča, se pokaže, da je bil delež tistih, ki so v letu 2018 prejeli socialne prejemke, največji med osebami s prvim prebivališčem na Kosovu (42,5 %). Sledijo jim osebe s prvim prebivališčem v Črni gori (33,1 %), Bosni in Hercegovini (32,0 %) in Severni Makedoniji (30,8 %). Najmanjši je bil delež prejemnikov med osebami s prvim prebivališčem v državah članicah EU (16,8 %) in ostalih državah zunaj območja nekdanje Jugoslavije (20,7 %) (Medvešek et al. 2022b).

Tudi v mnogih evropskih državah je precej razširjeno prepričanje, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor (Dempster et al. 2020, 14). V nekaterih državah dejansko obstaja večja verjetnost, da so priseljenci prejemniki različnih oblik socialne pomoči. To predvsem velja za države, kjer

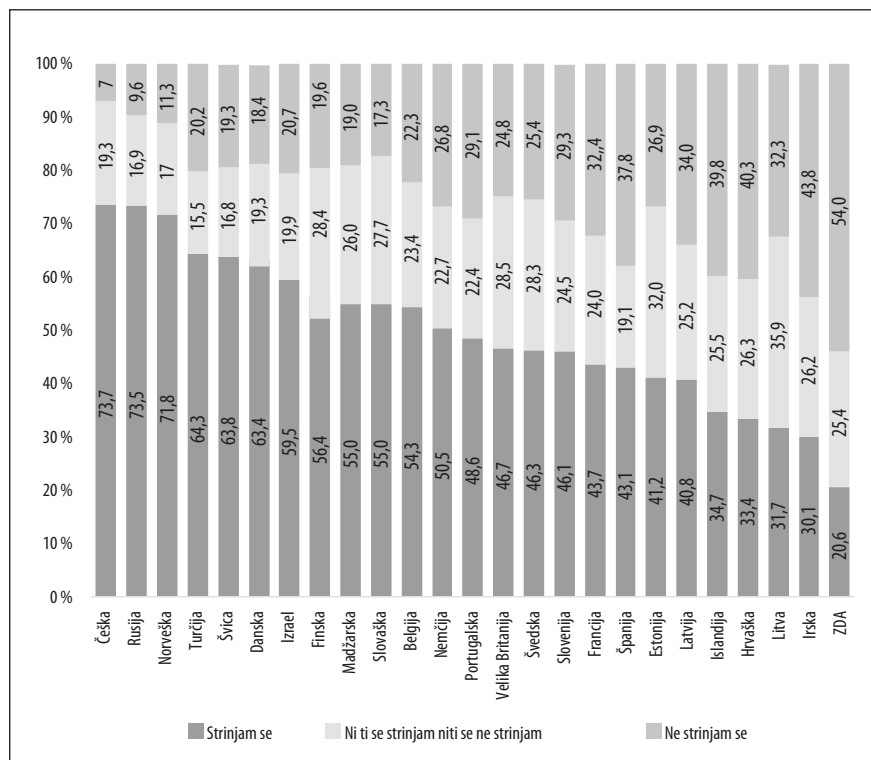
imajo priseljenci otežen hiter dostop do trga dela (kjer obstaja več diskriminacije na trgu dela in je slabši dostop do izobraževanja) – v teh primerih delež prejemnikov socialnih pomoči med priseljenci večji. Razlike pa obstajajo tudi med različnimi kategorijami priseljencev, na primer prosilci za mednarodno zaščito in priseljenci, ki so se priselili kot družinski člani, saj imajo ti zaradi omejenega dostopa do trga dela večje deleže prejemnikov socialnih pomoči. Pa tudi ženske, priseljenke, so prav tako pogosto v večjem deležu prejemnice socialne pomoči. To še zlasti velja za ženske islamske veroizpovedi, za katere je značilna manjša vključenost na trga dela (Münz et al. 2006, 8).

Anketirani so v precej visokem deležu (44,2 %) menili, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilne razlike v mnenjih anketirancev o tem, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji, glede na spol ($\chi^2(1) = 16,647$, $p < ,001$), starost ($\chi^2(2) = 14,692$, $p = ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 29,995$, $p < ,001$) in priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 9,463$, $p = ,002$) anketirancev. Moški, starejša generacija, anketiranci z nižjo izobrazbo in anketiranci brez priseljskega ozadja so se v večjem deležu strinjali s trditvijo, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji, kot ženske, mlajša in srednja generacija, anketiranci z višjo izobrazbo in anketiranci s priseljskim ozadjem.

Delež večinskega prebivalstva, ki meni, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj, je velik, pozitivno pa je, da se je od leta 1994 nekoliko zmanjšal, tako vsaj kažejo izsledki raziskav SJM (ki so bile del raziskav ISSP). V raziskavi SJM leta 1994 je skoraj 54 % anketiranih menilo, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj, leta 2003 je bil ta delež 52 % in leta 2013 je padel na 44 %. Primerjalno z drugimi, večinoma evropskimi državami, je bila leta 2013 Slovenija na šestnajstem mestu med petindvajsetimi državami po velikosti (razvrščeni od največjega do najmanjšega) deleža anketiranih, ki se strinjajo s trditvijo, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj (Toš 2018).

Naivno bi bilo zanikati, da priseljevanje ne predstavlja pomembnih izzivov, ki so povezani tudi z varnostjo. Pečar (1998a, 7) ugotavlja, da imajo spremembe fizičnega in socialnega okolja etnološki pomen za različne deviacije in kriminal na obeh straneh, tako pri ljudeh, ki menjajo svoje prebivališče, kot pri tistih, ki priseljence sprejemajo, zato je treba migracije šteti bodisi kot kriminogen bodisi kot viktimogen dejavnik. Pogosto se govori o povezavi med migracijami in terorizmom, o vključevanju priseljencev v organizirani kriminal, ki se ukvarja s tatvinami avtomobilov, prodajo orožja in mamil ter z upravljanjem nezakonitih migracij in prostitucije. Prisotna je javna stigmatizacija priseljencev, zlasti muslimanov. Raziskave tudi kažejo, da je za priseljence, ki imajo dobre možnosti za vključitev na trg dela, manj verjetno, da izvršijo kaznivo dejanje, v primerjavi s pripadniki večinskega prebivalstva, ki so v primerljivem položaju (Bell 2019).

Graf 6.2.2: Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP leta 2013, o trditvi, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj (% od veljavnih odgovorov)

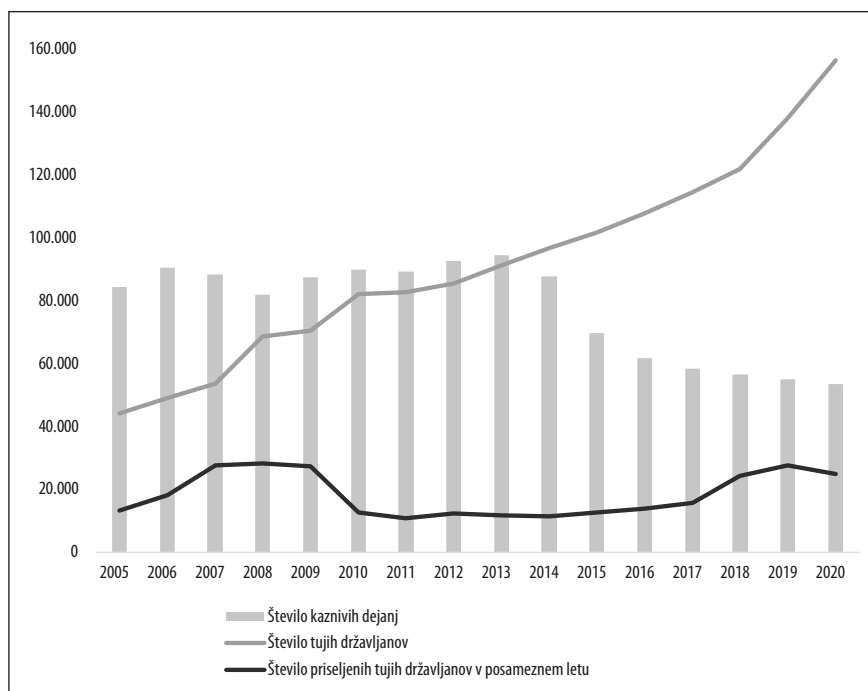
Vir: Toš 2018.

Manj pogosto se izpostavljajo oblike kriminala, ki se izvajajo nad priseljenci, kot so trgovina z ljudmi in različne oblike sodobnega suženjstva, izkoriščanje in kršitve pravic priseljenjskih delavcev, poleg tega so priseljenci žrtve različnih oblik predsodkov, diskriminacije in segregacije (Pečar 1998b; Bučar Ručman 2014). Obstoječe raziskave ugotavljajo, da ni enoznačne povezave med kriminaliteto in priseljevanjem (Bell 2019). Kot ugotavlja Bučar Ručman (2014, 14), se raziskovalci pogosto osredotočajo zgolj na obravnavo posameznega dela povezave med kriminaliteto in priseljenci (na primer kriminaliteta priseljencev, tihotapljenje ljudi, trgovina z ljudmi), poleg tega obravnavajo le neposredno kriminaliteto, ne pa tudi strukturne kriminalitete, zaradi česar ne odkrivajo celotne povezave med obema pojavoma. Strukturna kriminaliteta je »povod za emigracijo ter tudi element viktimizacije priseljencev in njihovih potomcev po emigraciji in nastanitvi v imigracijskih družbah« (ibid., 15). Raziskave o kriminaliteti priseljencev kažejo, da obstajajo razlike med stopnjo kriminalitete priseljencev v posameznih državah, razlike glede stopnje

kriminalitete posameznih priseljskih skupnosti oziroma med priseljenci in potomci priseljencev in razlike glede oblik kriminalitete med posameznimi priseljskimi skupnostmi (ibid., 309–311). Pomemben vir podatkov o kriminaliteti predstavlja statistika, ki jo vodi policija. Vendar je raziskovanje kriminalitete oteženo, saj kazenske statistike vključujejo le podatke o državljanstvu. Takšna statistika onemogoča identifikacijo naturaliziranih priseljencev in potomcev priseljencev. Prav pri slednjih mnoge raziskave ugotavljajo pojave visoke kriminalitete (Bučar Ručman 2014). Druga pomanjkljivost obstoječih statistik, ki jih vodi policija, je, da vključuje le uradno obravnavana kazniva dejanja (Urbas 2020), dejansko število kaznivih dejanj je večje.

V Sloveniji je v obdobju od leta 2005 do leta 2013 število kaznivih dejanj (celotna kriminaliteta) nihalo med najmanj 84.379 do največ 94.353, od leta 2013 do leta 2020 se je število kaznivih dejanj zmanjševalo, in sicer s 94.353 na 53.485, čeprav se je v celotnem obravnavanem obdobju število priseljencev in število tujih državljanov v Sloveniji pomembno povečevalo, še zlasti po letu 2013 (glej graf 6.2.3).

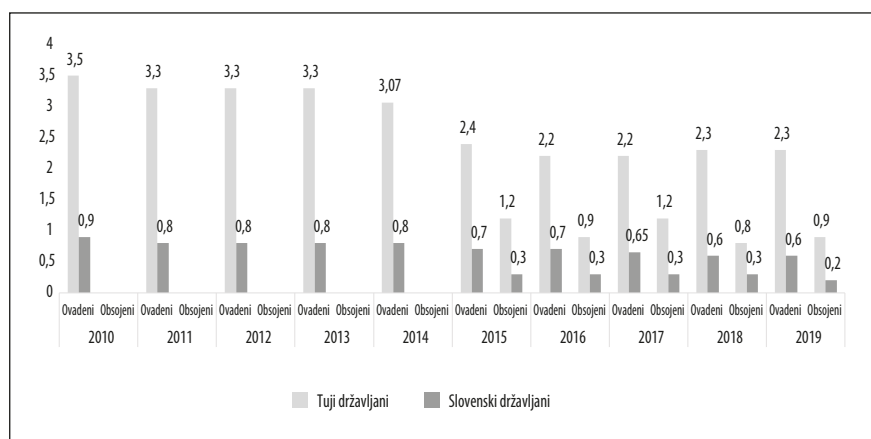
Graf 6.2.3: Število kaznivih dejanj (celotna kriminaliteta) in število tujih državljanov v Sloveniji, 2005–2020

Viri: Urbas 2020, MNZ 2010, MNZ 2021a, Eurostat (MIGR_POP2CTZ) in SURS.

Delež tujih državljanov, ki so bili osumljeni kaznivega dejanja, se je postopno zmanjševal s 3,5 % na 2,3 % v obdobju od leta 2010 do leta 2019. V obdobju od leta 2015 do leta 2019 se je zmanjšal tudi delež obsojenih tujih državljanov, z 1,2 % na 0,9 %, čeprav je pri tej kategoriji opazno nihanje v posameznih časovnih točkah. Delež slovenskih državljanov, ki so bili osumljeni kaznivega dejanja, se je prav tako zmanjšal, in to z 0,9 % na 0,6 % v obdobju od leta 2010 do leta 2019. Stabilnejši pa je delež slovenskih državljanov, ki so obsojeni kaznivega dejanja (glej graf 6.2.4).

Graf 6.2.4: Deleži tujih državljanov in slovenskih državljanov (polnoletnih in mladoletnih), ki so bili ovadeni ali obsojeni kaznivega dejanja v Sloveniji, 2010–2019, v %

Za obsojene po državljanstvu pred letom 2015 nimamo podatka.

Vir: Eurostat (CRIM_JUST_CTZ) in SURS.

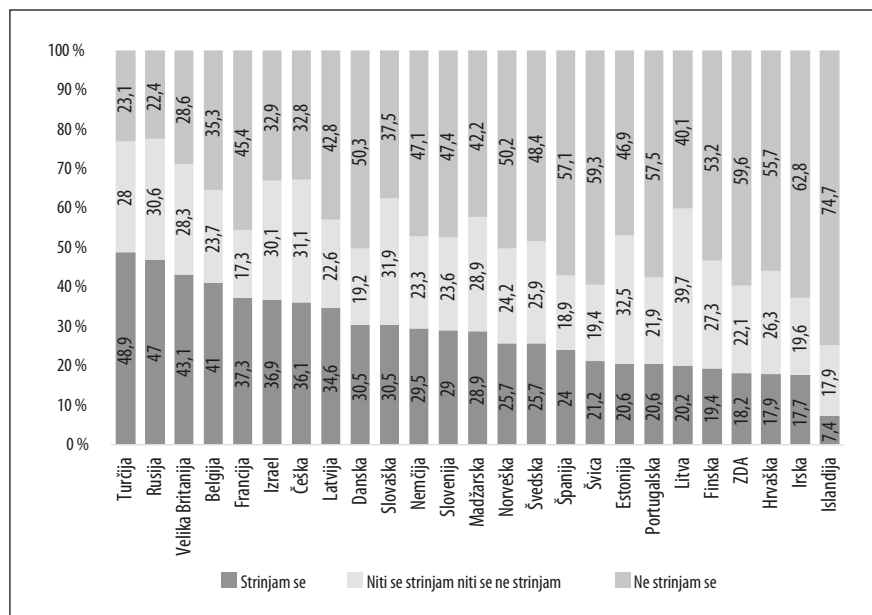
Predstavljeni statistični podatki sicer kažejo površinski pogled na odnos med kriminaliteto in priseljenci, pa vendar na njihovi podlagi ni mogoče prirediti percepcijam večinskega prebivalstva, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj. Zdi se, da je tako mnenje prej odraz predsodkov in stereotipov kot pa realne situacije, kar pomeni, da je kriminalnost razumljena kot rezultat osebnih lastnosti priseljencev, ne pa kot rezultat součinkovanja kompleksnih družbenih procesov (Melossi 2003).

Prihod priseljencev povzroči različne spremembe v družbi. Zaradi priseljevanja se spreminja etnična in jezikovna struktura prebivalstva družbe sprejema. Priseljenci z drugačnimi vrednostnimi sistemi, prepričanji in drugimi jeziki lahko v očeh večinskega prebivalstva predstavljajo grožnjo vrednotam in kulturi večinskega prebivalstva. 44,4 % anketiranih se je strinjalo, da priseljenci spodbujajo slovensko kulturo.

Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilne razlike v mnenjih anketiranih o trditvi, da priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo, glede na spol ($\chi^2(1) = 6,805$, $p = ,009$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 46,584$, $p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 4,814$, $p = ,016$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 5,031$, $p = ,025$). S to trditvijo so se v večjih deležih strinjali moški, nižje izobraženi anketiranci, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju.

Leta 2013 je bilo v raziskavi SJM,³⁶ ki je bila del širše raziskave ISSP, zastavljeno po vsebini podobno vprašanje. Takrat se je 29 % anketiranih strinjalo s trditvijo, da priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo (Toš 2018). S tem deležem je bila Slovenija v sredini med državami, ki so sodelovale v raziskavi.

Graf 6.2.5: Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP 2013, o trditvi, da priseljenci spodkopavajo kulturo države, kjer prebivajo (% od veljavnih odgovorov)

Vir: Toš 2018.

³⁶ V SJM 2013 (N = 1.010) je bilo zastavljeno vprašanje: *Obstajajo različna mnenja o priseljenkih, ki so prišli iz drugih držav (tudi iz republik bivše Jugoslavije) in živijo v Sloveniji. V kolikšni meri soglašate ali ne soglašate s trditvijo, da priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo?*

Če primerjamo odgovore anketiranih v raziskavi *Izzivi integracije* z odgovori anketiranih v SJM leta 2013, se kaže, da so se v zadnjih osmih letih v Sloveniji percepcije kulturne ogroženosti močno povečale.

Skoraj 47 % anketiranih meni, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, hkrati pa se kar 35 % anketiranih s to trditvijo niti strinja niti ne strinja. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilne razlike med odgovori anketiranih na vprašanje, ali menijo, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, glede na izobrazbo ($\chi^2(2) = 34,097$, $p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 4,739$, $p = ,029$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 6,942$, $p = ,008$). Anketiranci z visoko izobrazbo, anketiranci s priseljskim ozadjem in anketiranci, ki živijo v mestnem ali primestnem okolju, so se v večjem deležu strinjali s tem, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, kot anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci, ki bivajo v podeželskem okolju.

Tabela 6.2.1: Odgovori anketiranih na vprašanje, ali soglašajo ali ne soglašajo s trditvijo, da priseljenci, ki so prišli iz drugih držav (tudi iz republik nekdanje Jugoslavije) in živijo v Sloveniji, na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu

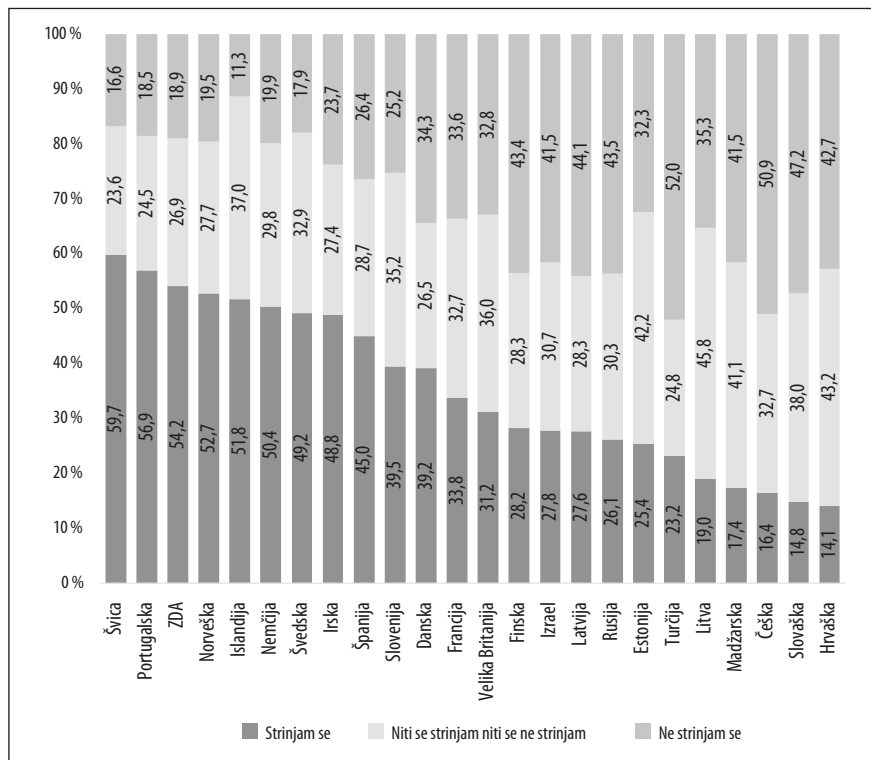
Priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu	Strinjam se	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Ne strinjam se	Ne vem, brez odgovora
SJM94 ^a	18,9	23,6	46,4	11,1
SJM03 ^b	29,7	32,7	33,3	4,3
SJM13 ^c	37,4	33,4	24	5,3

^aN = 1.022; ^bN = 1.093; ^cN = 1.010

Vir: Toš 2018.

Primerjava mnenj anketiranih v raziskavah SJM (1994, 2003 in 2013) in raziskavi *Izzivi integracije* (2020) kaže, da se povečuje delež anketiranih, ki menijo, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, in zmanjšuje delež tistih, ki se s to trditvijo ne strinjajo. Med štiriindvajsetimi državami je bila leta 2013 po rezultatih raziskave ISSP Slovenija na desetem mestu glede na velikost deleža anketiranih, ki se strinjajo, da priseljenci na splošno koristijo gospodarstvu.

Graf 6.2.6: Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP leta 2013, o trditvi, da priseljenci na splošno koristijo gospodarstvu države, v kateri prebivajo

Vir: Toš 2018.

Poleg vprašanja, ali menijo, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, smo večinsko prebivalstvo še vprašali, ali menijo, da priseljenci omogočajo delovanje nekaterih panog slovenskega gospodarstva. Kar 74,7 % anketiranih se je strinjalo s to trditvijo, medtem ko se jih 9,9 % s trditvijo ni strinjalo.

6.3 Večinsko prebivalstvo o vplivu priseljevanja na trg dela

Staranje prebivalstva Slovenije, ki se kaže v zmanjševanju števila prebivalcev v aktivni dobi, prispeva k temu, da se vedno večji delež delodajalcev sooča s težavami pri iskanju ustrezno usposobljenih delavcev, kar lahko postane tudi omejitveni dejavnik nadaljnje gospodarske rasti. Na kratki rok lahko problem pomanjkanja delovne sile sicer ublaži aktivacija brezposelnih oseb, vendar so tu možnosti relativno omejene. Zato pa lahko k ohranjanju zadostnega obsega

ponudbe delovne sile pomembno prispeva predvsem priseljevanje tujih delavcev (Kajzer et al. 2019). Hkrati pa, kot pišejo Pajnik in soavtorici (2010), za politike s področja dela in zaposlovanja velja, da »primarno izhajajo iz potrebe po zaščiti nacionalnega trga dela in se v kriznih obdobjih še bolj intenzivno oblikujejo na podlagi imperativa o zaščiti 'domačega' delavca (pred migranti).« Kot kažejo podatki za nekatere evropske države, zapiranje nacionalnega trga dela za priseljence praviloma ne povzroča povečevanja zaposlovanja domačih delavcev. Večina priseljencev namreč opravlja dela, tradicionalno nezanimiva za »domače« delavce, na primer v gradbeništvu, tekstilni industriji in gostinstvu, ter gospodinjska in skrbstvena dela (Pajnik et al. 2010).

Priseljevanje ima ekonomski učinek predvsem zato, ker spreminja velikost in strukturo delovne sile v državi sprejema. Gospodarstvo se na nov priliv delovne sile odziva z zaposlovanjem, kar lahko prispeva k znižanju plač. Sklepali bi lahko, da zaradi tega domači nižje kvalificirani delavci nasprotujejo prilivu tujih nizko kvalificiranih delavcev (Card et al. 2005, 6). Različni ekonomski modeli sicer kažejo različne ugotovitve o tem, ali priseljevanje dejansko prispeva k znižanju plač ali ne (Dustmann in Preston 2007; Scheve in Slaughter 2001), oziroma je težko dokazati, da priseljevanje znižuje plače (Card et al. 2005). Vendar raziskave potrjujejo, da nižje kvalificirani delavci podpirajo bolj restriktivno politiko priseljevanja, višje kvalificirani delavci pa bolj liberalno politiko priseljevanja (Scheve in Slaughter 2001). Ekonomski učinki priseljevanja pa niso omejeni samo na ustvarjanje konkurence na trgu dela, ampak so širši in se kažejo tudi na državnem proračunu. Ali je njihov prispevek k državnemu proračunu pozitiven ali negativen, je odvisno od zelo različnih dejavnikov: demografskih in ekonomskih značilnosti priseljencev, migracijske in integracijske politike države sprejema, davčnega sistema in ne nazadnje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja. Ob proučevanju mnenj večinskega prebivalstva o vplivu priseljencev na trg dela je torej hkrati pomembno imeti v uvidu tudi širše ekonomske in politične procese ter okoliščine v državi.

Da priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovincem, je menilo 25,2 % anketiranih, 50 % pa se jih s to trditvijo ni strinjalo, hkrati je 67,6 % anketiranih menilo, da priseljenci opravljajo dela, ki jih drugi nočejo. Mnenja večinskega prebivalstva o teh dveh trditvah so v sozvočju v smislu, da priseljenci na trgu dela v percepcijah anketiranih ne predstavljajo konkurence večinskemu prebivalstvu, saj z zasedanjem delovnih mest, ki jih drugi nočejo, prevzemajo komplementarno vlogo na trgu delovne sile.

Tabela 6.3.1: Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanje, v kolikšni meri se strinjajo ali ne strinjajo z navedenimi trditvami, povezanimi z vplivi priseljevanja na trg dela, 2020

	Ne strinjam se		Niti se strinjam niti se ne strinjam		Strinjam se		Skupaj	
	Št.	%	Št.	%	Št.	%	Št.	%
Priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovincem	412	50,0	204	24,8	208	25,2	824	100
Zaradi priseljencev se znižujejo plače v Sloveniji	353	44,0	152	19,0	297	37,0	802	100
Priseljenci opravljajo dela, ki jih drugi nočejo	83	10,2	181	22,2	552	67,6	816	100

Vir: Izzivi integracije.

Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilne razlike v mnenjih anketiranih o trditvi, da priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovincem, glede na izobrazbo ($\chi^2(2) = 46,391$, $p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 11,900$, $p = ,001$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 9,433$, $p = ,002$). Anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljskega ozadja in tisti, ki živijo v podeželskem okolju, se bolj strinjajo s to trditvijo kot anketiranci z višjo izobrazbo, anketiranci s priseljskim ozadjem in anketiranci, ki živijo v mestnem oziroma primestnem okolju. Pri trditvi, da priseljenci opravljajo dela, ki jih drugi nočejo, Kruskal-Wallisov H-test ni pokazal statistično značilnih razlik v mnenjih anketiranih glede na njihove socialno-demografske značilnosti.

Primerjava z zelo podobnim vprašanjem, ki je bilo zastavljeno v raziskavi SJM v treh časovnih točkah (v letih 1994, 2003 in 2013), pokaže, da se je v omenjenem obdobju med prebivalci Slovenije zmanjšal delež ljudi, ki so se strinjali s trditvijo, da priseljenci odvzemajo delovna mesta drugim prebivalcem Slovenije.

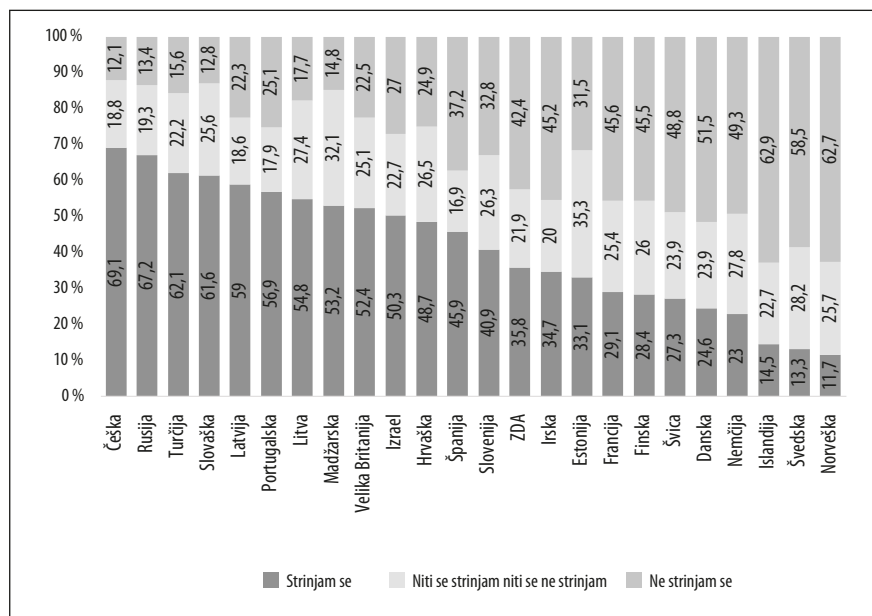
Tabela 6.3.2: Odgovori anketiranih na vprašanje, v kolikšni meri soglašajo ali ne soglašajo s trditvijo, da priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji

Priseljenci zasedajo delovna mesta ljudem, ki so bili rojeni v Sloveniji	Strinjam se	Niti se strinjam niti se ne strinjam	Ne strinjam se	Ne vem, brez odgovora
	%	%	%	%
SJM94 ^a	55,9	17,9	19,5	6,8
SJM03 ^b	46,6	21,0	29,4	3,0
SJM13 ^c	39,8	25,6	31,8	2,7

^aN = 1.022; ^bN = 1.093; ^cN = 1.010

Vir: Toš 2018.

Graf 6.3.1: Mnenje anketiranih v različnih državah, sodelujočih v raziskavi ISSP leta 2013, o trditvi, da priseljenci zasedajo delovna mesta večinskemu prebivalstvu

Vir: Toš 2018.

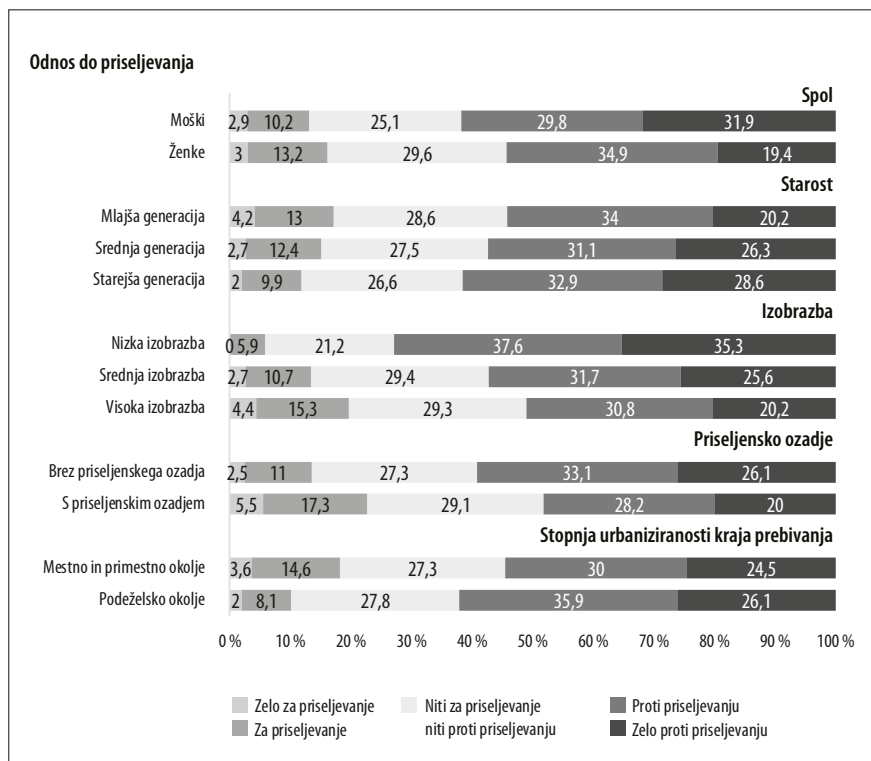
V raziskavi ISSP iz leta 2013 je bila Slovenija na trinajstem mestu med štiriindvajsetimi državami po velikosti (razvrščeni od največjega do najmanjšega) deleža anketiranih, ki menijo, da priseljenci zasedajo delovna mesta večinskemu prebivalstvu.

44 % anketiranih se ni strinjalo s trditvijo, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstajajo statistično značilne razlike v mnenjih anketiranih o trditvi, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji, glede na spol ($\chi^2(1) = 9,590, p = ,002$), starost ($\chi^2(2) = 6,747, p = ,034$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 23,026, p < ,001$) in priseljenko ozadje ($\chi^2(1) = 4,361, p = ,037$) anketiranih. Moški, anketiranci srednje generacije, nižje izobraženi anketiranci in anketiranci brez priseljenkega ozadja so se v večjih deležih strinjali s trditvijo, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji, kot pa ženske, anketiranci mlajše generacije, anketiranci z višjo in srednjo izobrazbo ter anketiranci s priseljenkim ozadjem.

6.4 Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma do priseljske politike

Za ugotavljanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja smo pripravili indeks *odnos do priseljevanja*.³⁷ Najprej smo preverili, kako je ta odnos povezan z različnimi socialno-demografskimi spremenljivkami. Med njimi smo v skladu s predvidevanji na podlagi rezultatov drugih raziskav izbrali: spol, starost, izobrazbo, priseljsko ozadje in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja.

Graf 6.4.1: Povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim odnosom do priseljevanja, 2020

Vir: Izzivi integracije.

37 Indeks *odnos do priseljevanja* je sestavljen iz treh spremenljivk: »Slovenija bi morala zaostri pogoje priseljevanja v Slovenijo« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam), »Slovenija bi morala biti bolj odprta za sprejemanje beguncev« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam) in »Slovenija bi zaradi demografskih razmer in gospodarskih potreb potrebovala še več priseljencev« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam). Indeks *odnos do priseljevanja* s petstopenjsko lestvico (1 – zelo za priseljevanje, 5 – zelo proti priseljevanju) ima Cronbachov koeficient alfa = 0,835.

Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljevanja glede na spol ($\chi^2(1) = 11,207, p = ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 29,892, p < ,001$), priseljen-sko ozadje ($\chi^2(1) = 6,149, p = ,013$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 4,980, p = ,026$) anketiranih. Moški, anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljenkega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju, so v večji meri izkazali negativen odnos do priseljevanja kot ženske, anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo, anketiranci s priseljenkim ozadjem in anketiranci, ki živijo v mestnem in primestnem okolju.

Že izvedene raziskave so pokazale, da stopnja urbanizacije kraja prebivanja vpliva na oblikovanje stališč večinskega prebivalstva do priseljencev. Prebivalci mestnih okolij imajo običajno bolj pozitivna stališča do kulturne raznolikosti kot prebivalci v podeželskih okoljih (Alba in Foner 2017). Koncentracije priseljencev v urbanih središčih so večje kot v podeželskih okoljih, vendar zgolj njihova prisotnost ali odsotnost ni edini razlog za oblikovanje pozitivnih ali negativnih stališč večinskega prebivalstva do priseljencev. Večja koncentracija priseljencev v okolju pomeni tudi več možnosti za interakcije. V urbanih, kulturno raznolikih okoljih se večinsko prebivalstvo težko izogne stikom s priseljenci. Pogosti stiki s priseljenci v vsakodnevnom življenju v skladu s teorijo medskupinskih stikov prispevajo k oblikovanju bolj pozitivnih stališč večinskega prebivalstva. Sčasoma postane kulturna raznolikost v percepcijah prebivalcev mestnih okolij bolj »samoumevna«.

Tudi izobrazba se kaže v mnogih raziskavah (Hello et al. 2002; Gang et al. 2002; Hainmueller in Hiscox 2007) kot zelo stabilen dejavnik, ki vpliva na oblikovanje odnosa do priseljevanja oziroma priseljenke politike. Višje izobraženi imajo večinoma bolj pozitivna mnenja o priseljencih (Wright et al. 2012; Freeman et al. 2013) in so bolj optimistični glede ekonomskega prispevka priseljevanja (Citrin et al. 1997). Za tovrsten vpliv izobrazbe na mnenje o priseljevanju obstajata dve vrsti teoretičnih argumentov: argumenti, ki so povezani z vključevanjem na trg dela, in argumenti, ki niso povezani z vključevanjem na trg dela. Argumenti, povezani z vključevanjem na trg dela, predvidevajo, da priseljenci ne predstavljajo neposredne konkurence višje izobraženemu večinskemu prebivalstvu, poleg tega imajo višje izobraženi več koristi od zaposlovanja slabše plačanih, manj kvalificiranih priseljencev. Posledično višje izobraženi pripadniki večinskega prebivalstva ne razvijejo odklonilnega odnosa do priseljevanja (Barceló 2016, 89; Callens in Meuleman 2017). Argumenti, ki niso povezani z vključevanjem na trg dela, se navezujejo na to, da se višjo izobrazbo povezuje z večjo odprtostjo, kozmopolitskim razmišljanjem, zaradi česar imajo bolj izobraženi prebivalci več tolerance do kulturne raznolikosti. V literaturi so omenjeni še drugi učinki, ki jih prinaša izobrazba: večja zmožnost refleksivnosti, bolj razvito kritično razmišljanje in večja izpostavljenost drugim kulturam, ki je posledica bolj razvitih osebnih

mednarodnih mrež poznanstev (Hello et al. 2002; Gang et al. 2002; Ceobanu in Escandell 2010; Barceló 2016, 89).

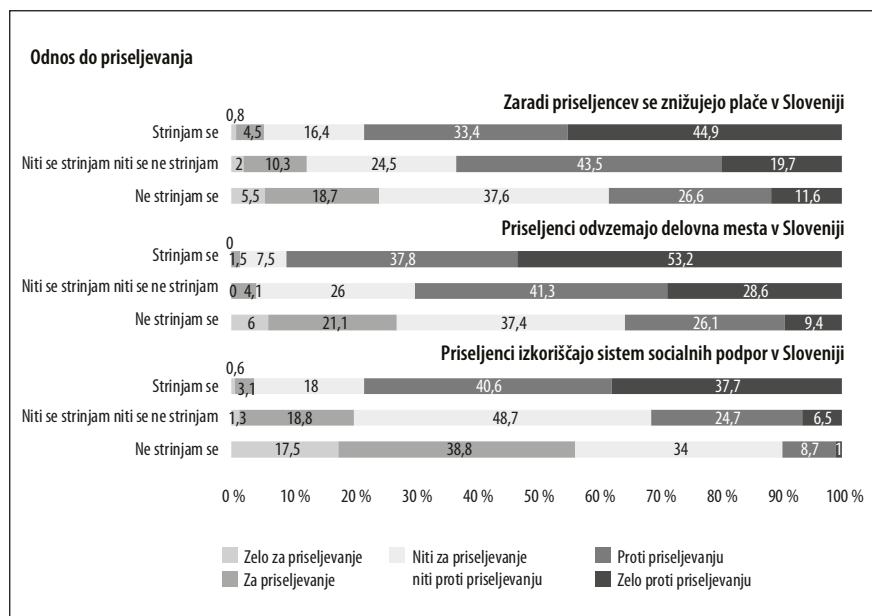
V primerjavi z izobrazbo je vpliv spola na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja v svetu manj natančno raziskan. Raziskovalci običajno spol uporabljajo zgolj kot kontrolno spremenljivko ob tem, ko proučujejo vpliv drugih dejavnikov. Klasične teorije o spolu pričakujejo, da moški bolj nasprotujejo priseljevanju oziroma so manj naklonjeni priseljencem kot ženske. Običajno se to pripisuje večji nagnjenosti moških k avtoritarnim osebnostim, avtoritarnost pa se povezuje z bolj negativnim odnosom do priseljencev in priseljevanja. Na primer Peresman in soavtorji (2021) predpostavljajo, da zaznavanje potrebe po zaščiti lastne skupine pred potencialnimi kulturnimi grožnjami lahko služi kot ključni mehanizem, s katerim se avtoritarne predispozicije manifestirajo kot sovražnost do priseljevanja. Rezultati empiričnih raziskav glede vpliva spola na odnos do priseljevanja in priseljencev so mešani, tudi medsebojno nasprotujoči (Valentova in Alieva 2013), vseeno pa velik del študij potrjuje večjo nenaklonjenost priseljevanju/priseljencem med moškimi kot med ženskami (Ponce 2017, 2). Ponce (2017) pri tem opozarja, da je novejša politizacija spola v razpravah o priseljevanju (zlasti v povezavi z muslimanskimi kulturami in vlogo žensk v njih) postavila pod vprašaj to razmerje med spolom in protipriseljenjskim odnosom. Analiza podatkov Evropske družboslovne raziskave, ki jo je opravil Ponce, je pokazala, da med ženskami verjetnost za izražanje protipriseljenjskih stališč ni nič manjša kot med moškimi. V nasprotju s tradicionalnimi vzorci glede spola in odnosa do priseljencev pa se je v njegovi raziskavi pokazalo celo kot bolj verjetno, da bodo imele ženske negativen odnos, vendar le do določene skupine priseljencev – to je priseljencev z muslimansko kulturo. Ponce kot možno razlago za to navaja, da ženske muslimansko kulturo, ki se jo v zahodnem svetu vedno bolj demonizira kot kulturo, v kateri ženske nimajo enakopravnega položaja, dojemajo kot grožnjo enakosti spolov.

V naši raziskavi se je pokazalo, da imajo ženske bolj naklonjen odnos do priseljevanja kot moški. Morda bi lahko to pojmovali tudi kot posredno posledico dejstva, da je med anketiranci večji delež visoko izobraženih med ženskami kot med moškimi. Čeprav bi po drugi strani na osnovi nekaterih kazalnikov z ekonomskega področja na ženski strani lahko pričakovali izrazitejšo percepcije ekonomske ogroženosti zaradi priseljevanja. Med anketirankami je namreč malce večji delež brezposelnih kot med anketiranci, in kot ugotavljajo nekatere raziskave, je brezposelnost povezana z občutno močnejšim dojemanjem ekonomske ogroženosti (Callens in Meuleman 2017) in (posledično) z bolj odklonilnim odnosom do priseljevanja (Lancee in Pardos - Prado 2013).³⁸

38 Vendar tudi glede tega rezultati raziskav niso enotni in konsistentni. Obstajajo tudi raziskave (npr. Paas in Halapuu 2012), ki ugotavljajo, da status posameznika na trgu

Poleg socialno-demografskih značilnosti vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja tudi drugi dejavniki, na primer percepcije ekonomske, kulturne ali varnostne ogroženosti. V naši raziskavi se je pokazala povezanost med odnosom do priseljevanja in percepcijami ekonomske ogroženosti večinskega prebivalstva, ki smo jih merili s pomočjo treh trditev: »zaradi priseljencev se znižujejo plače v Sloveniji«, »priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovincem« in »priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji«. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljevanja glede na njihovo strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvami, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji ($\chi^2(2) = 134,185, p < ,001$), da priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovincem ($\chi^2(2) = 225,616, p < ,001$) ter da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji ($\chi^2(2) = 282,384, p < ,001$). Razvidno je, da je negativen odnos do priseljevanja bolj povezan z mnenji, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji, da priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovincem in da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor.

Graf 6.4.2: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljevanja in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije ekonomske ogroženosti, 2020

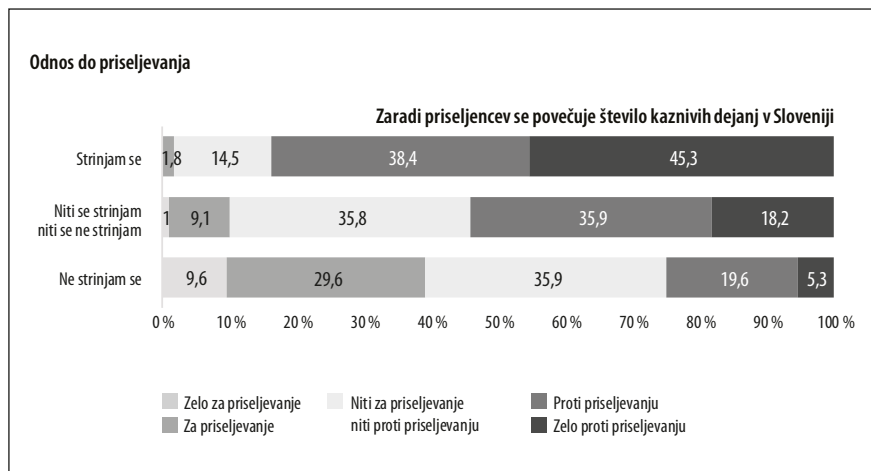

Vir: Izzivi integracije.

dela (zaposlen, brezposeln) nima pomembnega vpliva na odnos do priseljevanja.

Preverili smo tudi povezavo med percepcijami varnostne ogroženosti in odnosom anketiranih do priseljevanja. Varnostna ogroženost se nanaša na zaznave, da priseljevanje ogroža fizično integriteto in javno varnost. Kljub razširjenemu mnenju prebivalstva, da je priseljevanje grožnja javni varnosti, ta grožnja pogosto ne temelji na empiričnih dejstvih (Wang 2012; Bell et al. 2010; Lee et al. 2001). Kot smo zapisali že v podpoglavju 6.2, tudi v Sloveniji ni dokazov o povezavi med priseljevanjem in naraščanjem kriminalitete, čeprav je kar 44,2 % anketiranih v naši raziskavi izrazilo mnenje, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj v državi. Iz grafa 6.4.3 je razvidno, da anketiranci s takšno percepcijo precej pogosteje izražajo nenaklonjenost priseljevanju kot anketiranci, ki v priseljevanju ne vidijo nevarnosti za naraščanje kaznivih dejanj. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljevanja glede na njihovo strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvijo, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji ($\chi^2(2) = 236,781, p < ,001$).

Graf 6.4.3: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljevanja in trditvijo, s katero ugotavljamo percepcije varnostne ogroženosti, 2020

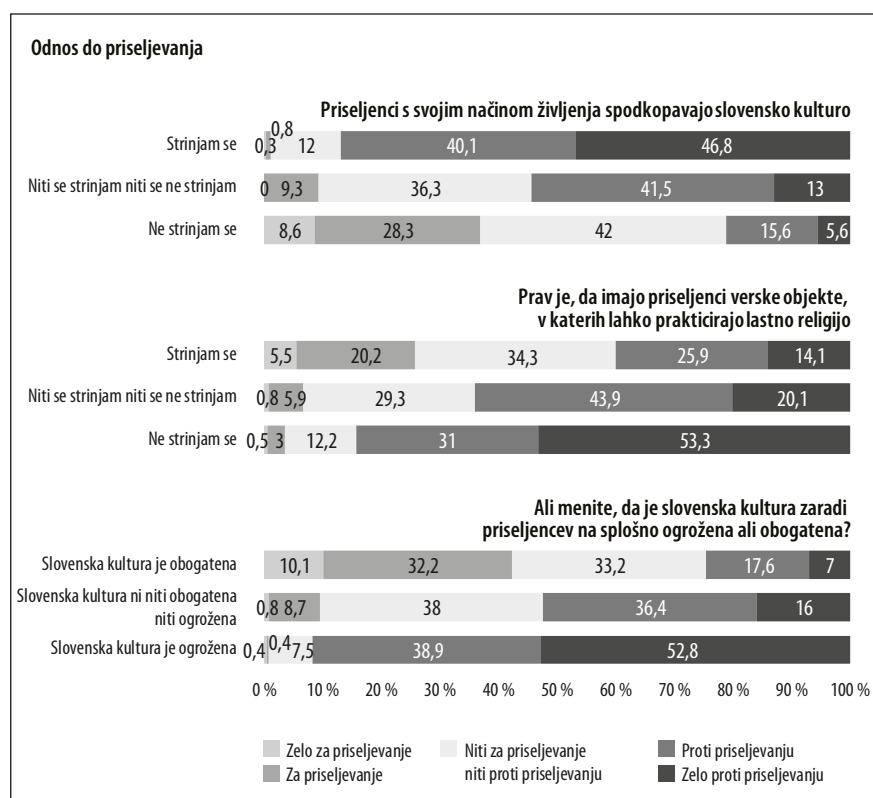

Vir: Izzivi integracije.

Odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja je močno povezan tudi s percepcijami kulturne ogroženosti večinskega prebivalstva. Kulturno ogroženost smo ugotavljali s strinjanjem ali nestrinjanjem anketiranih z dvema trditvama: »Priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo« in »Prav je, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo,« ter z odgovori na vprašanje, ali anketiranci menijo, da je slovenska kultura zaradi priseljencev na splošno ogrožena ali obogatena. Ta vrsta ogroženosti vključuje prepričanja prebivalstva, da drugačna kultura

oziroma drugačni vrednostni sistemi ogrožajo kulturo družbe sprejema. Kaže se statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljevanja glede na strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvijo, da priseljenki s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo ($\chi^2(2) = 308,050$, $p < ,001$), s trditvijo, da je prav, da imajo priseljenki verske objekte, v katerih lahko prakticirajo svojo religijo ($\chi^2(2) = 145,810$, $p < ,001$), in odgovori na vprašanje o tem, ali je slovenska kultura zaradi priseljencev obogatena ali ogrožena ($\chi^2(2) = 264,002$, $p < ,001$). Negativen odnos do priseljevanja je pogostejše povezan z mnenji, da priseljenki s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo in da je slovenska kultura zaradi priseljencev ogrožena, ter z nestrinjanjem, da imajo priseljenki verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo.

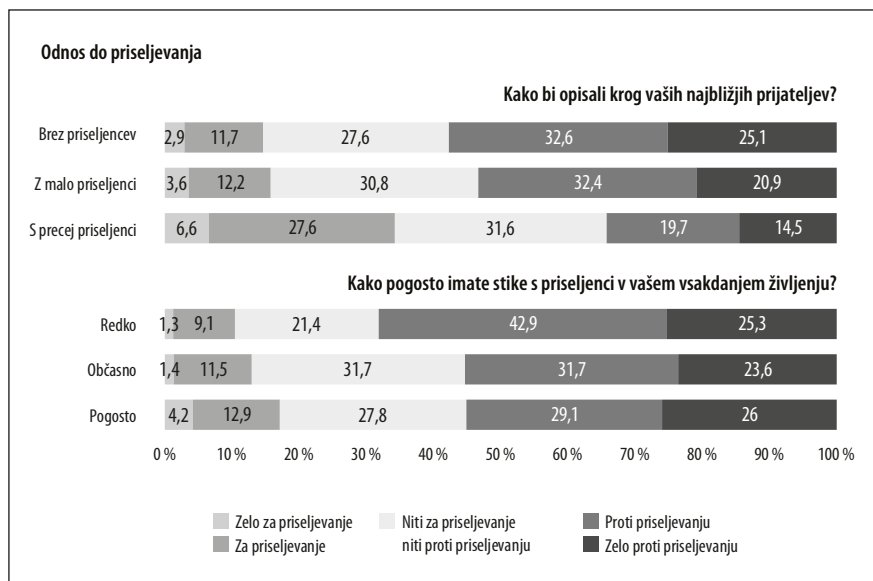
Graf 6.4.4: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljevanja in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije kulturne ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Predvidevamo, da imajo na odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja vpliv tudi medskupinski stiki. Več kot je priložnosti za vzpostavljane stikov in boljša kot je kakovost stikov med priseljenci in večinskim prebivalstvom, večja je možnost za oblikovanje pozitivnih odnosov do priseljevanja. Količino in kakovost medskupinskih stikov smo preverjali z oceno anketiranih o pogostosti stikov s priseljenci in številom priseljencev, ki jih imajo v svojem prijateljskem krogu. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljevanja glede na število priseljencev v krogu prijateljev anketiranih ($\chi^2(2) = 47,851$, $p < ,001$). Anketiranci, ki v svojem krogu prijateljev nimajo priseljencev oziroma jih imajo malo, so pokazali bolj negativen odnos do priseljevanja.

Graf 6.4.5: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljevanja in medskupinskimi stiki, 2020

Vir: Izzivi integracije.

V skladu s teorijo skupinske ogroženosti in teorijo medskupinskih stikov smo postavili model, s katerim smo ugotavljali, ali predvideni dejavniki (percepcije ekonomske ogroženosti, percepcije kulturne ogroženosti, percepcije varnostne ogroženosti, medskupinski stiki in socialno-demografski dejavniki) vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja.

Izhajajoč iz teorije skupinske ogroženosti, predvidevamo, da so percepcije skupinske ogroženosti (ekonomske, kulturne in varnostne) pomemben dejavnik, ki vpliva na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja, zato postavljamo naslednjo hipotezo:

H1) Prebivalci, ki se čutijo ekonomsko, kulturno ali varnostno ogrožene, imajo bolj negativen/odklonilen odnos do priseljevanja kot tisti, ki ne zaznavajo teh groženj.

Glede na nekonsistentne rezultate raziskav v zvezi s tem, katera vrsta ogroženosti močnejše vpliva na oblikovanje odnosa do priseljevanja, želimo preveriti, kako močno se vpliv percepcij posameznih vrst ogroženosti odraža na odnosu do priseljevanja v našem vzorcu. V ta namen postavljamo naslednje hipoteze:

H2) Percepcije ekonomske ogroženosti so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljevanja kot percepcije kulturne ogroženosti.

H3) Percepcije ekonomske ogroženosti so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljevanja kot percepcije varnostne ogroženosti.

H4) Percepcije kulturne ogroženosti so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljevanja kot percepcije varnostne ogroženosti.

Izhajajoč iz teorije medskupinskih stikov, ki trdi, da količina stikov med večinskim prebivalstvom in priseljenci vpliva na oblikovanje odnosa do priseljevanja, postavljamo naslednji hipotezi:

H5) Več kot ima posameznik stikov s priseljenci, bolj je njegov odnos do priseljevanja pozitiven.

H6) Več kot ima posameznik priseljencev v svojem krogu prijateljev, bolj je njegov odnos do priseljevanja pozitiven.

Zanimalo nas je še, kako močan napovedovalec odnosa do priseljevanja so socialno-demografske značilnosti v primerjavi s percepcijami ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti. Postavili smo naslednjo hipotezo:

H7) Socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva so šibkejši napovedovalci odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja kot percepcije ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti.

Ustreznost modela (statistični pomen modela) in relativni prispevek posameznega dejavnika (neodvisne spremenljivke) k pojasnitvi celotne variance in postavljenih hipotez smo preverjali s pomočjo hierarhične multiple regresije. Hierarhična multipla regresija je robustna statistična metoda, ki pri večjih vzorcih dovoljuje manjša odstopanja pri normalnih porazdelitvah

podatkov (Myers et al. 2010; Stonehouse in Forrester 1998). Za ugotavljanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja smo naredili indeks *odnos do priseljevanja* (odvisna spremenljivka), ki je sestavljen iz treh spremenljivk: »Slovenija bi morala zaostri pogoje priseljevanja v Slovenijo« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam), »Slovenija bi morala biti bolj odprta za sprejemanje beguncev« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam) in »Slovenija bi zaradi demografskih razmer in gospodarskih potreb potrebovala še več priseljencev« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam). Indeks *odnos do priseljevanja* (1 – zelo za priseljevanje, 5 – zelo proti priseljevanju) ima Cronbachov koeficient alfa = 0,835, kar pomeni dobro zanesljivost merjenja.³⁹

Kot neodvisne spremenljivke smo v model vključili tiste, ki so jih kot pomembne opredelile predhodno opravljene raziskave in jih kot pomembne napovedovalce odnosa do priseljevanja predvideva teorija. Percepcije ekonomske ogroženosti smo merili z indeksom *ekonomska ogroženost*, sestavljenim iz treh spremenljivk s petstopenjsko lestvico možnih odgovorov: »Priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovencem« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam), »Zaradi priseljencev se znižujejo plače v Sloveniji« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam) in »Priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam). Indeks *ekonomska ogroženost* ima Cronbachov koeficient alfa = 0,782, kar pomeni dobro zanesljivost merjenja.

Percepcije kulturne ogroženosti smo merili z indeksom *kulturna ogroženost*, prav tako sestavljenim iz treh spremenljivk: »Ali menite, da je slovenska kultura zaradi priseljencev na splošno ogrožena ali obogatena?« (1 – zelo je obogatena, 5 – zelo je ogrožena), »Prav je, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam) in »Priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam). Indeks *kulturna ogroženost* ima Cronbachov koeficient alfa = 0,775, kar zagotavlja dobro zanesljivost merjenja.

Percepcije varnostne ogroženosti smo merili s spremenljivko *varnostna ogroženost* – »Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam).

Medskupinske stike med večinskim prebivalstvom in priseljenci smo merili z dvema spremenljivkama. Prva spremenljivka je število stikov s priseljenci in smo jo poimenovali *stiki* – »Kako pogosto imate stike s priseljenci v vašem vsakdanjem življenju, na primer v javnem prevozu, na cesti, v trgovini ali sosesčini?« (z lestvico 1 – nikoli do 7 – vsak dan). Druga spremenljivka

39 Različne študije so pokazale, da lahko spremenljivke s petstopenjsko Likertovo lestvico obravnavamo kot intervalne spremenljivke in za njihovo analizo uporabimo parametrične teste (Johnson in Creech 1983; Zumbo in Zimmerman 1993; Kromrey in Rendina - Gobioff 2002).

pa je *krog prijateljev* – »Kako bi opisali krog vaših najbližjih prijateljev?« (1 – med mojimi prijatelji je precej priseljencev, 2 – med mojimi prijatelji je malo priseljencev in 3 – med mojimi prijatelji ni priseljencev).

Za socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva smo v analizi uporabili naslednje spremenljivke: *spol*, *starost* (izražena v letih), *izobrazbo* (1 – osnovna šola in poklicna šola, 2 – srednja šola, 3 – višja šola, 4 – univerza, 5 – magisterij in doktorat), *priseljensko ozadje* (brez ali s priseljenkim ozadjem) in *stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja* (mestno oziroma primestno okolje ali podeželsko okolje). Za nominalni oziroma kategorični neodvisni spremenljivki smo za namen analize naredili umetni spremenljivki z vrednostma 0 in 1.

Tabela 6.4.1: Predstavitev spremenljivk, vključenih v regresijsko analizo

Indeksi in spremenljivke	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Število
Odnos do priseljevanja (odvisna spremenljivka)	3,64	1,078	770
Ekonomska ogroženost	3,11	1,037	770
Kulturna ogroženost	3,00	,984	770
Varnostna ogroženost	3,22	1,086	770
Stiki	4,84	1,919	770
Krog prijateljev – precej priseljencev ¹	0,10	0,297	770
Krog prijateljev – malo priseljencev ²	0,53	0,499	770
Spol – moški ³	0,46	0,499	770
Starost	45,02	15,089	770
Izobrazba	2,70	1,243	770
Ozadje – s priseljenkim ozadjem ⁴	0,14	0,347	770
Urbaniziranost kraja prebivanja – mestno oz. primestno okolje ⁵	0,58	0,493	770

¹ Umetna spremenljivka: krog prijateljev – precej priseljencev (z vrednostjo 0 ali 1)

² Umetna spremenljivka: krog prijateljev – malo priseljencev (z vrednostjo 0 ali 1).

³ Umetna spremenljivka: spol – moški (z vrednostjo 0 ali 1).

⁴ Umetna spremenljivka: ozadje – s priseljenkim ozadjem (z vrednostjo 0 ali 1).

⁵ Umetna spremenljivka: urbaniziranost kraja prebivanja – mestno oz. primestno okolje (z vrednostjo 0 ali 1).

Pred izvedbo hierarhične multiple regresije smo preverili, ali so izpolnjene zahtevane predpostavke. Vzorec ($N = 855$) je dovolj velik za vključitev desetih neodvisnih spremenljivk v analizo (Tabachnick in Fidell 2001). Izpolnjena sta pogoja homoskedastičnosti in multikolinearnosti (vrednosti faktorjev inflacije variance in tolerance so ustrezne). V obravnavanem vzorcu nismo zaznali odstopanj (*outliers*), enot, ki bi se pomembno razlikovale od ostalih. V analizo vključene spremenljivke so imele malo manjkajočih vrednosti, zato se nismo odločili za njihovo nadomeščanje, temveč smo jih iz analize izpustili.

V petstopenjski hierarhični multipli regresijski analizi, v kateri je bil *odnos do priseljevanja* odvisna spremenljivka, smo v prvi stopnji (model 1) vključili kontrolne socialno-demografske spremenljivke: *spol*, *starost*, *izobrazbo*, *priseljensko ozadje* in *stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja*. V drugi stopnji (model 2) smo v model dodali spremenljivki, s katerima merimo medskupinske stike, to sta *stiki* in *krog prijateljev*. V tretji stopnji (model 3) smo v model dodali spremenljivko *varnostna ogroženost*, v četrti stopnji (model 4) indeks *ekonomska ogroženost* in v peti stopnji (model 5) indeks *kulturna ogroženost*.

Tabela 6.4.2: Povzetek rezultatov hierarhične regresijske analize, s katero ugotavljamo vpliv dejavnikov na oblikovanje odnosa do priseljevanja

Spremenljivke	Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
	β	Beta	sr ²	β	Beta	sr ²	β	Beta	sr ²	β	Beta	sr ²	β	Beta	sr ²
Starost	,002	,022	,0004	,002	,032	,0009	-,001	-,017	,0002	-,001	-,016	,0002	,000	,005	,0000
Ozadje – s priseljskim ozadjem	-,210	-,068	,0044	-,100	-,032	,0009	,018	,006	,0000	,036	,012	,0001	,061	,020	,0003
Izobrazba	-,168***	-,194	,0357	-,159***	-,184	,0320	-,079**	-,091	,0075	-,031	-,036	,0011	-,015	-,018	,0002
Spol – moški	,180*	,083	,0069	,188*	,087	,0073	,057	,027	,0006	,080	,037	,0013	,076	,035	,0012
Urbaniziranost kraja prebivanja – mestno oz. primestno okolje	-,121	-,056	,0030	-,095	-,044	,0017	-,076	-,035	,0010	-,054	-,025	,0006	-,052	-,024	,0005
Krog prijateljev – precej priseljencev				-,837***	-,230	,0408	-,439***	-,121	,0108	-,329**	-,091	,0061	-,238*	-,065	,0031
Krog prijateljev – malo priseljencev				-,422***	-,195	,0317	-,245***	-,114	,0104	-,136*	-,063	,0031	-,086	-,040	,0012
Stiki				,024	,043	,0016	-,002	-,004	,0000	-,020	-,035	,0010	-,011	-,019	,0003
Varnostna ogroženost							,533***	,537	,2560	,291***	,294	,0488	,159***	,160	,0123
Ekonomska ogroženost										,427***	,411	,0942	,287***	,276	,0361
Kulturna ogroženost													,385***	,351	,0566
Popravljen determinacijski koeficient R (adj R)	,058			,108			,366			,460			,517		
Determinacijski koeficient R ²	,064			,118			,373			,467			,524		
ΔR^2				,053			,256			,094			,057		

N = 770; * p = 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Vir: Izzivi integracije.

Kontrolne spremenljivke *starost*, *priseljensko ozadje*, *spol* in *izobrazba*, dodane v prvi stopnji (model 1), skupaj statistično značilno prispevajo k regresijskemu modelu ($F(5,764) = 10,501$, $p < ,001$) in pojasnijo 5,8 % variance odvisne spremenljivke *odnos do priseljevanja*. *Starost*, *priseljensko ozadje* in *stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja* se v našem modelu in na našem vzorcu niso pokazale kot spremenljivke, ki imajo statistično pomemben oziroma unikaten vpliv na spremenljivko *odnos do priseljevanja*, čeprav se v mnogih raziskavah, zlasti to velja za starost (Huber in Oberdabernig 2016; Javdani 2020, 3), kažejo kot pomembni dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa do priseljevanja. V modelu 1 sta se le dve spremenljivki, *izobrazba* in *spol*, pokazali kot dejavnika, ki imata statistično pomemben vpliv na odnos do priseljevanja. Moški imajo bolj odklonilen odnos do priseljevanja kot ženske. Anketiranci z višjo izobrazbo pa imajo manj odklonilen odnos do priseljevanja kot anketiranci z nižjo izobrazbo.

Z vključitvijo drugih dveh spremenljivk, *stiki* in *krog prijateljev*, ki pojasnjujeta medskupinske stike, v model 2 se pojasni še dodatnih 5,3 % variance spremenljivke *odnos do priseljevanja*, pri čemer je model statistično značilen, $F(8,761) = 12,678$, $p < ,001$. Izobrazba in spol anketirancev ter krog prijateljev anketiranca imajo statistično značilen vpliv na spremenljivko *odnos do priseljevanja*. Pokaže se, da imajo anketiranci, ki imajo v krogu svojih prijateljev tudi priseljence, in anketiranci, ki imajo višjo izobrazbo, manj odklonilen odnos do priseljevanja, medtem ko imajo moški v primerjavi z ženskami bolj odklonilen odnos do priseljevanja.

V modelu 3 smo dodali v analizo spremenljivko *varnostna ogroženost*, ki je pojasnila novih 25,6 % variance spremenljivke *odnos do priseljevanja* – model je statistično značilen, $F(9,760) = 50,267$, $p < ,001$. Poleg statistično značilnega vpliva *izobrazbe* in *kroga prijateljev* anketirancev se kaže še pozitivna in statistično značilna povezava med *varnostno ogroženostjo* večinskega prebivalstva in odnosom do priseljevanja. Anketiranci, ki se čutijo varnostno ogrožene, imajo bolj odklonilen odnos do priseljevanja.

V modelu 4 smo dodali neodvisno spremenljivko *ekonomska ogroženost*, ki je pojasnila dodatnih 9,4 % variance spremenljivke *odnos do priseljevanja* – tudi tokrat je model statistično značilen, $F(10,759) = 66,603$, $p < ,001$. V modelu 4 imajo samo percepcije varnostne in ekonomske ogroženosti ter krog prijateljev priseljencev statistično značilen vpliv na oblikovanje odnosa do priseljevanja. Spremenljivka *krog prijateljev* je negativno povezana s spremenljivko *odnos do priseljevanja*, kar pomeni, da imajo anketiranci, ki imajo več priseljencev med prijatelji, manj odklonilen odnos do priseljevanja. Spremenljivki *varnostna* in *ekonomska ogroženost* sta pozitivno povezani s spremenljivko *odnos do priseljevanja*, kar pomeni, da imajo anketiranci, ki menijo, da so varnostno in ekonomsko ogroženi, bolj negativen odnos do priseljevanja.

V modelu 5 smo dodali neodvisno spremenljivko *kulturna ogroženost*, ki pojasni dodatnih 5,7 % variance spremenljivke odnos do priseljevanja – tudi tokrat je model statistično značilen, $F(11,758) = 75,913$, $p < ,001$. V tem modelu imajo statistično značilen vpliv samo štiri spremenljivke: *krog prijateljev – precej priseljencev*, ki unikatno pojasni zgolj 0,3 % variance ($sr^2 = ,0031$), *varnostna ogroženost*, ki unikatno pojasni 1,2 % variance ($sr^2 = ,0123$), *ekonomska ogroženost*, ki unikatno pojasni 3,6 % variance ($sr^2 = ,0361$), in *kulturna ogroženost*, ki unikatno pojasni 5,6 % variance ($sr^2 = ,0566$) spremenljivke odnos do priseljevanja. Zadnje tri spremenljivke imajo tudi največje absolutne vrednosti standardiziranega koeficienta beta, pri čemer je absolutna vrednost standardiziranega koeficienta beta največja pri dejavniku kulturne ogroženosti ($\beta = ,351$), sledi dejavnik ekonomske ogroženosti ($\beta = ,276$) in nato dejavnik varnostne ogroženosti ($\beta = ,161$). To pomeni, da je v našem modelu dejavnik kulturne ogroženosti najpomembnejši dejavnik za oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja. Vse vključene neodvisne spremenljivke v modelu 5 skupaj pojasnijo 52,4 % variance odvisne spremenljivke *odnos do priseljevanja*.

Pokazalo se je, da imajo socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva določen vpliv na oblikovanje odnosa do priseljevanja. Zlasti to velja za izobrazbo. Do podobnih ugotovitev so prišle tudi mnoge druge raziskave (Scheve in Slaughter 2001; Card et al. 2005, 25; Javdani 2020, 3). Izobrazba anketiranih je v modelih 1, 2 in 3 imela statistično značilen vpliv na odnos do priseljevanja. Bolj izobraženi anketiranci so kazali manj odklonilen odnos do priseljevanja. Statistično značilna povezava se je pokazala tudi med spolom in odnosom do priseljevanja v modelih 1 in 2. Vendar so se pokazale percepcije varnostne, ekonomske in kulturne ogroženosti kot močnejši napovedovalci odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja v primerjavi s socialno-demografskimi spremenljivkami, kar potrjuje našo hipotezo H7. Percepcije skupinske ogroženosti (varnostne, ekonomske in kulturne) večinskega prebivalstva so se po naših podatkih pokazale kot ključni dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa do priseljevanja. Anketiranci, ki so izkazovali večjo ekonomsko, kulturno in varnostno ogroženost, so imeli bolj negativen odnos do priseljevanja in na podlagi tega lahko potrdimo hipotezo H1. Bolj kot ekonomska in varnostna ogroženost se kot pomemben dejavnik vpliva kaže kulturna ogroženost. Na podlagi te ugotovitve zavrnilo hipotezo H2, ki pravi, da so percepcije ekonomske ogroženosti močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljevanja kot percepcije kulturne ogroženosti, in potrdimo hipotezo H4, ki pravi, da so percepcije kulturne ogroženosti močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljevanja kot percepcije varnostne ogroženosti. Percepcije ekonomske ogroženosti so se pokazale kot drugi najmočnejši dejavnik vpliva na odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja, zato lahko potrdimo hipotezo H3, s katero smo preverjali, ali

so percepcije ekonomske ogroženosti močnejši napovedovalec odnosa prebivalstva do priseljevanja kot percepcije varnostne ogroženosti. Potencialno pomemben sooblikovalec odnosa do priseljevanja so še medskupinski stiki večinskega prebivalstva in priseljencev. Bolj kot število stikov med večinskim prebivalstvom in priseljenci se je kot pomembna pokazala struktura prijateljskega kroga anketiranih. Analiza je potrdila hipotezo H6, ki pravi, da več kot ima posameznik priseljencev v krogu prijateljev, bolj je njegov odnos do priseljevanja pozitiven. Vendar pa na podlagi naših podatkov ne moremo potrditi teoretične predpostavke (H5), da več kot ima posameznik stikov s priseljenci, bolj pozitiven je njegov odnos do priseljevanja.

6.5 Ključne ugotovitve glede odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma politik priseljevanja

Nekaj ključnih ugotovitev glede odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma politik priseljevanja:

- Večina (skoraj 60 %) anketiranih v raziskavi *Izzivi integracije* je bila mnenja, da bi morala Slovenija zaostri pogoje priseljevanja.
- Kot slabosti priseljevanja so anketiranci v velikem deležu (66,7 %) navedli, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor, precej (44,2 %) jih je menilo, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj, in podoben delež (44,4 %) jih je bilo mnenja, da priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo.
- Anketiranci so v večji meri izrazili občutek ogroženosti na podlagi percepcij, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor, kot pa občutek ogroženosti, ki bi temeljil na konkurenčnosti priseljencev na trgu dela.
- Skoraj 47 % anketiranih je menilo, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, in kar 74,7 % anketiranih je bilo mnenja, da priseljenci omogočajo delovanje nekaterih panog slovenskega gospodarstva.
- Več kot polovica anketiranih je menila, da bi morala Slovenija izvajati migracijsko politiko, usmerjeno v privabljanje kvalificiranih in visoko izobraženih tujih državljanov.
- Med anketiranci prevladuje mnenje, da Slovenija zaradi priseljencev ni niti boljša niti slabša dežela za bivanje. Delež anketirancev, ki menijo, da je Slovenija zaradi priseljencev postala slabša dežela za bivanje, pa je večji od deleža tistih, ki so menili, da je Slovenija postala boljša dežela za bivanje.
- Socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva, zlasti izobrazba, so se pokazale kot pomemben dejavnik, ki vpliva na oblikovanje

odnosa do priseljevanja. Anketiranci z višjo izobrazbo imajo manj odklonilen odnos do priseljevanja.

- Pomemben sooblikovalec odnosa do priseljevanja so tudi medskupinski stiki večinskega prebivalstva in priseljencev. Bolj kot število stikov med večinskim prebivalstvom in priseljenci se je kot pomembna pokazala struktura prijateljskega kroga – več kot ima posameznik priseljencev v krogu prijateljev, bolj je njegov odnos do priseljevanja pozitiven.
- Percepcije kulturne, ekonomske in varnostne ogroženosti so močnejši napovedovalci odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja v primerjavi s socialno-demografskimi spremenljivkami.
- Percepcije kulturne ogroženosti so se pokazale kot najpomembnejši dejavnik za oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja, sledijo percepcije ekonomske ogroženosti in nato percepcije varnostne ogroženosti.

7 Odnos večinskega prebivalstva do priseljencev

Rast števila priseljencev spreminja demografsko, socialno in etnično sestavo držav. Vzporedno z razpravami o negativnem vplivu priseljencev na ekonomsko in kulturno dimenzijo družbe se postopno povečuje tudi število ljudi, ki postajajo bolj tolerantni do kulturne in etnične raznolikosti v družbi (Storm et al. 2017). Slednje je lahko povezano s tem, da v državah z večjim deležem priseljencev prebivalci živijo v kulturno in etnično bolj heterogenih okoljih, zlasti v urbanih središčih, kar povečuje število socialnih stikov med različnimi etničnimi skupinami, vključno z rastjo medetničnih zakonov (Muttarak in Heath 2010; Schlueter in Scheepers 2010; Coban 2020). Lahko pa je to posledica tendence, da želijo anketiranci v anketah ugoditi zahtevam politične korektnosti in se zaradi tega njihovi odgovori nekoliko razlikujejo od njihovih dejanskih pogledov. Ne glede na to, večinsko prebivalstvo ohranja negativen odnos oziroma večjo socialno distanco do priseljenjskih skupin, ki se bolj razlikujejo, bodisi da imajo izrazito slabši socialno-ekonomski položaj bodisi so percipirani kot kulturno zelo drugačni (Ford 2011). Socialno distanco lahko opredelimo kot subjektivno merilo, ki opisuje zaznano vrzel v odnosu do druge osebe ali družbene skupine. Člani določene družbene skupine poznajo prevladujoče norme in pričakovanja znotraj te skupine. Med njimi obstajata visoka pripravljenost za medsebojno sodelovanje in splošna stopnja razumevanja (Bogardus 1925; Hindriks et al. 2014). Člani čutijo pripadnost tej družbeni skupini in med njimi obstaja majhna socialna distanca. V odnosu do oseb, ki niso člani iste družbene skupine, pa se oblikuje večja socialna distanca (Liviatan et al. 2008). Večja kot je socialna distanca med njimi, manj znanja imajo ljudje o drugi osebi in njeni skupini. Zato je pričakovati, da bo interakcija postala težja in pripravljenost za sodelovanje manjša, kar posledično vodi v krepitev in širitev obstoječih predsodkov. Teorija socialne distance sugerira, da imajo ljudje bolj pozitiven odnos do tistih, od katerih se počutijo manj oddaljene, in to so običajno ljudje, ki so jim bolj podobni (Hindriks et al. 2014).

Z anketo v okviru raziskave *Izzivi integracije* smo želeli preveriti, kolikšno socialno distanco izkazujejo prebivalci Slovenije do priseljencev, zanimalo pa nas je tudi, katere lastnosti ali značilnosti priseljencev so v očeh večinskega prebivalstva bolj ali manj zaželeni.

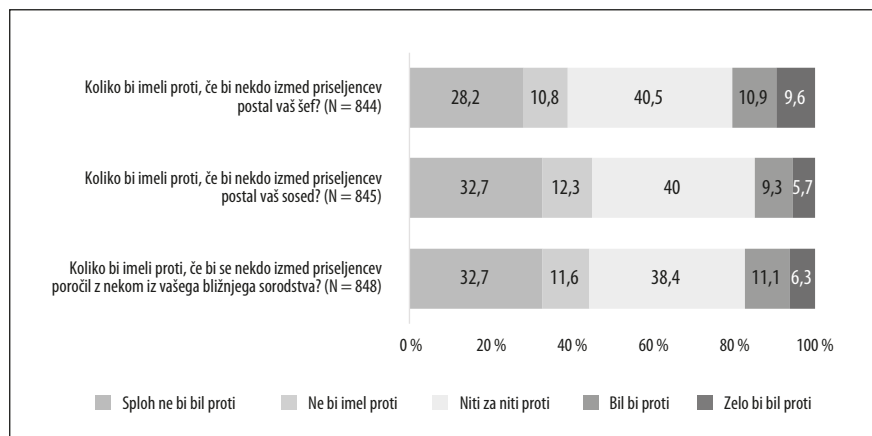
V nadaljevanju poglavja so predstavljeni rezultati ankete, ki prikazujejo odnos večinskega prebivalstva do priseljencev v Sloveniji, posebna pozornost pa je posvečena analizi dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje tega odnosa.

7.1 Šef, sosed ali član družine – odnos večinskega prebivalstva do priseljencev

Občutki socialne distance so lahko dober kazalnik odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev. Za ugotavljanje odnosa do priseljencev smo uporabili tri vprašanja, ki se konceptualno navezujejo na delo Bogardusa (1925), ki je s konceptom socialne distance ugotavljal pripravljenost posameznika, da ima določeno povezavo (z večjo ali manjšo stopnjo intimnosti) s pripadniki druge skupine (na primer s priseljenci).

Pripadnike večinskega prebivalstva smo v raziskavi spraševali o njihovi pripravljenosti na povezave z različno stopnjo distance oziroma intimnosti s priseljenci. Vprašali smo jih, koliko bi imeli proti, če bi priseljenec postal njihov šef, koliko bi imeli proti, če bi priseljenec postal njihov sosed, in koliko bi imeli proti, če bi se priseljenec poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva. Anketirani so na vprašanje odgovarjali na lestvici od 0 (sploh ne bi imel nič proti) do 10 (imel bi zelo veliko proti).⁴⁰ Podatki kažejo velik delež anketiranih, ki so izrazili socialno distanco do priseljencev, in hkrati tudi velik delež neodločenih.

Graf 7.1.1: Odgovori večinskega prebivalstva na vprašanje, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef, sosed ali bi se poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva, 2020

Vir: Izzivi integracije.

⁴⁰ Enajststopenjsko lestvico smo zaradi lažje predstavitve rezultatov spremenili v petstopenjsko lestvico: odgovor »sploh ne bi imel proti« zduružuje vrednosti 0 in 1, odgovor »ne bi imel proti« zduružuje vrednosti 2 in 3, odgovor »niti za niti proti« zduružuje vrednosti 4–6, odgovor »bil bi proti« zduružuje vrednosti 7 in 8 in odgovor »zelo bi bil proti« zduružuje vrednosti 9 in 10.

Največ pomislekov so anketiranci pokazali pri možnosti, da bi priseljenec postal njihov šef. 39 % anketiranih ne bi bilo proti, če bi priseljenec postal njihov šef, 20,5 % anketiranih pa je navedlo, da bi bili proti.

Pri vprašanju, koliko bi imeli proti, če bi priseljenec postal njihov šef, je Kruskal-Wallisov H-test pokazal, da obstaja statistično značilna razlika v odgovorih anketiranih glede na starost ($\chi^2(2) = 31,163, p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 50,236, p < ,001$), priseljenško ozadje ($\chi^2(1) = 10,284, p = ,001$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 5,892, p = ,015$). Anketiranci starejše generacije, anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljenškega ozadja in tisti, ki živijo v podeželskem okolju, so bili bolj proti temu, da bi priseljenec postal njihov šef, kot anketiranci mlajše in srednje generacije, anketiranci z višjo in srednjo izobrazbo, anketiranci s priseljenškim ozadjem ter tisti, ki živijo v mestnem oziroma primestnem okolju.

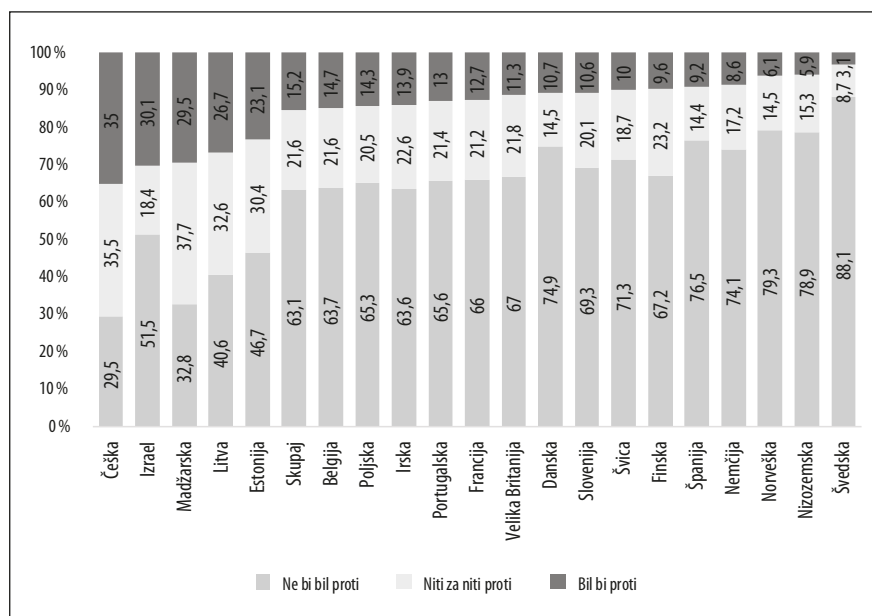
Najmanj pomislekov so anketiranci izrazili pri vprašanju, ali bi imeli kaj proti, če bi priseljenec postal njihov sosed. Proti temu je bilo 15 % anketiranih. V odgovorih anketiranih na vprašanje, koliko bi imeli proti, če bi priseljenec postal njihov sosed, je Kruskal-Wallisov H-test pokazal statistično značilne razlike glede na spol ($\chi^2(1) = 10,869, p = ,001$), starost ($\chi^2(2) = 51,540, p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 48,435, p < ,001$), priseljenško ozadje ($\chi^2(1) = 6,962, p = ,008$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 5,965, p = ,015$). Moški, anketiranci starejše generacije, nižje izobraženi anketiranci, anketiranci brez priseljenškega ozadja in anketiranci, ki bivajo v podeželskem okolju, so bili v večjih deležih proti, da bi priseljenec postal njihov sosed.

Anketiranci so bili v manjšem deležu (17,4 %) proti temu, da bi se priseljenec poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva, kar naj bi praviloma predstavljalo najintimnejši odnos. Tudi v tem primeru je Kruskal-Wallisov H-test pokazal statistično značilne razlike pri odgovorih anketiranih glede na spol ($\chi^2(1) = 13,428, p < ,001$), starost ($\chi^2(2) = 57,908, p < ,001$) in izobrazbo ($\chi^2(2) = 57,671, p < ,001$). Moški, anketiranci starejše generacije in nižje izobraženi anketiranci so bili v večjih deležih proti temu, da bi se priseljenec poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva, kot ženske, anketiranci srednje in mlajše generacije ter višje izobraženi.

Izsledki raziskave ESS 2014 kažejo precejšnje razlike v socialni distanci prebivalcev posameznih držav do priseljencev. Večjo socialno distanco do priseljencev na profesionalnem področju (koliko bi imeli proti, če bi priseljenec postal njihov šef) in v zasebni sferi (koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi se nekdo izmed priseljencev poročil z nekom iz vašega bližnjega sorodstva) kažejo prebivalci Čške, Izraela, Madžarske, Litve in Estonije. To so tudi države z manjšim deležem priseljencev v primerjavi z zahodnoevropskimi in skandinavskimi državami (Švedska, Nizozemska, Norveška, Nemčija, Španija), ki imajo precej večje deleže priseljencev in v katerih prebivalci v manjšem deležu izražajo socialno distanco do priseljencev. Slovenija spada med države,

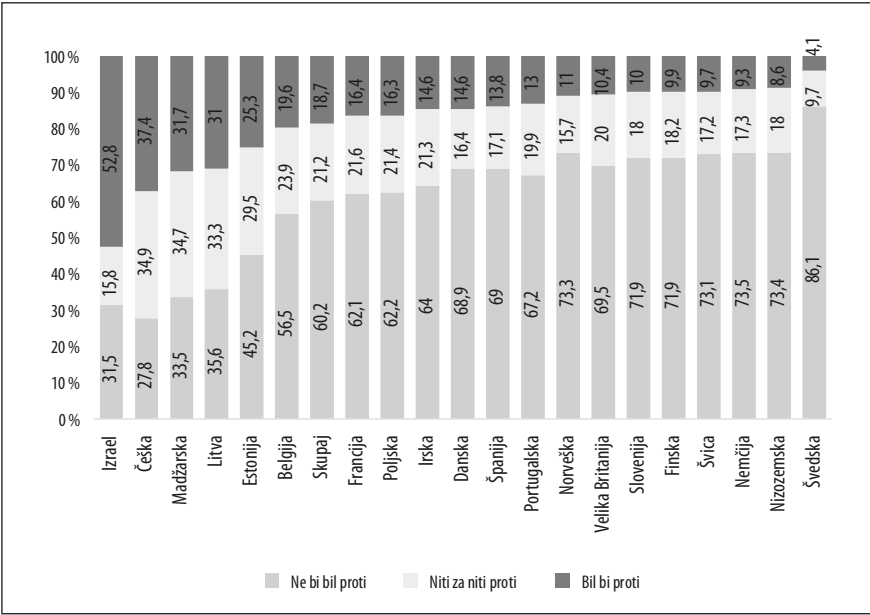
v katerih socialna distanca do priseljencev ni močno izražena. Opaziti je še, da razen v Izraelu in morda na Češkem ni večjih razlik v odgovorih prebivalcev na vprašanje, koliko bi imeli proti, če bi priseljenec postal njihov šef oziroma če bi se poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva.

Graf 7.1.2: Odgovori anketiranih v različnih državah, ki so sodelovale v raziskavi ESS leta 2014, na vprašanje, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef (na lestvici od 0 do 10: 0–3 – ne bi bil proti, 4–6 – niti za niti proti, 7–10 – bil bi proti)

Vir: ESS Round 7 2014.

Graf 7.1.3: Odgovori anketiranih v različnih državah, ki so sodelovale v raziskavi ESS leta 2014, na vprašanje, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi se nekdo izmed priseljencev poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva (na lestvici od 0 do 10: 0–3 – ne bi bil proti, 4–6 – niti za niti proti, 7–10 – bil bi proti)

Vir: ESS Round 7 2014.

Tabela 7.1.1: Primerjava odgovorov anketiranih v SJM (2002, 2014) ter anketiranih v raziskavi *Izzivi integracije* (2020) na vprašanji, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef oziroma če bi se nekdo izmed priseljencev poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva

	Sploh ne bi imel nič proti						Imel bi zelo veliko proti						Ne vem	B. o.	Povp.
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
	%														
Koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal vaš šef?															
SJM 2002/2 ¹ ... če bi nekdo izmed priseljencev podobnega narodnostnega izvora kot večina prebivalcev Slovenije postal vaš šef?	28,9	7,9	8,8	7,5	5,5	14,5	4,3	4,2	5,8	2,6	6,7	2,8	0,4	3,46	

	Sploh ne bi imel nič proti						Imel bi zelo veliko proti						Ne vem	B. o.	Povp.
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
	%														
SJM 2002/2 ... če bi nekdo izmed priseljencev <i>drugačnega narodnostnega izvora</i> kot večina prebivalcev Slovenije postal vaš šef?	27,1	7,1	7,0	8,4	5,7	13,2	3,6	5,1	6,5	4,3	8,6	3,1	0,5	3,82	
SJM 2014 ²	44,0	6,7	8,7	6,6	4,4	12,3	2,5	2,9	2,2	1,6	3,4	4,2	0,4	2,35	
<i>Izzivi integracije</i> – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci) ³	22,4	7,6	6,6	4,3	3,0	29,4	6,7	5,6	4,3	2,3	6,5	/	1,3	3,98	
<i>Izzivi integracije</i> – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji) ⁴	21,1	6,8	6,4	4,2	3,2	30,1	6,8	6,1	4,7	2,6	6,9	/	1,3	4,13	
Koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi se nekdo izmed priseljencev poročil z nekom iz vašega bližnjega sorodstva?															
SJM 2002/2 ... če bi se nekdo izmed priseljencev <i>podobnega narodnostnega izvora</i> kot večina prebivalcev Slovenije poročil z nekom iz vašega bližnjega sorodstva?	34,2	8,6	9,8	6,6	4,3	14,5	2,8	3,3	4,3	2,3	6,1	2,6	0,5	3,04	
SJM 2002/2 ... če bi se nekdo izmed priseljencev <i>drugačnega narodnostnega izvora</i> kot večina prebivalcev Slovenije poročil z nekom iz vašega bližnjega sorodstva?	29,0	7,9	8,6	7,8	5,5	12,9	3,8	3,9	4,3	4,2	9,0	2,7	0,5	3,59	
SJM 2014 ^a	48,9	8,1	6,3	6	3,8	11,2	2,5	2,1	2,5	1,6	3,5	2,9	0,7	2,16	
<i>Izzivi integracije</i> – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (vsi anketiranci) ^b	25,2	8,3	7,5	4,4	3,6	26,6	7,2	5,1	5	1,3	4,9	/	0,8	3,67	

	Sploh ne bi imel nič proti						Imel bi zelo veliko proti						Ne vem	B. o.	Povp.
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10				
	%														
Izzivi integracije – anketa, izvedena med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji) ^c	24,7	7,7	7	4,4	3,7	26,9	7,5	5,5	5,5	1,4	4,8	/	0,8	3,76	

¹ N = 1.519; ² N = 1.224; ³ N = 952; ⁴ N = 855

Viri: Toš 2002, Toš 2016 in *Izzivi integracije*.

Rezultate naše raziskave smo primerjali še z izsledki raziskav SJM v različnih časovnih točkah. Pričakovali bi, da različni kontekstualni dejavniki, kot je večanje števila priseljencev v Sloveniji in s tem večanje priložnosti za medskupinske stike, ob tem, da se etnična struktura priseljskih tokov v Slovenijo ni bistveno spremenila, vplivajo na zmanjšanje socialne distance večinskega prebivalstva do priseljencev. Vendar tega raziskave javnega mnjenja ne potrjujejo.

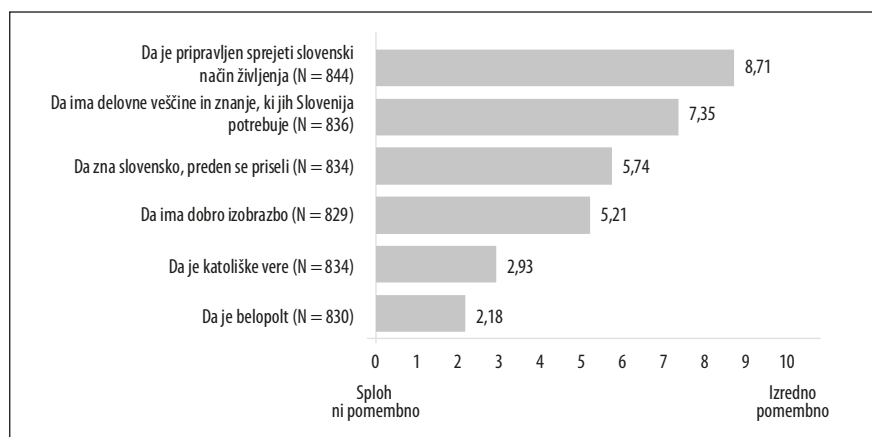
Leta 2002 je bilo v SJM vprašanje, ki se nanaša na ugotavljanje socialne distance do priseljencev, zastavljeno na način, ki bi omogočal razlikovanje med socialno distanco v odnosu do priseljencev, ki so podobnega narodnostnega izvora, in tistih, ki so drugačnega narodnostnega izvora. Takšno razlikovanje je smotno, čeprav ne rešuje težave generičnega pojma »priseljenec«, ki ne omogoča razlikovanja med različnimi etničnimi ali verskimi priseljskimi skupinami. Anketiranci imajo lahko v mislih zelo različne priseljske skupine, ko odgovarjajo na tovrstna vprašanja (Blinder 2015). Njihovi odgovori na vprašanja so lahko pogojeni s tem, kakšna je njihova prevladujoča miselna podoba priseljenca. V poznejši anketi SJM leta 2014 in v raziskavi *Izzivi integracije* tovrstnega razlikovanja ni bilo. Primerjava odgovorov v treh časovnih točkah je pokazala največjo socialno distanco večinskega prebivalstva leta 2020, sledijo odgovori leta 2002; najmanjšo socialno distanco je pokazala anketa leta 2014. Rezultati ankete v okviru raziskave *Izzivi integracije* so pokazali največjo socialno distanco večinskega prebivalstva do priseljencev, čeprav je imel vzorec anketiranih nadpovprečno velik delež visoko izobraženih, ki imajo običajno bolj pozitiven odnos do priseljencev.

7.2 Kateri priseljenci so dobrodošli?

Osebnosti priseljencev, kot so izobrazba, znanje jezika, država izvora in vera, so se v raziskavah pokazale kot dejavniki, ki determinirajo odnos večinskega prebivalstva do priseljencev (Javdani 2020, 3).

Izsledki naše raziskave kažejo, da je večinsko prebivalstvo v svojih odgovorih dalo prednost pridobljenim (izobrazbi, znanju jezika, veščinam, sprejemanju slovenskega načina življenja) pred pripisanimi značilnostmi (vera, barva polti). Kot najpomembnejša kriterija pri odločanju, ali se oseba lahko priseli v Slovenijo, so anketiranci izbrali »sprejemanje slovenskega načina življenja« in »delovne veščine in znanje, ki jih Slovenija potrebuje«. Kot srednje pomembna so opredelili kriterija »da ima dobro izobrazbo« in »znanje slovenskega jezika, preden se priseli«. Za precej manj pomembna kriterija pa so označili katoliško vero in barvo polti. Osebna značilnost priseljenca »da je belopolt« se je kot manj pomembna pokazala tudi v raziskavi ESS, v katero je bilo vključenih dvajset evropskih držav (Card et al. 2005, 18; Citrin in Sides 2008, 39–40).

Graf 7.2.1: Mnenja večinskega prebivalstva o tem, kako pomembna (0 – sploh ni pomembno, 10 – izredno pomembno) bi morala biti vsaka od navedenih osebnih okoliščin in sposobnosti pri odločanju o tem, ali se lahko oseba, ki je bila rojena in je odraščala drugje, priseli v Slovenijo, 2020, izraženo v povprečni vrednosti

Vir: Izzivi integracije.

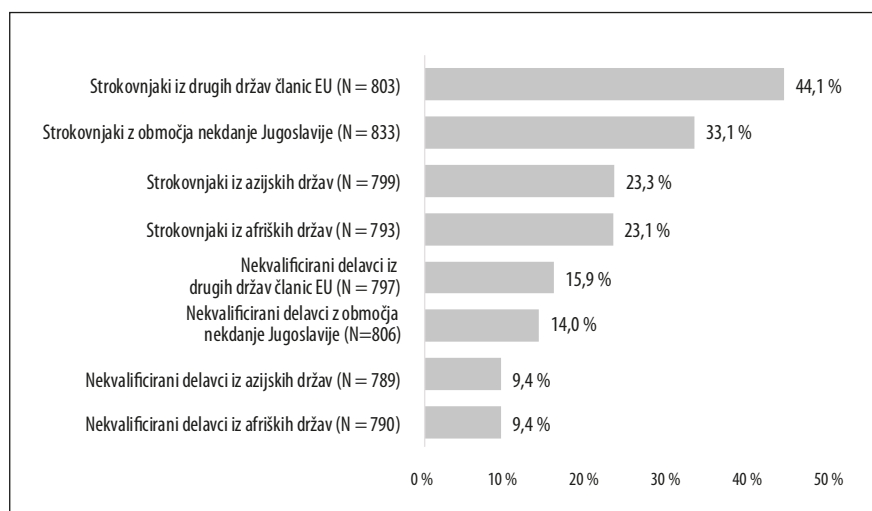
Pri mnenjih anketirancev o trditvi, da je pripravljenost sprejeti slovenski način življenja pomembna značilnost osebe, ki se želi priseliti v Slovenijo, je Kruskal-Wallisov H-test pokazal statistično značilne razlike v odgovorih glede na starost ($\chi^2(2) = 18,239$, $p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 15,110$, $p = ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 8,147$, $p = ,004$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 7,697$, $p = ,006$). To pomeni, da je pripravljenost sprejetja slovenskega načina življenja značilnost priseljenca, ki je nekoliko pomembnejša starejši generaciji anketirancev, nižje izobraženim anketirancem, anketirancem brez priseljskega ozadja in anketirancem, ki živijo v podeželskem okolju.

Pokazala se je še statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih anketirancev o tem, da je pomembna osebna okoliščina osebe, ki se želi priseliti v Slovenijo, ta, da ima delovne veščine in znanje, ki jih Slovenija potrebuje, glede na spol ($\chi^2(1) = 7,324$, $p = ,007$), starost ($\chi^2(2) = 40,115$, $p < ,001$) in izobrazbo ($\chi^2(2) = 24,138$, $p < ,001$) anketiranih. Moški, anketiranci starejše generacije in anketiranci z nižjo izobrazbo so v primerjavi z drugimi v večjih deležih menili, da so delovne veščine in znanje, ki jih Slovenija potrebuje, pomembna osebna okoliščina osebe, ki se želi priseliti v Slovenijo. Statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih, da naj bi priseljenec znal slovensko, preden se priseli v Slovenijo, se je pokazala glede na starost ($\chi^2(2) = 7,960$, $p = ,019$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 44,960$, $p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 12,781$, $p < ,001$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(2) = 9,525$, $p = ,002$). Anketiranci starejše generacije, anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju, so v večjih deležih menili, da je pomembno, da priseljenec zna slovenski jezik, preden se priseli. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal tudi statistično značilno razliko v mnenjih, da je dobra izobrazba pomembna osebna okoliščina za priselitev v Slovenijo, glede na spol ($\chi^2(1) = 15,682$, $p < ,001$) in starost ($\chi^2(2) = 22,588$, $p < ,001$) anketirancev. Moški in anketiranci starejše generacije so v večjih deležih menili, da je dobra izobrazba pomembna osebna okoliščina za priselitev, kot ženske in anketiranci mlajše in srednje generacije. Obstaja tudi statistično značilna razlika v mnenjih anketirancev o tem, ali je katoliška vera pomembna osebna značilnost priseljenca, glede na spol ($\chi^2(1) = 7,855$, $p = ,005$), starost ($\chi^2(2) = 21,017$, $p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 30,244$, $p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 8,078$, $p = ,004$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(2) = 14,299$, $p < ,001$). Moški, anketiranci starejše generacije, nižje izobraženi, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju, so v večjih deležih kot ostali menili, da je katoliška vera pomembna osebna okoliščina priseljenca.

Prav tako obstaja statistično značilna razlika v mnenjih o tem, ali je bela barva polti pomembna osebna značilnost priseljenca, glede na spol ($\chi^2(1) = 13,181$, $p = ,001$), starost ($\chi^2(2) = 56,949$, $p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 31,919$, $p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 6,426$, $p = ,011$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 6,987$, $p = ,008$) anketiranih. Moški, anketiranci starejše generacije, nižje izobraženi, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju, so v večjih deležih kot drugi menili, da je bela barva polti pomembna osebna okoliščina osebe, ki se name-rava priseliti v Slovenijo.

Številne raziskave kažejo preferiranje priseljevanja določenih skupin priseljencev (Blinder 2015). Običajno so bolj zaželeni priseljenci, ki so z ekonomskega vidika komplementarni na trgu dela, in priseljenci iz držav, ki so percipirane kot kulturno podobne.

Graf 7.2.2: Delež anketiranih, ki so na vprašanje, katerim kategorijam priseljencev naj Slovenija dovoli, da pridejo in živijo v Sloveniji, odgovorili z »mnogim«, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Anketiranci so v anketi, izvedeni med prebivalci Slovenije (samo anketiranci, rojeni v Sloveniji) v okviru raziskave *Izzivi integracije*, kot manj zaželene opredelili kulturno bolj različne priseljence in manj izobražene priseljence. Najmanj zaželeni so »nekvalificirani delavci iz afriških držav« in »nekvalificirani delavci iz azijskih držav«. Manj zaželeni so tudi »nekvalificirani delavci iz drugih držav članic EU« in »nekvalificirani delavci z območja nekdanje Jugoslavije«. Najbolj zaželeni priseljenci pa so »strokovnjaki iz drugih držav članic EU«, nekaj manj pa »strokovnjaki z območja nekdanje Jugoslavije«.

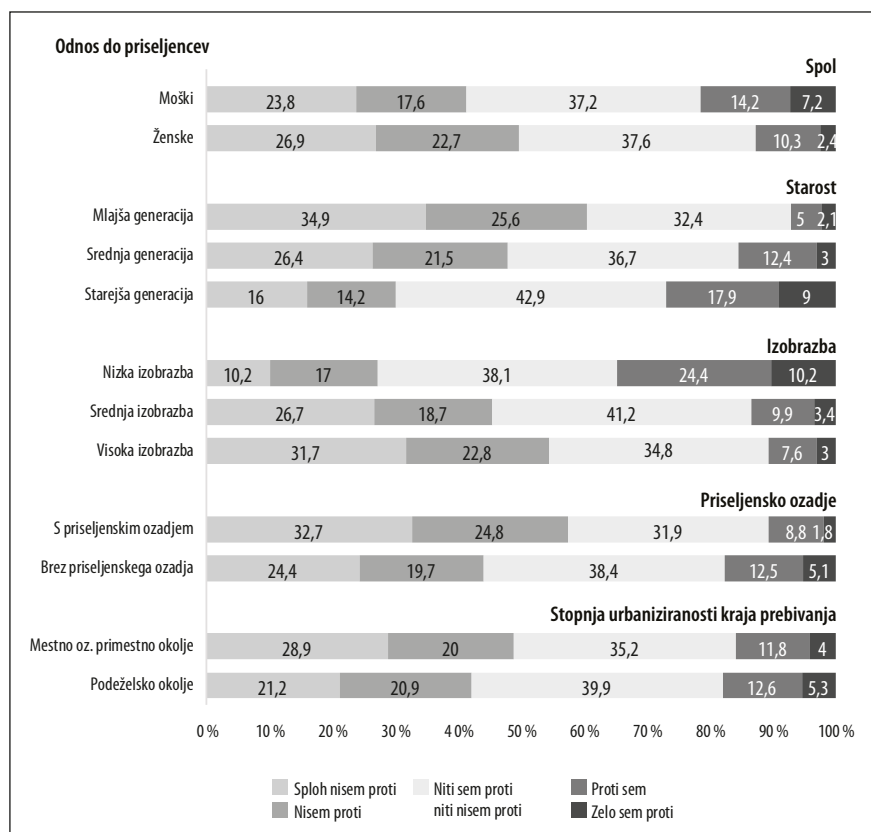
V percepcijah večinskega prebivalstva je usposobljenost oziroma kvalifikacija nekoliko pomembnejši kriterij za priselitev kot geografska oziroma kulturna oddaljenost ali bližina oziroma etnična pripadnost. Velik vpliv izobrazbe oziroma kvalifikacij na percipiranje priseljencev s strani večinskega prebivalstva so pokazale tudi druge raziskave, celo v odnosu do priseljencev, ki imajo manj zaželen etnični izvor (Ford 2017, 11).

7.3 Dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev

Podobno kot na oblikovanje odnosa do priseljevanja tudi na oblikovanje odnosa do priseljencev vplivajo dejavniki, kot so: socialno-demografske značilnosti posameznika, percepcije ekonomske, kulturne in varnostne ogroženosti ter medskupinski stiki. Za ugotavljanje povezav med omenjenimi dejavniki in odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev smo pripravili indeks *odnos do priseljencev*.⁴¹

Najprej smo preverili, kakšna je povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim odnosom do priseljencev.

Graf 7.3.1: Povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim odnosom do priseljencev, 2020

Vir: Izzivi integracije.

⁴¹ *Odnos do priseljencev* je indeks, sestavljen iz treh spremenljivk s petstopenjsko lestvico (1 – sploh ne bi imel nič proti, 5 – zelo bi imel proti) odgovorov anketiranih na vprašanja:

Kruskal-Wallisov H-test je potrdil statistično značilne razlike v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljencev glede na spol ($\chi^2(1) = 8,789$, $p = ,003$), starost ($\chi^2(2) = 57,391$, $p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 59,828$, $p < ,001$), priseljenko ozadje ($\chi^2(1) = 7,780$, $p = ,005$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 4,985$, $p = ,026$) anketiranih. Pokazalo se je, da moški, starejša generacija, anketiranci z nižjo izobrazbo, anketiranci brez priseljenkega ozadja in anketiranci, ki živijo v podeželskem okolju, v večji meri izražajo distanco do priseljencev. Pokazalo pa se je tudi, da imajo anketiranci v odnosu do priseljencev manjše deleže negativnih stališč kot v odnosu do priseljevanja.

Če se pri ugotavljanju povezav med socialno-demografskimi značilnostmi in odnosom do priseljevanja starost ni pokazala kot dejavnik, ki ima statistično značilen vpliv, se je kot pomemben dejavnik pokazala pri ugotavljanju povezave med socialno-demografskimi značilnostmi in odnosom do priseljencev. V literaturi so mnenja precej poenotena v oceni, da je starost negativno povezana z odnosom do priseljevanja in priseljencev oziroma da se s starostjo povečuje verjetnost negativnih stališč do priseljencev. Pri tem pa večina opravljenih raziskav (to velja tudi za našo raziskavo) ne upošteva kohortnega učinka, saj njegovo proučevanje predpostavlja longitudinalni pristop.⁴² Študija, ki sta jo izvedla Gorodzeisky in Semyonov (2018) in je vključevala analizo podatkov raziskav ESS, izvedenih v letih 2002, 2006, 2010 in 2014 v štirinajstih zahodnoevropskih državah, je namreč pokazala, da se mnenja večinskega prebivalstva o priseljencih pomembno razlikujejo med različnimi starostnimi kohortami, pri čemer omenjene medkohortne razlike odražajo več kot le razlike v starostni in izobrazbeni strukturi kohort.⁴³

Pri ugotavljanju povezave med percepcijami ekonomske ogroženosti in odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev so se pokazali manjši deleži

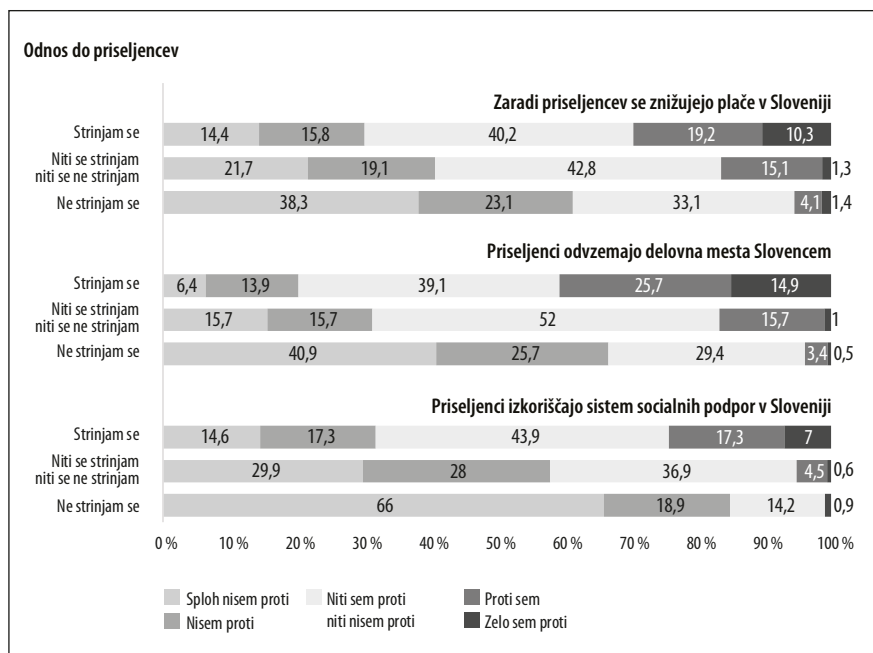
»Koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev ... a) postal vaš šef, b) se poročil z nekom iz vašega bližnjega sorodstva, c) postal vaš sosed?«, in ima Cronbachov koeficient alfa = 0,881.

42 Kohortni učinek je rezultat raziskave, ki se pojavi zaradi značilnosti kohorte, ki jo proučujemo. Kohorta pa so skupine ljudi, ki si delijo skupne življenjske izkušnje in doživljajo podobne družbene trende, kar ima lahko specifičen vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev.

43 Če bi bile razlike med kohortami le posledica razlik v starosti in izobrazbi, bi opazili linearno razmerje med kohortami in protipriseljenkim odnosom, pri čemer bi starejše kohorte (za katere so značilne tudi nižje stopnje formalne izobrazbe) izražale bolj negativen odnos do priseljencev kot mlajše kohorte (za katere je značilna višja stopnja formalne izobrazbe). Vendar temu ni tako. Ugotovitve kažejo, da za kohorte (upoštevane so petletne kohorte v obdobju od 1931 do 1995), rojene med letoma 1931 in 1975, velja, da mlajša kot je kohorta, nižja je njena raven protipriseljenkega razpoloženja. Vzorec pa se obrne v kohortah, ki sledijo kohorti 1971–1975. Med rojenimi po letu 1971 velja, da mlajša kot je kohorta, višja je raven protipriseljenkih čustev (Gorodzeisky in Semyonov 2018, 38).

anketirancev, ki imajo negativen odnos do priseljencev, in večji deleži anketirancev, ki niso niti za niti proti priseljencem, v primerjavi s povezavo med percepcijami ekonomske ogroženosti in odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilne razlike v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljencev glede na njihovo strinjanje oziroma nestrinjanje s trditvami, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji ($\chi^2(2) = 92,868, p < ,001$), da priselenci odvzemajo delovna mesta Slovincem ($\chi^2(2) = 190,775, p < ,001$) in da priselenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji ($\chi^2(2) = 145,772, p < ,001$). Pokazalo se je, da je negativen odnos do priseljencev bolj povezan z mnenji, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji, da priselenci odvzemajo delovna mesta Slovincem in da priselenci izkoriščajo sistem socialnih podpor.

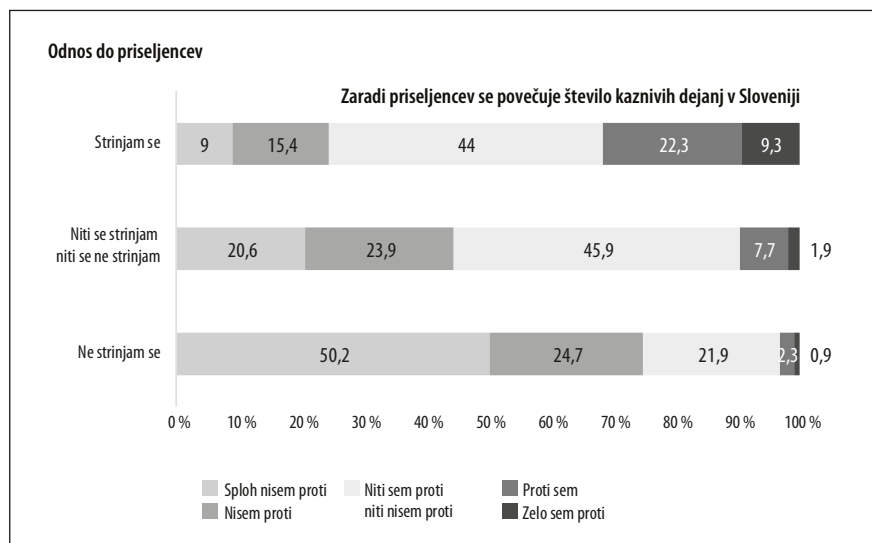
Graf 7.3.2: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije ekonomske ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Tudi med odnosom anketiranih do priseljencev in mnenjem, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji, s katerim merimo percepcijo varnostne ogroženosti, je Kruskal-Wallisov H-test pokazal statistično značilno povezavo ($\chi^2(2) = 178,120, p < ,001$). Anketiranci, ki imajo negativen odnos do priseljencev, se tudi pogostejše strinjajo s stališčem, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji.

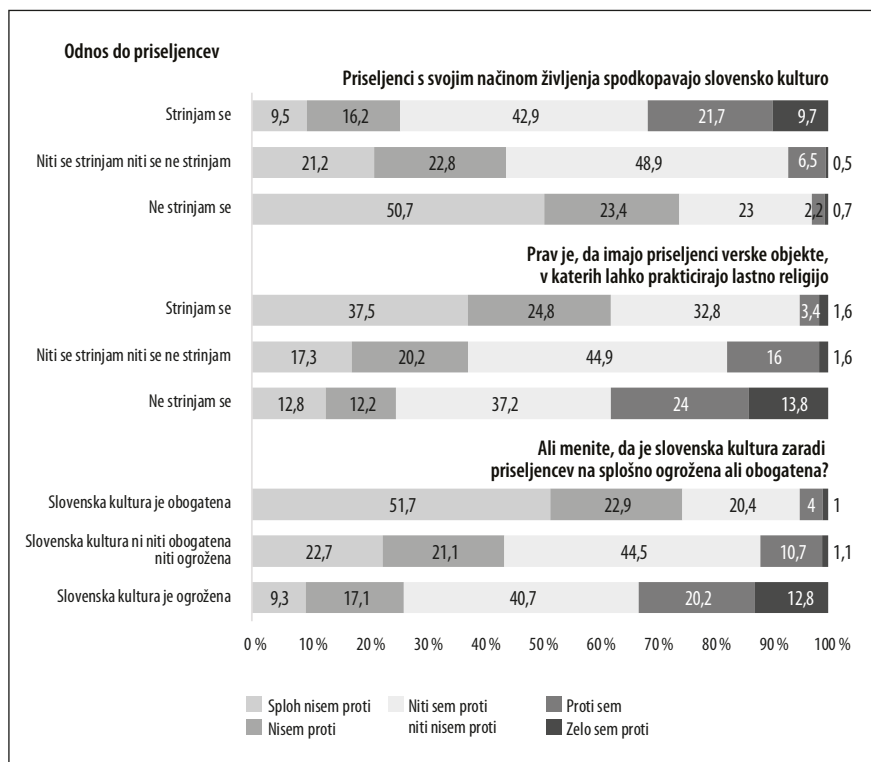
Graf 7.3.3: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in trditvijo, s katero ugotavljamo percepcije varnostne ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Percepcije kulturne ogroženosti niso tako močno povezane z negativnim odnosom do priseljencev, kot se je to pokazalo pri ugotavljanju povezave med percepcijami kulturne ogroženosti in negativnim odnosom do priseljevanja. Kljub temu je Kruskal-Wallisov H-test pokazal statistično značilno povezavo med odnosom do priseljencev in mnenji o tem, ali je slovenska kultura zaradi priseljencev ogrožena ali ne ($\chi^2(2) = 146,767$, $p < ,001$), ali priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo ($\chi^2(2) = 198,145$, $p < ,001$) in ali je prav, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo ($\chi^2(2) = 120,202$, $p < ,001$). Kaže se, da je negativen odnos do priseljencev bolj povezan z mnenji, da priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo in da je slovenska kultura zaradi priseljencev ogrožena, ter z nestrinjanjem s tem, da bi priseljenci imeli verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo.

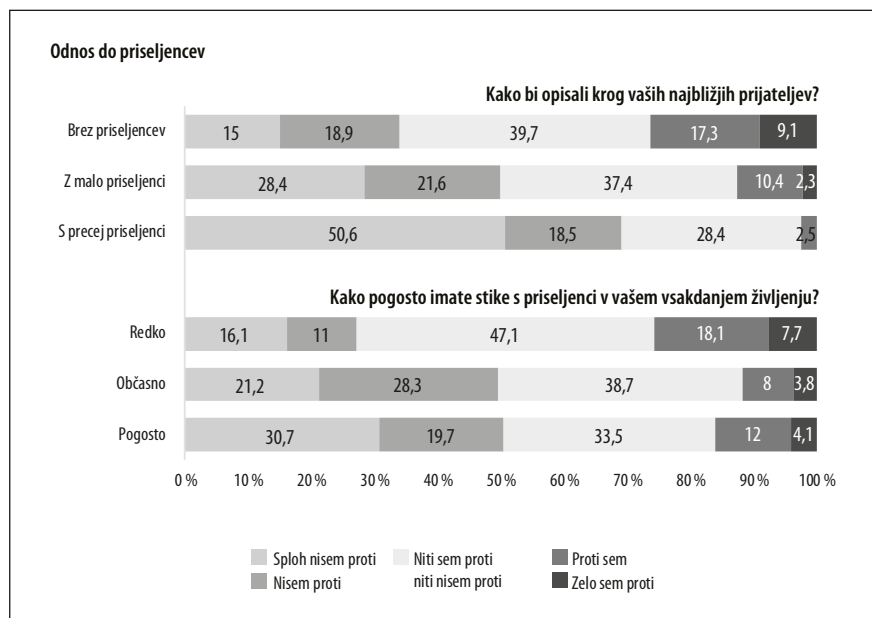
Graf 7.3.4: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in trditvami, s katerimi ugotavljamo percepcije kulturne ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Podobne relacije se kažejo pri povezavi med medskupinskimi stiki in odnosom do priseljencev. Povezava med količino in kakovostjo medskupinskih stikov ter negativnim odnosom do priseljencev je manj očitna, kot se je pokazala pri ugotavljanju povezave med medskupinskimi stiki in odnosom do priseljavanja. Obstaja pa statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v odgovorih anketiranih o njihovem odnosu do priseljencev glede na količino stikov s priseljenci ($\chi^2(2) = 25,386, p < ,001$) in strukturo kroga prijateljev ($\chi^2(2) = 63,617, p < ,001$). Negativen odnos do priseljencev je bolj povezan z odgovori anketirancev, da imajo redkeje stike s priseljenci in da v krogu prijateljev nimajo priseljencev.

Graf 7.3.5: Povezava med odnosom večinskega prebivalstva do priseljencev in medskupinskimi stiki, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Preverjali smo, kakšen je vpliv posameznih dejavnikov (percepcije ekonomske ogroženosti, percepcije kulturne ogroženosti, percepcije varnostne ogroženosti, medskupinski stiki in socialno-demografski dejavniki) na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev. Podobno kot pri odnosu do priseljevanja smo tudi tu izhajali iz teorije skupinske ogroženosti in predvidevali, da so percepcije skupinske ogroženosti večinskega prebivalstva pomemben dejavnik, ki vpliva na oblikovanje odnosa do priseljencev, zato smo postavili naslednjo hipotezo:

H1) Prebivalci, ki se čutijo ekonomsko, kulturno ali varnostno ogrožene, imajo bolj negativen/odklonilen odnos do priseljencev kot tisti, ki ne zaznavajo teh groženj.

Pri odnosu do priseljevanja se je pokazalo, da imajo percepcije različnih vrst ogroženosti različno močan vpliv na odnos do priseljevanja, zato smo nekaj podobnega pričakovali tudi pri vplivu teh percepcij na odnos večinskega prebivalstva do priseljencev. Postavili smo naslednje hipoteze:

H2) Percepcije kulturne ogroženosti so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljencev kot percepcije ekonomske ogroženosti.

H3) Percepcije kulturne ogroženosti so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljencev kot percepcije varnostne ogroženosti.

H4) Percepcije ekonomske ogroženosti so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljencev kot percepcije varnostne ogroženosti.

Teorija medskupinskih stikov trdi, da količina stikov med večinskim prebivalstvom in priseljenci vpliva na oblikovanje odnosa do priseljavanja in tudi do priseljencev, zato smo postavili naslednji hipotezi:

H5) Več kot ima posameznik stikov s priseljenci, bolj je njegov odnos do priseljencev pozitiven.

H6) Več kot ima posameznik priseljencev v svojem krogu prijateljev, bolj je njegov odnos do priseljencev pozitiven.

Zanimalo nas je tudi, kako močan napovedovalec odnosa do priseljencev so socialno-demografske značilnosti v primerjavi s percepcijami ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti. V prejšnjem poglavju se je pokazalo, da socialno-demografske značilnosti manj oziroma šibkeje vplivajo na odnos do priseljavanja kot percepcije ogroženosti, zato smo postavili hipotezo:

H7) Socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva so šibkejši napovedovalci odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev kot percepcije ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti.

Za ugotavljanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev smo naredili indeks *odnos do priseljencev* (odvisna spremenljivka), ki je sestavljen iz treh spremenljivk s petstopenjsko lestvico možnih odgovorov (1 – sploh ne bi imel nič proti, 5 – zelo bi imel proti): »Koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev ... a) postal vaš šef, b) se poročil z nekom iz vašega bližnjega sorodstva, c) postal vaš sosed?« Indeks ima Cronbachov koeficient alfa = 0,881.

Neodvisne spremenljivke v modelu so enake, kot so bile pri ugotavljanju odnosa večinskega prebivalstva do priseljavanja. Za ugotavljanje percepcij ekonomske ogroženosti smo pripravili indeks *ekonomska ogroženost*, sestavljen iz treh spremenljivk s petstopenjsko lestvico možnih odgovorov (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam): »Priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovencem«, »Zaradi priseljencev se znižujejo plače v Sloveniji« in »Priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji«.

Percepcije kulturne ogroženosti smo merili z indeksom *kulturna ogroženost*, prav tako sestavljenim iz treh spremenljivk s petstopenjsko lestvico možnih odgovorov: »*Ali menite, da je slovenska kultura zaradi priseljencev na splošno ogrožena ali obogatena?*« (1 – zelo je obogatena, 5 – zelo je ogrožena), »*Prav je, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo*« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam) in »*Priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo*« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam).

Percepcije varnostne ogroženosti smo merili s spremenljivko *varnostna ogroženost* – »*Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj*« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam).

Medskupinske stike med večinskim prebivalstvom in priseljenci smo merili z dvema spremenljivkama. Prva spremenljivka je število stikov s priseljenci in smo jo poimenovali *stiki* – »*Kako pogosto imate stike s priseljenci v vašem vsakdanjem življenju, na primer v javnem prevozu, na cesti, v trgovini ali soseščini?*« (1 – nikoli in 7 – vsak dan). Druga spremenljivka pa je *krog prijateljev*: »*Kako bi opisali krog vaših najbližjih prijateljev?*« (1 – med mojimi prijatelji je precej priseljencev, 2 – med mojimi prijatelji je malo priseljencev in 3 – med mojimi prijatelji ni priseljencev).

Za socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva smo v analizi uporabili naslednje spremenljivke: *spol*, *starost* (izražena v letih), *izobrazbo* (1 – osnovna šola in poklicna šola, 2 – srednja šola, 3 – višja šola, 4 – univerza, 5 – magisterij in doktorat), *priseljenko ozadje* in *stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja*. Za nominalni oziroma kategorični neodvisni spremenljivki smo za namen analize naredili umetni spremenljivki z vrednostma 0 in 1.

Tabela 7.3.1: Predstavitev spremenljivk, vključenih v regresijsko analizo

Indeksi in spremenljivke	Aritmetična sredina	Standardni odklon	Število
Odnos do priseljencev (odvisna remenljivka)	2,46	1,12	773
Ekonomska ogroženost	3,10	1,045	773
Kulturna ogroženost	2,99	,990	773
Varnostna ogroženost	3,20	1,091	773
Stiki	4,85	1,915	773
Krog prijateljev – precej priseljencev ¹	,102	,303	773
Krog prijateljev – malo priseljencev ²	,528	,499	773
Spol – moški ³	,46	,499	773
Starost	45,07	15,108	773
Izobrazba	2,71	1,248	773
Ozadje – s priseljskim ozadjem ⁴	,14	,348	773
Urbaniziranost kraja prebivanja – mestno oz. primestno okolje ⁵	,58	,494	773

1 Umetna spremenljivka: krog prijateljev – precej priseljencev (z vrednostjo 0 ali 1).

2 Umetna spremenljivka: krog prijateljev – malo priseljencev (z vrednostjo 0 ali 1).

3 Umetna spremenljivka: spol – moški (z vrednostjo 0 ali 1).

4 Umetna spremenljivka: ozadje – s priseljskim ozadjem (z vrednostjo 0 ali 1).

5 Umetna spremenljivka: urbaniziranost kraja prebivanja – mestno oz. primestno okolje (z vrednostjo 0 ali 1).

Vir: Izzivi integracije.

Naredili smo hierarhično multiplo regresijsko analizo, s katero smo ugotavljali, kako percepcije ekonomske, kulturne in varnostne ogroženosti, medskupinski stiki in druge socialno-demografske spremenljivke vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev. Pred izvedbo hierarhične multiple regresije smo preverili, ali so izpolnjene zahtevane predpostavke. Vzorec ($N = 855$) je dovolj velik za vključitev desetih neodvisnih spremenljivk v analizo (Tabachnick in Fidell 2001). Izpolnjen je pogoj homoskedastičnosti in med neodvisnimi spremenljivkami ni multikolinearnosti (vrednosti faktorjev inflacije variance in tolerance so ustrezne). V obravnavanem vzorcu nismo zaznali odstopanj (*outliers*) oziroma enot, ki bi se pomembno razlikovale od ostalih. V analizo vključene spremenljivke so imele malo manjkajočih vrednosti, zato se nismo odločili za njihovo nadomeščanje, temveč smo jih iz analize izpustili.

V hierarhični multipli regresijski analizi, v kateri je bil *odnos do priseljencev* odvisna spremenljivka, smo v prvi stopnji (model 1) vključili socialno-demografske spremenljivke, v drugi stopnji (model 2) smo dodali spremenljivki, s katerima merimo medskupinske stike – *stiki* in *krog prijateljev*, v tretji stopnji (model 3) smo dodali spremenljivko *varnostna ogroženost*, v četrti stopnji (model 4) spremenljivko *ekonomska ogroženost* in v peti stopnji (model 5) spremenljivko *kulturna ogroženost*.

Tabela 7.3.2: Povzetek rezultatov hierarhične regresijske analize, s katero ugotavljamo vpliv dejavnikov na oblikovanje odnosa do priseljencev

	Model 1		Model 2		Model 3		Model 4		Model 5	
	β	Beta	β	Beta	β	Beta	β	Beta	β	Beta
Neodvisne spremenljivke										
Starost	,014***	,188	,035	,014***	,194	,037	,012***	,161	,025	,012***
Ozadje – s priseljenkim ozadjem	-,206	-,064	,004	-,103	-,032	,001	-,002	,000	,000	,003
Izobrazba	-,208***	-,231	,051	-,192***	-,213	,043	-,126***	-,140	,018	-,087**
Spol – moški	,145	,064	,004	,157*	,070	,005	,053	,024	,000	,032
Urbaniziranost kraja prebivanja – mestno oz. primestno okolje	-,097	-,043	,002	-,036	-,016	,000	-,024	-,011	,000	,001
Krog prijateljev – precej priseljencev				-,812***	-,219	,036	-,497***	-,134	,013	-,403**
Krog prijateljev – malo priseljencev				-,462***	-,205	,035	-,328***	-,146	,017	-,243**
Stiki				-,034	-,059	,003	-,051**	-,087	,006	-,066***
Varnostna ogroženost							,426***	,413	,151	,222***
Ekonomska ogroženost										,215
Kulturna ogroženost										,329
										,354***
										,293***
										,258
										,030
Popravljen determinacijski koeficient R (adj R)	,115			,180			,332			,391
Determinacijski koeficient R ²	,121			,189			,339			,399
ΔR^2				,068			,151			,060

N = 773

* $p = ,05$; ** $p < ,01$; *** $p < ,001$

Vir: Izidvi integracije.

V prvi stopnji (model 1) spremenljivke statistično pomembno prispevajo k regresijskemu modelu ($F(5,767) = 21,141, p < ,001$) in pojasnijo 11,5 % variance odvisne spremenljivke *odnos do priseljencev*. Spremenljivki *starost* in *izobrazba* imata statistično značilen vpliv na spremenljivko *odnos do priseljencev*. Spremenljivka *starost* ima pozitiven vpliv ($\beta = ,014$) na spremenljivko odnos do priseljencev, kar pomeni, da se z višjo starostjo anketiranih povečuje verjetnost, da imajo negativen odnos do priseljencev. Spremenljivka *izobrazba* pa ima negativen vpliv ($\beta = -,208$) na spremenljivko odnos do priseljencev, kar pomeni, da imajo anketiranci z višjo izobrazbo manj odklonilen odnos do priseljencev.

Z vključitvijo drugih dveh spremenljivk, ki pojasnjujeta medskupinske stike, v model 2 se pojasni še dodatnih 6,8 % variance spremenljivke *odnos do priseljencev*, model je statistično značilen, $F(8,764) = 22,211, p < ,001$. Obe dodani spremenljivki, *krog prijateljev* in *stiki*, imata negativen vpliv na spremenljivko odnos do priseljencev. Vendar ima samo spremenljivka *krog prijateljev* statistično značilen vpliv na spremenljivko odnos do priseljencev. Anketiranci, ki imajo več priseljencev med prijatelji, imajo manj odklonilen odnos do priseljencev kot anketiranci, ki nimajo priseljencev med prijatelji.

V modelu 3 smo dodali v analizo spremenljivko *varnostna ogroženost*, ki je pojasnila novih 15,1 % variance spremenljivke *odnos do priseljencev* – model je statistično značilen, $F(9,763) = 43,568, p < ,001$. V tem modelu ima pet spremenljivk statistično značilen vpliv na spremenljivko *odnos do priseljencev*: *starost*, *izobrazba*, *krog prijateljev*, *stiki* in *varnostna ogroženost*. Spremenljivki *starost* in *varnostna ogroženost* imata pozitiven vpliv na spremenljivko odnos do priseljencev, kar pomeni, da imajo starejši anketiranci in anketiranci, ki se čutijo bolj varnostno ogrožene, tudi bolj odklonilen odnos do priseljencev. Spremenljivke *izobrazba*, *krog prijateljev* in *stiki* imajo negativen vpliv na spremenljivko odnos do priseljencev. Anketiranci, ki imajo manj stikov s priseljenci, anketiranci, ki v svojem krogu prijateljev nimajo priseljencev, in manj izobraženi anketiranci imajo bolj odklonilen odnos do priseljencev.

V modelu 4 smo dodali v analizo spremenljivko *ekonomska ogroženost*, ki je pojasnila novih 6 % variance spremenljivke *odnos do priseljencev* – model je statistično značilen, $F(10,762) = 50,620, p < ,001$. V tem modelu ima šest spremenljivk statistično značilen vpliv na spremenljivko *odnos do priseljencev*: *starost*, *izobrazba*, *krog prijateljev*, *stiki*, *varnostna* in *ekonomska ogroženost*. Spremenljivke *starost* ter *varnostna* in *ekonomska ogroženost* imajo pozitiven vpliv na spremenljivko odnos do priseljencev, ostale spremenljivke, ki imajo statistično značilen vpliv, pa imajo negativen vpliv na spremenljivko odnos do priseljencev.

V zadnjem modelu, to je modelu 5, smo dodali še neodvisno spremenljivko *kulturna ogroženost*, ki je pojasnila nove 3 % variance spremenljivke *odnos do priseljencev* – tudi tokrat je model statistično značilen, $F(10,765) =$

58,169, $p < ,001$. *Priseljensko ozadje, spol in stopnja urbaniziranosti kraja prebivanja* so spremenljivke, ki nimajo statistično značilnega vpliva na spremenljivko *odnos do priseljencev*. Najpomembnejše spremenljivke v modelu 5 so: *starost*, ki unikatno pojasni 3,1 % variance ($sr^2 = ,031$) spremenljivke *odnos do priseljencev*, *kulturna ogroženost*, ki unikatno pojasni 3,0 % variance ($sr^2 = ,030$) spremenljivke *odnos do priseljencev*, in *ekonomska ogroženost*, ki unikatno pojasni 2,4 % variance ($sr^2 = ,024$) spremenljivke *odnos do priseljencev*. Vse tri spremenljivke imajo tudi največje absolutne vrednosti standardiziranega koeficienta beta. Največjo absolutno vrednost standardiziranega koeficienta beta ima spremenljivka *kulturna ogroženost* ($\beta = ,258$), sledi spremenljivka *ekonomska ogroženost* ($\beta = ,228$) in nato spremenljivka *starost* ($\beta = ,181$). To pomeni, da je v našem modelu dejavnik kulturne ogroženosti najpomembnejši dejavnik za oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev. Vse vključene spremenljivke v modelu 5 skupaj pojasnijo 43 % variance odvisne spremenljivke *odnos do priseljencev*.

Na podlagi opravljene analize zbranih podatkov lahko potrdimo prvo hipotezo (H1), da imajo percepcije skupinske ogroženosti večinskega prebivalstva, torej dejavnik ekonomske, dejavnik kulturne in dejavnik varnostne ogroženosti, pomemben vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev. Anketiranci, ki se zaradi priseljencev počutijo bolj ekonomsko, kulturno in varnostno ogrožene, imajo tudi bolj negativen odnos do priseljencev. Percepcije kulturne ogroženosti so se pokazale kot dejavnik, ki ima med vsemi največji vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev. S tem potrdimo hipotezo H2, ki pravi, da so percepcije kulturne ogroženosti močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljencev kot percepcije ekonomske ogroženosti, in tudi hipotezo H3, ki pravi, da so percepcije kulturne ogroženosti močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljencev kot percepcije varnostne ogroženosti. Percepcije ekonomske ogroženosti pa so se pokazale kot drugi najmočnejši dejavnik, ki vpliva na oblikovanje odnosa do priseljencev, in so močnejši napovedovalec odnosa prebivalcev do priseljencev kot percepcije varnostne ogroženosti. S tem lahko potrdimo hipotezo H4.

Podatki so potrdili tudi hipotezo H5, ki pravi, da medskupinski stiki večinskega prebivalstva in priseljencev vplivajo na oblikovanje odnosa do priseljencev, v smislu, več kot ima posameznik stikov s priseljenci, bolj je njegov odnos do priseljencev pozitiven, in hipotezo H6, s katero smo preverjali trditve, da več kot ima posameznik priseljencev v krogu prijateljev, bolj je njegov odnos do priseljencev pozitiven. Število stikov večinskega prebivalstva s priseljenci in dejstvo, da imajo anketiranci v krogu svojih prijateljev priseljence, sta se pokazala kot dejavnika, ki imata statistično značilen vpliv na oblikovanje manj odklonilnega odnosa do priseljencev.

Na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev imajo socialno-demografske značilnosti večji vpliv, kot se je to pokazalo pri

oblikovanju odnosa do priseljavanja. Dve socialno-demografski spremenljivki, *starost* in *izobrazba*, imata v modelu 5 statistično značilen vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev. Starost se je pokazala celo kot močnejši napovedovalec odnosa do priseljencev kot percepcije varnostne ogroženosti. Na podlagi teh rezultatov lahko le delno pritrdimo hipotezi H7, ki pravi, da so socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva šibkejši napovedovalci odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev kot percepcije ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti.

7.4 Ključne ugotovitve glede odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev

Nekaj ključnih ugotovitev glede odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev v Sloveniji in glede dejavnikov, ki vplivajo na ta odnos:

- V raziskavi se je pokazalo, da je delež anketiranih, ki izražajo socialno distanco do priseljencev, velik. Med tremi ponujenimi življenjskimi situacijami, da priseljenec postane član družine (poroka z nekom iz bližnjega sorodstva), sosed ali šef, se je pokazalo, da si največji delež anketiranih ne bi želel imeti priseljenca za šefa, čeprav je to situacija, ki praviloma predstavlja najmanj intimen odnos.
- Izsledki raziskave še kažejo, da so anketiranci v svojih odgovorih, kateri priseljenci (s kakšnimi značilnostmi) naj bi se priselili v Slovenijo, dali prednost pridobljenim (izobrazbi, znanju jezika, veščinam, sprejemanju slovenskega načina življenja) pred pripisanimi značilnostmi (vera, barva polti). Kot najpomembnejša kriterija pri odločanju, ali se oseba lahko priseli v Slovenijo, so izbrali »sprejemanje slovenskega načina življenja« in »delovne veščine in znanje, ki jih Slovenija potrebuje«. Za precej manj pomembna kriterija pa so označili katoliško vero in barvo polti.
- Pokazalo se je, da je v percepcijah anketiranih usposobljenost oziroma kvalifikacija (potencialnih) priseljencev pomembnejši kriterij za priselitev v Slovenijo kot geografska oziroma kulturna oddaljenost/bližina oziroma etnična pripadnost.
- Na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev imajo pomemben vpliv socialno-demografske značilnosti anketirancev in medskupinski stiki anketirancev in priseljencev. Vpliv zadnjih dveh dejavnikov je večji, kot se je to pokazalo pri oblikovanju odnosa večinskega prebivalstva do priseljavanja. Predvsem starost se je pokazala kot pomembna spremenljivka, ki vpliva na odnos anketirancev do priseljencev. Kaže se, da imajo starejši anketiranci bolj odklonilen odnos do priseljencev.
- Percepcije skupinske ogroženosti večinskega prebivalstva (dejavnik ekonomske, kulturne in varnostne ogroženosti) imajo pomemben vpliv

na oblikovanje odnosa do priseljencev. Anketiranci, ki se zaradi priseljencev počutijo bolj ekonomsko, kulturno in varnostno ogrožene, imajo tudi bolj negativen odnos do priseljencev.

- Percepcije kulturne ogroženosti so se pokazale kot dejavnik, ki ima med vsemi največji vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev.

8 Odnos večinskega prebivalstva do integracije oziroma integracijske politike

Država priselitve igra pomembno vlogo v procesu integracije priseljencev, saj s svojimi politikami in institucionalno organiziranostjo določa pogoje ter usmerja potek integracije. Poleg državnih politik in institucij pa na potek in uspešnost procesa integracije vplivata tudi organiziranost civilne družbe in odnos večinskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja.

Potrebe večine evropskih oziroma tako imenovanih zahodnih držav po večjem številu priseljencev je vedno težje ignorirati, kljub temu pa to ne generira nujno enotne podpore priseljevanju. Številne države se na eni strani soočajo z vzponom skrajno desno usmerjenih političnih strank s protipriseljskimi stališči, ki lahko mobilizirajo pomemben del javnega mnjenja, na drugi strani pa med različnimi političnimi oziroma ekonomskimi akterji obstaja večja toleranca do priseljevanja oziroma podpora politikam dodatnega priseljevanja, saj se zavedajo dolgoročne potrebe po priseljevanju, zlasti zaradi blaženja posledic staranja prebivalstva.

Iskanje ravnotežja med omenjenima dvema poloma, naraščanje števila in deleža priseljencev ter dosedanje izkušnje z integracijo vplivajo na to, da se mnoge države v zadnjem času lotevajo preoblikovanja integracijskih politik. Nekatere države, ki so v preteklosti bolj kot ne izključevale priseljence iz politične skupnosti in jim oteževale dostop do državljanstva, so sprostile pogoje za naturalizacijo, medtem ko so države, ki so prej vodile bolj liberalne politike v odnosu do priseljencev, začele postajati manj vključujoče v pravnem smislu in se približujejo asimilacijskemu modelu integracije (Doomernik in Bruquetas - Callejo 2016, 68). Države, ki so tradicionalno izvajale večkulturno integracijsko politiko, kot na primer Velika Britanija, Nizozemska in Danska, so začele postavljati v ospredje pomen znanja državnega jezika in deljenje skupnih vrednot. V nekaterih primerih je bila pridobitev statusa stalnega prebivališča pogojena z izpolnjevanjem takšnih integracijskih zahtev. Hkrati so države, ki so izvajale asimilacijsko politiko, kot na primer Švica in Francija, spoznale, da zgolj zapoved integracije ne zadošča za doseg enakih priložnosti in učinkovito preprečevanje izključenosti (Choquet 2017).

Ne glede na različne integracijske modele, raziskave Evropske komisije in OECD (OECD/EU 2015; 2018), ki temeljijo na pregledu (večinoma objektivnih) kazalnikov integracije, kažejo, da priseljenci na različnih družbenih področjih (trg dela, izobraževanje, stanovanjsko vprašanje itd.) zaostajajo za večinskim prebivalstvom. Čeprav za uspešno integracijo v družbi ni nujno, da vse posamezne družbene skupine dosegajo povsem enake oziroma

primerljive rezultate, pa odstopanja v negativno smer vseeno lahko nakazujejo potencialni obstoj mehanizmov, ki posamezne skupine ovirajo pri doseganju enakopravnega položaja v družbi. Da bi lahko to preprečili, je treba poznati dejavnike, ki vplivajo na neenak položaj družbenih skupin. Pomembno pa ni samo proučevanje stanja, ki ga odražajo objektivni kazalniki, ampak tudi proučevanje stališč večinskega prebivalstva do integracije priseljencev. S tem se ukvarja dosti manj raziskav. Poznavanje stališč večinskega prebivalstva do integracije priseljencev je pomembno za širše razumevanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja, poleg tega pa stališča večinskega prebivalstva vplivajo tudi na oblikovanje integracijske politike in na integracijsko izkušnjo priseljencev. Odklonilen odnos večinskega prebivalstva do priseljencev lahko negativno vpliva na integracijo priseljencev, na primer na ekonomskem področju. Waisman in Larsen (2008) to pojasnjujeta s povezovanjem negativnih stališč večinskega prebivalstva do priseljencev z diskriminacijo. S proučevanjem učinkov odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev na Švedskem sta ugotovili, da v občinah, kjer je odnos večinskega prebivalstva do priseljencev zelo negativen, priseljenci zaslužijo manj, kot bi zaslužili, če bi živeli v občini, kjer je večinsko prebivalstvo bolj pozitivno naravnano do priseljencev. Schilling in Stillman (2021) pa sta ugotovila, da je družbena in ekonomska integracija beguncev v Nemčiji slabša v okoljih, kjer večinsko prebivalstvo v večjem deležu podpira skrajno desne politične stranke, ki nasprotujejo priseljevanju.

Da bi ugotovili, kakšen odnos ima večinsko prebivalstvo Slovenije do integracije priseljencev, smo v raziskavi anketirancem zastavili nekaj vprašanj, ki se navezujejo tako na splošno oceno o uspešnosti integracije kot na ugotavljanje preferenc anketirancev glede usmeritev politik na posameznih področjih, pomembnih za integracijo priseljencev. Tako kot pri odnosu do priseljevanja in priseljencev v prejšnjih dveh poglavjih, smo tudi v tem primeru preverili, kateri dejavniki vplivajo na oblikovanje mnenj večinskega prebivalstva o integraciji in kako močan je njihov vpliv.

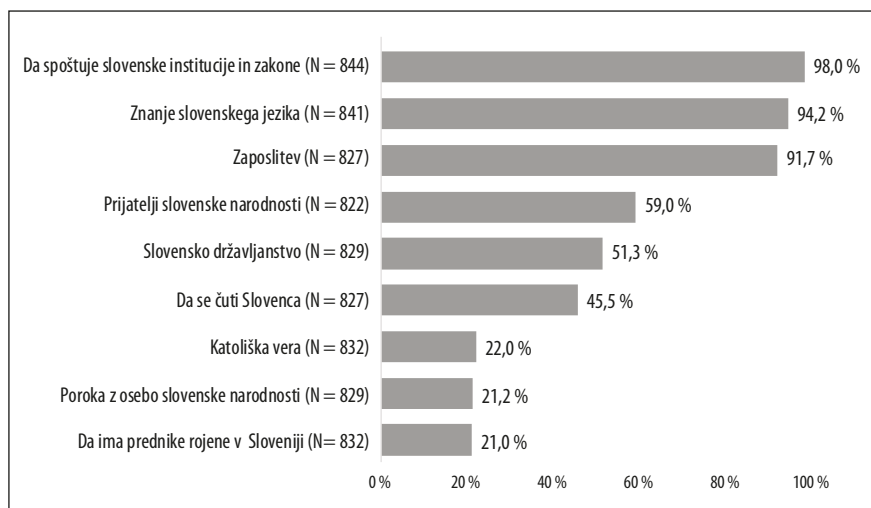
8.1 Kako si večinsko prebivalstvo predstavlja uspešno integracijo?

Kaj je uspešna integracija, je vprašanje, na katerega ni enostavnega odgovora. Prvič zato, ker termin integracija, kot smo opozorili že v uvodnem poglavju, ni jasno oziroma enoznačno definiran in ga lahko anketiranci različno razumejo, drugič pa zato, ker integracija zajema različna področja (od ekonomskega do civilnodružbenega, političnega, kulturnega itd.) ter kompleksne družbene procese in odnose. Zaradi tega je težko meriti in ocenjevati, kje je ločnica med uspešno in neuspešno integracijo. Ne glede na strokovne opredelitve je

v praksi v veliki meri takšna ocena odvisna od individualnih percepcij priseljencev in večinskega prebivalstva. Poenostavljeno bi lahko predpostavili, da je integracija uspešna takrat, ko se priseljenci počutijo kot enakopravni člani družbe v državi priselitve in se (vsaj do določene mere) tudi identificirajo s to družbo, prav tako pa jih večinsko prebivalstvo sprejema kot enakopravne člane družbe. Pripravljenost večinskega prebivalstva, da priseljence sprejme kot enakopravne člane družbe, je tudi eden od bistvenih pogojev za uspešno integracijo. V tem poglavju nas bo zanimalo, kateri so tisti dejavniki, ki so po mnenju večinskega prebivalstva pomembni za to, da lahko priseljenci postanejo člani slovenske družbe in se uspešno vključijo vanjo.

V naši anketi so anketiranci kot daleč najpomembnejše dejavnike za uspešno integracijo priseljencev navedli spoštovanje slovenskih institucij in zakonov (98 %), znanje slovenskega jezika (94,2 %) in zaposlitev (91,7 %). Najmanj pomembni dejavniki pa so po njihovem mnenju poroka z osebo slovenske narodnosti (21,2 %), predniki, rojeni v Sloveniji (21 %), in katoliška vera (22 %).

Graf 8.1.1: Deleži anketiranih, ki so menili, da so navedeni dejavniki pomembni za uspešno integracijo priseljencev v slovensko družbo, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Izsledki raziskave Eurobarometer (2017) so pokazali, da anketiranci z različnimi socialno-demografskimi značilnostmi v različnih državah zelo podobno opredeljujejo dejavnike, ki so pomembni za uspešno integracijo. Anketiranci so v večini držav kot pomembne dejavnike za uspešno integracijo izpostavili: »znanje jezika države sprejema«, »prispevek priseljencev k državi blaginje s plačevanjem davkov« ter »sprejemanje načina življenja, kulture in vrednot v državi sprejema«. Omenjeni trije dejavniki so bili najpomembnejši, ne glede na osebne značilnosti anketirancev (npr. spol, starost) (Dražanová et al. 2020, 13).

Znanje jezika države sprejema spada med najpomembnejše dejavnike uspešne integracije priseljencev. Z dobrim znanjem jezika se priseljencem povečujejo možnosti zaposlitve, dostopa do bolj plačanih služb ter družbene in politične participacije. Nasprotno pa nizka raven znanja jezika oziroma neznanje jezika države sprejema prispeva k manj uspešni integraciji priseljencev in lahko spodbuja tudi protipriseljsko naravnost večinskega prebivalstva (Isphording 2015). Raziskave o vplivu znanja jezika države sprejema na ekonomsko integracijo priseljencev so pokazale, da nižja raven jezikovnega znanja lahko povzroča, da ti priseljenci zaslužijo znatno manj kot priseljenci, ki jezik obvladajo, poleg tega so priseljenci s slabim znanjem jezika pogostejše deležni diskriminacije na delovnem mestu oziroma težje dobijo zaposlitev (Pieroni et al. 2019; Adserà in Pytliková 2016). Vsi priseljenci pa nimajo enakih izhodišč za usvojitev jezika države sprejema. Pomembno je, kakšne so lingvistične razlike med izvorno državo in državo sprejema. Večje kot so razlike, večja je za priseljenca težavnost učenja novega jezika in večji so s tem povezani stroški (Isphording 2015). Jezikovne sposobnosti priseljencev naraščajo z obdobjem, ki ga ti preživijo v državi sprejema, hkrati pa velja, da posamezniki, ki so se priselili mlajši, lažje usvajajo jezik države sprejema.

Velja omeniti, da velikega pomena znanju slovenskega jezika za uspešno integracijo ne pripisuje le večinsko prebivalstvo, temveč tudi priseljenci sami. Priseljenci so v spletni anketi, ki smo jo izvedli leta 2019 v okviru raziskave *Izzivi integracije*, med dejavniki, ki so potrebni za uspešno integracijo priseljencev v Sloveniji, v velikem deležu (94,6 %) izbrali znanje slovenskega jezika. Ob tem smo jih povprašali še, kako ocenjujejo svoje znanje slovenskega jezika. Omeniti velja, da posamezniki pri samoocenjevanju znanja jezika navajajo lastno percepcijo, ki se lahko razlikuje od dejanskega znanja. Rezultati ankete so pokazali, da je velika večina anketirancev svoje znanje slovenskega jezika⁴⁴ na vseh ravneh (razumevanje, govor, branje, pisno izražanje) ocenila kot dobro.

44 V indeksu znanje slovenskega jezika je združena skupna ocena anketiranca glede njegovega znanja slovenskega jezika na štirih ravneh: razumevanje, govorjenje, branje in pisanje.

Tabela 8.1.1: Skupna ocena anketiranih priseljencev glede njihovega znanja slovenskega jezika (indeks štirih ravni znanja jezika), 2019

	Število	%
Slabo	21	10,3
Niti dobro niti slabo	21	10,3
Dobro	150	73,5
Brez odgovora	12	5,9
Skupaj	204	100,0

Vir: *Izzivi integracije*.

Anketiranci, ki so se priselili iz držav z območja nekdanje Jugoslavije, so bolje ocenili svoje znanje slovenskega jezika kot drugi anketiranci. Med anketiranci, ki so se priselili v Slovenijo iz držav članic EU (vključno s Hrvaško), jih je 71,7 % svoje znanje slovenskega jezika ocenilo kot dobro.⁴⁵ Med anketiranci, ki so se priselili iz držav, nastalih na območju nekdanje Jugoslavije, jih je 89,5 % svoje znanje slovenskega jezika ocenilo kot dobro, med anketiranci, ki so se priselili iz ostalih tretjih držav, pa je bilo takšnih 59,5 %. Pri tem je treba upoštevati, da je bil med anketiranimi nadpovprečno velik delež oseb z visoko izobrazbo. Kljub relativno dobri oceni znanja slovenskega jezika je hkrati 22,1 % anketiranih priseljencev navedlo, da so imeli v Sloveniji pogosto težave v komunikaciji zaradi slabšega znanja slovenskega jezika, nekaj manj kot polovica (46,6 %) jih je imelo takšne težave redko (Medvešek et al. 2022c).

Zaposlitev, ki po vsebini sovпада s »prispevkom priseljenca k državi blaginje s plačevanjem davkov«, so pripadniki večinskega prebivalstva uvrstili med tri najpomembnejše dejavnike uspešne integracije priseljencev. Delež tistih, ki so zaposlitvi pripisali velik pomen za uspešno integracijo, je znašal 91,7 %. Praktično enak (91,2 %) je bil tovrstni delež tudi med anketiranimi priseljenci v spletni anketi, ki smo jo izvedli leta 2019, prav tako v okviru raziskave *Izzivi integracije* (Medvešek et al. 2022c).⁴⁶

Zaposlitev priseljencem omogoča finančno neodvisnost oziroma zmanjšuje njihovo odvisnost od sistema socialne pomoči, poleg tega pa ima še mnoge druge multiplikacijske učinke (mreženje, izboljševanje znanja jezika države sprejema), ki prispevajo k uspešnejši integraciji. Za priseljence pa ima lahko zaposlitev v prvi vrsti tudi drugačen pomen. Za velik del priseljencev je v začetnem obdobju priselitve pogodba o delu pogoj za pridobitev dovoljenja za zakonito prebivanje. Izguba zaposlitve lahko pomeni tudi izgubo

⁴⁵ Če bi iz te kategorije izločili tiste, ki so se priselili iz Hrvaške, bi bil odstotek manjši.

⁴⁶ Ob tem je 24 % priseljencev v tej anketi navedlo, da so se zaradi svoje narodnosti pogosto soočali z diskriminacijo pri iskanju zaposlitve, 20 % pa, da redko (Medvešek et al. 2022c).

dovoljenja za prebivanje,⁴⁷ zato so priseljenci primorani sprejeti ponujene delovne pogoje (težko delo, slabi delovni pogoji, nizko plačilo), ki bi jih sicer pripadniki večinskega prebivalstva zavrnil. Dejansko so priseljeni delavci nemalokrat eksistencialno odvisni od svojih delodajalcev, s čimer se lahko ustvarja neke vrste suženjski odnos.

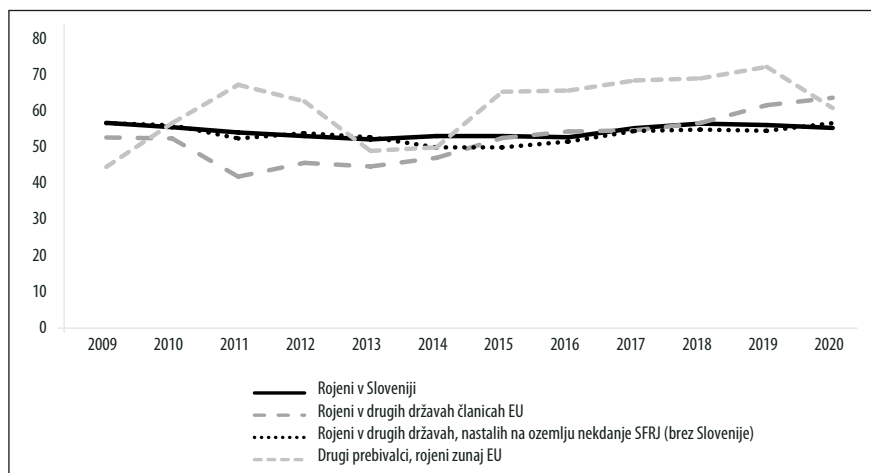
Večinsko prebivalstvo od priseljencev pričakuje, da se zaposlijo, plačujejo davke in na ta način prispevajo v skupni državni proračun. Če priseljenci niso zaposleni in prejemajo socialne prispevke, večinsko prebivalstvo to pogosto dojema kot izkoriščanje socialnega sistema, v katerega priseljenci predhodno niso prispevali. Mnenje večinskega prebivalstva o tem, koliko priseljenci prispevajo v državni proračun in koliko iz njega vzamejo, vpliva na oblikovanje javnega mnenja o priseljevanju in integraciji. Ugotavljanje vpliva priseljencev na državni proračun ni enostavno in je odvisno od različnih dejavnikov, kot so model davčnega sistema, model sistema socialne varnosti in demografska struktura populacije priseljencev (zlasti izobrazbena in starostna struktura). Poleg tega priseljenci živijo v državi sprejema le del svojega življenja, zato so že izhodišča izračuna njihovega vpliva na proračun drugačna, kot so izhodišča za večinsko prebivalstvo. Študija o vplivu priseljevanja na fiskalni sistem držav OECD, vključno z Avstralijo, Kanado in ZDA, je pokazala, da je skupni vpliv migracij zadnjih petdeset let v povprečju blizu nič in da le redko presega 0,5 % BDP-ja, bodisi v plus ali v minus (OECD 2013). Velike razlike med priseljenci in večinskim prebivalstvom na področju vključevanja na trg dela, ki bi vodile v veliko brezposelnost priseljencev in posledično v večje koriščenje pravic in ugodnosti socialnega sistema, bi lahko vodile v erozijo splošne in politične podpore »univerzalnim« socialnim programom, s tem pa bi bila ogrožena splošna solidarnost znotraj družbe.

Glede stopnje delovne aktivnosti, ki predstavlja odstotni delež delovno aktivnega prebivalstva v delovno sposobnem prebivalstvu, med večinskim prebivalstvom in priseljenci v Sloveniji v zadnjem desetletju ni bilo večjih razlik. Zlasti stopnja delovne aktivnosti med večinskim prebivalstvom in priseljenci iz držav, nastalih na ozemlju nekdanje SFRJ, je bila v obdobju od leta 2009 do leta 2020 zelo podobna in se tudi ni dosti spreminjala skozi leta. Pri priseljencih iz držav članic EU je bila do leta 2015 stopnja delovne aktivnosti nižja kot pri večinskem prebivalstvu in priseljencih z območja nekdanje Jugoslavije, potem pa je začela naraščati in je v letu 2019 prerasla stopnjo delovne aktivnosti drugih dveh omenjenih skupin. Za priseljence iz drugih držav

47 To se je na primer dogajalo v času gospodarske in finančne krize po letu 2008, ko so se priseljenjski delavci med prvimi soočili z odpuščanjem, izguba zaposlitve pa je za mnoge med njimi pomenila tudi prenehanje veljavnosti dovoljenja za prebivanje. Številni so bili zato prisiljeni zapustiti Slovenijo ali pa so se preusmerili v neformalne segmente trga dela, kar je hkrati pomenilo tudi nezakonitost njihovega bivanja v državi (Bajt 2021, 550–551).

zunaj EU pa je bila stopnja delovne aktivnosti v večini opazovanih let višja kot pri večinskem prebivalstvu in tudi višja kot pri ostalih priseljenicah.

Graf 8.1.2: Stopnja delovne aktivnosti med prebivalci Slovenije, po območju rojstva in letih, 2009–2020, v %

Vir: SURS.

Stopnja brezposelnosti je v Sloveniji višja med priseljenici kot med osebami, ki so bile rojene v Sloveniji.

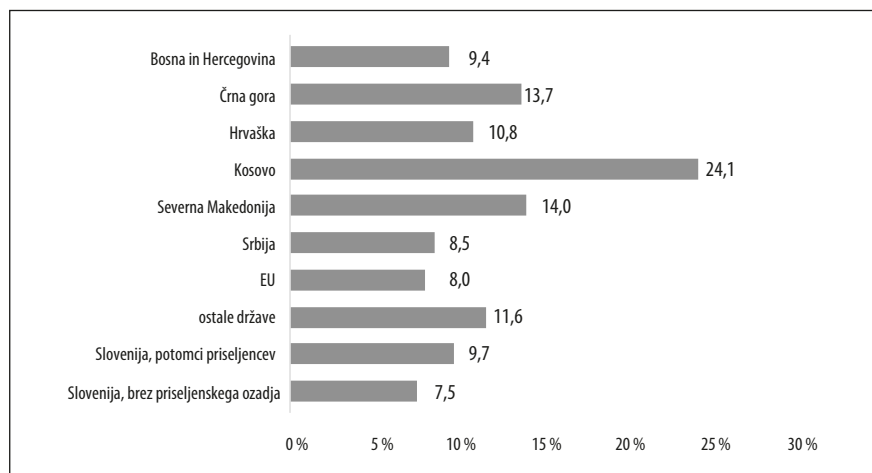
Po podatkih za leto 2019 se Slovenija glede (anketne)⁴⁸ stopnje brezposelnosti med priseljenici (5,9 %) uvršča pod povprečje držav članic EU, kjer je bila stopnja brezposelnosti med priseljenici 9,7 %, in pod povprečje držav OECD, kjer je ta stopnja znašala 8 % (OECD 2020). V obdobju med letoma 2009 in 2019 je bila stopnja anketne brezposelnosti med priseljenici v Sloveniji najvišja leta 2013 in je znašala 15,3 %. Šele v letu 2017 se je spustila pod 10 %, medtem ko stopnja brezposelnosti med prebivalci, rojenimi v Sloveniji, nikoli v tem obdobju ni presegla 10 %.

Na začetku leta 2019 je bila stopnja registrirane brezposelnosti na splošno višja med ženskami kot med moškimi, pri čemer je bila pri večinskem prebivalstvu razlika med spoloma majhna, znašala je manj kot eno odstotno točko, pri priseljenicah pa precej večja, skoraj 5 odstotnih točk (Medvešek et al. 2022b). Podrobnejša razčlenitev po državah rojstva priseljencev pokaže, da je stopnja registrirane brezposelnosti v Sloveniji izrazito visoka zlasti med priseljenici s Kosova, pri čemer k velikemu odstopanju od ostalih priseljenških

⁴⁸ Stopnja anketne brezposelnosti (ali brezposelnosti po raziskavi Aktivno in neaktivno prebivalstvo) je odstotni delež brezposelnih oseb med aktivnim prebivalstvom. Rezultati raziskave Aktivno in neaktivno prebivalstvo so ocene, ki temeljijo na statističnem vzorcu.

skupin prispeva predvsem visoka stopnja brezposelnosti med kosovskimi ženskami (44 %).

Graf 8.1.3: Stopnja registrirane brezposelnosti med prebivalci Slovenije, po tipu priseljenosti in državi prvega prebivališča, 1. 1. 2019, v %

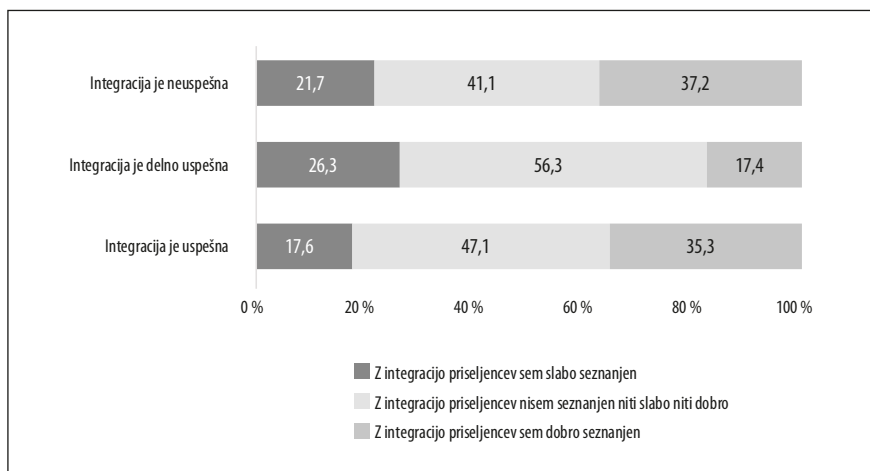

Vir: SURS.

Pri vprašanju, ali je integracija priseljencev v Sloveniji uspešna ali neuspešna, je največ (54,9 %) anketirancev ocenilo integracijo kot delno uspešno, 24,5 % anketirancev je menilo, da je integracija neuspešna, in samo 6,3 % anketirancev je integracijo ocenilo kot uspešno. 14,3 % anketiranih se do tega vprašanja ni znalo opredeliti. Anketirani so v dokaj velikem deležu ocenili integracijo priseljencev kot uspešno in delno uspešno. Podobne odgovore večinskega prebivalstva je pokazala tudi raziskava Eurobarometer leta 2017, v kateri se je Slovenija uvrstila v zgornjo četrtino držav članic EU, v katerih so prebivalci pozitivno ocenili integracijo priseljencev (Special Eurobarometer 469 2018, 62).

Kadar ugotavljamo določena stališča javnosti, je smiselno opozoriti na razliko med tem, koliko prebivalci mislijo, da vedo o posamezni temi, in tem, koliko dejansko vedo o tej temi. Na vprašanje, ali so dobro seznanjeni z integracijo priseljencev v Sloveniji, je polovica (50,3 %) anketiranih navedla, da niso niti slabo niti dobro seznanjeni z integracijo priseljencev v Sloveniji, 27,4 % anketiranih je s tem slabo seznanjenih in samo 22,3 % anketiranih je menilo, da so dobro seznanjeni z integracijo priseljencev. Glede na odgovore anketiranih bi lahko trdili, da je informiranost prebivalcev o integraciji priseljencev slaba. Kljub temu se Slovenci po rezultatih raziskave Eurobarometer, izvedene leta 2017, uvrščajo med bolj seznanjene z integracijo priseljencev znotraj EU-28 (Special Eurobarometer 469 2018, 12).

Graf 8.1.4: Odgovori pripadnikov večinskega prebivalstva na vprašanje, ali je po njihovem mnenju integracija priseljencev v Sloveniji uspešna ali neuspešna, glede na samooceno seznanjenosti z integracijo priseljencev, 2020, N = 718

Vir: Izzivi integracije.

Med anketiranci, ki so menili, da je integracija priseljencev neuspešna, in anketiranci, ki so menili, da je integracija uspešna, so bili zelo podobni deleži takih, ki so menili, da so dobro seznanjeni z integracijo priseljencev.

8.2 Mnenja večinskega prebivalstva o tem, kakšna naj bi bila integracijska politika

Kot je razvidno iz prejšnjega podpoglavja, večinsko prebivalstvo med najpomembnejše dejavnike za uspešno integracijo priseljencev v Sloveniji uvršča spoštovanje slovenskih institucij in zakonov, znanje slovenskega jezika in zaposlitev. V povezavi s kulturno dimenzijo integracije zelo velik delež (86,3 %) anketirancev podpira idejo, naj priseljenci ohranijo svojo kulturo, hkrati pa naj sprejmejo tudi slovensko. Glede na vse omenjeno predpostavljamo, da pripadniki večinskega prebivalstva od države pričakujejo izvajanje integracijske politike, ki priselencem omogoča in jih spodbuja k vsemu zgoraj naštetemu (torej k spoštovanju slovenskih institucij in zakonov, učenju slovenskega jezika, zaposlovanju, ohranjanju lastne kulture in spoznavanju ter sprejemanju slovenske kulture). V nadaljevanju bomo preverili, ali odgovori anketirancev temu pritrjujejo.

V raziskavi smo zastavili vprašanje, katere ukrepe bi morala Slovenija izvajati za boljšo integracijo priseljencev. Anketiranci so se v največjem deležu strinjali z izvajanjem obveznih tečajev slovenščine za priselence (90,4 %), z

izvajanjem obveznih integracijskih programov za priseljence (kot je orientacijski tečaj z osnovnimi informacijami o vsakodnevem življenju, družbenih vrednotah in normah) (87,1 %) ter z izobraževanjem mladih v šolah o medkulturnem sožitju in spoštovanju (82,9 %). Prav tako so se v zelo velikem deležu (81,6 %) strinjali, da bi Slovenija morala izvajati ukrepe, ki bi bili v pomoč priseljencem pri iskanju zaposlitve.

Graf 8.2.1: Odgovori pripadnikov večinskega prebivalstva na vprašanje, v kolikšni meri se strinjajo, da bi morala Slovenija izvajati posamezne ukrepe za boljšo integracijo priseljencev in njihovih potomcev, 2020

Vir: *Izzivi integracije.*

Ti odgovori dejansko kažejo na usklajenost razmišljanja anketirancev o tem, kakšno integracijsko politiko naj izvaja država, z njihovimi predstavami o tem, kakšna naj bi bila uspešna integracija. Ker od priseljencev pričakujejo znanje slovenskega jezika, od države po drugi strani pričakujejo, da za priseljence organizira tečaje slovenskega jezika. Da bi priseljenci lahko spoštovali slovenske institucije in zakone, jih morajo najprej dobro spoznati, zato anketiranci od države pričakujejo izvajanje integracijskih programov za priseljence, kot je orientacijski tečaj z osnovnimi informacijami o vsakodnevem življenju v Sloveniji, družbenih vrednotah in normah. Za zagotavljanje čim višje stopnje zaposlenosti priseljencev anketiranci od države pričakujejo izvajanje ukrepov, ki bi priseljencem pomagali pri iskanju zaposlitve. Da v družbi ne bi prihajalo do napetosti in konfliktov med različnimi etničnimi skupinami in različnimi kulturami, katerih ohranjanje anketiranci večinsko podpirajo, pa od države pričakujejo tudi izobraževalne programe v šolah o medkulturnem sožitju in spoštovanju. Na podlagi tega bi lahko sklepali, da anketiranci procesa integracije

ne razumejo zgolj kot procesa prilagajanja priseljencev, temveč zaznavajo tudi potrebo po aktivni vlogi države oziroma družbe sprejema v tem procesu. V tem pogledu so rezultati naše raziskave skladni z rezultati raziskave Eurobarometer, kjer se je pokazalo, da večinsko prebivalstvo v Sloveniji v velikem deležu meni, da si odgovornost za uspešno integracijo delijo priseljenci in država sprejema. Kar 75 % anketiranih je v omenjeni raziskavi na vprašanje, kdo je odgovoren za uspešno integracijo priseljencev, odgovorilo, da je integracija dvosmeren proces, za uspeh katerega so odgovorni tako priseljenci kot država sprejema, 16 % jih je menilo, da so za uspeh integracije odgovorni predvsem priseljenci, 8 % pa jih je menilo, da je za uspeh integracije odgovorna predvsem država sprejema (Special Eurobarometer 469 2018, 141).

Iz odgovorov v naši raziskavi lahko sklepamo, da anketiranci vlog priseljencev in države v procesu integracije vendarle ne vidijo kot enakovrednih. Država ima vlogo postavljalca pogojev, priseljenci pa vlogo prilagajanja tem pogojem, pri čemer jim država na različne načine pomaga. Vendar je ta pomoč usmerjena predvsem ali zgolj v aktivnosti, ki prispevajo k čim hitrejšemu prilagajanju priseljencev večinski družbi. Lahko bi rekli, da anketiranci od priseljencev v javni sferi pričakujejo predvsem prilagajanje slovenski kulturi, vrednotam in normam, (pretežno) v zasebni sferi pa dopuščajo tudi ohranjanje priseljskih kultur, pri čemer stroške in odgovornost za to prepuščajo priseljenecem samim. Več kot polovica (56 %) anketiranih se namreč ni strinjala s trditvijo, da bi priseljskim skupnostim pri ohranjanju njihovih običajev in tradicij morala pomagati država, 30 % anketiranih pa se ni niti strinjalo niti se ni strinjalo s to trditvijo. Iz vprašanja in odgovorov nanj sicer ne moremo razbrati, kako so si anketiranci predstavljali pomoč države, vendar predvidevamo, da so imeli v mislih tudi (ali predvsem) finančno pomoč.

Če te rezultate postavimo ob bok rezultatom raziskave Eurobarometer, ki kažejo, da zgolj 55 % prebivalcev Slovenije (povprečje EU-28 je 69 %) meni, da je spodbujanje integracije priseljencev na dolgi rok nujna investicija države, bi morda lahko sklepali, da večinsko prebivalstvo podpira vlogo države v integracijskem procesu zgolj do določene mere in na način, ki od države ne zahteva prevelikih stroškov. Zlasti ne na področjih, kjer se na prvi pogled zdi, da imajo potencialne koristi od tega zgolj priseljenci, kot je na primer ohranjanje priseljskih kultur. Aktivno vlogo države pričakujejo predvsem na področjih, kjer državna pomoč lahko pospeši proces prilagajanja priseljencev slovenskemu načinu življenja.

To lahko razberemo tudi iz visoke podpore anketirancev obveznim ukrepom integracijske politike, kot sta obvezni tečaj slovenskega jezika in izvajanje obveznih integracijskih programov za priseljence. Podobne rezultate v smislu visoke podpore določenim integracijskim ukrepom, ki naj bi bili obvezni za priseljence, je pokazala tudi raziskava Eurobarometer, izvedena leta 2017 (Special Eurobarometer 469 2018, 113). V raziskavi so se pokazale razlike med

državami v mnenjih anketirancev glede tega, kateri ukrepi bi bili potrebni za boljšo integracijo priseljencev, v povprečju pa so anketiranci podprli idejo o obveznih integracijskih ukrepih. Obvezni integracijski programi so nastali kot odgovor na pomisleke o uspešnosti integracijskih politik, ki so bili izraženi v različnih državah. Odražajo idejo, da uspešna vključitev v državo sprejema ne temelji zgolj na vključitvi priseljencev na trg dela (ekonomski integraciji) in državljanstem udejstvovanju (politični integraciji), temveč tudi na zavezanosti posameznika, da pozna ključne značilnosti države sprejema, se nauči državnega jezika ter sprejme družbene, liberalne vrednote (Goodman 2010, 754). Vendar pa je aplikacija te ideje v tako imenovane obvezne integracijske tečaje in izpite za priseljenke povsem neprimerna, saj uspešno opravljen izpit integracijskega tečaja ničesar ne pove o boljši ali slabši integraciji priseljenca na različnih področjih življenja. V Sloveniji trenutno integracijski programi za priseljenke (še) niso obvezni.

Anketiranci v raziskavi Eurobarometer so v precejšnji meri podprli izvajanje določenih integracijskih ukrepov v državah izvora pred priselitvijo, čeprav tovrstne ukrepe izvaja le manjše število držav (Dražanová et al. 2020, 19). Tudi v naši raziskavi so anketiranci v velikem deležu podprli organizacijo predintegracijskih programov, se pravi programov, ki bi se izvajali v državah izvora.⁴⁹ Slovenija do zdaj takšnih programov ni organizirala, so pa predvideni v novi Strategiji Vlade Republike Slovenije na področju migracij. Predintegracijski programi naj bi se vzpostavili v državah izvora, od koder prihaja največ priseljencev (na primer v Bosni in Hercegovini ter Republiki Srbiji), predvsem z vidika izvajanja kratkih usmerjenih tečajev slovenskega jezika, informiranja in funkcionalnega opolnomočenja priseljencev ter preizkušanja ustreznosti znanja in pridobljenih kompetenc za opravljanje dela v Sloveniji (Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij 2019, 39).

V Evropi je opazen trend širjenja integracijskih programov in tudi večanja števila držav, ki določene pravice pogojujejo z udeležbo priseljencev v integracijskih programih, hkrati pa obstaja precejšnja raznolikost med državami v opredelitvah zahtevane ravni jezikovnega znanja za določen namen (vstop v državo, pridobitev dovoljenja za začasno ali stalno prebivanje, državljanstvo) in oblikah izvajanja integracijskih programov (Rocca et al. 2020, 33). Pogoj znanja jezika in/ali poznavanja kulture države sprejema je za pridobitev državljanstva postal že »norma«, saj ima to tako opredeljeno dvaintrideset od štiridesetih držav članic Sveta Evrope (med njimi je tudi Slovenija⁵⁰), ki so

49 Običajno so tovrstni predintegracijski programi sestavljeni iz treh delov: poučevanja jezika, družbenega usmerjanja in strokovnega usposabljanja za trg dela.

50 V Zakonu o državljanstvu (ZDRS) iz leta 1991 je bil v 10. členu, ki govori o naturalizaciji, določen pogoj obvladanja slovenskega jezika v taki meri, da se oseba lahko sporazumeva z okoljem. Leta 1994 se je dikcija pogoja znanja jezika v 10. členu spremenila, in sicer oseba, ki prosi za naturalizacijo, mora med drugim »aktivno obvladati

sodelovale v raziskavi, ki sta jo leta 2018 izvedla Svet Evrope in Združenje za preverjanje znanja jezika v Evropi (The Association of Language Testers in Europe). Enaindvajset držav postavlja znanje jezika in/ali poznavanja kulture države sprejema kot pogoj za pridobitev dovoljenja za stalno prebivanje, trinajst držav za pridobitev dovoljenja za začasno prebivanje, deset držav pa za vstop v državo⁵¹ (Rocca et al. 2020, 11, 22).

Osnovni namen integracijskih programov naj bi bil omogočanje priseljencem, da pridobijo znanje in veščine, potrebne za čimprejšnjo vključitev v ekonomsko, kulturno in družbeno življenje države sprejema. Zgodnje opolnomočenje priseljencev zmanjšuje možnost marginalizacije in postopnega oblikovanja deprivilegiranih skupnosti (International Centre for Migration Policy Development 2005). Cilj integracijskih programov naj torej ne bi bil transformacija kulturnih identitet priseljencev oziroma izvajanje asimilacije, temveč naj bi šlo za ohranjanje raznolikosti ob hkratnem zavezovanju ključnim vrednotam države sprejema, predvsem pa za omogočanje funkcionalnega delovanja priseljenca. Do zdaj sicer maloštevilne raziskave o tem, kakšen je učinek integracijskih programov na posamezne dimenzije integracijskega procesa (na primer na politično participacijo, na vključenost na trgu dela, na identitetno pripadnost), kažejo, da je njihov vpliv majhen ali pa ga ni (Mouritsen et al. 2019, 605). Uspešno opravljeni integracijski programi ne pomenijo dejanske pripravljenosti priseljenca, da se vključi v državo sprejema, so zgolj pokazatelj, da je priseljenec usvojil določena znanja. Po mnenju Carrere (2006, 6) so obvezno sodelovanje v integracijskih programih, preverjanje znanja po opravljenih tečajih in povezovanje teh rezultatov z možnostjo dostopa do različnih pravic elementi politike, za katere bi težko rekli, da v ospredje postavljajo medsebojno prilagajanje vseh strani v procesu integracije, prej kažejo na spreminjanje integracije v enosmerni proces, v katerem se odgovornosti in dolžnosti prenašajo na priseljence.

V Sloveniji obstajajo naslednji integracijski programi za priseljence: 1) Spoznavanje slovenske zgodovine, kulture in ustavne ureditve v Republiki Sloveniji, 2) Slovenščina kot drugi in tuji jezik, 3) Začetna integracija priseljencev in 4) Opismenjevanje v slovenščini za odrasle govorce drugih jezikov (z dodatkom za mladoletnike – prosilce za mednarodno zaščito). V takšni

slovenski jezik v pisni in ustni obliki, kar dokaže z obveznim preizkusom«. Leta 2002 je prišla nova sprememba zapisa pogoja znanja slovenskega jezika, in sicer da oseba »obvlada slovenski jezik za potrebe vsakdanjega sporazumevanja, kar dokaže s pričevalom o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenščine na osnovni ravni«.

51 Države, ki neko raven znanja jezika in/ali poznavanje kulture države sprejema opredeljujejo kot pogoj za vstop v državo, so: Avstrija, Francija, Litva, Madžarska, Nemčija, Nizozemska, Romunija, Severna Makedonija, Turčija in Velika Britanija. Osnovno znanje jezika kot pogoj za vstop v državo se običajno zahteva od posameznika, ki se želi priseliti zaradi združitve družine, torej v primeru, ko soprog ali soproga posameznika že živi v državi sprejema (Rocca et al. 2020, 22).

ali drugačni obliki se izvajajo od leta 2009, vendar pa doslej še ni bila objavljena nobena celovita evalvacija izvajanja in učinkovitosti teh integracijskih programov, ki bi vključevala jasno opredeljene cilje in namen integracijskih programov ter njihovo doseganje.

Tabela 8.2.1: Število udeležencev v posameznih integracijskih programih

Leto	Vrsta tečaja	Število izdanih potrdil o upravičenosti do udeležbe v programu	Število udeležencev programa	Število udeležencev, ki so uspešno opravili program – vsaj 80-odstotna udeležba
2009	Program seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo Republike Slovenije	16	2	2
	Tečaj slovenskega jezika	531	135	79
2010	Program seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo Republike Slovenije	19		
	Tečaj slovenskega jezika	1.173	640	458
2011	Program seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo Republike Slovenije	21		
	Tečaj slovenskega jezika	2.862	1.716	1.313
2012	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	1.550	739	586
2013	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	1.963	1.644	1.323
2014	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	1.865	1.164	943
2015	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	2.081	1.251	977
2016	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	1.971	1.793	1.212
2017	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	1.696	1.497	1.008
2018	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	1.998	1.374	983
2019	Začetna integracija priseljencev (enotni program)	2.216	1.904	1.314
Skupaj		19.962	13.859	10.198

Vir: MNZ 2020a.

Iz statistike udeležbe začetnih izvajanj programov seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo Republike Slovenije, ki od udeležencev zahtevajo določeno znanje slovenskega jezika, je razvidno, da je bilo število udeležencev nizko, zato je bil pripravljen program Začetna integracija priseljencev, ki združuje učenje slovenskega jezika in poznavanje slovenske družbe (MNZ 2013, 14). Program Začetne integracije priseljencev se izvaja v različnih krajih po Sloveniji, odvisno od izkazanega interesa v posameznem okolju in obdobju. Na začetku se je program izvajal le v večjih mestih, interes in potrebe priseljencev pa so pokazali, da je smotrno organizirati te programe tudi v okoliških krajih večjih mest. V letu 2019/2020 se je program Začetne integracije priseljencev izvajal v petindvajsetih različnih slovenskih krajih, v vseh dvanajstih slovenskih statističnih regijah. Programa so se udeležili državljani več kot osemdesetih držav, največ je bilo državljanov Bosne in Hercegovine, Srbije, Kosova, Severne Makedonije in Rusije.⁵² Med udeleženci integracijskih programov prevladujejo ženske, teh je bilo 62 %, prevladujoča starostna skupina pa je 31–35 let (MNZ 2018b, 65; Jug Došler in Zgamažster 2018). Uspešnost kandidatov na preizkusu znanja slovenskega jezika v posameznih letih sicer nekoliko niha, v povprečju pa je dokaj visoka, približno 70-odstotna.

Če upoštevamo podatke o selitvenem prirastu s tujino samo v obdobju od leta 2011 do leta 2019 (glej graf 2.2), lahko ne glede na to, da je brezplačen program Začetne integracije priseljencev namenjen samo državljanom držav nečlanic EU, trdimo, da je število udeležencev teh programov pravzaprav nizko.

Z vidika pospeševanja integracije bi bilo smiselno, da bi bili do teh tečajev upravičeni tudi državljani držav članic EU in državljani držav nečlanic EU, ki bivajo v Sloveniji krajši čas. Nevladne organizacije in raziskovalci na to opozarjajo že od leta 2010. Tehtna pomanjkljivost obstoječih integracijskih programov je še majhen obseg ur tečaja slovenskega jezika. Tudi za pridobitev osnovnega znanja slovenskega jezika je 180 ur tečaja (to je največ, kar pripada državljanom držav nečlanic EU, pa še to ne vsem) relativno malo, še zlasti je to malo za govorce neslovanskih jezikov. Za primerjavo naj dodamo, da integracijski tečaj v Nemčiji vključuje 600 ur učenja jezika (300 ur za osnovno raven in 300 ur za nadaljevalno raven) in običajno 60 ur orientacijskega programa, pri čemer udeleženci plačajo delno ceno tečaja (*The Federal Government, Integration courses*). Izboljšati bi veljalo tudi postopek izbora izvajalcev teh programov. Trenutno se izvajalci izbirajo na razpisu, pogodbe se z izvajalci podpisujejo za dve leti. Izvajalcem integracijskih programov bi morali omogočiti

52 Z vstopom Hrvaške v EU leta 2013 so hrvaški državljani izgubili možnost udeležbe v brezplačnih integracijskih programih.

večletno pravico (vsaj od tri do pet let) do izvajanja teh programov. S tem bi se zagotovila nekoliko stabilnejša izvedba v posameznih lokalnih okoljih.

Država pa se je odločila na precej represiven način doseči cilj povečanja števila govorcev slovenskega jezika med priseljenci (oziroma pospešiti njihovo integracijo) in je sprejela kar nekaj zakonskih določil, ki pravice priseljencev pogojujejo z znanjem slovenskega jezika. Znanje slovenskega jezika na vstopni ravni (A1 po Skupnem evropskem jezikovnem okviru) je postalo pogoj za podaljšanje dovoljenja za začasno prebivanje zaradi združitve družine državljanu tretje države, znanje slovenskega jezika na osnovni ravni (A2 po Skupnem evropskem jezikovnem okviru) pa pogoj za izdajo dovoljenja za stalno prebivanje državljanu tretje države na podlagi petletnega neprekinjenega zakonitega prebivanja v Republiki Sloveniji (ZTuj-2). Z namenom učinkovitejše integracije priseljencev, ki niso državljani EU, je novela Zakona o urejanju trga dela (ZUTD-E), ki je stopila v veljavo leta 2019, za vpis v evidenco brezposelnih zanje predpisala zahtevo po osnovnem znanju slovenskega jezika. Znanje slovenskega jezika morajo tujci, državljani tretjih držav, dokazati s pridobitvijo javno veljavnega spričevala o uspešno opravljenem izpitu iz znanja slovenskega jezika na vstopni ravni (A1) najpozneje v dvanajstih mesecih po prijavi v evidenco brezposelnih oseb (8.a člen ZUTD). Brezposelni državljani EU, Švice in držav Evropskega gospodarskega prostora pa se morajo v skladu z omenjeno novelo zakona v okviru aktivnega iskanja zaposlitve odslej vključiti v tečaj in pristopiti k izpitu iz osnovnega znanja slovenskega jezika (raven zahtevnosti A1).⁵³ Ob vsem tem država ukinja brezplačne tečaje slovenskega jezika (in seznanjanja s slovensko zgodovino, kulturo in ustavno ureditvijo) za priseljence. Tudi v preteklosti so bili sicer do brezplačnih tečajev slovenskega jezika upravičeni le nekateri državljani tretjih držav, državljani držav članic EU pa ne. Odslej naprej naj bi država omogočala le še sofinanciranje omenjenih programov, pri čemer bodo do te ugodnosti upravičene le določene kategorije priseljencev, državljanov tretjih držav.⁵⁴

Med ukrepi za boljšo integracijo priseljencev in njihovih potomcev so anketiranci v naši raziskavi v velikem deležu (nad 70 %) podprli tudi spodbujanje objektivnega poročanja medijev o integraciji priseljencev in njihovih potomcev ter informiranje o pozitivnem prispevku priseljencev in njihovih potomcev k razvoju slovenske družbe. V 67 % so se strinjali tudi s tem, da bi morali sodno preganjati ljudi, ki javno spodbujajo sovraštvo ali nestrpnost do priseljencev in njihovih potomcev. V precej manjšem deležu pa so podprli ukrep spodbujanja vključevanja priseljencev v politično odločanje v Sloveniji. S tem ukrepom se je strinjalo le 30,4 % anketiranih. Iz tega bi lahko sklepali

53 Spremembe za državljane EU, Švice in držav Evropskega gospodarskega prostora so začele veljati 27. decembra 2019, spremembe za državljane tretjih držav pa 27. aprila 2020.

54 Sprejete spremembe Zakona o tujcih (ZTuj-2) naj bi stopile v veljavo v letu 2023.

(in s tem tudi potrdili naša predhodna razmišljanja o tem), da anketiranci od priseljencev pričakujejo predvsem prilagajanje slovenski družbi, ne pa sodelovanja pri soustvarjanju skupnih družbenih norm in vrednot.

Politična participacija tujcev spada med slabše urejena področja v okviru integracijskih politik mnogih držav. Vlogo priseljencev se je dolgo časa razumelo le skozi ekonomsko optiko, potrebe priseljencev na področju političnega predstavnštva in participacije v političnem življenju se je resneje začelo obravnavati šele v zadnjih desetletjih. S krepitvijo priseljskih tokov in podaljšanjem časa bivanja priseljencev v državah sprejema se je v evropskih državah postopoma uveljavilo spoznanje, da so tudi priseljenci postali aktivni člani družbenega življenja posamezne družbe, saj plačujejo davke, pošiljajo svoje otroke v šolo, sodelujejo v kulturnih društvih in se zanimajo za razvoj v lokalni skupnosti (Kejžar 2009, 117; Pirc 2022). Priseljence se je izključevalo iz volilnega procesa oziroma političnega udejstvovanja v državah sprejema zaradi različnih razlogov – od skrbi za državno varnost oziroma preprečevanja vmešavanja v notranje zadeve s strani tujih držav do tega, da se je pripadnost politični skupnosti razumela skozi optiko državlanskega statusa. Omenjeno do določene mere sicer ostaja aktualno še danes. Poleg tega se je predvidevalo, da so priseljenci politično apatični zaradi njihove primarne usmerjenosti k doseganju lastnih ekonomskih ciljev in ker naj bi jih mnogo izviralo iz avtoritarnih režimov ali mladih demokracij, zaradi česar naj bi jim manjkalo politične in demokratične kulture. Vseeno pa se predvsem od leta 1990 dalje na ravni evropskih držav beležijo večji uspehi na področju urejanja politične participacije priseljencev v povezavi z njihovo uspešnejšo integracijo v družbo sprejema. Edini politični pravici, ki sta skoraj izključno rezervirani le za državljane določene države, ostajata volilna pravica na državni ravni in dostop do nekaterih najvišjih javnih funkcij v državi (Kejžar 2009, 118–120). Za v Sloveniji živeče tuje državljane obstaja dvostopenjski sistem: če odštejemo volitve na državni ravni, kjer je volilna pravica rezervirana samo za slovenske državljane, imajo večino pravic na ravni občin in na ravni EU državljani drugih držav članic EU, medtem ko imajo državljani ostalih držav v Sloveniji samo omejene pravice na področju političnega udejstvovanja na lokalni ravni. Obseg pravic na tem področju je torej odvisen od državljanstva v Sloveniji živečih tujcev, ob tem pa še od vrste dovoljenj za prebivanje v Sloveniji v primeru državljanov tretjih držav. Kar zadeva pravice na področju politične participacije za tuje državljane, živeče v Sloveniji, načeloma še vedno velja trditev Huddlestona in soavtorjev (2015, 42), da so »v povprečju priseljenci še vedno bolj nespodbujeni kot spodbujeni« k politični participaciji prek »standardnih državljskih kanalov, omejenih pravic na lokalni ravni za tujce, ki niso iz EU,« in šibkih posvetovalnih teles. To odražajo podatki o volitvah na državni ravni – volitvah v državni zbor. Prebivalci, ki imajo prvo prebivališče v tujini, a imajo hkrati slovensko državljanstvo, se manj udeležujejo

volitev kot državljani Slovenije, rojeni v Sloveniji. V Sloveniji je udeležba obeh populacij podpovprečna v primerjavi s povprečno stopnjo udeležbe, ki velja za EU (Medvešek et al. 2022b).⁵⁵

To, da večinsko prebivalstvo v Sloveniji podpira predvsem tako integracijsko politiko, ki spodbuja oziroma zahteva prilagajanje priseljencev večinski družbi, lahko sklepamo tudi na podlagi prevladujočega mnenja anketirancev (56,2 %), da bi morala Slovenija izvajati strožjo integracijsko politiko. Če bi anketiranci integracijsko politiko razumeli v smislu širše pomoči priseljenecem v procesu integracije, bi verjetno izbrali odgovor, da bi morala Slovenija izvajati priseljencem prijaznejšo integracijsko politiko. Strožja politika pa implicira zaostrovanje pogojev in zahtev, ki jih morajo priseljenci izpolniti, da se sploh lahko vključijo v slovensko družbo.

Tabela 8.2.2: Odgovori pripadnikov večinskega prebivalstva na vprašanje, kaj menijo o integracijski politiki v Sloveniji, 2020

	Število	%
Slovenija izvaja ustrezno integracijsko politiko	67	8,0
Slovenija bi morala izvajati priseljencem prijaznejšo integracijsko politiko	154	18,3
Slovenija bi morala izvajati strožjo integracijsko politiko	473	56,2
Slovenija ne potrebuje posebne integracijske politike	21	2,5
Ne vem	127	15,1
Skupaj	842	100

Vir: Izzivi integracije.

Obstaja statistično značilna razlika v odgovorih večinskega prebivalstva glede na spol ($\chi^2(3) = 12,558, p = ,006$) in izobrazbo ($\chi^2(6) = 23,552, p < ,001$). Moški in anketiranci z nižjo izobrazbo so v večjih deležih menili, da bi morala Slovenija izvajati strožjo integracijsko politiko.

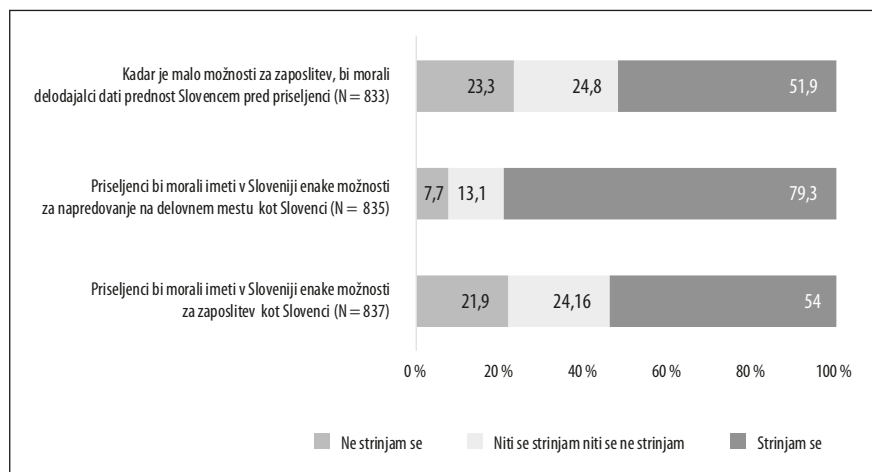
⁵⁵ V zvezi s tem velja omeniti še, da pri delu slovenskega političnega spektra obstaja težnja celo po ukinjanju političnih pravic v Sloveniji živečih tujih državljanov. Ena od strank 14. slovenske vlade (2020–2022) oziroma minister za notranje zadeve je želel spremeniti Zakon o lokalnih volitvah tako, da bi se odvzelo pravice s področja politične participacije (nekaterim) državljanom tretjih držav z dovoljenjem za stalno prebivanje v Sloveniji. Sprva je želel vsem omenjenim tujcem volilno pravico na lokalni ravni odvzeti, v času pisanja te monografije pa je bil zadnji predlog, da bi omejitev veljala za tiste državljane iz tretjih držav z dovoljenjem za stalno prebivanje, ki bi se znotraj Slovenije selili leto dni pred volitvami. Kot razlog za ta predlog notranji minister navede »zlorabe in preseljevanja tik pred volitvami« (Eržen 2021a, b in c).

V nadaljevanju si bomo nekoliko podrobneje pogledali, kakšne usmeritve politik do priseljencev podpirajo anketiranci na posameznih področjih (trg dela, stanovanjsko področje, izobraževanje, kultura, jezik in religija), ki so pomembna za integracijo.

Trg dela

Vključevanje priseljencev na trg dela je ena od pomembnejših dimenzij integracije, tako z vidika družbe sprejema kot z vidika priseljencev. Zelo hitro se zgodi, da ostane človeški kapital priseljencev neizkoriščen, pa naj bo to posledica zasedbe delovnih mest, za katera so priseljenci preveč kvalificirani, ali brezposelnosti (Kogan 2006; van Tubergen et al. 2004; Fleischmann in Dronkers 2010). Neuspešna vključenost priseljenca na trg dela povzroči njegov slab socialno-ekonomski položaj, ki ima lahko negativne posledice na številnih ravneh posameznikovega življenja – od tega, da lahko povzroča zdravstvene ali psihične težave (občutek negotovosti, nizko samospoštovanje, depresijo), do tega, da lahko v ekstremnih primerih posameznika vodi v kriminal. V interesu države je, da so njeni prebivalci čim bolj ekonomsko neodvisni in sposobni sami sebi zagotavljati dostojno življenje (brez državne socialne pomoči). V tem kontekstu bi morala država zagotavljati strukturne možnosti za čim boljšo in hitrejšo ekonomsko integracijo vseh njenih prebivalcev, tako državljanov kot priseljencev. Priseljenci so v tem pogledu še posebej ranljiva skupina, ki so ji na poti do uspešne ekonomske integracije postavljene ovire, s katerimi se domače prebivalstvo ne sooča. Te ovire so lahko sistemske (npr. neustrezen sistem vrednotenja in priznavanja kvalifikacij) ali pa gre za odkrite ali prikritke oblike diskriminacije priseljencev (Bešter 2007b, 220).

Anketirani pripadniki večinskega prebivalstva so zaposlitev uvrstili med tri najpomembnejše dejavnike za uspešno integracijo priseljencev. Kljub temu je zgolj 54 % anketiranih menilo, da bi morali imeti priseljenci v Sloveniji enake možnosti za zaposlitev kot Slovenci, 51,9 % anketiranih pa je bilo mnenja, da kadar je možnosti za zaposlitev malo, bi morali delodajalci dati prednost Slovencem pred priseljenci.

Graf 8.2.2: Mnenja večinskega prebivalstva o enakih možnostih priseljencev na trgu dela, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Kaže se statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih anketiranih o trditvi, da bi morali imeti priseljenci v Sloveniji enake možnosti za zaposlitev kot Slovenci, glede na spol ($\chi^2(1) = 6,216, p = ,013$), starost ($\chi^2(2) = 14,363, p = ,001$) in izobrazbo ($\chi^2(2) = 24,754, p < ,001$) anketiranih. Ženske, mlajša in srednja generacija anketirancev ter višje in srednje izobraženi anketiranci so se v večjih deležih kot ostali strinjali s trditvijo, da bi morali imeti priseljenci v Sloveniji enake možnosti za zaposlitev kot Slovenci. Statistično značilna razlika se kaže tudi pri mnenjih anketiranih o trditvi, da kadar je malo možnosti za zaposlitev, bi morali delodajalci dati prednost Slovencem pred priseljenci, glede na starost ($\chi^2(2) = 9,926, p = ,007$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 40,953, p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 17,901, p < ,001$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 15,649, p = ,002$) anketiranih. Starejša generacija anketirancev, nižje izobraženi anketiranci, anketiranci brez priseljskega ozadja in anketiranci iz podeželskega okolja so se v večjih deležih strinjali s trditvijo, da kadar je malo možnosti za zaposlitev, bi morali delodajalci dati prednost Slovencem pred priseljenci.

Veliko manj pomislekov so anketirani imeli pri možnostih napredovanja priseljencev na delovnem mestu. 79,3 % anketiranih je menilo, da bi morali priseljenci imeti enake možnosti za napredovanje na delovnem mestu kot Slovenci. Tudi pri tej trditvi so se pokazale statistično značilne razlike (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih anketiranih glede na spol ($\chi^2(1) = 6,866, p = ,009$), starost ($\chi^2(2) = 7,106, p = ,029$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 45,699, p < ,001$), priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 7,407, p = ,006$) in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja ($\chi^2(1) = 9,225, p = ,002$). Ženske, mlajša generacija, višje in srednje izobraženi,

anketiranci s priseljskim ozadjem in anketiranci iz mestnih oziroma primestnih krajev so se v večji meri strinjali s trditvijo, da bi morali imeti priseljenci enake možnosti za napredovanje na delovnem mestu kot Slovenci.

Stanovanjsko področje

Priseljenci in tudi njihovi potomci se pri iskanju primerne stanovanja pogosto srečujejo z večjimi težavami kot večinsko prebivalstvo. Ena od glavnih ovir pri dostopu do stanovanj je pomanjkanje finančnih sredstev, s čimer se priseljenci srečujejo pogostejše kot večinsko prebivalstvo, ker so največkrat nadpovprečno zastopani v skupini oseb z najnižjimi dohodki. Priseljenci, ki si stanovanje finančno lahko privoščijo, pa se večkrat soočajo z drugo oviro – diskriminacijo. Lastniki stanovanj namreč pogosto ne želijo oddati ali prodati svojih stanovanj tujcem oziroma osebam priseljskega izvora. Posledica tega in še nekaterih drugih dejavnikov je lahko koncentracija oseb priseljskega izvora v določenih, običajno revnejših in manj razvitih delih mest, ki postopoma postanejo neatraktivna za večinsko prebivalstvo. Tako lahko prihaja do segregacije priseljskega prebivalstva ter stigmatizacije priseljskih stanovanjskih okolij in oseb, ki v njih prebivajo (Bešter 2006, 92–93).

V Sloveniji priseljenci iz držav nečlanic EU (z izjemo beguncev, ki imajo poseben status) na stanovanjskem področju nimajo posebnih pravic, niti niso izenačeni z državljani Republike Slovenije. Priseljenci brez slovenskega državljanstva niso upravičeni do najema neprofitnih (socialnih) stanovanj v lasti občine, države, javnega stanovanjskega sklada ali neprofitne stanovanjske organizacije.⁵⁶ Slovenska stanovanjska politika jih tudi ne zaznava kot (potencialne) skupine ljudi s posebnimi potrebami, ki bi jih bilo treba vključiti v posebne programe ali sheme pomoči pri reševanju stanovanjskega vprašanja.⁵⁷ Izjema so le državljani držav članic EU, ki so ob izpolnjevanju pogojev vzajemnosti in v primeru, da imajo dovoljenje za stalno prebivanje v Republiki Sloveniji, upravičeni do pridobitve neprofitnega stanovanja v najem, pomoči pri plačilu najemnine, pa tudi do ugodnega posojila Stanovanjskega sklada Republike Slovenije in varčevanja v okviru nacionalne stanovanjske varčevalne sheme (160. člen Stanovanjskega zakona). Poleg teh so do najema neprofitnih stanovanj upravičene tudi osebe, ki so po izbrisu iz registra stalnega prebivalstva pridobile dovoljenje za stalno prebivanje (3. člen Pravilnika o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem).

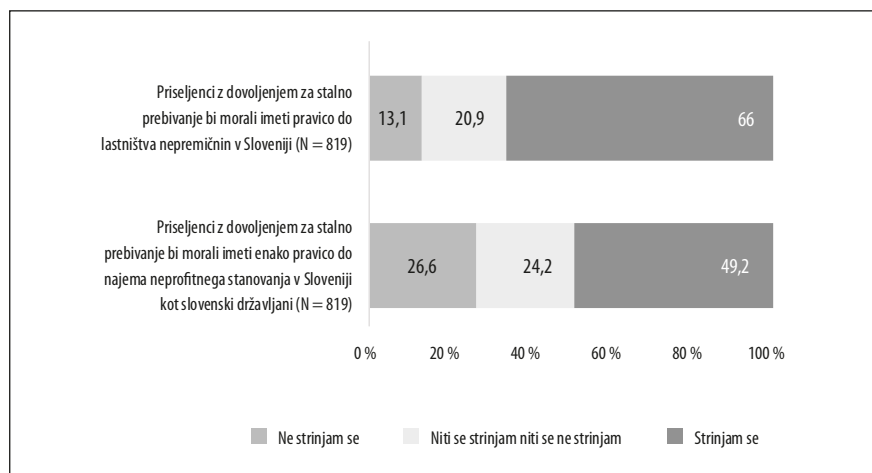
56 Glej 5. točko 87. člena Stanovanjskega zakona (SZ-1) in Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem.

57 Glej Nacionalni stanovanjski program.

V anketi *Izzivi integracije* se je skoraj dve tretjini (66 %) anketiranih pripadnikov večinskega prebivalstva strinjalo s trditvijo, da bi priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje morali imeti pravico do lastništva nepremičnin v Sloveniji. Kruskal-Wallisov H-test je pokazal statistično značilno razliko v mnenjih anketiranih o trditvi, da bi priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje morali imeti pravico do lastništva nepremičnin v Sloveniji, glede na spol ($\chi^2(1) = 10,811$, $p = ,001$), starost ($\chi^2(2) = 24,978$, $p < ,001$) in izobrazbo ($\chi^2(2) = 50,349$, $p < ,001$). Ženske, mlajša generacija in anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo so se v večji meri strinjali s trditvijo, da bi priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje morali imeti pravico do lastništva nepremičnin v Sloveniji, kot moški, srednja in starejša generacija ter anketiranci z nižjo izobrazbo.

Slaba polovica (49,2 %) anketiranih pa je menila, da bi priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje morali imeti enake pravice do najema neprofitnega stanovanja v Sloveniji kot slovenski državljani. Kaže se statistično značilna razlika v mnenjih anketiranih glede enake pravice omenjene skupine priseljencev do najema neprofitnega stanovanja v primerjavi s slovenskimi državljani glede na spol ($\chi^2(1) = 12,339$, $p = ,001$), starost ($\chi^2(2) = 22,137$, $p < ,001$), izobrazbo ($\chi^2(2) = 19,342$, $p < ,001$) in priseljsko ozadje ($\chi^2(1) = 5,520$, $p = ,019$). Ženske, mlajša generacija, anketiranci s srednjo in visoko izobrazbo ter anketiranci s priseljskim ozadjem so se bolj strinjali s tem, da bi morali priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje imeti enake pravice do najema neprofitnega stanovanja v Sloveniji kot jih imajo slovenski državljani, kot moški, srednja in starejša generacija, anketiranci z nizko izobrazbo in anketiranci brez priseljskega ozadja.

Graf 8.2.3: Mnenja večinskega prebivalstva o enakih možnostih priseljencev na stanovanjskem področju, 2020

Vir: *Izzivi integracije*.

Tujci lahko pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah v Sloveniji z nakupom in/ali dedovanjem. Obseg pravic s tega področja pa je odvisen od državljanstva, ki ga imajo tuji državljani. Na področju nakupa pravice tujcev (fizičnih oseb) ločimo glede na to, ali pri nakupu potrebujejo odločbo o ugotovitvi vzajemnosti ali ne. Tujci, ki za pridobitev lastninske pravice na nepremičninah ne potrebujejo odločbe o ugotovitvi vzajemnosti, so:

- a) državljani držav članic EU;
- b) državljani držav članic EFTA – brez Švice;
- c) državljani držav članic OECD;
- d) državljani držav nekdanjih republik SFRJ po *Sporazumu o vprašanjih nasledstva* – sem spadajo prej omenjeni tujci, ki so imeli izpolnjene vse pogoje za vknjižbo lastninske pravice na nepremičninah v zemljiško knjigo pred 31. 12. 1990, a vpis ni bil realiziran ali postopek vpisa ni bil začel;
- e) osebe s statusom Slovencev brez slovenskega državljanstva.

Državljanji držav kandidatki za članstvo v EU pa lahko pridobijo lastninsko pravico na nepremičninah v Sloveniji, če obstaja vzajemnost. Edini način, kako lahko državljani vseh preostalih držav, z izjemo prej naštetih, pridejo do lastninske pravice v Sloveniji, je dedovanje (Pirc et al. 2020).

Izobraževanje

Izobraževanje je eden od dejavnikov, ki – dolgoročno gledano – pomembno vplivajo na možnosti posameznika za kakovostno življenje. Ustrezna izobrazba in kvalifikacije so običajno predpogoj za dostop do primerne zaposlitve, zaposlitev pa bistveno vpliva na socialno-ekonomski položaj posameznika in s tem v mnogih pogledih tudi na kakovost življenja. Uspešna vključitev priseljenjskih otrok v izobraževalni sistem države sprejema je zato bistvenega pomena za njihovo dolgoročno integracijo. Področje izobraževanja pa z vidika integracije ni pomembno le za priseljenjske otroke, ki se vključujejo v izobraževalni sistem, temveč na splošno za spodbujanje integracije v družbi. Izobraževalni sistem, ki odseva kulturno raznolikost v družbi in jo predstavlja kot nekaj normalnega in pozitivnega, lahko med otroki in mladostniki, pa tudi odraslimi,⁵⁸ spodbuja odprtost do različnosti in pozitivno naravnost do kulturnega pluralizma. Na ta način se ustvarja družbena klima, v kateri je manj prostora za

58 V tem kontekstu velja omeniti dvosmernost medgeneracijskega prenosa vrednot in kulturnih vzorcev ter vlogo otrok pri prenašanju (zlasti novih) kulturnih vzorcev na starejše generacije. Vrednote in kulturne vzorce, ki jih skozi izobraževalni sistem posredujemo otrokom, ti s svojim vedenjem in delovanjem lahko prenašajo tudi na starejše generacije, ki jih izobraževalni sistem neposredno ne doseže več (Bešter 2006, 94–95).

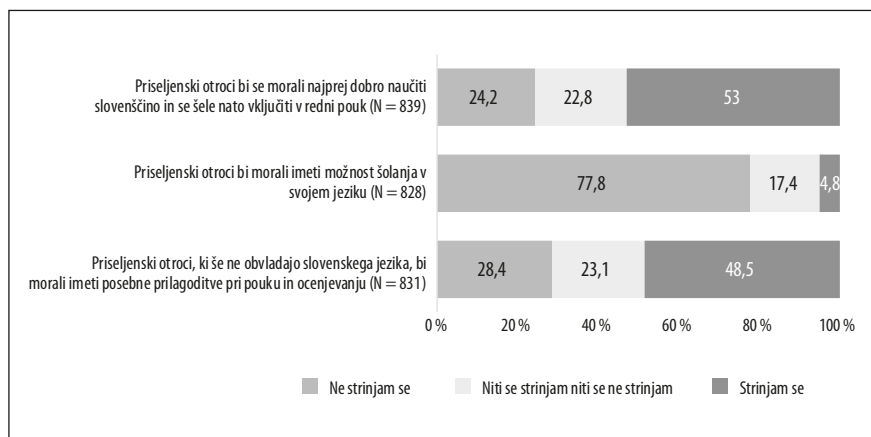
diskriminacijo, rasizem in ksenofobijo in v kateri imajo priseljenci in njihovi potomci boljše možnosti za dejansko enakopravno sodelovanje v vseh sferah družbenega življenja (Bešter 2006, 94–95).

Izobraževalni sistem predstavlja tudi eno izmed okolij, v katerem lahko precej storimo za ohranjanje etničnih in kulturnih značilnosti posameznih etničnih skupin, še posebej njihovih jezikov. Različne države uporabljajo različne pristope glede rabe priseljskih jezikov v šolskih sistemih. Ponekod je priseljskim otrokom v prvih letih šolanja omogočeno učenje njihovega maternega jezika, v nekaterih primerih lahko priseljski otroci pri posameznih predmetih poslušajo snov v svojem maternem jeziku ali pa poteka pouk kombinirano v obeh jezikih – v njihovem maternem jeziku in v uradnem jeziku države sprejema (Bešter 2006, 95–96). Čeprav je glavni namen takšnih ureditev morda zgolj lajšanje prehoda priseljskih otrok k pouku, ki poteka le v uradnem jeziku države sprejema, pa to na določen način prispeva tudi k priznavanju pomena priseljskih jezikov in omogoča priseljskim otrokom, da se svojih maternih jezikov ne sramujejo, temveč jih lahko svobodno uporabljajo. Pogostejše kot poučevanje v priseljskih jezikih pa v šolah najdemo primere, ko je priseljskim otrokom omogočeno učenje njihovega maternega jezika v okviru izbirnih ali dopolnilnih predmetov. Ponekod so za organizacijo učenja maternih jezikov priseljencev odgovorne šole, drugod ga organizirajo priseljske skupnosti same ali v sodelovanju s šolami.

Velikega pomena pri vključevanju priseljencev v izobraževalni sistem je tudi učenje uradnega jezika, v katerem poteka izobraževanje. Tudi na tem področju države ubirajo različne pristope. V slovenskih šolah je prav učenju slovenščine posvečena večina pozornosti, pri čemer nekateri raziskovalci opozarjajo, da so ostali vidiki integracije priseljskih otrok popolnoma spregledani (npr. psihološka podpora, širša socialna vključenost, ohranjanje izvirne kulture) (Sedmak et al. 2020).

V anketi *Izzivi integracije* smo zastavili nekaj vprašanj v zvezi z načinom vključevanja priseljskih otrok v šolo. Dobra polovica anketirancev (53 %) je menila, da bi se morali priseljski otroci najprej dobro naučiti slovenščino in se šele nato vključiti v redni pouk. Statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) se je pokazala pri mnenjih anketiranih, da bi se morali priseljski otroci najprej dobro naučiti slovenskega jezika in se šele nato vključiti v redni pouk, samo glede na izobrazbo ($\chi^2(2) = 15,798, p < ,001$). S to trditvijo so se bolj strinjali anketiranci z nižjo izobrazbo kot anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo.

Graf 8.2.4: Mnenja večinskega prebivalstva o načinih vključevanja priseljenjskih otrok v šolo, 2020

Vir: Izzivi integracije.

V praksi način vključevanja priseljenjskih otrok v slovenske osnovne šole⁵⁹ ne poteka na takšen način, ampak so otroci takoj vključeni v redni pouk, pri čemer imajo v prvem in drugem letu šolanja na voljo ure dodatne strokovne pomoči pri učenju slovenščine (Lunder Verlič 2016, 14).⁶⁰ Za vključevanje otrok priseljencev v osnovno šolo sicer Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) priporoča dvostopenjski model vključevanja, ki pa ni sistemsko sprejet in zakonsko podprt model, temveč gre zgolj za priporočilo. Gre za združitev nekaterih aktivnosti za priseljenjske otroke, ki so sistemsko

59 Glede vključevanja priseljencev v srednje šole pa Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva (2010) določa dolžnost organiziranja tečaja slovenščine za dijake, ki zaradi neznanja oziroma pomanjkljivega znanja slovenskega jezika potrebujejo in si želijo pomoč, pri čemer upošteva strokovne ocene učitelja o stopnji njihovega znanja in razumevanja slovenskega jezika. Za dijake šola organizira tečaj samo za prvi dve leti njihovega izobraževanja v Sloveniji (Lunder Verlič 2016, 14).

60 Kot kažejo izsledki raziskave v okviru projekta MiCREATE (Migrant Children and Communities in a Transforming Europe (EC-Horizon, 2019–2021)), so mnenja učiteljev in drugih strokovnih delavcev v izobraževanju glede takojšnje vključitve priseljenjskih otrok v redni pouk deljena. Nekateri (predvsem v srednjih šolah) menijo, da bi bilo koristneje priseljenjske otroke pred vključitvijo v redni razred vključiti v intenzivni tečaj slovenskega jezika, drugi pa pozdravljajo obstoječi sistem takojšnjega vključevanja v razred z vzporednim učenjem slovenskega jezika. Zagovorniki prvega pristopa trdijo, da imajo v sedanjih razmerah brez kakršne koli dodatne podpore (kot je stalna prisotnost kulturnega mediatorja ali tolmača) priseljenjski otroci težave pri spremljanju poučevanja in tudi pri druženju s sovrstniki, to pa vpliva na zmanjševanje njihove motivacije za izobraževanje. Poleg tega učitelji poudarjajo, da zaradi velikosti razredov ne morejo nameniti potrebne pozornosti priseljenjskim učencem v rednih razredih (Dežan in Sedmak 2020, 566–567).

sprejete, aktivnosti, ki so del rednega izobraževalnega procesa in so namenjene vsem učencem, in aktivnosti, ki se lahko izvajajo v okviru posameznih projektov. Način in obseg izvajanja večine aktivnosti je v veliki meri odvisen od posamezne šole. Dvostopenjski model vključevanja priseljenjskih otrok v šolo vključuje tako imenovano uvajalnico, ki se za priseljenjske otroke organizira pred začetkom šolskega leta, torej pred vključitvijo v redni pouk, in traja 20 ur. Namen uvajalnice je spoznavanje slovenskega jezika in vključevanje v novo okolje. Uvajalnico lahko organizira vsaka šola posebej, lahko pa se na izbrani šoli zberejo učenci iz različnih šol posamezne občine oziroma regije. Po končani uvajalnici se učenci vključijo k rednemu pouku, pri čemer so v obdobju dveh let deležni dodatne učne podpore, tako imenovane nadaljevalnice. Program nadaljevalnice vključuje dejavnosti, ki jih ponujata šola in lokalno okolje: učenje slovenščine kot drugega jezika, učna pomoč, individualni programi za učenca, prilagoditve metod in oblik dela pri poučevanju ter prilagoditve ocenjevanja med šolskim letom, podpora pri vključevanju v interesne dejavnosti v šoli in zunaj nje, različne počitniške priložnosti in aktivnosti v lokalnem okolju, nadaljevalni tečaji jezika ter podpora pri organizaciji dopolnilnega pouka maternih jezikov in kulture otrok priseljencev itd. (Medvešek et al. 2022a, 112).

Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli (2013) dopušča možnost prilagajanja ocenjevanja za priseljenjske učence. V dogovoru z učenčevimi starši se med šolskim letom lahko prilagodijo načini in roki za ocenjevanje znanja, število ocen ter drugo. Znanje priseljenjskega učenca se lahko ocenjuje glede na njegov napredek pri doseganju ciljev oziroma standardov znanja, opredeljenih v učnih načrtih. Prilagoditve ocenjevanja med šolskim letom se priseljenškemu učencu upoštevajo največ dve šolski leti po vključitvi v osnovno šolo v Republiki Sloveniji (15. člen Pravilnika o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli).

V anketi smo vprašali anketirance, ali se strinjajo s tem, da za otroke priseljence veljajo posebne prilagoditve pri pouku in ocenjevanju. 48,5 % jih je to podprlo, 23,1 % se s tem ni niti strinjalo niti se jih ni strinjalo, 28,4 % jih ni bilo naklonjenih takšni ureditvi. Pri mnenjih anketiranih o tej trditvi se je pokazala statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) samo glede na spol ($\chi^2(1) = 19,183, p < ,001$). Ženske so se v večji meri kot moški strinjale s trditvijo, da bi priseljenjski otroci, ki še ne obvladajo slovenskega jezika, morali imeti posebne prilagoditve pri pouku in ocenjevanju.

V veliki večini (77,8 %) pa so anketiranci nasprotovali možnosti šolanja priseljenjskih otrok v njihovem jeziku. Temu je bilo naklonjenih le 4,8 % anketirancev. Pri stališčih anketirancev do te trditve se niso pokazale statistično značilne razlike glede na spol, starost, izobrazbo, priseljenjsko ozadje ali stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja.

Kultura, jezik in vera

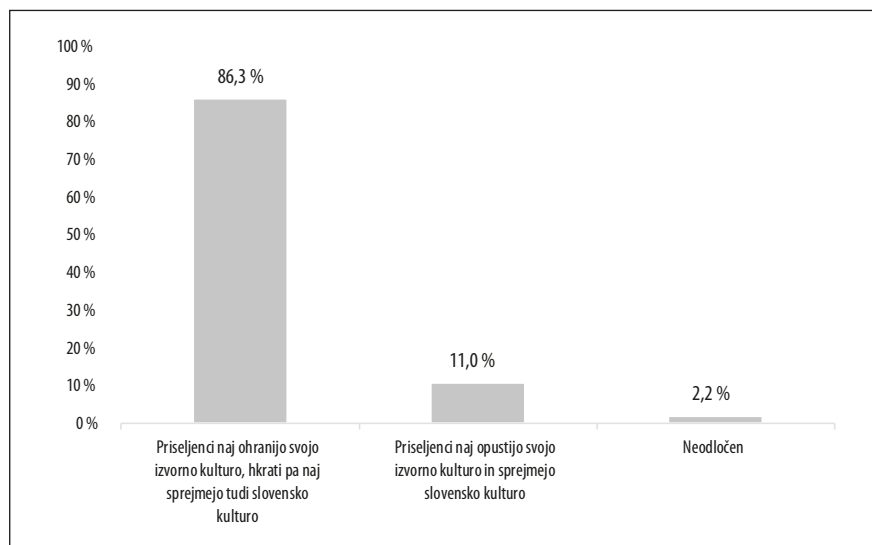
Ohranjanje priseljskih kultur je v sprejemni družbi lahko občutljivo vprašanje, ki pogosto ne vzbuja naklonjenih občutkov in mnenj večinskega prebivalstva. Zlasti v državah, ki pri opredeljevanju nacije izhajajo iz etničnega koncepta naroda, prebivalstvo priseljske kulture pogosto dojema kot grožnjo lastni kulturi in zato ni naklonjeno ukrepom za njihovo ohranjanje.

Soobstoj različnih kultur je v primeru priseljavanja neizogibno dejstvo. Kulturna identiteta, navade, običaji, jezik in tudi vera so globoko zakoreninjeni v človeku in jih ni mogoče kar čez noč spremeniti, niti ob predpostavki, da bi si posamezniki to želeli. Zato je pomembno, da se tako priseljenci kot večinsko prebivalstvo naučijo živeti s temi razlikami in jih po možnosti uporabijo za obojestranski napredek in v obojestransko korist.

Za priseljence je poznavanje večinske kulture, zlasti pa jezika, skorajda nujno, če želijo samostojno funkcionirati v novem okolju in izenačiti svoje možnosti z ostalim prebivalstvom. Za večinsko družbo se poznavanje in razumevanje manjšinskih kultur na prvi pogled morda ne zdita nujna, vsaj ne z vidika preživetja, vendar pa sta koristna z več drugih vidikov. Brez korektnih informacij o značilnostih posameznih priseljskih kultur se v družbi o njih ustvarijo mnenja, ki temeljijo na predsodkih in stereotipih ter so pogosto negativna. To pa ustvarja ozračje, v kakršnem polna integracija največkrat ni mogoča. S tega vidika lahko poznavanje priseljskih kultur zmanjša tveganje za nastanek medkulturnih konfliktov in poveča možnosti za uspešno integracijo. Poznavanje različnih kultur predstavlja tudi dodaten ekonomski potencial, saj posameznikom in podjetjem omogoča lažje gibanje in delovanje v različnih kulturnih okoljih. Medkulturne interakcije pa so lahko tudi spodbuda novim kreativnim idejam na različnih področjih ustvarjanja (Bešter 2006, 108). Ohranjanje različnih kultur je s tega vidika za družbo zaželeno, ukrepi za spodbujanje in ohranjanje priseljskih kultur pa v tem pogledu lahko pomenijo tudi spodbudo splošnemu družbenemu razvoju in napredku.

V naši anketi je velika večina anketiranih izrazila podporo trditvi, naj priseljenci ohranijo svojo izvirno kulturo, hkrati pa naj sprejmejo tudi slovensko. 11 % anketiranih se je izreklo za asimilacijski pristop, ki predvideva, da priseljenci opustijo svojo kulturo in sprejmejo oziroma se zlijejo z večinsko kulturo. 2,2 % anketiranih je bilo glede tega neodločenih. Pri odgovorih anketiranih na to vprašanje se je pokazala statistično značilna razlika glede na izobrazbo ($\chi^2(4) = 17,309, p = ,002$). Anketiranci z nižjo izobrazbo so se bolj kot anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo strinjali s trditvijo, da naj priseljenci opustijo svojo izvirno kulturo in sprejmejo slovensko, kot s trditvijo, da naj priseljenci ohranijo svojo izvirno kulturo, hkrati pa naj sprejmejo tudi slovensko.

Graf 8.2.5: Mnenja večinskega prebivalstva o ohranjanju kulture priseljencev, 2020, N = 851

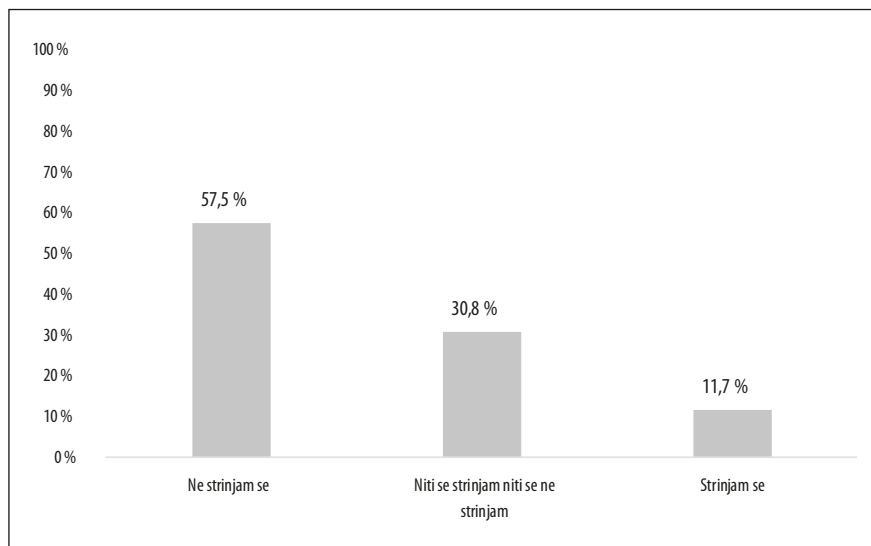

Vir: Izzivi integracije.

Visoka podpora ohranjanju kulturne raznolikosti v državi je v skladu s slovensko ustavo, ki v 61. členu vsakomur zagotavlja »pravico, da svobodno izraža pripadnost k svojemu narodu ali narodni skupnosti, da goji in izraža svojo kulturo in uporablja svoj jezik in pisavo«. Ob daljšem stiku in tesnejših interakcijah različnih kultur bo v določeni meri prišlo do prevzemanja in mešanja posameznih elementov ene in druge kulture. Ta proces poteka v obeh smereh, vendar je običajno močnejši v smeri od dominantne kulture k manjšinski. Da ne bi prihajalo do (prisilne) asimilacije manjšin, je zato treba poskrbeti, da imajo pripadniki manjšinske (v našem primeru priseljske) kulture možnosti za neovirano izražanje in ohranjanje lastne kulture, da se to z različnimi programi in ukrepi tudi spodbuja in da pripadnost manjšinski kulturi ne predstavlja ovire pri sodelovanju priseljencev v družbenem, ekonomskem in političnem življenju. To pomeni, da bi morala slovenska država aktivno sodelovati pri zagotavljanju možnosti oziroma ustvarjanju pogojev, v katerih bi pripadniki različnih etničnih skupin lahko izražali, ohranjali in razvijali svojo etnično oziroma kulturno identiteto. Vendar mnenja naših anketirancev kažejo, da večina (57,5 %) ni naklonjena temu, da bi priseljskim skupnostim pri ohranjanju njihovih običajev in tradicij pomagala država. Le 11,7 % anketiranih je izrazilo strinjanje s tem, da bi država priseljencem pri tem morala pomagati. Pri stališčih anketirancev glede te trditve se niso pokazale statistično značilne razlike glede na spol, starost, izobrazbo, priseljsko ozadje in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja.

Ob tem naj dodamo, da ena tretjina anketirancev (34,7 %) meni, da se bodo priseljenci v času dveh ali treh generacij asimilirali v slovensko družbo ne glede na integracijske ukrepe.

Graf 8.2.6: Mnenja večinskega prebivalstva o tem, ali bi priseljskim skupnostim pri ohranjanju njihovih običajev in tradicij morala pomagati država, 2020, N = 819

Vir: Izzivi integracije.

V praksi slovenska država v določenem obsegu finančno podpira različne kulturne programe in projekte priseljskih skupnosti oziroma programe in projekte, namenjene priseljskim skupnostim, k čemur jo zavezuje tudi zakonodaja. Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo (ZUJIK) v 65. členu med kulturnimi programi in projekti, ki jih financira država, navaja tudi tiste, ki so posebej namenjeni »kulturni integraciji manjšinskih skupnosti in priseljencev, če njihovi kulturni programi oziroma projekti presegajo lokalni pomen«. 66. člen istega zakona, ki opredeljuje pristojnosti občin, pa določa, da občine med drugim podpirajo »ljubitelske kulturne dejavnosti, vključno s tistimi, ki so namenjene kulturni integraciji manjšinskih skupnosti in priseljencev«. Tudi v Nacionalnem programu za kulturo so običajno predvideni določeni ukrepi za ohranjanje in razvijanje kulturne identitete priseljencev. Ministrstvo za kulturo in Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti praviloma vsako leto objavita razpise, ki so med drugim namenjeni tudi financiranju kulturnih projektov priseljencev oziroma priseljskih kulturnih organizacij. Vendar so razpoložljiva sredstva precej manjša od izraženih potreb.

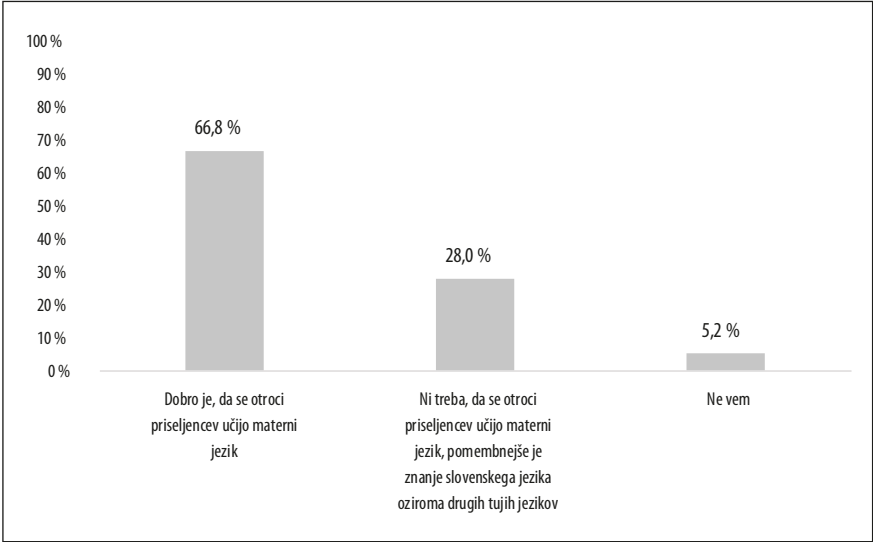
Med ukrepe, ki pripomorejo k ohranjanju in razvoju jezika in kulture priseljencev, spadajo tudi različni programi učenja maternega jezika in kulture za učence drugih narodnosti. V Sloveniji takšni programi potekajo v obliki dopolnilnega pouka ali v okviru izbirnih predmetov v posameznih osnovnih in srednjih šolah. Dopolnilni pouk maternih jezikov sofinancirajo MIZŠ in država ali države, katerih jezik se poučuje, oziroma starši učencev ali dijakov, ki obiskujejo dopolnilni pouk, ali druge osebe. Država izvora ali starši otrok, ki obiskujejo dopolnilni pouk maternega jezika, zagotavljajo sredstva za plačilo učitelja ali drugega izvajalca dopolnilnega pouka, MIZŠ pa zagotavlja letni pavšalni znesek na vsakega učenca ali dijaka, ki obiskuje dopolnilni pouk.⁶¹

Anketirance smo v raziskavi vprašali, ali se jim zdi pomembno, da se otroci priseljencev (ki so lahko tudi sami priseljenci, ni pa nujno) učijo jezik staršev, če ta ni slovenščina. 66,8 % anketiranih je menilo, da je to dobro, 28 % anketiranih je bilo mnenja, da to ni potrebno in da je bolj pomembno, da se otroci priseljencev učijo slovenščino oziroma druge tuje jezike, 5,2 % anketiranih pa ni imelo mnenja o tem. Pri tem vprašanju se je pokazala statistično značilna razlika v odgovorih anketiranih glede na spol ($\chi^2(2) = 31,828$, $p < ,001$), starost ($\chi^2(4) = 10,601$, $p = ,031$), izobrazbo ($\chi^2(4) = 40,379$, $p < ,001$) in priseljsko ozadje ($\chi^2(2) = 6,618$, $p = ,037$). Ženske, anketiranci mlajše generacije, anketiranci s srednjo in višjo izobrazbo ter anketiranci s priseljskim ozadjem so se bolj strinjali s trditvijo, da je pomembno, da se otroci priseljencev učijo jezik staršev, če ta ni slovenščina, kot moški, anketiranci srednje in starejše generacije, anketiranci z nižjo izobrazbo in anketiranci brez priseljskega ozadja.

Zastavili smo tudi vprašanje, na kakšen način naj se za otroke priseljencev organizira učenje maternih jezikov. Večina (64,9 %) anketiranih se je strinjala s tem, da naj se otroci jezik svojih staršev učijo doma. 41,9 % anketiranih je podprlo idejo o organizaciji jezikovnih tečajev v kulturnih društvih posameznih etničnih skupnosti. Dobra četrtina (25,7 %) anketiranih se je strinjala s tem, da se pouk maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev organizira v šoli, vendar kot dopolnilni pouk brez ocen. 10,3 % anketiranih pa je podprlo tudi idejo o izbirnem predmetu tujega jezika, ki bi bil organiziran v šoli kot ocenjeni predmet.

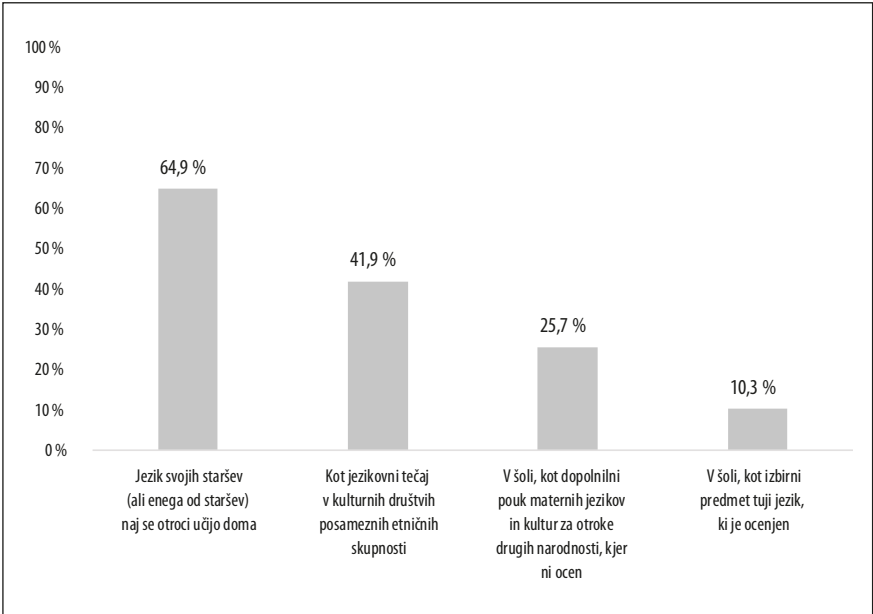
61 V ta letni pavšalni znesek so vključeni: uporaba prostorov za (minimalno) 60 ur pouka (ogrevanje, elektrika, čiščenje itd.), nabava učil in učnih pripomočkov za učenca/dijaka in materialni stroški, vezani na izvedbo programa. V šolskem letu 2021/22 je pavšalni znesek na učenca/dijaka znašal 45 EUR (Povabilo vzgojno izobraževalnim zavodom k oddaji vlog za sofinanciranje dopolnilnega pouka maternih jezikov in kultur za otroke drugih narodnosti v šolskem letu 2021/2022).

Graf 8.2.7: Mnenja večinskega prebivalstva o tem, ali naj se otroci priseljencev učijo jezik staršev, če ta ni slovenščina, 2020, N = 846

Vir: Izzivi integracije.

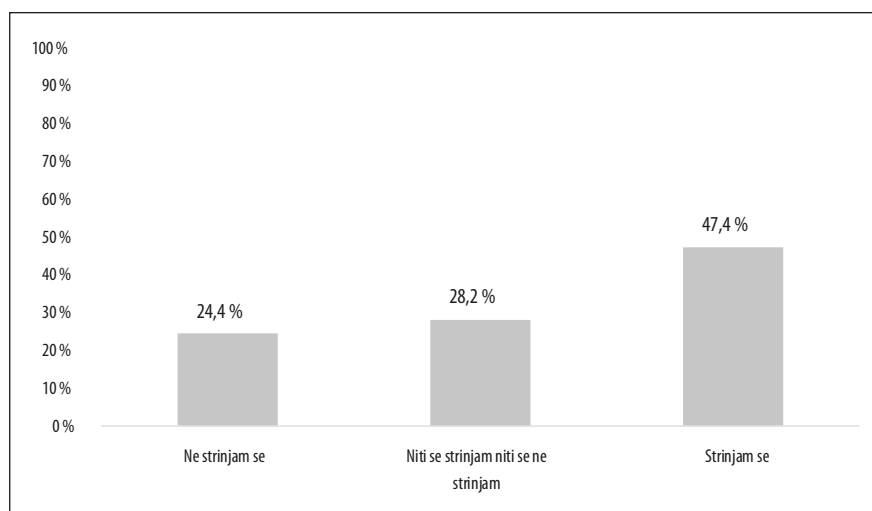
Graf 8.2.8: Mnenja večinskega prebivalstva o tem, na kakšen način naj se za otroke priseljencev organizira učenje maternega jezika, 2020, N = 841 (možnih je bilo več odgovorov)

Vir: Izzivi integracije.

V raziskavi smo anketirance vprašali, ali se strinjajo s tem, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo. Največji delež (47,4 %) anketiranih se je s tem strinjal, 28,2 % anketiranih ni imelo izdelanega mnenja o tem, skoraj četrtina (24,4 %) anketirancev pa je temu nasprotovala. Pokazala se je statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih anketiranih o tem, ali naj imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo, glede na starost ($\chi^2(2) = 10,124$, $p = ,006$) in izobrazbo ($\chi^2(2) = 11,151$, $p = ,004$). Anketiranci mlajše in srednje generacije ter anketiranci z nižjo izobrazbo so se v manjši meri strinjali s trditvijo, da naj imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo, kot anketiranci starejše generacije in anketiranci z višjo izobrazbo.

Graf 8.2.9: Mnenja večinskega prebivalstva o tem, ali naj imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo, 2020, N = 829

Vir: Izzivi integracije.

Ob tem lahko dodamo, da verskim objektom priseljskih skupnosti ne nasprotuje nujno le del večinskega prebivalstva, ampak tudi določen delež priseljencev. V raziskavi PSIP leta 2003 je na primer kar 29 % anketiranih priseljencev z območja nekdanje Jugoslavije nasprotovalo gradnji džamije v Sloveniji, podprlo pa jo je 39 %. Ostali so bili neopredeljeni ali se niso želeli opredeliti (Medvešek 2007, 366).

Glede možnosti za ohranjanje vere priseljskih skupnosti v Sloveniji je pomemben 41. člen Ustave Republike Slovenije, ki vsakomur zagotavlja pravico do svobodnega izpovedovanja vere v zasebnem in javnem življenju, staršem pa tudi pravico do verske in moralne vzgoje svojih otrok. 63. člen Ustave

Republike Slovenije kot protiustavno opredeljuje vsakršno spodbujanje k verski neenakopravnosti ter razpihovanje verskega sovraštva in nestrpnosti. Podrobneje so omenjene verske pravice posameznikov in skupnosti urejene v Zakonu o verski svobodi (ZVS). Zakon versko svobodo opredeljuje kot »pravico do svobodne izbire ali sprejetja vere, svobodo izražanja verskega prepričanja in odklonitve njenega izražanja ter svobodo, da vsakdo, sam ali skupaj z drugimi, zasebno ali javno, izraža svojo vero v bogoslužju, pouku, praksi in verskih obredih ali drugače« (2. člen ZVS). V skladu s tem zakonom je verska svoboda v zasebnem in javnem življenju nedotakljiva in zagotovljena (2. člen ZVS). Zakon določa tudi, da verske skupnosti delujejo ločeno od države in so svobodne v svojem organiziranju ter pri izvajanju svojih dejavnosti, država pa ne sme posegati v njihovo organiziranje in delovanje, razen v primerih, določenih z zakonom (4. člen ZVS). Država mora v skladu z zakonom zagotavljati nemoteno uresničevanje verske svobode (2. člen ZVS).

Za ilustracijo pomena religije v življenju priseljencev lahko navedemo rezultate spletne ankete, izvedene s priseljenci v okviru raziskave *Izzivi integracije*. Anketirance smo vprašali, kako pomembno vlogo ima religija v njihovem življenju. Polovica (49,7 %) jih je odgovorila, da religija nima pomembne vloge, pri petini (20,7 %) anketirancev religija igra srednje pomembno vlogo, prav tako pri petini (20,2 %) pa pomembno vlogo. 9,3 % anketirancev se glede tega ni moglo opredeliti. Pokazala se je statistično značilna povezava med izobrazbo in versko pripadnostjo ter pomembnostjo vloge religije v posameznikovem življenju. Pripadniki islamske veroizpovedi in anketiranci z nižjo izobrazbo so pripisali veri pomembnejšo vlogo v njihovem življenju v primerjavi s pripadniki drugih veroizpovedi in višje izobraženimi anketiranci. Medtem pa se mnenja o pomembnosti vloge religije v življenju anketiranih priseljencev niso razlikovala glede na spol in starost.

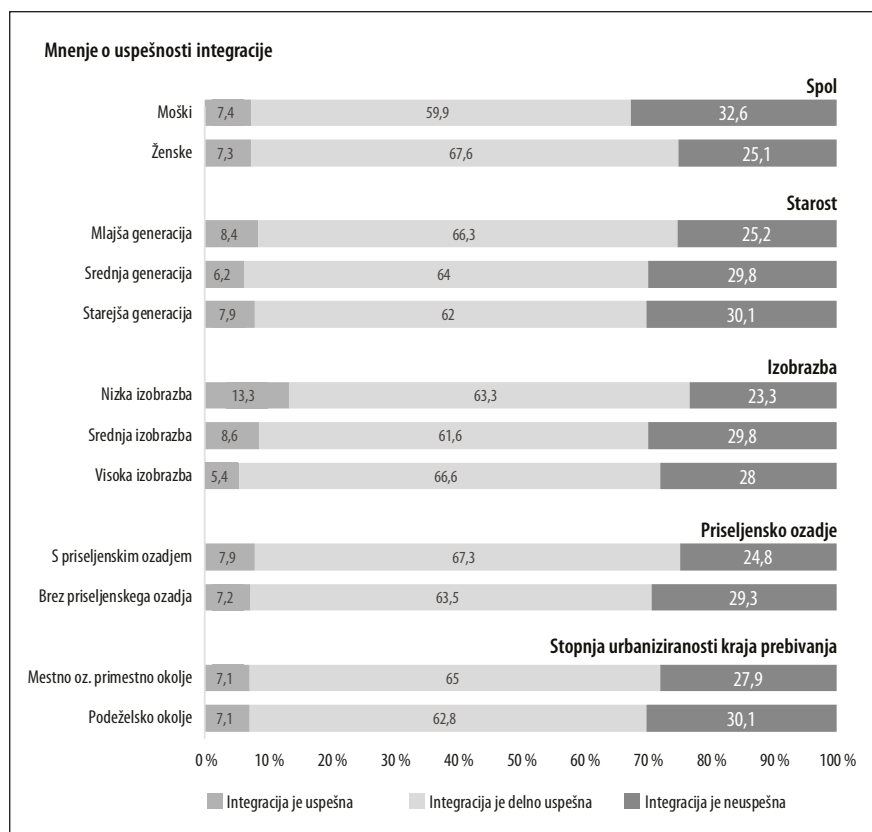
Podobno vprašanje smo priseljencem z območja nekdanje Jugoslavije zastavili tudi leta 2003 v raziskavi PSIP, kjer je prav tako največji delež (40,6 %) anketirancev odgovoril, da religija v njihovem življenju nima pomembne vloge, ena tretjina je menila, da je religija zanje srednje pomembna, približno 16 % anketiranih pa je menilo, da je religija v njihovem življenju zelo pomembna. V tej raziskavi se je pokazalo, da pripadniki islamske in drugih religij pripisujejo veri večji pomen kot pripadniki rimskokatoliške in pravoslavne religije. Ženske so v večjem deležu kot moški menile, da je religija v njihovem življenju pomembna. Pripadniki mlajše in srednje generacije anketiranih so religiji pripisovali pomembnejšo vlogo v življenju v primerjavi s starejšo generacijo. Razlike glede percepcije vloge religije v življenju anketiranih pa so se pokazale tudi glede na izobrazbeno strukturo – religija je imela manjšo vlogo v življenju univerzitetno izobraženih in tistih z magisteriji ali doktorati kot v življenju manj izobraženih.

8.3 Dejavniki, ki vplivajo na mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije

Podobno, kot smo ugotavljali, kaj vpliva na odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja in priseljencev, smo ugotavljali tudi, kaj vpliva na mnenje večinskega prebivalstva o tem, ali je integracija priseljencev v Sloveniji uspešna ali ne. Najprej smo preverili, ali obstajajo razlike v mnenju anketiranih o uspešnosti integracije priseljencev glede na različne dejavnike, kot so socialno-demografske značilnosti anketirancev, njihove percepcije ekonomske, kulturne in varnostne ogroženosti ter njihovi stiki s priseljenci.

Pri mnenjih anketirancev o uspešnosti integracije priseljencev Kruskal-Wallisov H-test ni pokazal statistično značilnih razlik glede na spol, starost, izobrazbo, priseljsko ozadje in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja anketiranih.

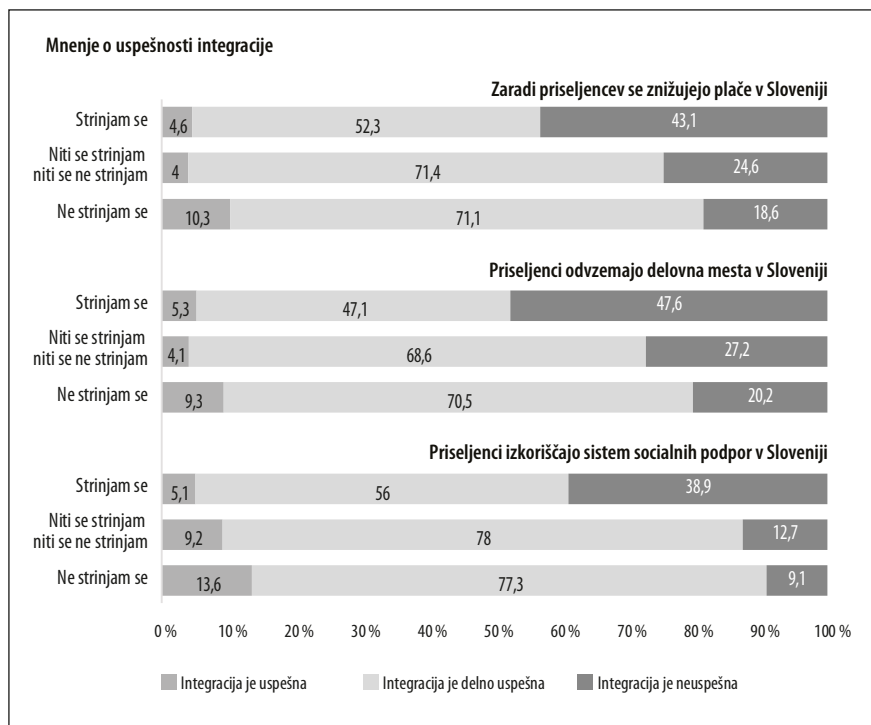
Graf 8.3.1: Povezava med socialno-demografskimi značilnostmi anketiranih in njihovim mnenjem o uspešnosti integracije, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Pokazala pa se je statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih anketiranih o tem, ali je integracija priseljencev uspešna, glede na njihova mnenja o tem, ali priseljenci znižujejo plače v Sloveniji ($\chi^2(2) = 42,834, p < ,001$), ali priseljenci odvzemajo delovna mesta v Sloveniji ($\chi^2(2) = 39,447, p < ,001$) in ali priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor ($\chi^2(2) = 61,414, p < ,001$). Kaže se, da so mnenja o neuspešnosti integracije priseljencev bolj povezana z mnenji, da se zaradi priseljencev znižujejo plače v Sloveniji, da priseljenci odvzemajo delovna mesta v Sloveniji in da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji – se pravi z mnenji, ki nakazujejo, da anketiranci priseljence dojemajo kot ekonomsko grožnjo.

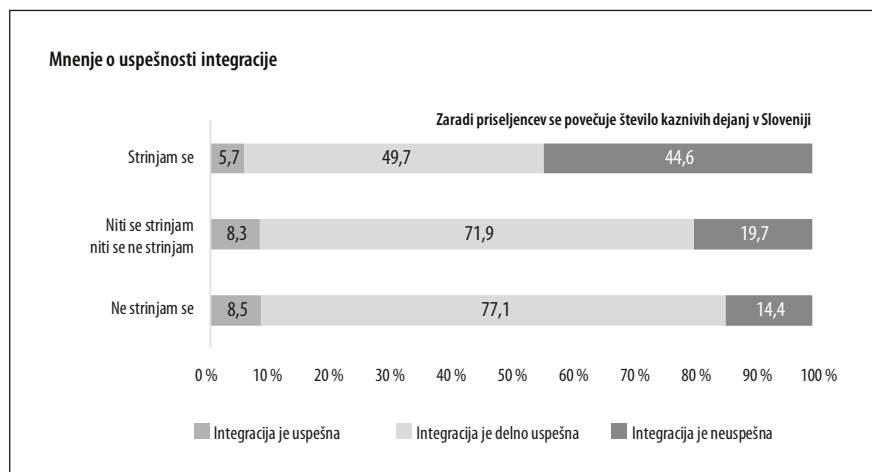
Graf 8.3.2: Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in percepcijami ekonomske ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Prav tako se je pokazala statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) v mnenjih anketiranih o tem, ali je integracija priseljencev uspešna, glede na njihovo mnenje o tem, ali se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji ($\chi^2(2) = 54,857, p < ,001$). Kaže se, da so mnenja o neuspešnosti integracije priseljencev bolj povezana z mnenjem, da se zaradi priseljencev povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji.

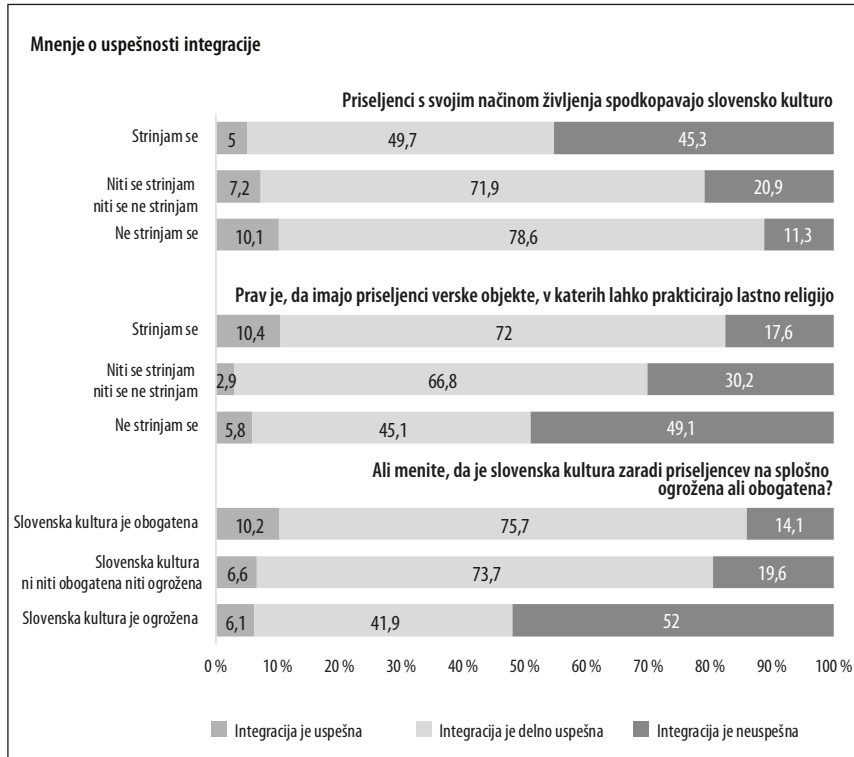
Graf 8.3.3: Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in percepcijami varnostne ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Preverili smo, ali so z mnenjem večinskega prebivalstva o neuspešnosti integracije povezane njihove percepcije kulturne ogroženosti. Statistično značilna razlika (Kruskal-Wallisov H-test) se kaže v mnenjih anketiranih o tem, ali je integracija priseljencev uspešna ali ne, glede na njihova mnenja o tem, ali priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo ($\chi^2(2) = 75,248$, $p < ,001$), ali je prav, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo ($\chi^2(2) = 53,243$, $p < ,001$), in ali je slovenska kultura zaradi priseljencev obogatena ali ogrožena ($\chi^2(2) = 74,707$, $p < ,001$). Podatki so potrdili, da je mnenje o neuspešnosti integracije priseljencev bolj povezano z mnenji, da priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo, da je slovenska kultura zaradi priseljencev ogrožena, in z nestrinjanjem, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo.

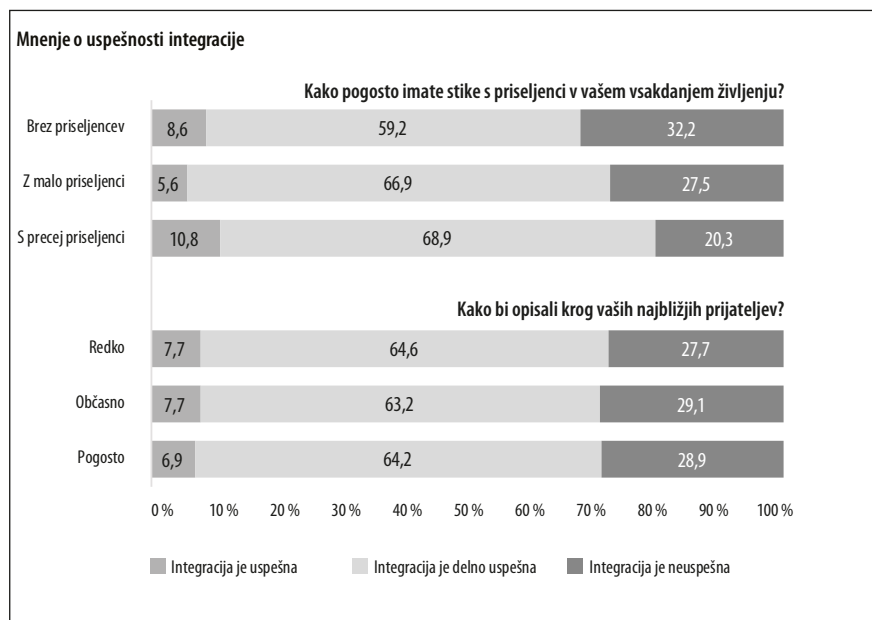
Graf 8.3.4: Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in percepcijami kulturne ogroženosti, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Ni pa se pokazala statistično značilna povezava med medskupinskimi stiki in mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije.

Graf 8.3.5: Povezava med mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije in medskupinskimi stiki, 2020

Vir: Izzivi integracije.

Zanimalo nas je, kakšen je vpliv posameznih dejavnikov (percepcij ekonomske, kulturne in varnostne ogroženosti, medskupinskih stikov in socialno-demografskih dejavnikov) na mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti oziroma neuspešnosti integracije priseljencev. Tudi tokrat izhajamo iz teorije skupinske ogroženosti in predvidevamo, da so percepcije skupinske ogroženosti (ekonomske, kulturne in varnostne) večinskega prebivalstva pomemben dejavnik, ki vpliva na oblikovanje mnenja o uspešnosti oziroma neuspešnosti integracije priseljencev, zato postavljamo naslednjo hipotezo:

H1) Med posamezniki, ki se čutijo ekonomsko, kulturno ali varnostno ogrožene, pogosteje prevladuje mnenje, da je integracija priseljencev neuspešna.

Podobno pričakujemo, da stiki med večinskim prebivalstvom in priseljenki vplivajo na oblikovanje mnenja večinskega prebivalstva o uspešnosti/neuspešnosti integracije priseljencev, in postavljamo naslednji hipotezi:

H2) Več kot ima posameznik stikov s priseljenki, večja je verjetnost, da meni, da je integracija priseljencev uspešna.

H3) Več kot ima posameznik priseljencev v svojem krogu prijateljev, večja je verjetnost, da meni, da je integracija priseljencev uspešna.

Zanima nas tudi, kako močan napovedovalec mnenja o uspešnosti/neuspešnosti integracije so socialno-demografske značilnosti v primerjavi s percepcijami ekonomske, kulturne oziroma varnostne ogroženosti, zato postavljamo naslednjo hipotezo:

H4) Socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva imajo šibkejši vpliv na mnenje večinskega prebivalstva o uspešni/neuspešni integraciji priseljencev kot percepcije ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti.

S pomočjo ordinalne regresije smo preverjali, kateri dejavniki oziroma neodvisne spremenljivke (percepcije varnostne, ekonomske in kulturne ogroženosti, medskupinski stiki, socialno-demografske značilnosti) imajo vpliv na oblikovanje mnenja anketirancev o uspešnosti oziroma neuspešnosti integracije priseljencev v Sloveniji ter kako dobro naš predvideni model napoveduje mnenje anketiranih o uspešnosti/neuspešnosti integracije priseljencev.

Pred izvedbo ordinalne regresije smo preverili, ali obstaja multikolinearnost med neodvisnimi spremenljivkami. Test je za vse spremenljivke pokazal sprejemljive vrednosti faktorja inflacije variance (*variance inflation factor*) in tolerance.

Za ugotavljanje mnenja večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije, ki je odvisna spremenljivka, smo uporabili odgovore anketiranih na vprašanje: »Ali menite, da je integracija priseljencev v Sloveniji na splošno uspešna ali neuspešna?« (1 – integracija priseljencev je uspešna, 2 – integracija priseljencev je delno uspešna, 3 – integracija je neuspešna).

Za ugotavljanje percepcij ekonomske ogroženosti smo pripravili indeks *ekonomska ogroženost*, sestavljen iz treh spremenljivk s petstopenjsko lestvico možnih odgovorov: »Priseljenci odvzemajo delovna mesta Slovencem« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam), »Zaradi priseljencev se znižujejo plače v Sloveniji« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam) in »Priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor v Sloveniji« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam). Indeks *ekonomska ogroženost* ima Cronbachov koeficient alfa = 0,782, kar pomeni dobro zanesljivost merjenja.

Percepcije kulturne ogroženosti smo merili z indeksom *kulturna ogroženost*, sestavljenim iz treh spremenljivk: »Ali menite, da je slovenska kultura zaradi priseljencev na splošno ogrožena ali obogatena?« (1 – zelo je obogatena, 5 – zelo je ogrožena), »Prav je, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo« (1 – zelo se strinjam, 5 – sploh se ne strinjam) in »Priseljenci s svojim načinom življenja spodkopavajo slovensko kulturo« (1

– sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam). Indeks *kulturna ogroženost* ima Cronbachov koeficient alfa = 0,775, kar zagotavlja dobro zanesljivost merjenja.

Percepcije varnostne ogroženosti smo merili s spremenljivko *varnostna ogroženost* – »Zaradi priseljencev se povečuje število kaznivih dejanj« (1 – sploh se ne strinjam, 5 – zelo se strinjam).

Medskupinske stike med večinskim prebivalstvom in priseljenci smo merili z dvema spremenljivkama. Prva spremenljivka je število stikov s priseljenci in smo jo poimenovali *stiki* – »Kako pogosto imate stike s priseljenci v vašem vsakdanjem življenju, na primer v javnem prevozu, na cesti, v trgovini ali soseščini?« (1 – nikoli in 7 – vsak dan). Druga spremenljivka je *krog prijateljev*: »Kako bi opisali krog vaših najbližjih prijateljev?« (1 – med mojimi prijatelji je precej priseljencev, 2 – med mojimi prijatelji je malo priseljencev in 3 – med mojimi prijatelji ni priseljencev).

Za socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva smo v analizi uporabili naslednje spremenljivke: *spol*, *starost* (izražena v letih), *izobrazbo* (1 – osnovna šola in poklicna šola, 2 – srednja šola, 3 – višja šola, 4 – univerza, 5 – magisterij in doktorat), *priseljsko ozadje* in *stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja*. Za nominalni oziroma kategorični neodvisni spremenljivki (*priseljsko ozadje* in *stopnja urbaniziranosti kraja bivanja*) smo za namen analize naredili umetni spremenljivki z vrednostma 0 in 1.

Po testiranju predvidenega modela smo izključili spremenljivke, ki merijo socialno-demografske značilnosti anketiranih, ker se niso pokazale kot statistično pomembne v povezavi z mnenjem večinskega prebivalstva o uspešnosti/neuspešnosti integracije priseljencev v Sloveniji in niso prispevale k veljavnosti modela. Končni model dejavnikov, ki naj bi vplivali na mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije priseljencev, vključuje šest neodvisnih spremenljivk. Preverjanje ustreznosti ordinalnega regresijskega modela je pokazalo, da model z vključenimi neodvisnimi spremenljivkami statistično značilno oziroma bolje napove odvisno spremenljivko kot model brez neodvisnih spremenljivk (ničelni model), $\chi^2(6) = 125,092$, $p < ,001$. Ker imamo v analizo vključene spremenljivke, ki jih tretiramo kot intervalne, imamo veliko celic z vrednostjo 0, zato sta testa enake verjetnosti (*goodness of fit*), ki preverjata, ali so vsi odgovori na eno vprašanje enako pogosti ali kateri prevladuje, nezanesljiva. Pri ordinalni regresiji klasičnega determinacijskega koeficienta (R^2) ne moremo izračunati, razpolagamo pa s tremi približki determinacijskega koeficienta. Za interpretacijo smo izbrali vrednost Nagelkerke, ki je 0,203, kar pomeni, da z modelom pojasnujemo 20,3 % variiranja spremenljivke *mnenje o uspešnosti integracije*.

Tabela 8.3.1: Povzetek rezultatov ordinalne regresijske analize, s katero ugotavljamo vpliv dejavnikov na oblikovanje mnenja večinskega prebivalstva o uspešnosti integracije, N = 695

	Ocena koeficienta (B)	Stand. napaka	Wald	Stopnja značilnosti	Exp (B)	95-odstotni Wald interval zaupanja za exp (B)	
						Spodnja meja	Zgornja meja
Kulturna ogroženost	,826	,167	24,429	,000	2,285	1,646	3,171
Varnostna ogroženost	,375	,127	8,665	,003	1,455	1,133	1,867
Ekonomska ogroženost	,115	,133	,739	,390	1,121	,864	1,456
Stiki	-,006	,056	,012	,912	,994	,892	1,107
Krog prijateljev – precej priseljencev	-,316	,437	,523	,469	,729	,310	1,716
Krog prijateljev – malo priseljencev	-,243	,220	1,218	,270	,784	,509	1,208

Vir: Izzivi integracije.

Statistično značilen vpliv na mnenje anketiranih o uspešnosti integracije sta pokazala indeks *kulturna ogroženost* in spremenljivka *varnostna ogroženost*.

Sprememba mnenja o kulturni ogroženosti (za eno enoto navzgor) je povezana s povečanjem verjetnosti, da anketiranec meni, da je integracija neuspešna, za 2,285 (95-odstotni interval zaupanja, od 1,646 do 3,171), Wald $\chi^2(1) = 24,429, p < ,001$. Sprememba mnenja o varnostni ogroženosti (za eno enoto navzgor) je povezana s povečanjem verjetnosti, da anketiranec meni, da je integracija neuspešna, za 1,455 (95-odstotni interval zaupanja, od 1,133 do 1,867), Wald $\chi^2(1) = 8,655, p = ,003$.

Pri ugotavljanju dejavnikov, ki vplivajo na mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti oziroma neuspešnosti integracije, se je pokazalo, da imata samo *kulturna* in *varnostna ogroženost* statistično značilen vpliv. Predvidevamo lahko, da je pri anketiranih, ki se čutijo bolj kulturno ali varnostno ogrožene, večja verjetnost, da hkrati tudi menijo, da je integracija neuspešna. Na podlagi tega lahko delno potrdimo hipotezo H1, s katero smo preverjali trditev, da med posamezniki, ki se čutijo ekonomsko, kulturno ali varnostno ogrožene, pogosteje prevladuje mnenje, da je integracija priseljencev neuspešna. Vpliv spremenljivk, ki merita medsebojne stike (*stiki* in *krog prijateljev*), se v modelu ni pokazal kot statistično značilen, zato ne moremo potrditi hipoteze H2 (*Več kot ima posameznik stikov s priseljenci, večja je verjetnost, da meni, da je integracija priseljencev uspešna*) in hipoteze H3 (*Več kot ima posameznik*

priseljencev v svojem krogu prijateljev, večja je verjetnost, da meni, da je integracija priseljencev uspešna). Že pri začetnem testiranju modela se je pokazalo, da spremenljivke, ki merijo socialno-demografske značilnosti anketirancev, ne prispevajo k veljavnosti modela in nimajo statistično značilnega vpliva na mnenje o uspešnosti integracije, zato smo jih izključili iz nadaljnje analize. S tem tudi posredno potrjujemo hipotezo H4, s katero smo želeli preveriti, ali imajo socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva šibkejši vpliv na mnenje večinskega prebivalstva o uspešni/neuspešni integraciji priseljencev kot percepcije ekonomske/kulturne/varnostne ogroženosti.

8.4 Ključne ugotovitve glede odnosa večinskega prebivalstva do integracije oziroma integracijske politike

V nadaljevanju povzemamo nekatere ključne ugotovitve, do katerih smo prišli pri proučevanju odnosa večinskega prebivalstva do integracije oziroma integracijske politike v Sloveniji:

- Kot najpomembnejše dejavnike za uspešno integracijo priseljencev so anketiranci navedli spoštovanje slovenskih institucij in zakonov (98 %), znanje slovenskega jezika (94,2 %) in zaposlitev (91,7 %). Najmanj pomembni dejavniki pa so po njihovem mnenju poroka z osebo slovenske narodnosti (21,2 %), predniki, rojeni v Sloveniji (21 %), in katoliška vera (22 %).
- Največ anketirancev (54,9 %) je ocenilo integracijo priseljencev kot delno uspešno, 24,5 % anketirancev je menilo, da je neuspešna, in samo 6,3 % jih je integracijo ocenilo kot uspešno. Ob tem pa je samo dobra petina vseh anketiranih menila, da je dobro seznanjena z integracijo priseljencev.
- Anketiranci so v največjih deležih menili, da bi Slovenija za *boljšo* integracijo priseljencev morala izvajati naslednje ukrepe: obvezne tečaje slovenščine za priseljence (90,4 %), obvezne integracijske programe za priseljence (87,1 %) in izobraževanje mladih v šolah o medkulturnem sožitju in spoštovanju (82,9 %). V prav tako zelo velikem deležu (81,6 %) so se strinjali, da bi Slovenija morala izvajati ukrepe, ki bi bili v pomoč priseljencom pri iskanju zaposlitve. Najmanj podpore (30,4 %) so anketiranci namenili ukrepu, ki bi spodbujal vključevanje priseljencev v politično odločanje v Sloveniji. Iz tega lahko sklepamo, da anketiranci od priseljencev pričakujejo predvsem prilagajanje slovenski družbi, ne pa sodelovanja pri soustvarjanju skupnih družbenih norm in vrednot.
- 56,2 % anketiranih je menilo, da bi morala Slovenija izvajati strožjo integracijsko politiko, kar implicira zaostrovanje zahtev, ki jih morajo priseljenci izpolniti, da se lahko vključijo v slovensko družbo.

- Na področju zaposlovanja je samo dobra polovica (54 %) anketiranih menila, da bi morali imeti priseljenci v Sloveniji enake možnosti za zaposlitev kot Slovenci, 51,9 % anketiranih pa je bilo mnenja, da kadar je možnosti za zaposlitev malo, bi morali delodajalci dati prednost Slovincem pred priseljenci. Veliko manj pomislekov so anketirani imeli pri možnostih napredovanja priseljencev na delovnem mestu. 79,3 % anketiranih je menilo, da bi morali priseljenci imeti enake možnosti za napredovanje na delovnem mestu kot Slovenci.
- Na stanovanjskem področju se je skoraj dve tretjini anketiranih strinjalo s trditvijo, da bi priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje morali imeti pravico do lastništva nepremičnin v Sloveniji. Ob tem pa je zgolj slaba polovica anketiranih menila, da bi priseljenci z dovoljenjem za stalno prebivanje morali imeti enake pravice do najema neprofitnega stanovanja v Sloveniji kot slovenski državljani.
- Na področju izobraževanja priseljskih otrok je dobra polovica (53 %) anketirancev menila, da bi se morali ti otroci najprej dobro naučiti slovenščino in se šele nato vključiti v redni pouk. Zgolj 48,5 % anketiranih je podprlo trditev, da bi priseljski otroci, ki še ne obvladajo slovenskega jezika, morali imeti posebne prilagoditve pri pouku in ocenjevanju. V veliki večini (77,8 %) pa so anketiranci nasprotovali možnosti šolanja priseljskih otrok v njihovem jeziku.
- Velika večina (86,3 %) je izrazila podporo trditvi, naj priseljenci ohranijo svojo izvirno kulturo, hkrati pa naj sprejmejo tudi slovensko. Samo 11 % anketiranih se je izreklo za asimilacijski pristop, ki predvideva, da priseljenci opustijo svojo kulturo in sprejmejo oziroma se zlijejo z večinsko. Vendar mnenja naših anketirancev kažejo, da večina (57,5 %) ni naklonjena temu, da bi priseljskim skupnostim pri ohranjanju njihovih običajev in tradicij pomagala država.
- Dve tretjini anketiranih sta menili, da je dobro, da se otroci priseljencev, učijo jezik staršev, če ta ni slovenščina. 28, % anketiranih pa je bilo mnenja, da to ni potrebno in da je bolj pomembno, da se otroci priseljencev učijo slovenščino oziroma druge tuje jezike.
- Glede vprašanja, na kakšen način naj se za otroke priseljencev organizira učenje maternih jezikov, se je večina anketiranih (64,9 %) strinjala s tem, da naj se otroci jezik svojih staršev učijo doma. Relativno veliko, to je 41,9 % anketiranih, je podprlo idejo o organizaciji jezikovnih tečajev v kulturnih društvih posameznih etničnih skupnosti; dobra četrtina anketiranih pa se je strinjala s tem, da se pouk maternih jezikov in kultur za otroke priseljencev organizira v šoli, vendar kot dopolnilni pouk brez ocen.
- 47,4 % anketiranih se je strinjalo s tem, da imajo priseljenci verske objekte, v katerih lahko prakticirajo lastno religijo.

- Pri ugotavljanju dejavnikov, ki vplivajo na mnenje večinskega prebivalstva o uspešnosti oziroma neuspešnosti integracije, se je pokazalo, da imajo samo percepcije kulturne in varnostne ogroženosti statistično značilen vpliv. Predvidevamo lahko, da je pri anketirancih, ki se čutijo bolj kulturno ali varnostno ogrožene, večja verjetnost, da hkrati tudi menijo, da je integracija neuspešna.

9 Zaključki

Številčnejši priliv priseljencev v Evropo v zadnjih desetletjih je okrepil razprave o zaostrovanju pogojev za priseljevanje in o »grožnji«, ki naj bi jo priseljenci predstavljali za družbe sprejema. Priseljevanje in priseljenci oziroma njihova integracija so teme, ki državam priselitve predstavljajo političen, družbeni in gospodarski izziv, razumevanje mehanizmov, ki poganjajo javnomnenjsko podporo ali nasprotovanje priseljevanju in priseljencem, pa postaja pomembno tako za politično kot za raziskovalno sfero.

Namen te monografije je prispevati k poznavanju aktualnega odnosa večinskega prebivalstva Slovenije do priseljevanja, priseljencev in njihove integracije, pri čemer smo poskušali tudi ugotoviti, kateri so dejavniki, ki vplivajo na oblikovanje odnosa večinskega prebivalstva, in kakšne so relacije med njimi. Iskali smo odgovor na vprašanje, ali na ta odnos vplivajo dejavniki, povezani s percepcijami ekonomske, varnostne ali kulturne ogroženosti, kakšen je pomen medskupinskih stikov večinskega prebivalstva in priseljencev ter kakšen vpliv imajo socialno-demografske značilnosti posameznika. Ločeno smo proučevali odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja in priseljske politike, odnos do priseljencev ter odnos do integracije in integracijske politike. Čeprav so omenjeni odnosi v določenih segmentih med seboj povezani, jih ne moremo kar enačiti. Izhajali smo iz dveh glavnih teoretskih okvirov – teorije skupinske ogroženosti in teorije (medskupinskih) stikov. Teorija skupinske ogroženosti trdi, da večinsko prebivalstvo dojema priseljence kot grožnjo v smislu konkurence pri dostopu do redkih virov oziroma kot grožnjo svojemu ekonomskemu statusu, kulturni identiteti ali varnosti, zato razvije do priseljencev negativen odnos. Medtem ko teorija (medskupinskih) stikov temelji na predpostavki, da stiki med večinskim prebivalstvom in priseljenci lahko privedejo do pozitivnih izkušenj ter posledično do pozitivnega odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev. Oba teoretska pristopa sta vplivala na kreiranje oziroma vsebinsko usmeritev raziskave ter na samo analizo in interpretacijo rezultatov.

Glavnino podatkov smo črpali iz empirične raziskave, ki smo jo izvedli leta 2020 na vzorcu prebivalcev Slovenije v okviru projekta *Izzivi integracije priseljencev in razvoj integracijske politike v Sloveniji*. Vzorec večinskega prebivalstva je glede spolne in starostne strukture, statusa aktivnosti ter regije trenutnega prebivališča relativno reprezentativen v primerjavi s celotnim prebivalstvom Slovenije v letu 2020. Dokaj reprezentativna je anketirana populacija tudi glede na stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja. Večje odstopanje se je pokazalo pri izobrazbeni strukturi, saj je bil delež anketirancev z visoko izobrazbo mnogo večji od deleža, ki velja za celotno prebivalstvo države. Takšen

nadpovprečni delež visoko izobraženih anketirancev v našem vzorcu bi lahko vplival tudi na njihov bolj naklonjen odnos do priseljencev in priseljevanja, saj imajo – kot kažejo tudi druge raziskave – višje izobražene osebe večinoma bolj pozitivna mnenja o priseljencih in so bolj optimistične glede ekonomske dobrobiti priseljevanja.

Najprej smo želeli preveriti, kakšen je odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja, kakšne so po njihovem mnenju posledice priseljevanja na družbo in kakšno priseljsko politiko bi morala Slovenija izvajati. Anketiranci so pokazali dokaj zadržan odnos do priseljevanja in politik priseljevanja. Večina anketiranih je bila mnenja, da bi morala Slovenija zaostri pogoje priseljevanja, in prav tako je večina anketiranih menila, da demografske razmere in gospodarske potrebe v Sloveniji niso razlog za podporo večjemu priseljevanju. Velik delež (58,1 %) anketiranih se tudi ni strinjal, da bi morala biti Slovenija bolj odprta za sprejemanje beguncev oziroma prosilcev za mednarodno zaščito. Večinsko prebivalstvo omejevanje priseljevanja podpira, čeprav hkrati priznava, da priseljenci omogočajo delovanje nekaterih panog slovenskega gospodarstva in da priseljenci v Sloveniji opravljajo dela, ki jih drugi nočejo. V njihovih stališčih se kaže podpora selektivnemu upravljanju priseljevanja, saj se je več kot polovica anketiranih strinjala s trditvijo, da bi morala Slovenija izvajati migracijsko politiko, usmerjeno v privabljanje kvalificiranih in visoko izobraženih tujih državljanov. Med priseljenci v Sloveniji je v primerjavi s priseljenci v drugih državah (članicah OECD in EU) v povprečju manjši delež visoko izobraženih in Slovenija tudi spada med države, kjer je veliko povpraševanje po nižje in srednje kvalificiranih oziroma izobraženih kadrih. Veča pa se tudi potreba po visoko izobraženih priseljencih, zlasti na področju gradbeništva in zdravstva, čeprav se kaže, da Slovenija nima izdelane strategije za privabljanje visoko kvalificiranih in izobraženih kadrov ter v privabljanju tovrstnih kadrov tudi ni preveč uspešna.

Med prebivalci v obdobju od leta 2002 do leta 2020 prevladuje mnenje, da Slovenija zaradi priseljencev ni niti boljša niti slabša dežela za bivanje. Prav tako je v omenjenem obdobju delež prebivalcev, ki so menili, da je Slovenija postala zaradi priseljencev slabša dežela za bivanje, večji od deleža prebivalcev, ki so menili, da je Slovenija postala boljša dežela za bivanje.

Kot slabost priseljevanja so anketiranci v velikem deležu (66,7 %) navedli, da priseljenci v Sloveniji izkoriščajo sistem socialnih podpor. Statistični podatki za Slovenijo kažejo, da so osebe s prvim prebivališčem v tujini samo v malenkost večjem deležu prejemnice različnih oblik socialne pomoči v primerjavi z osebami s prvim prebivališčem v Sloveniji, ki so brez priseljskega ozadja. Se pa kažejo precejšnje razlike med posameznimi priseljskimi skupinami – zlasti izstopa velik delež prejemnikov socialnih prejemkov med priseljenci s Kosova. Te podatke bi bilo seveda treba kontekstualizirati in preveriti, ali gre res za izkoriščanje socialnega sistema ali pa je večji odstotek

prejemnikov različnih oblik socialne pomoči med priseljenci morda posledica oteženega dostopa do trga dela oziroma različnih oblik izkoriščanja in diskriminacije priseljencev.

Precej (44,2 %) anketiranih je tudi menilo, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj v Sloveniji. Kot kažejo podatki SJM in podatki raziskave *Izzivi integracije*, se je delež prebivalstva, ki meni, da se zaradi priseljevanja povečuje število kaznivih dejanj, od leta 1994 do leta 2020 zmanjšal, kljub temu pa je še vedno precej velik. Kljub percepcijam anketiranih pa objektivni podatki kažejo, da bi bilo napačno govoriti o enoznačni povezavi med kriminaliteto in priseljevanjem. Delež tujih državljanov, ki so osumljeni kaznivega dejanja, se je v obdobju od leta 2010 do leta 2019 zmanjšal, je pa večji od deleža slovenskih državljanov, ki so bili osumljeni kaznivega dejanja. Hkrati se je v Sloveniji v obdobju od leta 2013 do leta 2020 število statistično evidentiranih kaznivih dejanj zmanjšalo, čeprav se je v istem obdobju število priseljencev in število tujih državljanov v Sloveniji znatno povečalo. Objektivni podatki torej ne potrjujejo upravičenosti percepcij varnostne ogroženosti večinske družbe zaradi priseljevanja.

Nekoliko drugače je na področju kulture, kjer je težje najti objektivne kazalnike, na podlagi katerih bi lahko presojali upravičenost percepcij kulturne ogroženosti večinskega prebivalstva. Dejstvo je, da prihod priseljencev povzroči vrsto sprememb v družbi, med drugim se spreminjata tudi etnična in jezikovna struktura prebivalstva. Priseljenci z drugačnimi vrednostnimi sistemi, kulturnimi praksami in jezikom lahko v očeh večinskega prebivalstva predstavljajo grožnjo večinski kulturi. V naši anketi je nezanemarljivo velik delež (44,4 %) anketiranih menil, da priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo. Primerjava izsledkov raziskave SJM leta 2013 in izsledkov ankete v okviru raziskave *Izzivi integracije* leta 2020 pokaže, da se je delež prebivalcev, ki menijo, da priseljenci spodkopavajo slovensko kulturo, v tem obdobju povečal. Glede na to, da priseljenci v Sloveniji predstavljajo le 13,4 % prebivalstva, je malo verjetno, da bi takšna manjšina dejansko lahko ogrožala večinsko kulturo. Ob tem je še treba dodati, da priseljska manjšina ni kulturno homogena. Obstajajo pa razlike med posameznimi okolji. Kjer je koncentracija priseljskega prebivalstva velika, je tudi vpliv priseljskih kultur na to družbeno okolje večji. Posledično so lahko večje in bolj utemeljene tudi percepcije kulturne ogroženosti večinskega prebivalstva.

Raziskave v tujini kažejo, da je odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja lahko močno povezan tudi s percepcijami ekonomske ogroženosti, ki se v veliki meri oblikujejo na podlagi zaznav o konkurenčnosti priseljencev na trgu dela (Kessler 2001; Mayda 2006; Scheve in Slaughter 2001) oziroma na podlagi zaznav, da so priseljenci breme socialnemu sistemu (Facchini in Mayda 2009). Pri tem je treba omeniti, da percepcije ekonomske ogroženosti pogosto temeljijo na precenjevanju celotnega števila priseljencev in deleža

priseljencev, ki so nizko izobraženi, imajo nizke dohodke, so nezaposleni in prejemajo državno podporo (Goldin et al. 2018, 126–127), na podlagi česar se oblikuje prepričanje, da priseljenci več vzamejo iz sistema socialnih podpor kot pa prispevajo h gospodarstvu države sprejema. V Sloveniji so anketiranci v večji meri izrazili občutek ogroženosti na podlagi percepcij, da priseljenci izkoriščajo sistem socialnih podpor, kot pa občutek ogroženosti, ki bi temeljil na konkurenčnosti priseljencev na trgu dela. V percepcijah anketiranih priseljenci ne predstavljajo konkurence večinskemu prebivalstvu, saj z zasedanjem delovnih mest, ki jih drugi nočejo, prevzemajo komplementarno vlogo na trgu delovne sile in omogočajo delovanje nekaterih panog slovenskega gospodarstva. Opravljene raziskave (SJM 1994, 2003 in 2013 ter *Izzivi integracije* 2020) kažejo, da se v zadnjih desetletjih povečuje delež anketiranih, ki menijo, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, in zmanjšuje delež tistih, ki menijo nasprotno.

Pri odnosu prebivalcev do priseljevanja in priseljskih politik gre pogosto za mnenja in stališča o temah, ki so za marsikoga precej abstraktne in običajno le posredno vplivajo na posameznikovo življenje. V nasprotju s tem je odnos do priseljencev pogostejše pogojen s konkretnimi individualnimi izkušnjami in stiki s priseljenci ter se lahko razlikuje od splošnega odnosa do priseljevanja. Posameznik je lahko nenaklonjen priseljevanju in se zavzema za restriktivno priseljsko politiko, pa kljub temu goji pozitiven odnos do priseljencev, ki živijo v državi. V naši raziskavi smo za opredelitev in proučevanje odnosa večinskega prebivalstva do priseljencev uporabili koncept socialne distance, s katerim smo ugotavljali pripravljenost posameznika, da spusti priseljence v svoj delovni, sosedski ali družinski krog. Anketirance smo vprašali, koliko bi ali ne bi imeli proti, če bi nekdo izmed priseljencev postal njihov šef, sosed ali bi se poročil z nekom iz njihovega bližnjega sorodstva. Čeprav večina anketiranih nima nič proti ali pa je nevtralna glede tega, podatki vseeno razkrivajo precej velik delež anketiranih, ki izražajo socialno distanco do priseljencev. Največ pomislekov so anketiranci izrazili glede tega, da bi priseljenec postal njihov šef (proti temu jih je bila petina), najmanj pa glede tega, da bi priseljenec postal njihov sosed (proti jih je bilo 15 %). Primerjava teh podatkov s podatki iz raziskave SJM leta 2014 nakazuje, da se socialna distanca do priseljencev v Sloveniji povečuje, saj so leta 2014 anketiranci izražali večjo naklonjenost omenjenim poslovnim in sorodstvenim povezavam s priseljenci.

Izsledki naše raziskave so še pokazali, da večinsko prebivalstvo pri odločanju o tem, kateri priseljenci so dobrodošli, daje prednost pridobljenim (izobrazbi, znanju jezika, veščinam, sprejemanju slovenskega načina življenja) pred pripisanimi značilnostmi (vera, barva polti). Preferiranje priseljevanja določenih skupin priseljencev ni neobičajno. Pogosto so bolj zaželeni priseljenci, ki so z ekonomskega vidika komplementarni na trgu dela, in priseljenci iz držav, ki so percipirane kot kulturno podobne. Anketiranci v naši raziskavi

so pokazali, da so zanje usposobljenost oziroma kvalifikacije priseljencev pomembnejši kriterij za priselitev kot pa geografska oziroma kulturna oddaljenost ali bližina oziroma etnična pripadnost priseljencev.

Poleg razumevanja odnosa do priseljencev in priseljevanja nas je zanimal še odnos večinskega prebivalstva do integracije priseljencev. Odnos in stališča večinskega prebivalstva posredno vplivajo tudi na oblikovanje integracijske politike in neposredno na integracijsko izkušnjo priseljencev. Integracija ne more biti uspešna, če ima večinsko prebivalstvo negativen odnos do priseljencev in ne dopušča, da bi priseljenci postali enakopravni člani družbe. Iskali smo odgovor na vprašanje, kaj je pomembno za uspešno integracijo priseljencev. Kot najpomembnejše dejavnike za uspešno integracijo priseljencev so anketiranci navedli spoštovanje slovenskih institucij in zakonov, znanje slovenskega jezika in zaposlitev. Ti dejavniki so se v mnenjih večinskega prebivalstva pokazali kot najpomembnejši za uspešno integracijo tudi v drugih državah. Večinsko prebivalstvo je integracijo priseljencev v Sloveniji v velikem deležu ocenilo kot delno uspešno. Podobne odgovore večinskega prebivalstva je pokazala tudi raziskava Eurobarometer leta 2017, v kateri se je Slovenija uvrstila v zgornjo četrtino držav članic EU, v katerih so prebivalci pozitivno ocenili integracijo priseljencev (Special Eurobarometer 469 2018, 62).

Ugotavljali smo tudi, kakšna naj bi bila po mnenju večinskega prebivalstva integracijska politika. Anketiranci so v velikih deležih menili, da bi Slovenija morala za boljšo integracijo priseljencev izvajati ukrepe, kot so obvezni tečaji slovenščine (90,4 %), obvezni integracijski programi (87,1 %) ter izobraževanje mladih v šolah o medkulturnem sožitju in spoštovanju (82,9 %), in ukrepe, ki bi bili v pomoč priseljencem pri iskanju zaposlitve (81,6 %). Odgovori kažejo na usklajenost razmišljanja anketirancev o tem, kakšno integracijsko politiko naj izvaja država, z njihovimi predstavami o tem, kakšna naj bi bila uspešna integracija. Na podlagi tega lahko sklepamo, da anketiranci procesa integracije ne razumejo zgolj kot procesa prilagajanja priseljencev, temveč zaznavajo tudi potrebo po aktivni vlogi države oziroma družbe sprejema v tem procesu. Niso pa naklonjeni spodbujanju vključevanja priseljencev v politično odločanje v Sloveniji. Zdi se, da anketiranci od priseljencev pričakujejo predvsem prilagajanje slovenski družbi, ne pa sodelovanja pri soustvarjanju skupnih družbenih norm in vrednot. Tudi sicer lahko na podlagi rezultatov raziskave sklepamo, da večinsko prebivalstvo v Sloveniji integracije ne razume kot uravnoteženega dvosmernega procesa prilagajanja priseljencev in večinske družbe, temveč podpira tako integracijsko politiko, ki spodbuja oziroma zahteva predvsem prilagajanje priseljencev večinski družbi. Država ima v tem procesu vlogo postavljavca pogojev, priseljenci pa vlogo prilagajanja tem pogojem, pri čemer jim država na različne načine pomaga. Čeprav anketiranci v naši raziskavi večinoma ne nasprotujejo ohranjanju priseljskih kultur, se vseeno kaže, da od priseljencev v javni sferi pričakujejo

prilagajanje slovenski kulturi, vrednotam in normam, (pretežno) v zasebni sferi pa dopuščajo tudi ohranjanje priseljenjskih kultur, pri čemer stroške in odgovornost za to prepuščajo priseljencem samim. Poleg tega tudi menijo, da bi morala Slovenija izvajati strožjo integracijsko politiko, kar implicira zaostrovanje pogojev in zahtev, ki jih morajo priseljenci izpolniti, da se sploh lahko vključijo v slovensko družbo.

Odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja, priseljencev in integracije lahko vpliva na oblikovanje politike do priseljevanja, na integracijsko politiko in na samo integracijo priseljencev. Če ga želimo spreminjati, moramo poznati dejavnike, ki vplivajo na njegovo oblikovanje. Z raziskavo smo želeli ugotoviti, kateri so ti dejavniki in kako močan je njihov vpliv. Izhajajoč iz teorije skupinske ogroženosti in teorije (medskupinskih) stikov, smo postavili statistične modele, s katerimi smo preverjali, ali dejavniki, kot so percepcije ekonomske, kulturne in varnostne ogroženosti, medskupinski stiki in socialno-demografske značilnosti pripadnikov večinskega prebivalstva, vplivajo na oblikovanje njihovega odnosa do priseljevanja, priseljencev in integracije. Pomen in vlogo posameznih dejavnikov pri oblikovanju odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma priseljenjske politike in odnosa do priseljencev smo preverjali s pomočjo hierarhične multiple regresijske analize.

Pri proučevanju odnosa večinskega prebivalstva do priseljevanja so se kot najmočnejši napovedovalci tega odnosa pokazale percepcije kulturne ogroženosti, sledijo percepcije ekonomske ogroženosti in nato percepcije varnostne ogroženosti. Socialno-demografske značilnosti pripadnikov večinskega prebivalstva, zlasti izobrazba, so se prav tako pokazale kot pomemben dejavnik. Anketiranci z višjo izobrazbo imajo manj odklonilen odnos do priseljevanja. Pomemben sooblikovalec tega odnosa so tudi medskupinski stiki. Pri tem je bolj kot število stikov med večinskim prebivalstvom in priseljenci pomembna struktura prijateljskega kroga anketiranih. Anketiranci, ki imajo med prijatelji več priseljencev, imajo bolj pozitiven odnos do priseljevanja.

V primerjavi z odnosom večinskega prebivalstva do priseljevanja se je pri odnosu do priseljencev pokazalo, da imajo na oblikovanje tega večji vpliv socialno-demografske značilnosti večinskega prebivalstva in medskupinski stiki s priseljenci. Predvsem starost se je pokazala kot pomembna spremenljivka, ki vpliva na odnos anketirancev do priseljencev. Starejša generacija ima bolj negativen odnos do priseljencev kot mlajša. Pomemben vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev pa imajo tudi percepcije skupinske ogroženosti večinskega prebivalstva. Anketiranci, ki se zaradi priseljencev počutijo bolj ekonomsko, kulturno in varnostno ogrožene, imajo tudi bolj negativen odnos do njih. Zlasti percepcije kulturne ogroženosti so se pokazale kot dejavnik, ki ima med vsemi največji vpliv na oblikovanje odnosa do priseljencev.

To, kateri dejavniki vplivajo na mnenja anketirancev o uspešnosti oziroma neuspešnosti integracije priseljencev v Sloveniji, pa smo preverjali s

pomočjo ordinalne regresije. Po testiranju predvidenega statističnega modela smo izključili spremenljivke, ki merijo socialno-demografske značilnosti anketiranih, ker se niso pokazale kot statistično pomembne in niso prispevale k veljavnosti modela. Tudi vpliv spremenljivk, ki merita medsebojne stike anketirancev s priseljenci (stiki in krog prijateljev), se v modelu ni pokazal kot statistično značilen. Pokazalo se je, da imajo samo percepcije kulturne in varnostne ogroženosti statistično značilen vpliv na mnenja anketiranih o uspešnosti integracije. Pri anketiranih, ki se čutijo bolj kulturno ali varnostno ogrožene, obstaja večja verjetnost, da hkrati tudi menijo, da je integracija neuspešna.

Raziskava je pokazala, da ima večinsko prebivalstvo v Sloveniji več-dimenzionalen odnos do priseljevanja, priseljencev in njihove integracije. Mnenja anketirancev se razlikujejo glede na njihove socialno-demografske značilnosti (spol, starost, ne/priseljsko ozadje, stopnjo izobrazbe in stopnjo urbaniziranosti kraja prebivanja). Na splošno gledano se je izkazalo, da imajo bolj odklonilen odnos oziroma negativno mnenje anketiranci, ki spadajo v eno ali več od naslednjih skupin: moški, starejše osebe, osebe brez priseljskega ozadja, anketiranci z nižjo stopnjo izobrazbe in tisti, ki živijo v podeželskem okolju. Ob upoštevanju še drugih dejavnikov, ki v skladu s teorijo skupinske ogroženosti in teorijo medskupinskih stikov vplivajo na odnos večinskega prebivalstva, pa se je pokazalo, da na odnos do priseljevanja in priseljencev vplivajo zlasti percepcije kulturne in ekonomske ogroženosti, na mnenje glede uspešnosti integracije pa predvsem percepcije kulturne in varnostne ogroženosti večinskega prebivalstva.

Močnejši pomen oziroma vpliv percepcij kulturne ogroženosti na odnos večinskega slovenskega prebivalstva do priseljencev in priseljevanja morda lahko povežemo s tem, da sta bili glavni kohezijski sili pri nastanku slovenskega naroda jezik in kultura ter ne država kot pri mnogih drugih narodih (Nečak 1997, 20). Prisotnost priseljencev vsakodnevno izpodbija mit o nacionalni kulturni homogenosti. Še več, prisotnost večkulturnosti v vsakdanjih praksah kaže na dejstvo, da kulturna identiteta ni stalna, ampak spremenljiva. S tega vidika je koncept narodne identitete v primerjavi s konceptom državljske identitete verjetno bolj dojemljiv za občutenje priseljencev z drugačno kulturo kot grožnje (Dixon 2019, 18; Wright et al. 2012). To, da na odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja, priseljencev in integracije močno vplivajo percepcije kulturne ogroženosti, ki imajo drugačen, globlji izvor (izvirajo iz globlje zakoreninjenih vrednot in prepričanj posameznika) v primerjavi s percepcijami ekonomske ogroženosti, tudi pomeni, da za njihovo spreminjanje potrebujemo drugačne pristope in ukrepe kot za spreminjanje občutkov ekonomske ogroženosti.

Postavlja pa se vprašanje, v kolikšni meri so mnenja in odnos večinskega prebivalstva do priseljevanja in priseljencev trdni oziroma stabilni ter v kolikšni meri so dovzetni in prilagodljivi glede na novopridobljene informacije in kontekstualna dejstva. V eni od novejših raziskav raziskovalci ugotavljajo, da so stališča do priseljevanja in priseljencev, dolgoročno gledano, precej stabilna in odporna tako na nove informacije kot na večje ekonomske oziroma politične pretrese (Kustov et al. 2021). Na drugi strani velik del opravljenih raziskav izhaja iz predpostavke, da so stališča večinskega prebivalstva do priseljevanja oziroma priseljencev fleksibilna in da jih je mogoče spreminjati.

Nekatere raziskave so tudi dokumentirale spreminjanje stališč – na primer Zavratnik in soavtorici (Zavratnik et al. 2017, 880) ugotavljajo, da slovensko javno mnenje dosledno sledi ali se pokriva s cikli različnih kriz v državi in je sinhronizirano s političnimi zaznavami migracij kot kriznih dogodkov, pri čemer kot kontekstualno ključen dejavnik avtorice izpostavljajo mejo oziroma zaznavo t. i. nedokumentiranih migrantov (ali povečanega števila beguncev) na meji, prehode in prihode beguncev prek ozemlja, upravičenost vstopov ipd.

Spremembe v mnenjih večinskega prebivalstva o priseljencih in priseljevanju v obdobju od osamosvojitve Slovenije naprej so se pokazale tudi v naši raziskavi. V primerjavi z rezultati raziskav SJM od leta 1994 dalje rezultati naše raziskave iz leta 2020 kažejo, da se je znatno spremenilo mnenje večinskega prebivalstva o učinkih priseljevanja na slovensko gospodarstvo – delež prebivalcev, ki menijo, da priseljenci na splošno koristijo slovenskemu gospodarstvu, se je s slabih 19 % leta 1994 povečal na 47 % leta 2020. Za deset odstotnih točk (s 54 % leta 1994 na dobrih 44 % leta 2020) se je zmanjšal delež prebivalcev, ki v priseljencih vidijo vzrok za povečevanje števila kaznivih dejanj. Povečal pa se je delež prebivalcev, ki v priseljencih in njihovem načinu življenja vidijo grožnjo slovenski kulturi – leta 2013 je delež tistih, ki so menili, da priseljenci spodbujajo slovensko kulturo, znašal 29 %, leta 2020 pa je narasel na 44,4 %. Ob upoštevanju dejstva, da ima vzorec anketiranih v naši raziskavi nadpovprečno visoko izobrazbeno strukturo in da višje izobraženi priseljenci običajno izražajo bolj naklonjen odnos do priseljencev in priseljevanja ter manj občutkov ogroženosti, je povečanje deleža tistih, ki pozitivno ocenjujejo prispevek priseljencev k slovenskemu gospodarstvu, morda nekoliko manjše kot kažejo zgoraj omenjene številke. Prav tako nekoliko manjše je verjetno tudi zmanjšanje deleža tistih, ki v priseljencih vidijo razlog za povečevanje kriminalitete. Ravno nasprotno pa bi znalo biti povečanje deleža tistih, ki priseljence dojemajo kot grožnjo slovenski kulturi, dejansko večje.

Ugotovitve različnih raziskovalcev (Kauff et al. 2013; Schlueter et al. 2013; Hooghe in De Vroome 2015) kažejo na to, da bolj vključujoče integracijske politike, ki omogočajo na primer lažji dostop priseljencev do državljanstva, boljše vključevanje na trg dela, dostopne jezikovne tečaje, ki spodbujajo

politično participacijo ipd., prispevajo k zmanjševanju percepcij ogroženosti večinskega prebivalstva in s tem vplivajo na bolj pozitiven odnos do priseljencev, priseljevanja in integracije. V prihodnje bi tudi v Sloveniji veljalo več raziskovalne pozornosti nameniti proučevanju dejavnikov, ki vplivajo na oblikovanje percepcij ogroženosti večinskega prebivalstva, saj so te podlaga za oblikovanje odnosa do priseljencev, priseljevanja in integracije. Poleg tega bi veljalo podrobneje proučiti, na kakšne načine in s kakšnimi ukrepi bi bilo mogoče občutke ogroženosti ublažiti.

10 Literatura in viri

- Adserà, A. in Pytliková, M., 2016. Language and Migration. V V. Ginsburgh in S. Weber (ur.) *The Palgrave Handbook of Economics and Language*. Palgrave Macmillan, Houndmills, New York, 342–372.
- Ager, A. in Strang, A., 2008. Understanding Integration: A Conceptual Framework. *Journal of Refugee Studies* 21 (2), 167–191.
- Alba, R. in Foner, N., 2017. Immigration and the Geography of Polarization. *City & Community*, 16 (3), 239–243.
- Alexander, M., 2007. *Cities and Labour Immigration: Comparing Policy Responses in Amsterdam, Paris, Rome and Tel Aviv*. Research in migration and ethnic relations series. Ashgate, Aldershot.
- Allport, G. W., 1954. *The Nature of Prejudice*. Doubleday Anchor Books, Garden City, New York.
- Amir, Y., 1976. The Role of Intergroup Contact in Change of Prejudice and Race Relations. V P. Katz in D. A. Taylor (ur.) *Towards the Elimination of Racism*. Pergamon Press, New York, 245–308.
- Anderson, B. in Blinder, S. 2019. Who Counts as a Migrant? Definitions and their Consequences. *The Migration Observatory*, <https://migrationobservatory.ox.ac.uk/wp-content/uploads/2017/01/Briefing-Who-Counts-as-a-Migrant-Definitions-and-their-Consequences.pdf> (dostop 13. 10. 2021).
- Apohal Vučkovič, L. in Čelebič, T., 2009. *Socialni razgledi 2008*. UMAR, Ljubljana.
- Ardittis, S. in Laczo, F., 2021. Introduction. *Migration Policy Practice*. XI (1), 2–4.
- Bail, C. A., 2008. The Configuration of Symbolic Boundaries Against Immigrants in Europe. *American Sociological Review* 73, 37–59.
- Bajt, V., 2021. Nacionalizem in prekarnost migrantskih delavk in delavcev. V Č. Poglajen, M. Tekavčič, D. Türk in A. Kanjuo - Mrčela (ur.) *Študije o prekarnosti: interdisciplinarni pogledi*. Ekonomska fakulteta, Založništvo, 544–557.
- Barceló, J., 2016. Attitudes Towards Immigrants and Immigration Policy in Asia and the Pacific: A Quantitative Assessment of Current Theoretical Models Beyond Western Countries. *Asian Journal of Political Science* 24 (1), 87–123.
- Bell, B., 2019. Crime and Immigration. Do Poor Labor Market Opportunities Lead to Migrant Crime? *IZA World of Labor*, <https://wol.iza.org/articles/crime-and-immigration/long> (dostop 20. 10. 2021).
- Bell, B., Machin, S. in Fasani, F., 2010. *Crime and Immigration: Evidence from Large Immigrant Waves*. IZA Discussion Paper No. 4996. Forschungsinstitut zur Zukunft der Arbeit/ Institute for the Study of Labor, <https://docs.iza.org/dp4996.pdf> (dostop 24. 11. 2021).
- Ben - Nun Bloom, P., Arikan, G. in Lahav, G., 2015. The Effect of Perceived Cultural and Material Threats on Ethnic Preferences in Immigration Attitudes. *Ethnic and Racial Studies* 38 (10), 1760–1778.

- Bešter, R., 2003. *Migracijska politika Slovenije in EU. Primerjava zakonodaje, strateških dokumentov in priporočil, s poudarkom na integracijski politiki*. Raziskovalna naloga. Mirovni inštitut, Ljubljana, <https://www.mirovni-institut.si/wp-content/uploads/2014/08/Bester01.pdf> (dostop 3. 2. 2021).
- Bešter, R., 2006. *Integracijska politika – politika integracije imigrantov: teoretični model in študija primera Republike Slovenije*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.
- Bešter, R., 2007a. Integracija in model integracijske politike. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 105–134.
- Bešter, R., 2007b. Socialnoekonomska integracija priseljencev iz prostora nekdanje Jugoslavije in njihovih potomcev v Sloveniji. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 220–255.
- Bešter, R., 2009. Pravni okvir, relevanten za integracijo imigrantov v Sloveniji. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 58, 160–195.
- Blalock, Jr. H. M., 1967. *Toward a Theory of Minority-Group Relations*. Capricorn Books, New York.
- Blinder, S., 2015. Imagined Immigration: The Impact of Different Meanings of 'Immigrants' in Public Opinion and Policy Debates in Britain. *Political Studies* 63 (1), 80–100.
- Blumer, H., 1958. Race Prejudice as a Sense of Group Position. *The Pacific Sociological Review* 1 (1), 3–7.
- Bogardus, E. S., 1925. Measuring Social Distances. *Journal of Applied Sociology* 9, 299–308.
- Bohman, A., 2014. *Anti-immigrant Attitudes in Context: The Role of Rhetoric, Religion and Political Representation*. Doctoral thesis. Umeå University, Umeå.
- Bommes, M. in Morawska, E. (ur.), 2005. *International Migration Research: Constructions, Omissions and the Promises of Interdisciplinarity*. Ashgate, Aldershot.
- Bommes, M., 2012. Transnationalism or Assimilation? V C. Boswell in G. D'Amato (ur.) *Immigration and Social Systems: Collected Essays of Michael Bommes*. IMISCOE Research. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Boros, T., Funk, M., Giusto, H., Gruber, O., Kyambi, S., Le Bras, H., Pelling, L., Rinke, T., Scholle, T. in Troiani, L., 2019. *European Public Opinion and Migration: Achieving Common Progressive Narratives*. FEPS, Friedrich Ebert Stiftung, Fondazione Pietro Nenni, Fondation Jean Jaurès, Bruselj, Budimpešta, Rim, Pariz.
- Brewer, M. B. in Miller, N., 1996. *Intergroup Relations*. Open University Press, Buckingham.
- Brooks, C. in Manza, J., 2006. Social Policy Responsiveness in Developed Democracies. *American Sociological Review* 71 (3), 474–494.
- Brown, R., 1995. *Prejudice: Its Social Psychology*. Basil Blackwell, Oxford.
- Bučar Ručman, A. in Šulc, A., 2019. Medijsko (so)ustvarjanje »begunske in varnostne krize« in njen odsev na državni in lokalni ravni. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 70 (1), 5–20.
- Bučar Ručman, A., 2014. *Migracije in kriminaliteta. Pogled čez meje stereotipov in predsodkov*. Založba ZRC SAZU, Ljubljana.

- Callens, M.-S. in Meuleman, B., 2017. Do Integration Policies Relate to Economic and Cultural Threat Perceptions? A Comparative Study in Europe. *International Journal of Comparative Sociology* 58 (5), 367–391.
- Callens, M.-S., 2015. *Integration policies and public opinion: in conflict or in harmony?* Luxembourg Institute of Socio-Economic Research (LISER) & University of Leuven, https://www.migpolgroup.com/_old/wp-content/uploads/2015/02/MIPEX_Literature-review_Integration-and-public-opinion.pdf (dostop 19. 8. 2021).
- Callens, M.-S., 2017. *Integration policies and public opinion: in conflict or in harmony?* European Parliament, 19. junij 2017, 4–6, https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/IE_Handout_FINAL.pdf (dostop 19. 8. 2021).
- Canoy, M., Beutin, R., Horvath, A., Hubert, A., Lerais, F., Smith, P. in Sochacki, M., 2006. *Migration and Public Perception*. Bureau of European Policy Advisers (BEPa), European Commission, Bruselj, https://conference.iza.org/conference_files/EULaMa2006/canoy_m3146.pdf (dostop 3. 11. 2021).
- Card, D., Dustmann, C. in Preston, I. 2005. *Understanding Attitudes to Immigration: The Migration and Minority Module of the First European Social Survey* CReAM Discussion Paper Series 3/5, 1–43.
- Castles, S., Korac, M., Vasta, E. in Vertovec, S., 2002. *Integration: Mapping the Field*. Report. University of Oxford, Centre for Migration and Policy Research and Refugee Studies Centre, contracted by the Home Office Immigration Research and Statistics Service.
- Ceobanu, A. M. in Escandell, X., 2010. Comparative Analyses of Public Attitudes Toward Immigrants and Immigration Using Multinational Survey Data: A Review of Theories and Research. *Annual Review of Sociology* 36, 309–328.
- Chandler, C. R. in Y.-M. T. Tsai., 2001. Social Factors Influencing Immigration Attitudes: An Analysis of Data from the General Social Survey. *Social Science Journal* 38 (2), 177–188.
- Choquet, S., 2017. *Models of Integration in Europe*. Policy Paper, European Issues No. 449.
- Citrin, J. in Sides, J., 2008. Immigration and the Imagined Community in Europe and the United States. *Political Studies* 56, 33–56.
- Citrin, J., Green, D. P., Muste, C. in Wong, C., 1997. Public Opinion Toward Immigration Reform: the Role of Economic Motivations. *The Journal of Politics* 59, 858–881.
- Coban, M., 2020. *Redistribution Preferences, Attitudes towards Immigrants, and Ethnic Diversity*. IAB-Discussion Paper, No. 23/2020. Institut für Arbeitsmarkt und Berufsforschung (IAB), Nürnberg.
- Coenders, M., Lubbers, M. in Scheepers, P., 2008. Support for Repatriation Policies of Migrants: Comparisons across and Explanations for European Countries. *International Journal of Comparative Sociology* 49, 175–194.
- Coenders, M., Lubbers, M. in Scheepers, P., 2009. Opposition to Civil Rights for Legal Migrants in Central and Eastern Europe: Cross-national Comparisons and Explanations. *East European Politics and Societies* 23 (2), 146–164.
- Damelang, A., Ebersperger, S. in Stumpf, F., 2021. Immigrants' Labour Market Disadvantages Across Western Europe: the Role of Composition and Context. *Journal of International Migration and Integration* 22, 1525–1550.
- Dancygier, R. M. in Donnelly, M. J., 2013. Sectoral Economies, Economic Contexts, and Attitudes toward Immigration. *The Journal of Politics* 75 (1), 17–35.

- Davidov, E. in Meuleman, B., 2012. Explaining Attitudes Towards Immigration Policies in European Countries: The Role of Human Values. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 38 (5), 757–775.
- Davidov, E., Meulemann, B., Schwartz, S. H. in Schmidt, P., 2014. Individual Values, Cultural Embeddedness, and Anti-Immigration Sentiments: Explaining Differences in the Effect of Values on Attitudes Toward Immigration Across Europe. *Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie* (Suppl) 66, 263–285.
- Davis, L. in Deole, S. S., 2017. *Immigration and the Rise of Far-Right Parties in Europe*. Ifo DICE Report 15 (4), 10–15.
- Dedić, J., 2003. Diskriminacija v postopkih pridobivanja slovenskega državljanstva. V J. Dedić, V. Jalušič in J. Zorn, *Izbrisani: Organizirana nedolžnost in politike izključevanja*. Mirovni inštitut, Ljubljana, 23–84.
- Dempster, H., Leach A. in Hargrave, K., 2020. *Public Attitudes Towards Immigration and Immigrants. What People Think, Why, and How to Influence Them*. ODI Working paper 588. ODI, London.
- Dennison, J. in Dražanová, L., 2018. *Public Attitudes on Migration: Rethinking How People Perceive Migration: an Analysis of Existing Opinion Polls in the Euro-Mediterranean Region*. ICMPD, Migration Policy Centre, OPAM. European University Institute, <http://hdl.handle.net/1814/62348> (dostop 9. 6. 2021).
- Dennison, J., 2020. A Basic Human Values Approach to Migration Policy Communication. *Data & Policy* 2, e18.
- Dežan, L. in Sedmak, M., 2020. Policy and Practice: the Integration of (Newly Arrived) Migrant Children in Slovenian Schools. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije. Series historia et sociologia* 30 (4), 559–574.
- Direktiva 2016/801/EU Evropskega parlamenta in Sveta z dne 11. maja 2016 o pogojih za vstop in prebivanje državljanov tretjih držav za namene raziskovanja, študija, opravljanja pripravništva, prostovoljskega dela, programov izmenjave učencev ali izobraževalnih projektov in dela varušk au pair, Uradni list Evropske unije L 132/21, 21. 5. 2016.
- Dixon, R., 2019. *Attitudes Towards Immigrants and Immigration: A Narrative Review*. http://www.caddanz.org.nz/massey/fms/caddanz/R_Dixon_FINAL.pdf?605EB2F-66682D6E8D1769203D0DB2798 (dostop 15. 7. 2021).
- Dolenc, D. in Miklič, E., 2019. *Metodološko pojasnilo: registrski popis prebivalstva, gospodinjstev in stanovanj*. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, <https://www.stat.si/StatWeb/File/DocSysFile/8211> (dostop 9. 6. 2021).
- Dolenc, D., 2003. *Migracije iz območja nekdanje Jugoslavije v Slovenijo in njih socio-geografski učinki*. Magistrsko delo. Univerza v Ljubljani, Ljubljana.
- Dolenc, D., 2019. *Mednarodni dan migrantov. Od 250.000 prebivalcev Slovenije s prvim prebivališčem v tujini se jih je 38 % k nam priselilo v zadnjih 10 letih*. Statistični urad Republike Slovenije, <https://www.stat.si/StatWeb/news/Index/8554> (dostop 12. 11. 2021).
- Doomernik, J. in Bruquetas - Callejo, M., 2016. National Immigration and Integration Policies in Europe since 1973. V R. Penninx in B. Garcés - Mascareñas (ur.) *Integration Processes and Policies in Europe*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London, 57–76.

- Doomernik, J., 1998. The Effectiveness of Integration Policies Towards Immigrants and Their Descendants in France, Germany and the Netherlands. *International Migration Papers* No. 27.
- Doomernik, J., 2005. »Commentary.« Policy Brief, No. 1, <http://www.focus-migration.de/dokumente/policy-brief/PB01%20-%20Dutch%20Integration.pdf> (dostop 9. 6. 2021).
- Doupona - Horvat, M., 1996. Begunska politika v Sloveniji (od marca 1992 do konca leta 1993). *Časopis za kritiko znanosti* 24 (178), 123–145.
- Doupona - Horvat, M., Verschuere, J. in Žagar, Ž. I., 1998. *Pragmatika legitimizacije: retorika begunske politike v Sloveniji. Pragmatika legitimizacije*. Open Society Institute, Ljubljana.
- Dovidio, J., Gaetner, S. in Kawamaki, K., 2003. Intergroup Contact: The Past, Present and the Future. *Group Processes and Intergroup Relations* 6, 5–20.
- Dražanová, L., Liebig, T., Migali, S., Scipioni, M. in Spielvogel, G., 2020. What are Europeans' Views on Migrant Integration? An In-depth Analysis of 2017 Special Eurobarometer »Integration of Immigrants in the European Union«. European Commission, JRC119315, <https://doi.org/10.1787/f74bf2f5-en> (dostop 9. 6. 2021).
- Durrheim, K. in Dixon, J., 2005. *Racial Encounter. The Social Psychology of Contact and Desegregation*. Routledge.
- Dustmann, C. in Preston, I. P., 2007. Racial and Economic Factors in Attitudes to Immigration. *The B. E. Journal of Economic Analysis & Policy* 7 (1), Article 62, <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/16433/1/16433.pdf> (dostop 22. 7. 2021).
- EMN, 2021a. *EMN Glossary*, https://ec.europa.eu/home-affairs/networks/european-migration-network-emn/emn-glossary_en?page=37 (dostop 12. 10. 2021).
- EMN, 2021b. *Annual Report on Migration and Asylum 2020*. European Migration Network, <https://www.emn.eu/wp-content/uploads/2020/10/emn-arm-2020-synthesis-report.pdf> (dostop 18. 10. 2021).
- Eržen, B., 2021a. Z lokalnih volitev bi izločili tujce iz tretjih držav. *Delo*, 7. 7. 2021, <https://www.delo.si/novice/slovenija/z-lokalnih-volitev-bi-izlocili-tujce-iz-tretjih-drzav/> (dostop 15. 7. 2021).
- Eržen, B., 2021b. Koalicija molči, opozicija o uresničevanju agende SDS. *Delo*, 12. 7. 2021, <https://www.delo.si/novice/slovenija/koalicija-molci-opozicija-o-uresnicevanju-agende-sds/> (dostop 24. 11. 2021).
- Eržen, B., 2021c. Koalicija spet o omejevanju volilne pravice tujcem. *Delo*, 16. 11. 2021, <https://www.delo.si/novice/slovenija/koalicija-spet-o-omejevanju-volilne-pravice-tujcem/> (dostop 16. 11. 2021).
- Esipova, N., Ray, J. in Pugliese, A., 2020. World Grows Less Accepting of Migrants. *Gallup*, 23. september 2020, <https://news.gallup.com/poll/320678/world-grows-less-accepting-migrants.aspx> (dostop 7. 7. 2021).
- Esipova, N., Ray, J., Pugliese, A., Tsubutashvili, D., Laczko, F. in Rango, M., 2015. *How the World Views Migration*. International Organization for Migration, Ženeva.
- Espenshade, T. J. in Hempstead, K. 1996. Contemporary American Attitudes toward US Immigration. *International Migration Review* 30 (2), 535–570.
- Esses, V. M., Dovidio, J. F., Jackson, L. M. in Armstrong, T. L., 2001. The Immigration Dilemma: The Role of Perceived Group Competition, Ethnic Prejudice, and National Identity. *Journal of Social Issues* 57 (3), 389–412.

- European Social Survey Round 7 Data (ESS Round 7)*, 2014. Data file edition 2.2. NSD - Norwegian Centre for Research Data, Norway – Data Archive and distributor of ESS data for ESS ERIC.
- Eurostat Statistic Explained, 2021. *Asylum Statistics*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Asylum_statistics#Number_of_asylum_applicants:_decrease_in_2020 (dostop 5. 11. 2021).
- Eurostat, 2020a. *Residence Permits – Statistics on Authorisations to Reside and Work*. December 2020, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Residence_permits_%E2%80%93_statistics_on_authorisations_to_reside_and_work#EU_Blue_Cards_issued_to_highly_qualified_non-EU_citizens (dostop 23. 9. 2021).
- Eurostat, 2020b. *Population Projections in the EU*, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Population_projections_in_the_EU#A_demographic_future_E2.80.94_a_greying_population (24. 9. 2021).
- Facchini, G. in Mayda, A. M., 2007. *Does the Welfare State Affect Individual Attitudes towards Immigrants? Evidence Across Countries*. No 233, Development Working Papers from Centro Studi Luca d'Agliano. University of Milano, Milano.
- Favell, A., 2003. Integration/asimilation. V M. Gibney in R. Hansan (ur.) *Immigration and Asylum: From 1900 to the Present*. ABC-Clio, Santa Barbara.
- Fetzer, J., 2000. *Public Attitudes Toward Immigration in the United States, France, and Germany*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Finseraas, H., West Pedersen, A. in Bay, A.-H., 2016. When the Going Gets Tough: The Differential Impact of National Unemployment on the Perceived Threats of Immigration. *Political Studies* 64 (1), 60–73.
- Fleischmann, F. in Dronkers, J., 2010. Unemployment among Immigrants in European Labour Markets: An Analysis of Origin and Destination Effects. *Work, Employment and Society* 24 (2), 337–354.
- Forbes, H. D., 1997. *Ethnic Conflict: Commerce, Culture, and the Contact Hypothesis*. Yale University Press, New Haven, CT.
- Ford, R., 2011. Acceptable and Unacceptable Immigrants: the Ethnic Hierarchy in British Immigration Preferences. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 37 (7), 1017–1037.
- Ford, R., 2017. Three Things I have Learned about Immigration Attitudes, European Parliament, 19. junij 2017, https://www.europeansocialsurvey.org/docs/findings/IE_Handout_FINAL.pdf (dostop 14. 4. 2021).
- Freeman, G. P., Randall, H. in Leal, D. L. (ur.), 2013. *Immigration and Public Opinion in Liberal Democracies*. Routledge, New York.
- Gang, I. N., Rivera - Batiz, F. in Yun, M.-S., 2002. *Economic Strain, Ethnic Concentration and Attitudes Toward Foreigners in the European Union*. IZA Discussion Paper No. 578, <http://ftp.iza.org/dp578.pdf> (dostop 27. 10. 2021).
- Garcés - Mascareñas, B. in Penninx, R. (ur.), 2016. *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. Springer, Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London.
- Goldin, I., Pitt, A., Nabarro, B. in Boyle, K., 2018. *Migration and the Economy: Economic Realities, Social Impacts & Political Choices*, https://www.oxfordmartin.ox.ac.uk/downloads/reports/2018_OMS_Citi_Migration_GPS.pdf (dostop 15. 7. 2021).

- Goodman, S. W., 2010. Integration Requirements for Integration's Sake? Identifying, Categorising and Comparing Civic Integration Policies. *Journal of Ethnic and Migration Studies, Migration and Citizenship Attribution: Politics and Policies in Western Europe* 36 (5), 753–772.
- Gorodzeisky, A. in Semyonov, M., 2018. Competitive Threat and Temporal Change in Anti-immigrant Sentiment: Insights from a Hierarchical Age-period-cohort Model. *Social Science Research* 73, 31–44.
- Green, E. G. T., 2009. Who Can Enter? A Multilevel Analysis on Public Support for Immigration Criteria Across 20 European Countries. *Group Processes & Intergroup Relations* 12 (1), 41–60.
- Green, E. G. T., Visintin, E. P., Sarrasin, O. in Hewstone, M., 2020. When Integration Policies Shape the Impact of Intergroup Contact on Threat Perceptions: a Multilevel Study Across 20 European Countries. *Journal of Ethnic and Migration Studies* 46 (3), 631–648.
- Hafner Fink, M. in Malešič, M., 2016. *Slovensko javno mnenje 2015: Mednarodna raziskava Stališča o delu (ISSP 2015), Mednarodna raziskava Stališča o vlogi države (ISSP 2016), Ogledalo javnega mnenja in raziskava Stališča o varnosti* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana, ADP – IDNo: SJM15, https://doi.org/10.17898/ADP_SJM15_V1 (dostop 17. 10. 2021).
- Hafner Fink, M., Kurdija, S., Klement, P. in Stanojević, M., 2021. *Slovensko javno mnenje 2019/2: Stališča o neenakosti (ISSP), Ogledalo javnega mnenja, Odnos do dela in družine* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana.
- Hainmueller, J. in Hiscox, M. J., 2007. Educated Preferences: Explaining Attitudes Toward Immigration in Europe. *International Organization* 61 (2), 399–442.
- Heckmann, F. in Schnapper, D., 2003. *The Integration of Immigrants in European Societies*. Lucius and Lucius, Stuttgart.
- Hello, E., Scheepers, P. in Gijsberts, M., 2002. Education and Ethnic Prejudice in Europe: Explanations for Cross-national Variances in the Educational Effect on Ethnic Prejudice. *Scandinavian Journal of Educational Research* 46 (1), 5–24.
- Hewstone, M., 1996. Contact and Categorization: Social Psychological Interventions to Change Intergroup Relations. V N. Macrae, C. Stangor in M. Hewstone (ur.) *Stereotypes and Stereotyping*. The Guilford Press, London.
- Hindriks, P., Verkuyten, M. in Coenders, M., 2014. Interminority Attitudes: The Roles of Ethnic and National Identification, Contact, and Multiculturalism. *Social Psychology Quarterly* 77 (1), 54–74.
- Hjerm, M. 2009. Anti-immigrant Attitudes and Cross-municipal Variation in the Proportion of Immigrants. *Acta Sociologica* 52 (1), 47–62.
- Hooghe M. in de Vroome, T., 2015. How Does the Majority Public React to Multiculturalist Policies? A Comparative Analysis of European Countries. *American Behavioral Scientist* 59 (6), 747–768.
- Hopkins, D. J., 2010. Politicized Places: Explaining Where and When Immigrants Provoke Local Opposition. *American Political Science Review* 104 (1), 40–60.
- Hopkins, D. J., Sides, J. in Citrin, J., 2019. The Muted Consequences of Correct Information about Immigration. *The Journal of Politics* 81 (1), 315–320.

- Huber, P. in Oberdabernig, D., 2016. The Impact of Welfare Benefits on Natives' and Immigrants' Attitudes Toward Immigration. *European Journal of Political Economy* 44, 53–78.
- Huddleston, T., Bilgili, Ö., Joki, A.-L. in Vankova, Z., 2015. Migrant Integration Policy Index 2015. CIDOB, MPG, Barcelona/Bruselj.
- International Centre for Migration Policy Development, 2005. *Integration Agreements and Voluntary Measures Compulsion or Voluntary Nature – Comparison of compulsory integration courses, programmes and agreements and voluntary integration programmes and measures in Austria, France, Germany, the Netherlands and Switzerland*. International Centre for Migration Policy Development, Dunaj, http://research.icmpd.org/fileadmin/Research-Website/Publications/Final_INTI_Report_electronic_version.pdf (dostop 28. 7. 2021).
- IOM, 2019. *Glossary on Migration*. N° 34, International migration law, https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml_34_glossary.pdf (dostop 12. 10. 2021).
- Isphording, I. E., 2015. What Drives the Language Proficiency of Immigrants? *IZA World of Labor*, <https://wol.iza.org/articles/what-drives-language-proficiency-of-immigrants/long> (dostop 12. 11. 2021).
- ISSP 2013 – National Identity III. *Variable Report*, 2015. GESIS Data Archive for the Social Sciences. GESIS – Leibniz Institute for the Social Sciences, Köln, https://dbk.gesis.org/dbksearch/download.asp?file=ZA5950_cdb.pdf (dostop 25. 10. 2021).
- Izboljšanje zakonitih poti v Evropo: nepogrešljiv del uravnotežene in celovite migracijske politike, 2018. Sporočilo komisije evropskemu parlamentu in svetu. Prispevek Evropske komisije k srečanju voditeljev v Salzburgu 19. in 20. septembra 2018. Bruselj, 12. 9. 2018 COM(2018) 635 final.
- Jacobs, D. in Herman, B., 2009. The Nexus Between Immigrant Integration Policy and Public Opinion in the European Union. V J. Niessen in T. Huddleston (ur.) *Legal Frameworks for the Integration of Third-country Nationals*. Martinus Nijhoff Publishers, Leiden, 113–140.
- Jalušič, V. in Bajt, V., 2020. A Paradigm Shift Framed by a Crisis: Recent Debates on Immigration and integration in Six EU countries. *Annales: anali za istrske in mediteranske študije, Series historia et sociologia* 30 (4), 517–530.
- Janko Spreizer, A., Kalčič, Š., Šušmelj, D. in Pezdir, T., 2004. Oblike ljudske in birokratske diskriminacije skozi pogled ljudi, ki jih uradno nikoli niso poimenovali za begunce. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 45, 226–255.
- Javdani, M., 2020. Public Attitudes Toward Immigration – Determinants and Unknowns. *IZA World of Labor*, <https://wol.iza.org/uploads/articles/531/pdfs/public-attitudes-toward-immigration-determinants-and-unknowns.pdf?v=1> (dostop 14. 11. 2021).
- Javni razpis za dodelitev štipendij za deficitarne poklice za šolsko leto 2021/2022 (308. javni razpis), <https://www.srips-rs.si/vsi-razpisi/razpis/javni-razpis-za-dodelitev-stipendij-za-deficitarne-poklice-za-solsko-leto-20212022-308-jr> (dostop 16. 11. 2021).
- Jazbec, F., 2012. *Upravno-sistemske vidiki migracijske politike v Sloveniji*. Doktorska disertacija. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, http://dk.fdv.uni-lj.si/doktorska_dela/pdfs/dr_jazbec-franci.PDF (dostop 8. 7. 2021).
- Jeannet, A.-M., Ademmer, E., Rushs, M. in Stöhr, T., 2019. *What Asylum and Refugee Policies do Europeans Want? Evidence from a Cross-national Conjoint Experiment*, SSRN

- Working Paper, https://cadmus.eui.eu/bitstream/handle/1814/64384/RSCAS_2019_73.pdf?sequence=4&isAllowed=y.
- Johnson, D. R. in Creech, J. C., 1983. Ordinal Measures in Multiple Indicator Models: A Simulation Study of Categorization Error. *American Sociological Review* 48 (3), 398–407.
- Jug Došler, A. in Zagmajster, M., 2018. Usposabljanje izvajalcev, ki izvajajo program Začetna integracija priseljencev (ZIP), prispevek na strokovnem posvetu *Kako se izkušnja begunstva dotika naših življenj: kako naj se odzovemo izobraževalci?* Andragoško društvo Slovenije, Ljubljana, http://www.andragosko-drustvo.si/wp-content/uploads/2018/03/Posvet_ADS_2018_dr_Anita_Jug_Dosler_in_mag_Margerita_Zagmajster.pdf (28. 7. 2020).
- Kajzer, A., Perko, M., Sodja, U., Čelebič, T., Petan, P., Kuštrin, A. in Rogan, D., 2019. *Ekonomski izzivi 2019. Soočanje s pomanjkanjem delovne sile*. UMAR, Ljubljana.
- Kauff, M., Asbrock, F., Thörner, S. in Wagner, U., 2013. Side Effects of Multiculturalism: The Interaction Effect of a Multicultural Ideology and Authoritarianism on Prejudice and Diversity Beliefs. *Personality and Social Psychology Bulletin* 39 (3), 305–320.
- Kejžar, B., 2007. Dvojno državljanstvo kot element integracijske politike. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 153–186.
- Kejžar, B., 2009. Različne oblike politične participacije imigrantov v članicah Evropske unije. *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 59, 116–150.
- Kessler, A., 2001. *Immigration, Economic Insecurity, and the »Ambivalent« American Public*. Working Paper No. 41, The Center for Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego, <https://escholarship.org/uc/item/6k5531rt> (dostop 17. 6. 2021).
- Kiss, M., 2021. *Demographic Outlook for the European Union*. Study. European Parliamentary Research Service. PE 690.528. European Parliament, Brussels.
- Kobe, I., Starc, T. in Žagar, J. *Chain Pushbacks and State Violence on the Balkan Route - Slovenia (2019–2021)*. Infokolpa, <https://push-forward.org/sites/default/files/2021-11/Report%202019-2021.pdf> (dostop 30. 3. 2022).
- Kogan, I., 2006. Labor Markets and Economic Incorporation among Recent Immigrants in Europe. *Social Forces* 85 (2), 697–721.
- Kogovšek Šalamon, N., 2018. *Migration Law in Slovenia*. 2nd ed. Alphen aan den Rijn: Kluwer Law International, cop.
- Kogovšek Šalamon, N., Petković, B., Zorn, J., Pistotnik, S., Lipovec Čebren, U., Bajt, V. in Zdravković, L., 2010. *Brazgotine izbrisa: prispevek h kritičnemu razumevanju izbrisa iz registra stalnega prebivalstva Republike Slovenije*. Mirovni inštitut, Ljubljana.
- Komac, M. in Medvešek, M. (ur.), 2005. *Percepcije slovenske integracijske politike: zaključno poročilo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Komac, M., 1997. Srbska skupnost v Sloveniji (statistična slika). *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja* 32, 73–115.
- Komac, M., 2007. Varstvo »novih« narodnih skupnosti v Sloveniji. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 35–65.
- Konvencija o statusu beguncev*, Uradni list FLRJ-MP, št. 7–76/60.

- Kromrey, J. D. in Rendina - Gobioff, G., 2002. An Empirical Comparison of Regression Analysis Strategies with Discrete Ordinal Variables. *Multiple Linear Regression Viewpoints* 28 (2), 30–43.
- Kunovich, R. M., 2004. Social Structural Position and Prejudice: An Exploration of Cross-national Differences in Regression Slopes. *Social Science Research* 33 (1), 20–44.
- Kurdija, S. in Malnar, B., 2021. *Slovensko javno mnenje 2018/2: Evropska družboslovna raziskava* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana.
- Kustov, A., Laaker, D. in Reller, C., 2021. The Stability of Immigration Attitudes: Evidence and Implications. *The Journal of Politics* 83 (4), 1478–1494.
- Ladič, M., Bajt, V. in Jalušič, V., 2020. *Nacionalni mehanizem za evalvacijo integracije. Slovenija: poročilo za leto 2018*. Mirovni inštitut, Ljubljana.
- Lahav, G. 2004. *Immigration and Politics in the New Europe: Reinventing Borders*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Lahav, G. in Courtemanche, M., 2011. The Ideological Effects of Framing Threat on Immigration and Civil Liberties. *Political Behavior* 34 (3), 477–505.
- Lancee, B. in Pardos - Prado, S., 2013. Group Conflict Theory in a Longitudinal Perspective: Analyzing the Dynamic Side of Ethnic Competition. *International Migration Review* 47 (1), 106–131.
- Lee, M., Martinez, Jr., R. in Rosenfeld, R., 2001. Does Immigration Increase Homicide? Negative Evidence From Three Border Cities. *The Sociological Quarterly* 42 (4), 559–580.
- Leong, C.-H. in Ward, C., 2010. Intergroup Perceptions and Attitudes Toward Immigrants in a Culturally Plural Society. *Applied Psychology* 60 (1), 46–65.
- Liviatan, I., Trope, Y. in Liberman, N., 2008. Interpersonal Similarity as a Social Distance Dimension: Implications for Perception of Others' Actions. *Journal of Experimental Social Psychology* 44 (5), 1256–1269.
- Lucassen, G. in Lubbers, M., 2012. Who Fears What? Explaining Far-Right-Wing Preference in Europe by Distinguishing Perceived Cultural and Economic Ethnic Threats. *Comparative Political Studies* 45 (5), 547–574.
- Lunder Verlič, S., 2016. Vključevanje priseljencev v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. *SLOGOPIS – Informativni časopis za razvojne teme* 24, 14–15, http://www.sloga-platform.org/wp-content/uploads/2016/11/SLOGA_casopis_24st_SPLET.pdf (dostop 3. 12. 2021).
- Maastrichtska pogodba – Treaty on European Union. Official Journal of the European Communities C 191, 29. 7. 1992.
- Mayda, A. M., 2006. Who is Against Immigration? A Cross-Country Investigation of Individual Attitudes towards Immigrants. *Review of Economics and Statistics* 88 (3), 510–530.
- MEDAM (Mercator Dialogue on Asylum and Migration), 2019. *Rethinking EU Migration and Asylum Policies: Managing Immigration Jointly with Countries of Origin and Transit*. MEDAM Assessment Report on Asylum and Migration Policies in Europe. IfW, Kiel.
- Medved, F., 2010. Slovenska politika integracije – »od prvih do tretjih državljanov«. V M., Medvešek in R. Bešter (ur.) *Državljeni tretjih držav ali tretjerazredni državljani?*

- Integracija državljanov tretjih držav v Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Medvešek, M. in Hafner Fink, M., 2007. Opis poteka raziskave percepcije slovenske integracijske politike. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 480–508.
- Medvešek, M., 2007. Percepcije priseljencev in potomcev priseljencev o kulturni razsežnosti integracijskega procesa. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 333–372.
- Medvešek, M., Bešter, R. in Pirc, J. 2022a. *Integracijske politike in zakonodaja na področju integracije priseljencev v Sloveniji*. Interno poročilo. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Medvešek, M., Bešter, R. in Pirc, J., 2022b. *Kazalniki integracije priseljencev in potomcev priseljencev v Sloveniji*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Medvešek, M., Bešter, R. in Pirc, J., 2022c. *Mnenja priseljencev in potomcev priseljencev o integraciji in integracijski politiki*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Melossi, D., 2003. 'In a Peaceful life': Migration and the Crime of Modernity in Europe/Italy. *Punishment & Society* 5 (4), 371–397.
- Mettler, S. in Soss, J., 2004. The Consequences of Public Policy for Democratic Citizenship: Bridging Policy Studies and Mass Politics. *Perspectives on Politics* 2 (1), 55–73.
- Meuleman, B. in Reeskens, T., 2008. The Relation Between Integration Policy and Majority Attitudes Toward Immigration. An Empirical Test Across European Countries. Paper presented at *Dag van de Sociologie*, 29. maj 2008, Leuven.
- Meuleman, B., Davidov, E. in Billiet, J., 2009. Changing Attitudes Toward Immigration in Europe, 2002–2007: A Dynamic Group Conflict Theory Approach. *Social Science Research* 38 (2), 352–365.
- Mirovni inštitut, 2021. *MIPEX 2020: Integracija migrantov – objava rezultatov za Slovenijo*, 15. 12. 2020, <https://www.mirovni-institut.si/mipex-2020-integracija-migrantov-objava-rezultatov-za-slovenijo/> (dostop 23. 6. 2021).
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2010. *Poročilo o delu policije za leto 2009*. 0101-4/2010/9 (203-01), Ministrstvo za notranje zadeve, Policija, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2013. *Poročilo o delu Direktorata za upravne notranje zadeve, migracije in naturalizacijo za leto 2012*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Direktorat za upravne notranje zadeve, migracije in naturalizacijo, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2014. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2013*. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2016. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2015*. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2018a. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2017*. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2018b. *Poročilo o delu Urada za migracije za leto 2017*. Ministrstvo za notranje zadeve Republike Slovenije, Direktorat za upravne notranje zadeve, migracije in naturalizacijo, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2019. *Letno poročilo Sveta za vključevanje tujcev za leto 2018*. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.

- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2020a. *Podatki glede uresničevanja integracijskih programov v Republiki Sloveniji*. Direktorat za upravne notranje zadeve, migracije in naturalizacijo, 21. 9. 2020, št. 214-591/2020/2 (1311-13), interno gradivo.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2020b. *Poročilo Medresorske delovne skupine za pripravo in spremljanje izvajanja Strategije Vlade Republike Slovenije na področju migracij ter koordinacijo aktivnosti s področja migracij – predlog za obravnavo*. 900-197/2018/200, 6. 3. 2020, Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2021a. *Letno poročilo o delu policije 2020*. Ministrstvo za notranje zadeve, Policijska služba generalnega direktorja policije, Ljubljana.
- MNZ (Ministrstvo za notranje zadeve), 2021b. *Poročilo o delu direktorata za migracije za leto 2020*. Ministrstvo za notranje zadeve, Direktorat za migracije, Ljubljana.
- Mouritsen P., Jensen, K. K. in Larin, J. S., 2019. Introduction: Theorizing the Civic Turn in European Integration Policies. *Ethnicities* 19 (4), 595–613.
- Mügge, L. in van der Haar, M., 2016. Who Is an Immigrant and Who requires integration? Categorizing in European policies. V B. Garcés - Mascareñas in R. Penninx (ur.) *Integration Processes and Policies in Europe*. IMISCOE Research Series. Springer, Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London.
- Münz, R., 2004. *Migration, Labour Markets and Migrants Integration in Europe: A Comparison*. Hamburg Institute of International Economics, Washington DC.
- Münz, R., Straubhaar, T., Vadean, F. P. in Vadean, N., 2006. *The Costs and Benefits of European Immigration*. HWWI Policy Report, No. 3, Hamburgisches WeltWirtschaftsInstitut (HWWI), Hamburg.
- Muttarak, R. in Heath, A., 2010. Who Intermarries in Britain? Explaining Ethnic Diversity in Intermarriage Patterns. *The British Journal of Sociology* 61 (2), 275–305.
- Myers, J., L., Well, A., D. in Lorch, R. F. Jr., 2010. *Research Design and Statistical Analysis*. Third Edition. Routledge, New York, London.
- Nacionalni stanovanjski program*. Uradni list Republike Slovenije, št. 43/2000.
- Naveed, A. in Wang, C., 2021. Can Attitudes Toward Immigrant Explain Social Integration in Europe? EU versus Non-EU Migrant. *Social Indicators Research* 153, 345–383.
- Nečak, D., 1997. Avstrija. Jugoslavija. Slovenija. Slovenska narodna identiteta skozi čas. V D. Nečak (ur.) *Avstrija. Jugoslavija. Slovenija, Slovenska narodna identiteta skozi čas*. Oddelek za zgodovino Filozofske fakultete, Ljubljana, 19–24.
- OECD, 2013. *International Migration Outlook 2013*. OECD Publishing, Pariz.
- OECD, 2020. *International Migration Outlook 2020*. OECD Publishing, Pariz.
- OECD/EU, 2015. *Indicators of Immigrant Integration 2015: Settling In*. OECD Publishing, Pariz.
- OECD/EU, 2018. *Settling In 2018. Indicators of Immigrant Integration*. OECD Publishing, Evropska unija, Pariz, Bruselj.
- Paas, T. in Halapuu, V., 2012. *Attitudes Towards Immigrants and the Integration of Ethnically Diverse Societies*. Norface Migration Discussion Paper No. 2012–23.
- Pajnik, M., 2017. Medijsko-politični paralelizem: Legitimizacija migracijske politike na primeru komentarja v časopisu »Delo«. *Dve domovini/Two Homelands* 45, 169–184.
- Pajnik, M., Bajt, V. in Herič, S., 2010. Migranti in trg dela v Sloveniji. *Dve domovini/Two Homelands* 32, 151–167.

- Pavlin, B., Milenković, A., Klasinc, S. in Grm, B., 2004. *Mestna naselja v Sloveniji, 2003*. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.
- Pečar, J., 1998a. Sodobne migracije in kriminologija. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 49 (1), 3–12.
- Pečar, J., 1998b. Migracije in kriminaliteta. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 49 (2), 151–159.
- Penninx, R., 2013. *Research on Migration and Integration in Europe: Achievements and Lessons*. (VOR afscheidsrede). Vossiuspers UvA, Amsterdam.
- Penninx, R. in Garcés - Mascareñas, B., 2016. The Concept of Integration as an Analytical Tool and as a Policy Concept. V B. Garcés - Mascareñas in R. Penninx (ur.) *Integration Processes and Policies in Europe. Contexts, Levels and Actors*. Springer, Cham, Heidelberg, New York, Dordrecht, London, 11–29.
- Penninx, R., Spencer, D. in N. Van Hear, 2008. *Migration and Integration in Europe: The State of Research*. Oxford, <http://www.mighealth.net/nl/images/4/40/Compas.pdf> (dostop 21. 8. 2021).
- Peresman, A., Carroll, R. in Bäck, H., 2021. Authoritarianism and Immigration Attitudes in the UK. *Political Studies* 0(0), 1–18.
- Petrovčič, P., 2020. Z azilanti po novem brez milosti. *Mladina*, 31. 7. 2020, <https://www.mladina.si/200338/z-azilanti-po-novem-brez-milosti/> (dostop 27. 11. 2021).
- Pettigrew, T. F., 1986. The Contact Hypothesis Revisited. V H. Hewstone in R. Brown (ur.) *Contact and Conflict in Intergroup Encounters*. Basil Blackwell, Oxford, 169–195.
- Pettigrew, T. F., 1997. Generalized Intergroup Contact Effects on Prejudice. *Personality and Social Psychology Bulletin* 23 (2), 173–185.
- Pettigrew, T. F., 1998. Intergroup Contact Theory. *Annual Review of Psychology* 49, 65–85.
- Pettigrew, T. F. in Tropp, L., 2000. Does Intergroup Contact Reduce Prejudice? V S. Oskamp (ur.) *Reducing Prejudice and Discrimination*. Hillsdale, Lawrence Erlbaum Associates, NJ.
- Pettigrew, T. F. in Tropp, L. R., 2006. A Meta-Analytic Test of Intergroup Contact Theory. *Journal of Personality and Social Psychology* 90 (5), 751–783.
- Pettigrew, T. F. in Tropp, L., 2008. How Does Intergroup Contact Reduce Prejudice? Meta-analytic Tests of Three Mediators. *European Journal of Social Psychology* 38, 922–934.
- Pettigrew, T. F., Tropp, L. R., Wagner, U. in Christ, O., 2011. Recent Advances in Intergroup Contact Theory. *International Journal of Intercultural Relations* 35 (3), 271–280.
- Pieroni, I., d'Agostino, G. in Lanari, D., 2019. *The Effects of Language Skills on Immigrant Employment and Wages in Italy*. Munich Personal RePEc Archive. MPRA Paper No. 91725, https://mpra.ub.uni-muenchen.de/91725/1/MPRA_paper_91725.pdf (dostop 12. 11. 2021).
- Pirc, J., 2007. Slovenija v sodobnem migracijskem kontekstu Evropske unije. V M. Komac (ur.) *Priseljenci: študije o priseljevanju in vključevanju v slovensko družbo*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 449–475.
- Pirc, J., 2022. Politična participacija priseljencev v Republiki Sloveniji. V M. Medvešek, R. Bešter in J. Pirc, *Integracijske politike in zakonodaja na področju integracije priseljencev v Sloveniji*. Interno poročilo. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana.
- Pirc, J., Bešter, R. in Medvešek, M., 2020. Stanovanjsko področje v Sloveniji za priseljence

- in njihove potomce: pravna ureditev in izbrani kazalniki v praksi. V M. Medvešek in S. Novak Lukanovič (ur.) *Raznolikost v raziskovanju etničnosti: izbrani pogledi II*. Inštitut za narodnostna vprašanja, Ljubljana, 197–230.
- Ponce, A., 2017. Gender and Anti-Immigrant Attitudes in Europe. *Sociological Research for a Dynamic World* 3, 1–17.
- Popis prebivalstva 1991, 1991. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana, https://www.stat.si/publikacije/popisi/1991/Obcine/1991_1_06.pdf (dostop 15. 10. 2021).
- Portal GOV.SI, 2020. *Osebe s priznano mednarodno zaščito po letih*, 7. 5. 2020, <https://www.gov.si teme/integracija/#e57210> (dostop 5. 7. 2021).
- Portal GOV.SI, 2021. *Socialna varnost, Denarna socialna pomoč*, <https://www.gov.si teme/denarna-socialna-pomoc/> (dostop 30. 11. 2021).
- Povabilo vzgojno-izobraževalnim zavodom k oddaji vlog za sofinanciranje dopolnilnega pouka maternih jezikov in kultur za otroke drugih narodnosti v šolskem letu 2021/2022, 2021, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MIZS/Dokumenti/Novice/URKI/Povabilo-vzgojno-izobrazevalnim-zavodom-2021-2022.doc> (dostop 6. 12. 2021).
- Pravilnik o dodeljevanju neprofitnih stanovanj v najem. Uradni list Republike Slovenije, št. 14/2004, 34/2004, 62/2006, 11/2009, 81/2011, 47/2014 in 153/2021.
- Pravilnik o normativih in standardih za izvajanje izobraževalnih programov in vzgojnega programa na področju srednjega šolstva. Uradni list Republike Slovenije, št. 62/2010, 99/2010, 47/2017, 30/2018, 16/2021 in 178/2021.
- Pravilnik o preverjanju in ocenjevanju znanja ter napredovanju učencev v osnovni šoli. Uradni list Republike Slovenije, št. 52/2013.
- Pravilnik o programih za integracijo tujcev. Uradni list Republike Slovenije, št. 25/2009 in 86/2011.
- Pripombe na predlog Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih (EVA 2018-1711-0004), 2020. <http://www.delavskasvetovalnica.si/wp-content/uploads/2021/03/NVO-Komentarji-Ztuj-2.docx> (dostop 12. 7. 2021).
- Quillian, L., 1995. Prejudice as a Response to Perceived Group Threat: Population Composition and Anti-Immigrant and Racial Prejudice in Europe. *American Sociological Review* 60, 586–611.
- Resolucija o imigracijski politiki Republike Slovenije (ReIPRS). Uradni list Republike Slovenije, št. 40/1999.
- Resolucija o migracijski politiki Republike Slovenije (ReMPRS). Uradni list Republike Slovenije, št. 106/2002.
- Resolucija o nacionalnem programu za kulturo 2021–2028. Osnutek. 2021, <https://e-uprava.gov.si/.download/edemokracija/datotekaVsebinska/511661?disposition=attachment> (dostop 6. 12. 2021).
- Riek, B. M., Mania, E. W. in Gaertner, S. M., 2006. Intergroup Threat and Outgroup Attitudes: a Meta-analytic Review. *Personality and Social Psychology Review* 10, 336–353.
- Rocca, L., Hamnes Carlsen, C. in Deygers, B., 2020. *Linguistic Integration of Adult Migrants: Requirements and Learning Opportunities*. Report on the 2018 Council of Europe and ALTE survey on language and knowledge of society policies for migrants. Council of Europe, Strasbourg.
- Rodríguez - Garcí, D., 2010. Beyond Assimilation and Multiculturalism: A Critical

- Review of the Debate on Managing Diversity. *Journal of International Migration & Integration* 11, 251–271.
- Roots, A., Masso, A. in Ainsaar, M., 2016. *Measuring Attitudes towards Immigrants: Validation of Immigration Attitude Index Across Countries*, https://www.europeansocial-survey.org/docs/about/conference/ROOTS-et-al_Measuring-Attitudes-towards-Immigrants.pdf (dostop 13. 7. 2021).
- Sampson, E., 1993. *Celebrating the Other: A Dialogic Account of Human Nature*. Harvester Wheatsheaf, Hemel Hempstead.
- Sampson, W. A., 1986. Desegregation and Racial Tolerance in Academia. *Journal of Negro Education* 55 (2), 171–184.
- Scheve, K. F. in Slaughter, M. J., 2001. Labor Market Competition and Individual Preferences Over Immigration Policy. *Review of Economics and Statistics* 83 (1), 133–145.
- Schilling, P. in Stillman, S., 2021. *Attitudes Towards Immigrants on Their Integration in the Host Country*. CESifo Working Paper No. 9308. Munich Society for the Promotion of Economic Research – CESifo GmbH. https://www.cesifo.org/DocDL/cesifo1_wp9308.pdf (dostop 29. 11. 2021).
- Schinkel, W., 2010. The Virtualization of Citizenship. *Critical Sociology* 36 (2), 265–283.
- Schlueter, E. in Davidov, E., 2011. Contextual Sources of Perceived Group Threat: Negative Immigration-Related News Reports, Immigrant Group Size and their Interaction, Spain 1996–2007. *European Sociological Review* 29 (2), 179–191.
- Schlueter, E. in Scheepers, P., 2010. The Relationship Between Outgroup Size and Anti-Outgroup Attitudes: a Theoretical Synthesis and Empirical Test of Group Threat and Intergroup Contact Theory. *Social Science Research* 39 (2), 285–295.
- Schlueter, E., Meuleman, B. in Davidov, E., 2013. Immigrant Integration Policies and Perceived Group Threat: A Multilevel Study of 27 Western and Eastern European Countries. *Social Science Research* 42 (3), 670–682.
- Schlueter, E., Schmidt, P. in Wagner, U., 2008. Disentangling the Causal Relations of Perceived Group Threat and Outgroup Derogation: Cross-National Evidence from German and Russian Panel Surveys. *European Sociological Review* 24, 567–581.
- Schofield, J. W. in Eurich - Fulcer, R., 2001. When and How School desegregation Improves Intergroup Relations? V R. Brown in S. L. Gaetner (ur.) *Blackwell Handbook of Social Psychology: Intergroup Processes*. Blackwell, Oxford, 186–205.
- Schwartz, S. H., 1992. Universals in the Content and Structure of Values: Theoretical Advances and Empirical Tests in 20 Countries. *Advances in Experimental Social Psychology* 25, 1–65.
- Sedmak, M., Medarić, Z., Gornik, B. in Dežan, L., 2020. Integracija priseljenih otrok v slovenski izobraževalni sistem: odsotnost celovitega systemskega in otrokosrediščnega pristopa. V M. Ignjatović, A. Kanjoo - Mrčela in R. Kuhar (ur.) *Družbene neenakosti in politika: Slovensko sociološko srečanje, Ljubljana, 6.–7. november 2020*. Slovensko sociološko društvo, Ljubljana, 69–73.
- Sedmak, M., Medarić, Z., Perković, K. in Zadel, M., 2019. *Raziskava o potrebah na področju integracije delavcev iz drugih držav članic EU v Sloveniji: končno poročilo*. Znanstveno-raziskovalno središče Koper, Center za raziskovanje javnega mnenja, Koper.
- Semyonov, M. in Glikman, A., 2009. Ethnic Residential Segregation, Social Contacts, and

- Anti-Minority Attitudes in European Societies. *European Sociological Review* 25 (6), 693–708.
- Semyonov, M., Raijman, R. in Gorodzeisky, A., 2006. The Rise of Anti-Foreigner Sentiment in European Societies, 1988–2000, *American Sociological Review* 71, 426–449.
- Semyonov, M., Raijman, R. in Gorodzeisky, A., 2008. Foreigners' Impact on European societies: Public Views and Perceptions in a Cross-national Comparative Perspective. *International Journal of Comparative Sociology* 49, 5–30.
- Sherif, M., 1966. *Group Conflict and Cooperation*. Routledge and Kegan Paul, London.
- Sides, J. in Citrin, J., 2007. European Opinion About Immigration: The Role of Identities, Interests and Information. *British Journal of Political Science* 37 (3), 477–504.
- Sims, V. M. in Patrick, J. R., 1936. Attitude Toward the Negro of Northern and Southern College Students. *Journal of Social Psychology* 7, 192–204.
- Škerl Kramberger, U., 2020. Črna knjiga izgonov na mejah: večina je prosila za azil, a so bili takoj deportirani. *Dnevnik*, 18. 12. 2020, <https://www.dnevnik.si/1042945638> (dostop 18. 12. 2020).
- Špec Potočar, M., 2017. Z novim uradom do celovitejše integracijske politike. *Slogopis. Informativni časopis za razvojne teme* 26/27, https://www.sloga-platform.org/wp-content/uploads/2017/11/SLOGA_casopis_2627st_SPLET.pdf (dostop 17. 11. 2021).
- Special Eurobarometer 469, Integration of Immigrants in the European Union. Report.* 2018, <https://www.europeanmigrationlaw.eu/documents/EuroBarometer-IntegrationOfMigrantsintheEU.pdf> (dostop 23. 10. 2021).
- Standard Eurobarometer 88, Public opinion in the European Union.* 2017, https://www.compete2020.gov.pt/admin/images/Standard_Eurobarometer_88_UE_dez-2017.pdf (dostop 23. 10. 2021).
- Stanovanjski zakon (SZ-1).* Uradni list Republike Slovenije, št. 69/2003, 18/2004 – ZVK-SES, 47/2006 – ZEN, 45/2008 – ZVEtL, 57/2008, 62/2010 – ZUPJS, 56/2011 – odl. US, 87/2011, 40/2012 – ZUJF, 14/2017 – odl. US, 27/2017, 59/2019, 189/2020 – ZFRO in 90/2021.
- Stein, R. M., Post, S. S. in Rinden, A. L., 2000. Reconciling Context and Contact Effects on Racial Attitudes. *Political Research Quarterly* 53 (2), 285–303.
- Stephan, W. G., Renfro, C. L., Esses, V. M., Stephan, C. W. in Martin, T., 2005. The Effects of Feeling Threatened on Attitudes Toward Immigrants. *International Journal of Inter-cultural Relations* 29, 1–19.
- Stonehouse, J. in Forrester, G., 1998. Robustness of the T and U Tests Under Combined Assumption Violations. *Journal of Applied Statistics* 25 (1), 63–74.
- Storm I., Sobolewska, M. in Ford, R., 2017. Is Ethnic Prejudice Declining in Britain? Change in Social Distance Attitudes Among Ethnic Majority and Minority Britons. *The British Journal of Sociology* 68 (3), 410–434.
- Strategija ekonomskih migracij za obdobje od 2010 do 2020 (SEM)*, 2010. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana.
- Strategija Vlade Republike Slovenije na področju migracij*, 2019. Medresorska delovna skupina. Ministrstvo za notranje zadeve, Ljubljana, <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MNZ/SOJ/STR17072019.pdf> (dostop 27. 3. 2020).
- SURS (Statistični urad Republike Slovenije), 2014. *Metodološko pojasnilo, Prebivalstvo, Slovenija*, <https://www.stat.si/statweb/File/DocSysFile/7807> (dostop 2. 12. 2020).

- SURS (Statistični urad Republike Slovenije), 2018a. *Mednarodni dan migrantov*, <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/7830> (dostop 2. 12. 2020).
- SURS (Statistični urad Republike Slovenije), 2018b. *Metodološko pojasnilo, Socioekonomske značilnosti prebivalstva in selivcev*, <https://www.stat.si/statweb/File/DocSys-File/7785/05-245-MP.pdf> (dostop 2. 12. 2020).
- SURS (Statistični urad Republike Slovenije), 2021a. *Naravno gibanje prebivalstva, kohezijski regiji, Slovenija, letno*. Si-Stat, ID tabele 05I1006S.
- SURS (Statistični urad Republike Slovenije), 2021b. *Prebivalstvo, mestna naselja, Slovenija, letno*. Si-Stat, ID tabele H232S (dostop 2. 12. 2020).
- SURS (Statistični urad Republike Slovenije), 2021c. *Prebivalstvo po spolu in po starosti, naselja, Slovenija, letno*. Si-Stat, ID tabele 05C5003S.
- Tabachnick, B. G. in Fidell, L., S. 2001. *Using Multivariate Statistics, Fourth Edition*. Needham Heights, MA: Allyn & Bacon.
- The Black Book of Pushbacks*. Volume 1, 2020. Bruselj, Border Violence Monitoring Network, The Left.
- The Federal Government, *Integration Courses*, <https://www.make-it-in-germany.com/en/living-in-germany/german/integration-courses/> (dostop 28. 7. 2021).
- Thomsen, J. P. F. in Rafiqi, A., 2018. When Does Superficial Intergroup Contact Reduce Anti-Foreigner Sentiment? Negative Contact as an Essential Condition. *International Journal of Comparative Sociology* 59 (1), 25–43.
- Toš, N. (ur), 2016. *Vrednote v prehodu X. Slovensko javno mnenje 2010–2016*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK in Edition Echoraum, Ljubljana, Dunaj.
- Toš, N. (ur), 2018. *Vrednote v prehodu XII. Slovenija v mednarodnih in medčasnih primerjavah ISSP 1994–2018, ESS 2002–2016, EVS/WVS 1992–2017, SJM 2018*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, IDV, CJMMK, Ljubljana.
- Toš, N. in Broder, Ž. (ur.), 2014. *Slovensko javno mnenje – SJM 2013, Mednarodna raziskava Nacionalna identiteta III (National Identity III, ISSP 2013)*, Univerza v Ljubljani, Center za raziskovanje javnega mnenja in množičnih komunikacij, Ljubljana, https://www.cjm.si/ul/N/GRAFOTEKA_N_2013.pdf (dostop 7. 5. 2021).
- Toš, N., 2000a. *Slovensko javno mnenje 1990/2: Stališča Slovencev ob novi ustavi* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana. ADP - IDNo: SJMUST90.
- Toš, N., 2000b. *Slovensko javno mnenje 1993/1* [Podatkovna datoteka]. Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov, Ljubljana. ADP - IDNo: SJM931.
- Toš, N., 2002. *Slovensko javno mnenje 2002/2: Evropska družboslovna anketa* [Podatkovna datoteka]. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Arhiv družboslovnih podatkov. ADP - IDNo: SJM022.
- Učakar, T., 2017. *Migracijska politika EU: nove artikulacije izključevanja v 21. stoletju*. Vol. 4. Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- UNHCR, 2002. *Statistical Yearbook 2001 – Statistical ANNEX*, <https://www.unhcr.org/3dcb7f9e4.html> (dostop 9. 7. 2021).
- Unterreiner, A. in Weinar, A., 2014. *The Conceptual Framework of the INTERACT Project*. European University Institute, Florence.

- Urbas, V., 2020. Kriminaliteta v Sloveniji v letu 2019. *Revija za kriminalistiko in kriminologijo* 71 (3) 157–182.
- Uredba o integraciji tujcev*. Uradni list Republike Slovenije, št. 65/2008, 86/2010, NPB1, 50/2011 – ZTuj-2 in 70/2012.
- Uredba o načinih in obsegu zagotavljanja programov pomoči pri vključevanju tujcev, ki niso državljani Evropske unije*. Uradni list Republike Slovenije, št. 70/2012, 58/2016 in 70/2021.
- Ustava Republike Slovenije*. Uradni list Republike Slovenije, 33/1991-I, 42/1997 – UZS68, 66/2000 – UZ80, 24/2003 – UZ3a, 47, 68, 69/2004 – UZ14, 69/2004 – UZ43, 69/2004 – UZ50, 68/2006 – UZ121,140,143, 47/2013 – UZ148, 47/2013 – UZ90,97,99 in 75/2016 – UZ70a.
- Ustavno sodišče Republike Slovenije, 1999. *Odločba št. U-I-284/94* z dne 4. 2. 1999, <http://www.us-rs.si/documents/69/4c/u-i-284-94-odlocba2.pdf> (dostop 10. 11. 2021).
- Valentine, G. in McDonald, I., 2004. *Understanding Prejudice: Attitudes Towards Minorities*, London: Stonewall, https://www.stonewall.org.uk/system/files/Understanding_Prejudice__2004_.pdf (dostop 21. 7. 2021).
- Valentova, M. in Alieva, A., 2013. Gender Differences in the Perception of Immigration-related Threats. *International Journal of Intercultural Relations* 39 (1), 175–182.
- van Tubergen, F., I. Maas in Flap, H., 2004. The Economic Incorporation of Immigrants in 18 Western Societies: Origin, Destination, and Community Effects. *American Sociological Review* 69 (5), 704–27.
- Verlič Christensen, B., 2000. Migracijska politika Evropske skupnosti in Slovenija. *Teorija in praksa* 6 (37), 1117–1131.
- Wagner, U. in Zick, A., 1995. The Relation of Formal Education to Ethnic Prejudice: Its Reliability, Validity and Explanation. *European Journal of Social Psychology* 25 (1), 41–56.
- Waisman, G. in Larsen, B., 2008. *Who is Hurt by Discrimination?* SULCIS Working Papers 2008, 4. Stockholm University, Linnaeus Center for Integration Studies – SULCIS.
- Waldinger, R., 2003. The Sociology of Immigrations: Second Thoughts and Reconsiderations. V J. Reitz (ur.) *Host Societies and the Reception of Immigrants*. Center for Comparative Immigration Studies, University of California, San Diego.
- Wang, X., 2012. Undocumented Immigrants as Perceived Criminal Threat: A Test of the Minority Threat Perspective. *Criminology* 50 (3), 743–776.
- Williams, R. M., Jr., 1947. *The Reduction of Intergroup Tensions*. Social Science Research Council, New York, NY.
- Wright, M., 2011. Policy Regimes and Normative Conceptions of Nationalism in Mass Public Opinion. *Comparative Political Studies* 44 (5), 598–624.
- Wright, M., Citrin, J. in Wand, J., 2012. Alternative Measures of American National Identity: Implications for the Civic-ethnic Distinction. *Political Psychology* 33, 469–482.
- Zakon o azilu (ZAZil)*. Uradni list Republike Slovenije, št. 61/1999.
- Zakon o dopolnitvah zakona o začasnem zatočišču (ZZZat-A)*. Uradni list Republike Slovenije, št. 67/2002.

- Zakon o državljanstvu Republike Slovenije* (ZDRS). Uradni list Republike Slovenije, št. 1/1991-I, 30/1991-I, NPB1, 38/1992, NPB2, 61/1992 – odl. US, NPB3, 61/1992 – odl. US, NPB4, 13/1994, NPB5, 59/1999 – odl. US, NPB6, 96/2002, NPB7, 7/2003 – UPB1, NPB8, 127/2006, NPB9, 24/2007 – UPB2, NPB10, 40/2017 in NPB11.
- Zakon o lokalni samoupravi* (ZLS). Uradni list Republike Slovenije, št. 94/2007 – UPB, 76/2008, 79/2009, 51/2010, 40/2012 – ZUJF, 14/2015 – ZUUJFO, 11/2018 – ZSPD-SLS-1, 30/2018, 61/2020 – ZIUZEOP-A in 80/2020 – ZIUOOPE.
- Zakon o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja* (ZDUPŠOP). Uradni list Republike Slovenije, št. 43/2006, 76/2010 in 206/2021.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih* (ZTuj-1A). Uradni list Republike Slovenije, št. 87/2002.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih* (ZTuj-2A). Uradni list Republike Slovenije, št. 26/2014.
- Zakon o spremembah in dopolnitvah Zakona o tujcih* (ZTuj-2F). Uradni list Republike Slovenije, št. 57/2021.
- Zakon o tujcih* (ZTuj). Uradni list Republike Slovenije, št. 1/1991-I, 29/1995 – ZPDF, 44/1997, 50/1998 – odl. US.
- Zakon o tujcih* (ZTuj-1). Uradni list Republike Slovenije, št. 61/1999.
- Zakon o tujcih* (ZTuj-2). Uradni list Republike Slovenije, št. 91/2021 – UPB in 95/2021 – popr.
- Zakon o urejanju trga dela* (ZUTD). Uradni list Republike Slovenije, št. 80/2010, 40/2012 – ZUJF, 21/2013, 63/2013, 100/2013, 32/2014 – ZPDZC-1, 47/2015 – ZZSDT, 55/2017, 75/2019, 11/2020 – odl. US, 189/2020 – ZFRO, 54/2021 in 172/2021 – ZODPol-G.
- Zakon o uresničevanju javnega interesa za kulturo* (ZUJIK). Uradni list RS, št. 77/2007 – UPB, 56/2008, 4/2010, 20/2011, 111/2013, 68/2016, 61/2017 in 21/2018 – ZNOrg.
- Zakon o verski svobodi* (ZVS). Uradni list RS, št. 14/2007, 46/2010 – odl. US, 40/2012 – ZUJF in 100/2013.
- Zakon o začasnem zatočišču* (ZZZat). Uradni list Republike Slovenije, št. 20/1997, 94/2000 – odl. US, 67/2002, 2/2004 – ZPNNVSM in 65/2005 – ZZZRO.
- Zakon o zaposlovanju in delu tujcev* (ZZDT). Uradni list Republike Slovenije, št. 66/2000.
- Zavratnik Zimic, S., 2003. *Migration Trends in Selected EU Applicant Countries*, Vol. 6. *Slovenia: the Perspective of a Country on the »Schengen Periphery«*. International Organization for Migration, Dunaj.
- Zavratnik, S., Falle Zorman, R. in Broder, Ž., 2017. Javno mnenje in migracije. *Teorija in praksa* 54 (5), 857–884, 913–914.
- Zavratnik, S., Kralj, A., Medarić, Z. in Simčič, B., 2008. *Migracije, integracija in multikulturalnost – kontekstualizacije sodobnih migracij skozi javno mnenje: zaključno poročilo ciljno-raziskovalnega projekta »Integracijske politike – vzpostavitev evalvacijskega modela in instrumentov longitudinalnega monitoringa«*. Univerza na Primorskem, Znanstveno-raziskovalno središče, Koper.
- Zeilhofer, N. in Pristavec Đogić, M., 2020. Nadzor nad socialnimi transferji – primerjalni pregled (PP). Državni zbor Republike Slovenije, Raziskovalno-dokumentacijski sektor, Ljubljana.
- ZRSZ (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje), 2021. *Prosta delovna mesta*. https://www.ess.gov.si/iskalci_zaposlitve/prosta_delovna_mesta (dostop 16. 11. 2021).

- ZRSZ (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje), 2022a. *Napovedi zaposlovanja*, https://www.ess.gov.si/trg_dela/napovedi-zaposlovanja (dostop 12. 1. 2022).
- ZRSZ (Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje), 2022b. *Poklicni barometer*, https://www.ess.gov.si/trg_dela/poklicni-barometer (dostop 12. 1. 2022).
- Zumbo, B. D. in Zimmerman, D. W., 1993. Is the Selection of Statistical Methods Governed by Level of Measurement? *Canadian Psychology/Psychologie canadienne* 34 (4), 390–400.

Summary

Slovenia's majority population's perspective on immigration, immigrants, and integration

The increasing inflow of immigrants to Europe over the past decades has enhanced the debate on tightening immigration conditions and on the alleged 'threat' to receiving societies. Immigration, immigrants, and their integration all pose political, social and economic challenges to the countries of immigration. Therefore, understanding the mechanisms that drive public support or opposition to immigration and immigrants is gaining importance in both political and research spheres.

The purpose of this monograph is to contribute to the understanding of the current attitude of Slovenia's majority population towards immigration, immigrants, and their integration. We also tried to identify the factors that influence the formation of the majority population's attitude and the relationships between such. We explored whether the majority population's attitude is influenced by factors related to perceptions of economic, security or cultural threats, the importance of intergroup contacts between the majority population and immigrants, and the influence of socio-demographic characteristics of individuals. In separate analyses, we studied the attitudes of the majority population towards immigration and immigration policy, towards immigrants, and towards integration and integration policy. Although to some extent related, these attitudes cannot be simply equated. We took as our premise two major theoretical frameworks – the group threat theory and the (intergroup) contact theory. According to the group threat theory, the majority population perceives immigrants as competitors for the already scarce resources or as a threat to their economic standing, cultural identity or security, and thus develops a negative attitude towards them. On the other hand, the (intergroup) contact theory relies on the assumption that contact between the majority population and immigrants can lead to positive experiences and, consequently, a positive attitude towards immigrants among the majority population. Both theoretical approaches influenced the design and content of our research, as well as the analysis and interpretation of the results.

Most data were obtained from an empirical study, that we conducted in 2020 on a sample of the Slovene population under the project *Challenges of Immigrant Integration and Development of Integration Policy in Slovenia*. In terms of gender and age structure, activity status and region of residence, the sample was quite representative of Slovenia's total population in 2020. The population covered by the study was also fairly representative in terms of the degree of urbanisation of the place of residence. A larger discrepancy was found in the educational structure, as the share of respondents with university education was much higher than in the country's population as a whole. This above-average share of highly educated respondents in our sample could indeed be the reason for their attitude towards immigrants and immigration being more favourable since – as other surveys have shown – highly educated persons tend to have a more positive view of immigrants and be more optimistic about the economic benefits of immigration.

First, we sought to find out what the majority population's attitude towards immigration was, what they thought were the impacts of immigration on society, and what kind of immigration policy Slovenia should pursue. The respondents showed a rather reserved attitude towards immigration and immigration policies. The majority thought that Slovenia should tighten immigration conditions and that the demographic situation and economic needs in Slovenia did not provide sufficient grounds to support greater immigration. A considerable share (58.1%) of respondents also disagreed that Slovenia should be more open to receiving refugees or applicants for international protection. The majority population supported the restrictions on immigration, yet they also acknowledged that it was immigrants who made it possible for some sectors of the Slovene economy to prosper by taking on jobs that others refused. The view of the majority population reflected support for selective immigration management, with more than half of the respondents agreeing that Slovenia should pursue a migration policy aimed at attracting skilled and highly educated foreign nationals. The share of highly educated immigrants in Slovenia is on average lower than in other (OECD and EU) countries. Slovenia is also one of the countries with a high demand for lower- and middle-skilled or educated workers. There is also a growing demand for highly educated immigrants, especially in construction and healthcare, yet Slovenia does not appear to have a strategy in place to attract highly skilled and qualified staff and is thus not very successful at attracting such.

The general opinion among the population in the period 2002–2020 was that immigrants do not make Slovenia a better or a worse country to live in. Nevertheless, the share of those who thought that Slovenia had become a worse country to live in because of immigrants was higher than the share of the population who thought that Slovenia had become a better country to live in.

A significant share (66.7%) of respondents saw the fact that immigrants in Slovenia benefited from social assistance as a downside of immigration, since they believe immigrants take advantage of the social support system. Statistics for Slovenia show that the share of foreign-born recipients of various forms of social assistance is only slightly higher than the share of persons born in Slovenia who have no immigration background. However, there are significant differences between the various immigrant groups – in particular, the high share of recipients of social assistance among immigrants from Kosovo stands out. These data should, of course, be contextualised and one should examine whether they actually take advantage of the social welfare system or whether the higher share of immigrant recipients of various forms of social assistance may be due to their difficult access to the labour market or to various forms of exploitation of and discrimination against immigrants.

A considerable proportion (44.2%) also thought that immigration increased the number of criminal offences recorded in Slovenia. According to data from the *Slovene Public Opinion* survey and the *Challenges of Integration* survey, the share of the population who believed that immigration resulted in a higher number of criminal offences between 1994 and 2020 decreased, but was still relatively high. Irrespective of the respondents' perceptions, objective data show that it would be inapt to link crime with immigration. The share of foreign nationals suspected of a crime between 2010 and 2019 decreased, but was still higher than the share of Slovene suspects. Likewise, the number of statistically recorded crimes in Slovenia between 2013 and 2020 decreased despite a significantly higher number of immigrants and foreign nationals residing in Slovenia over that period. Objective data, therefore, defy the legitimacy of perceiving immigration as a security threat to the majority society.

The situation is somewhat different in the field of culture, where it is more difficult to find objective indicators to assess the legitimacy of the majority population's perception of immigration as a cultural threat. The arrival of immigrants indeed brings about a series of changes in society, including a changed ethnic and linguistic structure of the population. Thus, in the eyes of the majority population, immigrants and their different value systems, cultural practices and languages are often seen as threats to the majority culture. A relatively large share (44.4%) of respondents felt that immigrants undermined Slovene culture. A comparison between the 2013 *Slovene Public Opinion* survey and the 2020 *Integration Challenges* survey shows that the share of the population who consider immigrants to be undermining Slovene culture increased. Given that immigrants represent only 13.4% of the population in Slovenia, it is unlikely that such a minority could actually pose a threat to the majority culture. It should also be added that the immigrant minority is not culturally homogeneous. But there are differences between different

environments. In areas with a high concentration of immigrant populations, the impact of immigrant cultures on the social environment is greater. Hence, also the perception of a cultural threat to the majority population may be more accentuated and more justified.

Foreign research suggests that the attitude of the majority population towards immigration may also be strongly linked to the perceptions of economic vulnerability, which are largely shaped by perceptions of immigrants' competitiveness in the labour market (Kessler 2001; Mayda 2006; Scheve and Slaughter 2001) or by perceptions that immigrants impose a burden on the social welfare system (Facchini and Mayda 2009). It is worth noting here that perceptions of economic vulnerability are often based on an overestimation of the total number of immigrants and the share of immigrants who are low-educated, low-income, unemployed and receiving state support (Goldin et al. 2018, 126–127), which all lead to the perception that immigrants take more from the social assistance system than they contribute to the economy of the receiving country. In Slovenia, as demonstrated by the results of our research, the sense of threat felt by the respondents more strongly depended on the perception that immigrants take advantage of the social welfare system than on their competitiveness in the labour market. According to the respondents' perceptions, immigrants do not compete with the majority population as they take on jobs that others do not want and thus keep specific sectors of the Slovene economy viable. The results of our survey compared to *Slovene Public Opinion* surveys of 1994, 2003 and 2013 show that over the last decades, the share of respondents who believe that immigrants are generally beneficial for the Slovene economy has been increasing, while the share of those who believe the opposite has decreased.

People's attitudes towards immigration and immigration policies often build on opinions and views about issues that for many are rather abstract and only indirectly affect their lives. On the other hand, attitudes towards immigrants are largely conditioned by actual experiences and contacts with immigrants and may thus differ from the general attitude towards immigration. A person may be reluctant to immigration and support a restrictive immigration policy but have a positive attitude towards immigrants living in the country. To define and study the attitude of the majority population towards immigrants, we used the concept of social distance measuring the willingness of individuals to let immigrants into their work sphere, neighbourhood, or family circle. The respondents were asked how much they would or would not mind if an immigrant became their boss or neighbour, or married someone from their immediate family. Although the majority of respondents were either neutral or had no objection, the data nevertheless revealed that a rather large share of respondents expressed social distance towards immigrants. The respondents expressed the highest concern about an immigrant becoming their boss (one

fifth were against it), and the lowest concern about an immigrant becoming their neighbour (15% were against it). Compared to the 2014 *Slovene Public Opinion* survey when the respondents were more favourable towards business and kinship ties with immigrants, our findings suggest that social distance towards immigrants in Slovenia is increasing.

The results of our research also show that the majority population, when deciding which immigrants are welcome, gives priority to acquired characteristics (education, language skills, professional skills, acceptance of the Slovene way of life) over ascribed characteristics (religion, skin colour). It is not uncommon for certain groups of immigrants to be given preference. The majority population thus prefers immigrants who complement the labour market and those originating from countries perceived as culturally similar. The respondents in our survey rated the skills or qualifications of immigrants to be a more important criterion for immigration than ethnicity or geographical or cultural distance or proximity.

In addition to the attitude towards immigrants and immigration, we also explored the majority population's attitude towards immigrant integration. The attitude and views of the majority population indirectly influence the integration policy and have a direct impact on the immigrants' integration experience. Integration cannot be successful if the majority population has a negative attitude towards immigrants and does not allow immigrants to become equal members of society. We sought to answer the question of what is important for the successful integration of immigrants. Respect for Slovene institutions and laws, knowledge of the Slovene language, and employment were indicated as the most important factors for the successful integration of immigrants. These factors, as shown by other research, were considered crucial for the successful integration also in other countries. The majority population rated the integration of immigrants in Slovenia as partially successful. Similar responses from the majority population were also found in the 2017 Eurobarometer survey, in which Slovenia ranked in the top quarter of EU Member States where the integration of immigrants was viewed positively by the population (*Special Eurobarometer* 469 2018, 62).

We also looked at what the majority population thinks integration policy should be like. Most respondents thought that Slovenia should implement measures such as compulsory Slovene language courses (90.4%), compulsory integration programmes (87.1%), education of young people in schools on intercultural coexistence and respect (82.9%), and measures to help immigrants find jobs (81.6%). The answers show that the respondents' ideas about what integration policy the state should pursue are in line with their perceptions of successful integration. This suggests that the respondents do not see the integration process as simply a process of immigrant adaptation, but also feel that the state or the receiving society should play a more active role in this

process. However, they are not in favour of promoting the integration of immigrants into Slovenia's political decision-making. It seems that the respondents expect immigrants to adapt to Slovene society rather than to participate in the co-creation of common social norms and values. The results of the survey also suggest that the majority population in Slovenia does not perceive integration as a balanced two-way process of adaptation between immigrants and the majority society, but rather supports an integration policy that encourages or requires, above all, adaptation of immigrants to the majority society. Thus, it is the state to set the conditions while immigrants need to adapt thereto, for which they may also enjoy various forms of state support. Although the respondents in our survey are generally not opposed to the preservation of immigrant cultures, it appears that they expect immigrants to adapt to Slovene culture, values and norms in the public sphere, while (mostly) in the private sphere they tolerate the preservation of immigrant cultures, leaving the costs and responsibility for such to the immigrants themselves. In addition, they also believe that Slovenia should pursue a stricter integration policy, which implies a tightening of the conditions and requirements that immigrants need to fulfil to integrate into Slovene society.

The majority population's attitude towards immigration, immigrants, and integration can have an impact on the design of immigration and integration policies and on the actual integration of immigrants. To change it, we need to know the factors that shape it. Our research aimed to find out what these factors are and how strong their influence is. Starting from group threat theory and (intergroup) contact theory, we built statistical models to test whether factors such as perceptions of economic, cultural and security threats, intergroup contact, and socio-demographic characteristics of members of the majority population influence the formation of their attitudes towards immigration, immigrants, and integration. The importance and role of individual factors in shaping the attitude of the majority population towards immigration or immigration policy and towards immigrants were tested using hierarchical multiple regression analysis.

When examining the attitude of the majority population towards immigration, perceptions of cultural threat emerged as the strongest predictor thereof, followed by perceptions of economic threat and perceptions of security threat. Socio-demographic characteristics of the majority population, in particular education, also emerged as significant factors. Respondents with higher levels of education have less negative attitudes towards immigration. Another important factor is intergroup contacts, whereby the structure of the respondents' friendship circle seems to be more relevant than the number of contacts between the majority population and immigrants. Respondents who have more immigrants among their friends have a more positive attitude towards immigration.

Contrary to the majority population's attitude towards immigration, the attitude towards immigrants seems to be influenced mainly by the socio-demographic characteristics of the majority population and intergroup contacts with immigrants. Age, in particular, emerged as an important variable influencing the respondents' attitude towards immigrants. The older generation has a more negative attitude towards immigrants than the younger generation. Perceptions of group threat from the majority population also have an important influence on the formation of attitudes towards immigrants. Respondents who perceive immigrants as economic, cultural and security threats also have a more negative attitude towards them. In particular, perceptions of cultural threat emerged as the factor with the strongest influence on shaping the attitude towards immigrants.

The factors that influence the respondents' opinions on the success or failure of the integration of immigrants in Slovenia were tested using ordinal regression. After testing the selected statistical model, we excluded variables that measure the socio-demographic characteristics of the respondents as they did not prove to be statistically significant and did not contribute to the validity of the model. The impact of the variables measuring the respondents' interactions with immigrants (contacts and circle of friends) also did not show up as statistically significant. Only perceptions of cultural and security threat were shown to have a statistically significant impact on the respondents' opinions about the success of integration. Respondents who feel more threatened in terms of culture or security are more likely to perceive integration as unsuccessful.

The research showed that the majority population in Slovenia has a multidimensional attitude towards immigration, immigrants, and their integration. The respondents' opinions differ by socio-demographic characteristics (gender, age, non-immigrant/immigrant background, level of education, degree of urbanisation of the place of residence). In general, the respondents belonging to one or several of the following groups appeared to have a more negative attitude or opinion: men, the elderly, those with no immigrant background, those with a lower level of education, and those living in rural areas. Taking into account other factors that, according to the group threat theory and the intergroup contact theory, influence the attitudes of the majority population, it emerges that attitudes towards immigration and immigrants are mainly influenced by perceptions of cultural and economic threats, while the majority population's opinion on the success of integration is shaped by perceptions of cultural and security threats.

The stronger significance or influence of perceptions of cultural threat on the attitude of the majority Slovene population towards immigrants and immigration can perhaps be linked to the fact that the main cohesive forces in the creation of the Slovene nation (Nečak 1997, 20) were language and

culture, and not the state as in the case of many other nations. The presence of immigrants constantly challenges the myth of national cultural homogeneity. Moreover, the presence of multiculturalism in everyday practices points to the fact that cultural identity is not fixed but fluid. In this respect, the concept of national identity is more prone to perceiving immigrants of a different culture as a threat than the concept of civic identity (Dixon 2019, 18; Wright et al. 2012). The fact that the attitude of the majority population towards immigration, immigrants, and integration is more strongly influenced by perceptions of cultural threat – which have different, deeper origins stemming from more deeply rooted values and beliefs of the individual – than by perceptions of economic threat also implies that different approaches and measures are needed to change the first compared to the latter.

Another question is how stable the opinions and attitudes of the majority population towards immigration and immigrants are and how much they are receptive and flexible in the light of newly acquired information and contextual facts. A recent study found that attitudes towards immigration and immigrants are, in the long run, quite stable and resilient to both new information and major economic or political shocks (Kustov et al. 2021). On the other hand, much of the research conducted assumes that the attitudes of the majority population towards immigration or immigrants are flexible and subject to change. Changes in the majority population's views on immigrants and immigration since Slovenia's independence have also been identified in our research.

Compared to the results of the *Slovene Public Opinion* surveys since 1994, the results of our 2020 research show a significant change in the opinion of the majority population on the effects of immigration on the Slovene economy. The share of the population who consider immigrants to be generally beneficial for the Slovene economy has increased from just under 19% in 1994 to 47% in 2020. The share of the population who consider immigrants to be the cause of growing crime has decreased by ten percentage points (from 54% in 1994 to just over 44% in 2020). However, the share of people who see immigrants and their way of life as a threat to Slovene culture has increased from 29% in 2013 to 44.4% in 2020. Taking into account the fact that the sample of respondents in our survey has an above-average educational structure and that highly educated people tend to have a more favourable attitude towards immigrants and immigration and feel less threatened by them, the increase in the share of those who have a positive view of the contribution of immigrants to the Slovene economy may be slightly smaller than suggested by the above figures. Likewise, the decrease in the share of those who see immigrants as a reason for growing crime is likely to be slightly smaller. On the contrary, the increase in the share of those who perceive immigrants as a threat to Slovene culture might actually be higher.

Findings by various researchers (Kauff et al. 2013; Schlueter et al. 2013; Hooghe and De Vroome 2015) suggest that inclusive integration policies, such as those facilitating immigrants' access to citizenship, better integration into the labour market, accessible language courses that promote political participation, etc., contribute to reducing the majority population's perception of threat and thus result in a more positive attitude towards immigrants, immigration, and integration. In the future, also in Slovenia, more research attention should be paid to the factors that influence the formation of the majority population's perception of threat, as these form the basis for the attitude towards immigrants, immigration, and integration. In addition, it would be worth considering in more detail how the perceptions of threat could be mitigated and which measures are to be taken in such regard.

»Najpomembnejši doprinos monografije je najprej v tem, da v uvodnem delu predstavi teoretični okvir priseljencev, priseljevanja in integracije (pri tem se avtorji sklicujejo na številčno tako domačo kot tujo literaturo), s čimer bralec dobi odlično teoretično podstat, na katero potem v nadaljevanju prenese rezultate raziskave. In drugič, monografija z objavljenimi rezultati empirične raziskave ponuja najbolj aktualne podatke o mnenju večinskega prebivalstva o priseljencih, priseljevanju in integraciji. Rezultati so prikazani tako statistično kot poglobljeno opisno. Bralec na ta način dobi natančen, obsežen in reprezentativen vpogled v naslovno tematiko, ki jo obravnava monografija.«

Iz recenzije dr. Mojce Ilc Klun

INŠTITUT ZA NARODNOSTNA VPRAŠANJA
INSTITUTE FOR ETHNIC STUDIES

